

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsatt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsatt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

FREGATTEN EUGENIES
RESA OMKRING JORDEN

ÅREN 1851—1853,

UNDER BEFÄL

AF

C. A. VIRGIN.

UTGIFVEN

AF

C. SKOGMAN.

SEDNARE DELEN.

MED LITOGRAFIER, TRÄSNITT OCH KARTOR.

STOCKHOLM,
ADOLF BONNIER.

SEDNARE DELENS INNEHÅLL.

XI.

Uppehåll på Tahiti; segling derifrån till Sydney.

1852. Sept. 13 — Okt. 21 Sid. 1.

Hamnen — Vägar — Fruktbarhet, vextrikets alster — Klimat — Befolkning, klädedrägter, hus, matlagning, lekar — Folkmängdens aftagande, sjukdomar — Areoy-sällskaperna — Historiska uppgifter — Drottning Pomare — Trassel med katolska missionärer, Pritchard, fransyska protektoratet — Audiens hos drottningen — Besök af individer från Marquesas-Öarna — Afsegling — Eimeo eller Morea — Talu-viken, South Sea Academy, Papituai — Elephantiasis — Raiatea — Cooks Archipelag — Inui eller Savage-Island, besök af infödingar, m. m. — Grund N.O. om Hapaii-gruppen — Ankomst till Foa, Herr Brodin, Promenad på ön, befolkning, m. m. — Oljeslageri — Missionärer — Besök ombord, dubbelkanoter, guvernören på Lefuka, gemenskapen mellan Tonga- och Fidji-öarna — Afsegling, oväder — Raa och Tofua — ostadiga vindar — Ono-öarna, besök af infödingar — Oväder — ankomst till Sydney.

XII.

Uppehåll i Sydney; segling derifrån till Hongkong med anlöpande af Pouynypet och Guam.

1852. Okt. 21 — Dec. 7 Sid. 38.

Kustens utseende — Port Jackson — Paramatta-floden, omgifningar — Klimat — Museum och botaniska trädgården — Koloniens stigande välstånd — Infödingar — Gästfrihet — Vägar från Sydney till China — Afsegling, farlig belägenhet — Seringapatam- och Middleton-grunden — Stewart-öarna, besök af infödingar — Stiltje och hetta, Schank's Ö, eqvatorn, ström åt O. — Single Island — Duperrey-örne, infödingar, äfventyrare — Pouynypet eller Ascension, lotsar, hamnen, klimat och natur, infödingar, sjukdomar, på ön boende hvita, m. m. — S. Augustin, Bordelaise och Dunkins-refvet — Guam, Umata, omgifningar, innevånare, jagt, produkter — Afsegling — Inträde i Chinesiska Sjön, Bachi-örne — Storm — Ankomst till Hongkong.

XIII.**Honkong och Canton.**

1852. Dec. 7—29 Sid. 69.

Hamnen — Marknad ombord — Afsegling — Bocca Tigris — (Chou-Kiang) — Besök på en junk — Ankomst till Whampoa — Whampoa och Bambustaden — Boston Jacks magazin — Osäkerhet till egendom — Dockor och reparationer — Lifsmedel — Kringliggande landet, jagt, bufflar — Rörelsen på floden — Spektakel — Färd till Canton — Båtstaden, faktorierna, bodar m. m. — Pagoden Hai-Kwang — Afsegling till Hongkong — Klimat — Befolkning — Handel och rörelse; opium — Kriget mellan England och China, dess följder.

XIV.**Segling till Manila och uppehåll derstädes.**

1852. Dec. 29—1853 Jan. 14 Sid. 120.

Afsegling — Manila-viken — Pasig-floden — Binondo, byggnadssätt, gamla staden, kyrkor, promenader, omgifningar, byar — Befolkning, klädedrägter — Tuppfäktningar — Klimat, fruktbarhet, naturalster, handel — Styrelse, krigsmagt, folkets ställning — Fest hos chinesiska guvernadorecillon.

XV.**Sinkapoor och Batavia.**

1853. Jan. 14—Febr. 12 Sid. 137.

Afsegling, pågrundstötning — Mariveles — Pulo-Aor — Pedra Branca — Sinkapoor — Sundet och ön — Farkoster på reddan — Dubasher — Staden, försvarsverk, Malaj-staden, orang-laut — Befolkning: Chineser, Hinduer, Malajer, m. m. — Sultanen af Lingin — Stadens omgifningar, tigrar — Klimat och alster — Handel — Missionärer — Afsegling, Rhio-sundet — Lingin och Pulo Taya — Banka-sundet — Ankomst till Batavia — Floden och dess stränder — Staden, hoteller, promenader, etikett — Utflykt till Buytenzoorg — Folkmängd — Holländska väldet i Ostindien.

XVI.**Kokos-öarne, Mauritius och Kap.**

1853. Febr. 13—Apr. 19 Sid. 169.

Afsegling, bogsering — Sunda-sundet — Regnväder — Kokos-öarne — Port Albion — Kokos-palmer, lagunen, nybygget, befolkningen, vår lots — Afsegling — Stark strömsättning — Mauritius, Ankomst till Port Louis — Staden, Marsfältet — Omgifningar, Pamplemousses, Paul och Virginie, Grande Rivière, utflykt till La Pouce — Befolkningen, slaf-emancipationen, krydd- och socker-odling — Orkaner — Historiska uppgifter — Afsegling — Isle Bourbon — Ostadigt väder — Storm och strömsättning — Ankomst till Tafelviken — Tafelberget — Staden — Oxvagnar — Omgifningar — Konsul Letterstedt — Högtidligheter — Observatoriet.

XVII.

Hemresa från Goda-Hopps-Udden och Afrustning.

• 1853. April 20 — Juli 30 Sid. 193.

Afsegling, Robben — S:t Helena — Jamestown, Napoleons graf, Longwood — Öns nuvarande ställning — Afsegling — Lysande djur, eqvatorial-strömmen — Sargasso-hafvet — Azorerna — Ankomst till Plymouth — Landbruks-möte — Varfvet, vågbrytaren — Ankomst till Cherbourg — Arsenalen, arbeten, fartyg, vågbrytaren — Staden, kyrkan, tafvelgalleriet — Afsegling — Motvind i Skagerrack — Ankomst till Götheborg — Lustbarheter — Segling till Stockholm — Ankomst dit — Lustbarheter, H. M. Konungens besök ombord — Segling till Carlskrona och afrustning.

Bilagor Sid. 209.

1. Statistiska uppgifter om Plata-staterna.	6. Statistiska uppgifter om S. Fransisco.
2. Perl fisket vid Perl-öarne.	7. " " om N. S. Wales.
3. Konung Kamehamehas tal.	8. Chinas thé-export.
4. Statistiska uppgifter om Havaliska Öarna.	9. Statistiska uppgifter om Mauritius.
5. Hval fisket i Stilla Hafvet.	10. Tillägg.

FÖRTECKNING

öfver

Litografiska plancherne, Träsnitten och Kartorna.

SEDNARE DELEN.

	Pag.
1. Tahitisk Qvinna	Litografi, framför 5.
2. D:o D:o	» » 6.
3. Talu-Viken	» » 15.
4. Hoaori, höfding på Papituai	» » 16.
5. Infödingar på Inui	» » 18.
6. Kanot från D:o	Träsnitt i texten 21.
7. Qvinna på Foa (Tonga-Archipelagen). .	Litografi, framför 27.
8. Guvernören på Lefuka d:o	» » 29.
9. Ön Kaa d:o	Träsnitt i texten 34.
10. Inföding på Ön Pouynypet (Carolinerne)	Litografi, framför 55.
11. Chinesisk Barberare	Träsnitt i texten 76.
12. Utsigt vid Whampoa	» framför 77.
13. Spelande Chineser	» » 78.
14. Chinesisk Passagerarebåt	» i texten 79.
15. Tagal	Litografi, framför 125.
16. Tagalska	» » 126.
17. Malajisk Qvinna	» » 147.
18. Kokos-Ön	Träsnitt i texten 172.

13 JU 57

XI.

Uppehåll på Tahiti*); Segllug derifrån till Sydney.

1852. Sept. 13 — Oct. 21.

 Det dröjde ej länge förr än flera kanoter voro längs sidan, och de i dem befintlige öboer skyndade efter erhållet tillstånd ombord på fregatten, för att anhålla om hedern att få tvätta befälets smutsiga linnepersedlar, en industri, som ej sällan varit föremål för höfdingarnes af lägre rang spekulationer. Derjemte medförde våra nya bekanta apelsiner, snäckor, koraller och dylika för sjöfarande begärliga småsaker. Större delen af dem bestod af långa, välvexta karlar, af vida vackrare skapnad och anletsdrag och ljusare färg än Hawaiiske Öarnes innevånare. Deras ansigten buro uttrycket af glädtighet och godmodighet, och alla tycktes vara begåfvade med en flytande talegåfva. Flera talade ganska obehindradt engelska, ehuru uttalet af många ord var sådant att någon vana fordrades för att förstå hvad dermed menades.

Papeiti presenterar sig från hamnen högst pittoreskt. Husen framskymta mellan palmer, apelsin- och brödfrukträd samt massor af blommande buskar. Åt vester synes Fort Uranie, ett starkt batteri, som fullkomligt bestryker inloppet till hamnen, och gör det betänkligt nog för en ej desto starkare fiende att försöka intränga. Korallrefvet, som bildar hamnen, faller nästan torrt vid lågt vatten, och krönes af en sträcka skummande bränningar. Straxt derinnanför uppsticker den lilla holmen Motu-Utu lik en stor blomsterqvast ur vattnet. På afstånd visar Eimeo eller Morea sina djerfva, taggiga konturer. Refvet sträcker sig längs stranden ända till Matavai, lemnande mellan sig och den sednare en ränna, genom hvilken fartyg af

*) Den äldre benämningen Otaheiti är numera bortlagd såsom erkändt oriktig.

måttligt djupgående kunna färdas. Hamnarne Papaoa och Toanoa (eller Taone) ligga vid denna ränna. Utom de redan nämnda har Tahiti nio goda hamnar, samt lika många endast för smärre fartyg tillgängliga. Alla dessa äro bildade af det korallref, som omgifver större delen af ön, och i hvilket de från bergen nedrinnande åarnes vatten hafva orsakat öppningar. På några ställen hänger refvet ihop med stranden, men i allmänhet är en ränna emellan dem. Tidvattnets stigning är ej mera än en fot, och högt vatten inträffar alltid vid middag och midnatt, oberoende af månens kulminationstid.

Staden ligger utsträckt längs stranden; några gator gå väl vinkelrätt deremot, men äro af obetydlig längd. De fleste af Europeer bebodde hus ligga vid strandgatan, men guvernörens palats, kaserne och andra af Fransmännen uppförde publika byggnader ligga ett stycke upp i staden. Det förstnämnda är rymligt och bekvämt, samt omgifves af en vidsträckt gård. Nära derinvid var en theater under byggnad. Bland öfriga anläggningar må nämnas en af ångmachin drifven verkstad för lavetters förfärdigande och öfriga mindre artilleri-arbeten. Godt vatten ledes genom rör ända ut i hamnen, så att flera båtar kunna, utan att hindra hvarandra, användas vid fyllningen. Under dessa rörs vattenstrålar ser man infödingarna oupphörligt taga dusch. Hela staden omgifves af en befästad linie, men verken äro redan på de få år, som förflutit sedan deras uppförande, genom den starka vextlighetens verkan nästan alldeles förstörde och underhållas ej mera.

Goda vägar löpa från Papeiti åt flera håll, ehuru blott de två, som gå parallelt med stranden, kunnat fortsättas något längre stycke. De hafva tillkommit på så sätt att upprödjande af en längre eller kortare sträcka deraf på missionärernes föranstaltande blifvit ålagdt som straff för hvarjehanda mindre förbrytelser. Den besökande kan i all bekvämlighet företaga temligen vidsträckta promenader, åt hvilka traktens utomordentliga skönhet lånar ett behag, som ej på många ställen öfverträffas. De uppåt bergen ledande stigarne äro deremot på många ställen högst halsbrytande, men de herrliga utsigter man deribland finner skola, enligt intyg af alla som besökt öns inre delar, vara en riklig ersättning för den möda och våda man haft att utstå under vandringen *).

Tahiti består likasom af två serskilda nästan cirkelformiga öar, hvilka sammanhånga genom ett smalt och lågt näs. Den vestra af dessa är störst och mest besökt af sjöfarande. Hela ytan af båda

*) Författaren qvarhölls af göromål i Papeiti och kunde ej företaga några utlygter till det inre af ön.

är omkring tio svenska kvadratmil. I hvarderas medelpunkt är en kärna af höga berg, från hvilka branta åsar med skarpa kammar såsom radier sträcka sig mot stranden. I de trånga dalarna mellan dessa åsar nedstörta små åar och bäckar, hvilka underhållas af de moln, som oftast ses skockade kring de ända till 7000 fot höga bergens toppar. Dessa bäckar bilda en mängd vattenfall, af hvilka några hafva flera hundra fots höjd. Åsarne räcka ej ända ut i hafvet, utan lemna mellan sig och detta en remsa uppslammadt land, hvars bredd på några ställen uppgår till en half svensk mil, men på andra ej till fjerdedelen så mycket. Denna remsa är ytterst fruktbar och utgör det egentligen bebodda landet. Sträckor deraf bilda djupa kärr. Ytterst längs stranden löper nemligen en något upphöjd kant, som hindrar vattnets aflopp der det ej har nog kraft att bryta sig väg: infödingarne besvära sig ej gerna med något arbete för vattnets afledande.

Men ej allenast kustlandet kan skryta med fruktbarhet. Äfven de branta bergslutningarna äro öfverdragna med en yppig vegetation af en mängd olika vexter, hvaraf flera äro högst gagneliga, antingen såsom födoämnen, trävirke eller på annat sätt. Så vexe till exempel i bergen omkring tjugu skiljda slag plataner, medan i dalarne och på låglandet trettio olika slag bananas odlas. Brödfrukträdet har ej mindre än femtio med egna namn betecknade varieteter, hvars frukt mognar vid olika årstider; stammen lemnar dessutom godt virke till kanoter, och en kåda, som i stället för beck brukas till att igensmeta nåten på dem. Af taroroten (Arum) finnas trettiotvå ökända sorter, och dessutom har man batater, yams, arrow-rot, kokosnötter, meloner, ananas, apelsiner m. m. Af de sednare skeppas hela skeppsladdningar till Californien. Guava-busken har som ett förstörande ogräs öfverlupit hela ön; svinen äta frukten och sprida dess kärnor åt alla håll. Sockerröret frodas förträffligt, och kaffe af utsökt beskaffenhet vexe på höjderna. Guavan skall dock förqväft en stor del af planteringarna*).

Djurriket är ej så rikt som vextriket. Boskap har blifvit införd, men tillgången på bete är knapp. Svin finnas i mängd, och träffas förvildade i skogssnåren. Några rofdjur förekomma ej, icke heller ormar. Af foglar träffas endast få arter. Deremot är hafvet rikt på fisk af många slag, och några anträffas i bäckarna. Sköldpaddor besöka understundom ön, och många arter snäckor, koraller och hafs-djur kunna samlas på de omgifvande refven.

Klimatet är varmt, men ganska sundt; vi skola längre fram nämna om de bland infödingarne mest gängse sjukdomar. Under

*) Större delen af dessa uppgifter är hemtad ur Ellis' *Polynesian Researches*.

vårt korta uppehåll steg temperaturen hvarje dag till omkring 30°, och sjönk om natten till 22°—24°. Vattnet i hamnen höll sig omkring 26°. Regntiden börjar när solen hunnit öns zenith, eller i slutet af November, och fortfar till Mars månads utgång. Vestliga vindar äro under denna årstid vanliga och blåsa ofta hårdt. Det är anmärkningsvärdt att Hawaiiske och Sällskaps-öarne, ehuru belägne på olika sidor om eqvatorn, på nära samma longitud och ute i öppna hafvet, hafva sin regntid och vestliga vindar på samma månader af året. Olikheten i deras afstånd från eqvatorn (19°—22° för de förra 17°—18° för de sednare) tyckes ej vara nog stor för att åstadkomma en sådan motsägelse. Möjligen finnes redan någon tillfyllestgörande förklaring deröfver, ehuru den ej kommit till vår kunskap. Att passadvindens gränсор äro ganska olika i de båda hemisfererna, är dock bekant. Söder om tjugonde parallelen skall i Södra Stilla Hafvet föga passadvind vara att påräkna, om man undantager en mindre sträcka närmast Syd-Amerikas kust. Stormigt och tjockt väder säges der ganska ofta inträffa, äfven inom tropiken.

Vi hafva redan nämnt att manfolket på Tahiti hvad utseendet beträffar fördelaktigt utmärker sig framför släktningarna på Hawaierna, ehuru ansigtsbildningen i hufvudsaken är densamma. Tahitierna äro ostridigt en utmärkt vacker menniskoras, och deras ställning har ej det nedhukade, deras gång ej det släpande, som man så ofta ser på Oahu. Blicken är öppnare och gladare. Den numera allmänt antagna dräkten består af en skjorta och ett om lifvet veckladt tygstycke, kalladt "pareu", som räcker till smalbenet eller fotknölen, och efter tycke och smak sättes utanpå eller innanför det förstnämnda plagget. En halmhatt fulländar kostymen, men saknas oftast, och ej sällan är förhållandet densamma med något af de egentliga klädesplaggen. Pareun är oftast blå, någon gång röd. Skjortärmarna äro vanligen uppkäflade, så att man ser armarnes vackra muskler, som dock väl ej äro så starka, som en individs af hvita rasen, hvilka för ögat skulle visa sig lika starkt utvecklade. Polynesiernas muskler kännas ej på långt när så fasta och knutna som den hvites. Tatuering verkställes numera ej, åtminstone ej i den skala som förr var vanlig. Håret, som förut brukades upplagdt på många konstiga vis, brukas nu mest kortklippt, eller rundklippt, såsom bland allmogen i en del af Sveriges provinser.

Qvihnorna öfverträffa äfven i utseende och behag högst betydligt de hawaiiska, fastän typen är densamma. Den något för fyrkantiga och grofva byggnaden på skuldrorna, hvilken vi anmärkt hos de sednare, träffas äfven här. Deremot har Tahitiskan vackra extremiteter, med untantag kanske af fötterna; armar och händer äro gemenligen väl formade. Bland halfvuxna flickor ser man verkliga små skönheter,

13 JU 57

C.S. del.

Lith. Jost Arnz & C^h Düsseldorf

TAHITISK QVINNA .

Digitized by Google

men dragen blifva för grofva, när de blifvit utbildade. Ógonen äro ofta väl tecknade och lifliga, men hvitögat är något för gult för att vara rätt vackert. Dräkten är lik Kanakskornas, men ljusare och lättare färger äro här mest i smaken. En och annan ser man klädd i oskurna tygstycken. Håret bäres mest jemnklippt till måttlig längd, benadt midt öfver hufvudet och fritt hängande; hjessans och nackens egna form framträder helt tydligt. I öronen bäras hängen eller ett par hvita blommor, helst välluktande, såsom jasminer eller dylika, och en krans af blommor eller fjädrar brukas vid högtidliga tillfällen på hufvudet. I förfärdigandet af sådane visa det nya Cytheres döttrar en verklig artistisk förmåga. Bruket af blommor fördömdes en tid af de mest ifrande bland missionärerna, som till och med försökte hindra planterandet af dylika, men naturen lät ej hindra sig från att låta dem vexe, och några af ifrarnes förständigare yrkesbröder hafva riktat öns förut befintligen blomsterträdgård med nya lysande arter. Båda könen iakttaga mycken snygghet både för sina personer och kläder samt vid tillagandet af sin föda. Det oaptitliga poiätandet slipper man här se, utan känner man snarare sin matlust väckas vid åskådandet af en tabitisk måltid. Det enda som hos våra öboer förefaller obehagligt, är det något öfverflödiga begagnandet af kokosolja i håret.

Husen äro elliptiska eller fyrkantiga till formen; de bestå af i jorden trädde spröten, mellan hvilka små mellanrum lemnas, och äro nätt täckta med blad. Det inre hålles snyggt, och man känner ej den i kanakernes gräshyddor vanliga unkna lukt. Golfvet täckes med mattor, och i flera af de hyddor vi besökt funnos ganska goda sängar med myggnät af tunnt bomullstyg. Husgeråden äro för öfrigt naturligtvis högst enkla. Matlagningen verkställes på följande sätt: En liten grop gräfvdes i jorden; i denna läggas pinnar, som antändas, hvarpå ett antal stenar af ett äpples storlek läggas i elden att upphetas. Sedan elden brunnit ut, upptagas stenarne, askan utskrapas och gropens sidor klädas med bananasblad. Nu inläggas hela eller styckade brödfrukter, tarorot, plataner eller omogna bananas, samt fisk eller köttbitar, på förhand inlindade i bananasblad. Mellan hvarje hvarf af matvaror lägges ett af de heta stenarna, och när gropen är full, öfvertäckes alltsammans tjockt med affallna brödfruktsblad. Efter en half eller hel timmas förlopp, allt efter anrättningens beskaffenhet, öppnas gropen och man har alltsammans på ett verkligen läckert sätt tillagadt. Till sås brukas hafsvatten i ett kokosnötskal. Tvagning verkställes både före och efter måltiden. Innan kristendomens införande fingo ej de båda könen äta tillsammans, och maten måste serskildt tillredas för hvardera. Köttmat och flera slags frukter voro det täcka

könet vid lifsstraff förbjudne. Endast vid vissa högtidligheter egue undantag från dessa stadganden rum.

Man kan naturligtvis ej förvänta någon utmärkt arbetsamhet hos ett folk, åt hvilket naturen nästan till skänks erbjuder allt hvad det för sitt uppehålle behöfver. Vid inträdet i en koja finner man oftast hela familjens medlemmar makligt utsträckta i sängen eller på golfvets mattor; kanske är en och annan bland damerna sysselsatt med att kamma sitt hår eller göra små papperscigarrer, en färdighet den de vid späda år lära. Man ser små flickor på fyra eller fem år helt behändigt tillverka dylika och röka dem med en ledighet, som täflar med den mest inrökta europeiska lejoninnas. Ett par andaktsböcker träffas i de flesta hyddor och tyckas vara flitigt nog begagnade, och man hör ofta psalmer sjungas, visserligen på ett högst enkelt, men ganska välljudande sätt. Qvinnorna hafva rena och klingande röster, och hålla god takt. Huruvida de fästa någon djupare mening vid sången, vilja vi låta vara osagdt: det förefaller som vore den snarare ett angenämt tidsfördrif, och den afbrytes ofta af ganska muntra samtal, för att om en liten stund åter börjas. Man blir alltid vänligt emottagen i hyddorna, bjuden att sitta eller rättare ligga ned, och pojkarne skickas, om de äro tillstädes, upp i kokosträden efter nötter, hvars saft eller mjölk är ganska läskande och af många högt värderas. Samtalet fortsättes under skratt och munterhet, men olyckligtvis kan fremlingen ej deltaga deri, emedan endast få af damerna kunna några ord engelska, utan får man hjälpa sig så godt man kan med tecken. Till hvad grad egennyttiga beräkningar ingå i det visade vänliga emottagandet, kunna vi ej säga, men det förefaller som skulle en fremlings besök vara en liten angenäm förströelse för sällskapet. Föga svårighet torde dock i allmänhet möta för bildandet af en närmare bekantskap med de unga flickorna, och slägtingarne lägga ej hinder i vägen för sådant. Det är ej ovanligt att, i likhet med hvad på Hawaiiiska Öarna brukas, föräldrar och bröder åt fremlingen utbjuda sina döttrar eller systrar. En obegränsad lösaktighet var äfven här innan kristendomens införande rådande, och ehuru väl sederna nu skola vara betydligt bättre än förr, så bör man dock ej hafva för stora anspråk i den vägen, i synnerhet som närvaron af en fransk garnison ej är egnad att inplanta stränga kyskhetsbegrepp.

De skaror af barn man ser leka i palmlundarne erbjuda en intagande anblick. Några springa i kapp, andra roa sig med spjutkastning, hvarvid de endast täfla om att kasta längst. Spjuten äro helt enkelt spön af två till tre alnars längd. Barnen äro gemenligen nakna, med undantag stundom af ett litet skynke om midjan, hvars liffliga färg angenämt afsticker mot det rödbruna skinnet. Håret är

Fargaryk af J.F. Meyer & Co, Stockholm

FLICKA PÅ TAHITI.

13 JU 57

ofta rakadt på samma sätt som munkar bruka, eller så att blott en krans af hår qvarsitter kring den kala hjessan. De något äldre flickorna pläga roa sig med ett slags spel, som består uti att kasta runda stenar eller små kokosnötter upp i luften, och i en viss ordning uppfånga dem i handen.

Cook ansåg Tahitis befolkning uppgå till 240,000 människor; men då man tager i betraktande öns areal och den omständigheten att en stor del deraf ej är beboelig, finnes tydligen att denna beräkning är alldeles orimlig. Hans följeslagare Forster uppskattar antalet till 120,000. Wilson, befälhafvare på skeppet Duff, hvilket 1797 dötörde de första missionärer, beräknar med mera sannolikhet folkmängden till 16,000, och den antages nu till omkring 10,000. Detta befolkningens aftagande skall, enligt öboernas egen utsago, hafva börjat redan innan de hvitas första besök. Hufvudorsakerna dertill skola varit de oupphörliga krigen mellan de olika små staterna, hvilka voro lika många som de dalar, i hvilka ön af naturen är delad, samt det allt mera och mera tilltagande barnamördandet, som nått den höjd att öfver hälften af afkomman genast vid födelsen blifvit aflifvad. Genom beröringen med de hvita hafva sedermera åtskilliga sjukdomar tillkommit; vi hafva redan i ett föregående kapitel nämnt den, som på många af Söderhafvets öar gjort mesta förstörelsen. Wallis, öns första upptäckare, bedyrar att ingen af hans besättning var af smitta angripen; men då Bougainville följande året (Apr. 1768), utan att afveta Wallis' besök, anlände till ön, fann han sådan redan vida spridd. Cook uppgifver i sin andra resa att infödingarne allmänt tillskrefvo Bougainvilles besättning smittans införande. Den har dock här ej visat sig på långt när så förstörande, som på Hawaiiiska Öarna, och man anser att folkminskningen på sednare tiotalen af år afstannat. De på ön mest förekommande inhemska sjukdomar äro elephantiasis, vattensot och hudsjukdomar.

Det bör ej förundra att många af dem, som först besökte Sällskapsöarna, ansågo deras innevånare såsom lefvande i det renaste och oskyldigaste naturtillstånd. Öarnes sköna natur leder lätt på dylika tankar, och den vid medlet af adertonde århundradet herrskande filosofiska åsigt af samhället hade redan på förhand stämt sinnena derför. Sålunda har, bland andra, Forster lofsjungit Tahitiernas husliga dygder och storartadt ädla egenskaper. En något noggrannare undersökning har visat det falska i hela denna romantiska skildring, och redan La Pérouse uttryckte sin förargelse öfver dessa och dylika dikter*). Det

*) Sålunda säger han, efter att hafva lemnat en föga lockande skildring af en vild folkstam: »Les philosophes se récrieraient en vain contre ce tableau. Ils font leur livres au coin de leur feu, et je voyage depuis trente ans;

af Forster så prisade grannliga äktenskapliga förhållandet har visat sig bestå i en ytterlig löslighet i familjebandet, ömheten för afkomman har ej utestängt barnamord i en gräslig skala, fridsamheten har uppenbarat sig genom oupphörliga krig mellan de olika dalarnes befolkningar, och medlidsamheten har låtit förena sig med människors offrande, ja till och med anrättande till föda, ehuru visserligen detta varit på Sällskaps-öarna sällsynt. Redan observationer af loftalarnes samtida bära vittne om dessa våra påståenden. Vi behöfva endast hänvisa på åtskilliga af Cook beskrifna uppträden, och hans yttranden om de ohyggliga Areoy-sällskaperna, en egenhet för Sällskaps-öarna. Deras organisation och ändamål hafva af Ellis**) blifvit noggrant utredda, och äfven om man vill förebrå honom att måla i svart för att få kristendomen att framträda i så mycket hjertare ljus, så visar dock öfverensstämmelsen med Cook, att hans faktiska uppgifter äro riktiga. De nämnde sällskaperna voro ett slags gillen af kringstrykande gycklare, hvilka tjänade till höfdingarnes förlustelse, och af gemene man ansågos heliga. Medlemmarne voro af båda könen, och en af sällskapets hufvudsakliga lagar var aflifvandet af alla dess ledamöters afkomlingar genast efter födseln. Den af Rousseaus skola så prisade naturliga jemlikheten fanns på Tahiti lika litet som på Hawaiiiska Öarna, men sederna voro betydligt mildare och mera hyfsade, och jordbesittning öppen för alla.

Tahiti blef först af alla Stilla Hafvets öar ett föremål för missionärers verksamhet. Redan 1796 afgick från England skeppet Duff, kapiten Wilson, med ett större antal sådane ombord. I början af 1797 landsattes en del af dem på Tahiti, hvarest de blefvo vänligt emottagne; skeppet seglade vidare till Tongatabu, der tio missionärer stadnade, och vidare till Marquesas-öarne, hvarest ett par andra slog sig ned. Endast de på Tahiti kommo till någon varaktig verksamhet. Otu, eller Pomare I, som vid Cooks besök var öns mäktigaste furste, lefde ännu, men hans son Otu eller Pomare II, då en

je suis témoin des injustices et de la fourberie de ces peuples qu'on nous peint si bons, parce qu'ils sont très-près de la nature». På ett annat ställe, efter sedan hans följeslagare de Langle och Lamanon tillika med tio man af fartygens besättningar blifvit utan någon vederlig anledning mördade på Manua, en af Samoa- eller Skeppare-öarne, skrifver han: »Mon opinion sur les peuples incivilisés étoit fixée depuis longtemps; mon voyage n'a pu que m'y affermir; j'ai trop, à mes périls, appris à les connaître. Je suis cependant mille fois plus en colère contre les philosophes qui exaltent tant les sauvages, que contre les sauvages eux-mêmes. Ce malheureux Lamanon, qu'ils ont massacré, me disait la veille de sa mort, que ces hommes valaient mieux que nous.»

**) I Polynesian Researches, London 1831.

ung man af ett par och tjugo års ålder, hade efterträtt honom i styrelsen. Allmänna bruket var nemligen att den regerande upphörde att vara sådan i och med detsamma en son blifvit honom född; han nedsteg till undersåte, men fortfor att sköta styrelsen tills sonen hunnit den ålder att han kunde öfvertaga bestyret dermed. Pomare I dog 1803 vid omkring sextio års ålder, utan att velat emottaga några lärdomar af missionärerna, dem han dock alltid bemötte med vänlighet.

Härledningen af namnet Pomare är uppgifven i det förut citerade arbetet af Ellis. Otu hade under en vandring i det inre af ön tillbragt en natt uppe i bergen och dervid ådragit sig en förkylning, som följande morgonen tillkännagaf sig genom en stark hosta, hvarföre hans följeslagare gäfvö honom namnet Pomare, af po, natt, och mare, hosta. Otu tyckte namnet vara vällydande och antog det, och sedan den tiden har det varit Tahitis kungliga namn, likasom Kamehameha de Hawaiiske Öarnes.

Pomare II visade sig redan från början missionen mycket tillgifven, men först omkring 1812 yppade han någon allvarsam böjelse att öfvergifva afgudarnes dyrkan, oaktadt hans tro på deras kraft länge varit vacklande. Blodiga strider kämpades vid denna tid mellan de olika partierna på Tahiti och Eimeo, men Pomare behöll slutligen öfverhanden. Omkring 1815—16 började kristendomen blifva allmänt antagen, och afgudabilderna uppbrändes. Pomare dog 1821 af vattensot vid fyratiosju års ålder, och efterträddes af sin fyra år gamla son, hvilken 1827 följde sin fader i grafven. Genom hans död kom hans syster Aimatta (ögonäterskan) på thronen, hvarest hon under namn af Pomare IV förvärfvat sig europeisk ryktbarhet, och ännu qvarsitter, ehuru äfven den skugga af magt, hon förut hade, numera alldeles bleknat. Hon är sedan 1822 gift med Faiti, furste af Tahaa, en af den andra Sällskaps-gruppens öar. Vi måste litet uppskjuta beskrifningen på kungaparets personlighet för att kasta en blick på de händelser, genom hvilka Tahitis nuvarande tillstånd förorsakats.

Det kan ej förnekas, att de på Tahiti bosatte missionärer drifvit de yttre religions-brukens iakttagande till pedanteri, ehuru visserligen ej alla till lika hög grad deraf. Förbudet mot blommors begagnande såsom prydnader hafva vi redan nämnt. Genom sitt inflytande på drottningen, som dock i början prutade mycket emot, lyckades de alltid göra sin vilja gällande. Detta blef isynnerhet förhållandet sedan den beryktade Pritchard blifvit missionens ledare*). Denne man har af några blifvit högt prisad, af andra åter, isynnerhet alla Fransoser, utmålad

*) Han blef sedan engelsk konsul på Tabiti, men är sedan franska ockupationen bosatt på Samoa-öarne.

som en genomspiskad bof. För ofördragsam sekterism, herrsklystnad och egennytta kan han väl ej fritagas. En anledning till stridigheter yppades snart, då efter katholska missionens grundande på Mangareva (1834) ett par af dess medlemmar begåfvo sig till Tahiti. Dessa båda herrar, Laval och Carret, landstego der hemligen och började predika, samt erhöello, enligt sitt egna intyg, talrika anhängare, ehuru anledning är att tro att antalet i verkligheten var högst obetydligt. De blefvo emedlertid snart gripne och förde till Papeiti, hvarest de förständigades att genast lemna ön. Vi taga oss friheten lemna d'Urilles berättelse om förloppet, sådant han hört det af Laval *).

"Pritchard, hvars öfvermod och anspråk tillvext genom den framgång han rönt i denna sak, kände ej mera några gränser och iakttog ej mera någon måtta. De två katholske presterne hade blifvit herbergerade af M. Moerenhout, en Belgier, som på Tahiti bedref perliske och af Förenta Staternas styrelse blifvit utnämnd till dess konsul. Man bör ihågkomma att M. Moerenhouts uppförande var så mycket mera hedrande, som han satte sin syssla som konsul på spel: ty det var sannolikt att de amerikanske missionärerne skulle göra gemensam sak med sina trosförvandter, Engelsmännen, blifva honom fiendtliga och söka att så mycket som möjligt skada honom."

"Då de båda missionärerne tillsades att lemna ön, svarade de att de veko för våldet och voro beredde att lyda, men begärde tid att afvakta något fartygs afgang till Mangareva, eller åtminstone till Valparaiso, och förbundo sig att under tiden ej offentligen göra någon religiös demonstration. Denna så naturliga begäran blef på Pritchards anstiftan afslagen."

"Vidare, alltid på tillställning af Pritchard, som ej gaf sig ro förr än han fått sina motståndaro från ön, skickades någre banditer, dem man benämnde polistjenstemän, till de båda missionärernes bostad för att verkställa utslaget. På det man ej skulle kunna förebrå sig att hafva kränkt en konsuls hemfrid, påfann den värde Pritchard den utvägen att låta sina drabanter intränga genom husets tak; de utdrogo på denna väg de båda franska missionärerna, släpade dem till stranden, och kastade dem ombord på en liten skuta af tjugo tons dräktighet, hvars skeppare tvangs att föra dem hvart de behagade. Utan tvifvel hoppades man att de skulle omkomma på denna bräckliga farkost. Det är tydligt att alla deras medförda saker plundrades, och förlusten uppskattades, de förlorade resekostnaderne inberäknade, till 10,000 francs. Båten mötte utanför Tahiti ett amerikanskt fartyg, som förde de båda missionärerna till Mangareva."

*) Voyage au Pole Sud. III. 207.

Det egentligen faktiska af detta är väl sannt, och vi hvarken gilla eller ursäktat det brutala förfaringssättet. Men det kan ej undgå läsaren att hela berättelsen bär en oärlighetens pregel. En hel hop insinuationer förekomma der, hvilkas grundlöshet är temligen påtaglig, t. ex. den, att meningen var att dränka de katholska missionärerna. Ett brinnande hat till England genomgår d'Urilles hela arbete, och han är ej så nogräknad när det gäller att gifva det luft. Hvad som ännu mera gifver anledning att betvifla att alltsammans hängde så rätt ihop, är den af en af Astrolabes officerare gjorda anteckning om det inre af Moerenhouts handlingssätt *). Meurenhout dref, som nämnt är, perlfiske, och det påstås att han gjort en liten öfverenskommelse med de heliga fäderna om monopolium på fisket kring Mangareva, hvilket för missionen medförde den fördelen att andra fartyg ej mer komme att besöka dessa öar, dem den ville sköta på egen hand. Vi vilja ingalunda förtänka missionens medlemmar detta sträfvande, men undra blott huru de skulle hafva upptagit ett par protestantiska missionärers uppträdande på Mangareva.

Frankrikes styrelse skyndade emedlertid att såsom en skymf mot nationen hämnas den mot en religion riktade åtgärden, och drottning Pomare fick snart vidkännas ledsamma följder af Pritchards våldsamma förfarande. Fregatten Venus, kapiten Dupetit-Thouars, anlände, och upprättelse begärdes för den tillfogade skymfen, hvarjemte 2000 piaster fordrades såsom skadeersättning åt missionärerna. Det tyckes som dessa herrar således ej varit illa försedda med reskassa, och om man ville göra insinuationer mot herrar Laval och Carret, så vore visserligen ingen svårighet för handen att med anledning af denna fordran framkomma med dylika. Penningarne utbetalades, men Frankrikes smak för inblandning i öns inre angelägenheter var nu en gång retad, och likasom på Hawaiiiska Öarna försummades ingen anledning till sådan. Den redan omtalade kapiten Laplace på fregatten Artemise visade här samma uppförande hvaraf vi ofvan anført prof, och om de beskyllningar amerikanska kommodoren Wilkes gör honom äro grundade, så har utan tvifvel öns befolkning giltig anledning att beklaga sig öfver Fransmännens förfarande. Vi taga för afgjort att religionen hela tiden blott varit ett svepskäl och verkliga ändamålet att erhålla en fast punkt, från hvilken Englands stigande inflytande i Stilla Hafvet kunde motarbetas, och dess handel derstädes i händelse af krig oroas. Innan kort se vi ock amiral Dupetit-Thouars i franska regeringens namn öfvertaga protektoratet öfver Tahiti med underlydande öar, samt på samma gång ockupera Marquesas-gruppen. Protektoratet är nu tio

*) Nyssnämnde del af Voyage au Pol Sud, sid. 403.

är gammalt, och drottningen har fått lära sig att en beskyddare kan vara en temligen obehaglig person att hafva att göra med. Hon kan ej gå utom dörren utan att hafva gensdärmer i hälarne. Ån mindre kan hon besöka den del af sitt rike henne lyster; guvernörens ridderliga omsorg om hennes säkerhet tillåter henne ej sådant. Hon åtnjuter 10,000 francs i årligt underhåll.

Eugenies chef och officerare hade i guvernörens närvaro audiens hos drottningen. Hon får ej utan hans tillstånd mottaga något enda besök, ej ens välja sin dagliga omgifning. Audiensen försiggick i ett ganska anspråkslöst hus, beläget helt nära guvernements-huset. Drottningen bor vanligen i Papaoa, men var nu befalld till Papeiti i anseende till en rättegång, för hvilken hon var föremål. Hon är nu (1852) fyratjotvå år, af medelmåttig storlek, något fetlagd, och eger intet utmärkande i sitt yttre. Hennes anletsdrag äro de bland folket vanliga, och hyn till och med något mörkare än hvad som allmänt bland hennes undersåter är fallet. Hon var klädd i en blusklädning af rutigt siden. Hennes man är en stor, grof karl med krokig näsa och ett ganska enfaldigt utseende. Han är begifven på starka drycker, och har tillförene fått af sin kära hälft därför uppbära både förebråelser och slängar, dem han ibland med ränta återbetalat. Han har aldrig egt någon delaktighet i regeringen. Deras äktenskap är välsignadt med fem söner och en dotter, hvilken bär sin moders namn Aimatta, och skall vara ganska täck. De fem gossarne fingo den äran att taga guvernören i hand. Prins Fauti var klädd i guldgalonerad frack, sönerne i korta rockar och buro både strumpor och skor. Någon omgifning syntes ej. Ett porträtt af drottningen, i hvit sidenklädning, hängde på väggen, jemte några utsigter på Tahiti.

Det gjorde oss verkligen ondt om den arma qvinnan, hvars harm och förlägenhet stod att läsa på hennes ansigte. Sedan vi satt oss, börjades samtalet genom tolk. Vår chef uttryckte sin beundran öfver hennes vackra ö, hvarpå hon svarade, att den numera förlorat betydligt i färging sedan guava-buskarne qväft en mängd planteringar och stängde utsigten genom lundarna. Guvernören frågade i temligen gäckande ton huru länge Hennes Maj:t ämnade stadna i Papeiti, hvarest hon borde befinna sig vida mindre komfortabelt än i sitt vackra hem i Papaoa, samt hvaraf det kom sig att han aldrig såg Hennes Maj:t promenera tillsammans med mademoiselle Aimatta, hvilken han flera gånger mött. Drottningen svarade, af lätt begripliga orsaker, ej på dessa frågor, men hennes annars nedslagna ögon slogos ett ögonblick upp, och kastades med ett föga vänligt uttryck på frågaren; hon lade dock i blinken band på sig och bibehöll sin likgiltiga ställning, ehuru rörelsen kring hennes mun tillkännagaf, att hon tydligt märkte det

förelämnande i frågorna. Det medförde verkligen en känsla af lättnad att åter komma ut i det fria.

Fransoserne kommo ej utan strid i besittning af ön. Öboerne visade sig ganska käck, men oaktadt den för försvaret gynnande terrängen i öns inre, var dock att förutse att motståndet ej skulle blifva mycket långvarigt. Dels förstodo de sig föga på skjutgevärs begagnande, dels felades dem snart ammunition, och bergstrakten erbjöd ej de vanliga lifsmedlen. Ihärdighet har dessutom aldrig varit någon utmärkande egenskap hos Tahitiern. Fransyska soldaten förstär nog att ställa sig väl med folket, och vi hörde till och med en engelsk missionär, Mr. Howe, medgifva att infödingarne ej hafva att beklaga sig öfver det bemötande de från individernes sida röna. Det oaktadt hafva vi hört flera karlar, på tillfrågan om huru de tyckte om Fransoserna, med en mycket martialisk min svara: "no good". Orsaken dertill är väl den minskning i besökande fartygs antal, och således i tillfällen till arbetsförtjenst för öboerna, som blifvit en följd dels af de vidlyftiga hamnförordningar med höga böter för uraktlåtande af hvarje formalitet, i hvilka Fransmännen tyckas finna så mycken smak, dels af den minskning i tillgång på lifsmedel som förorsakas af den på ön förlagda garnisonen. Möjligen är just meningen med hamnförordningen att bortjaga alla engelska fartyg; men då de amerikanska säkert följa deras exempel, torde öns handel blifva så godt som ingen. I allmänhet tyckas ej Fransoserne innehafva konsten att bringa en koloni till blomstring. Infödingarne äro ålagde att en dag i veckan arbeta på regeringens planteringar, och man kan begripa att sådant ej är i smaken.

Af den bitterhet, hvarmed de Fransoser, som skrifvit om dessa trakter, yttrat sig om de protestantiska missionärernes ofördragsamhet, skulle man hemta skäl till den förmodan, att franska styrelsen, sedan den en gång blifvit herre på täppan, skulle föregå med exempel i motsatt riktning, af fördragsamhet och liberalitet. Sådant har likväl ej varit förhållandet. De protestantiske presterne hafva väl ej blifvit förbjudne att predika, men deras predikningar hafva underkastats en sådan censur, att de fleste upphört att utöfva sitt kall, och några till följe af de oupphörliga trakasserierne sett sig nödsakade att lemna ön. De infödde hafva alldeles förbjudits att predika utan serskildt tillstånd af guvernören. Det påstås att endast ett ringa antal infödingar öfvergått till katholska läran. Styrelsen tillät i början försäljning af spirituosa till infödingarne, men verkningarne deraf visade sig snart så förstörande, att det af de engelske missionärerne deremot förr utverkade förbud åter upplifvades.

Oss personligen visade guvernören, M. Page, den största artighet och gästfrihet. Bland officerarne, såväl af flottan som de båda den

tillhöriga regementena, voro de fleste, som vanligt bland fransyska officerare, män af bildning och kunskaper. Vi emottogos med utmärkt gästfrihet, hvilken dock medförde den olägenheten att upptaga nästan för mycket af vårt korta vistande på stället, det man tyckte sig kunna använda bättre än på ätande och drickande. De middagar, hvar på vi inbjödos, voro icke destomindre ganska nöjsamma, och med tillhjälp af öns produkter och från Frankrike medförda läckerheter var köket sådant att det skulle tillfredsställt personer med mycket större anspråk än våra. Hos guvernören var, utom chefen, trenne officerare eller civile hvarje dag bjudne till middagen.

Under hela vistandet på Tahiti drefs ombord en liflig handel med frukt, snäckor och koraller, hvilka betalades dels med penningar, dels med gamla linnekläder. Innan afseglingen såg man hvar man vände sig endast naturalster; men efter en liten tids vistande till sjöss försvunno de småningom, sedan de blifvit sönderslagna eller deras egare ledsnat vid dem.

En dag kom en Engelsman ombord medförande sin hustru, som var från en af Marquesas-öarna, jemte hennes broder. Frun var liten till vexten och ej utmärkt för någon slags fägring, samt tycktes något besvärad af den europeiska dräkt hon iklädt sig. Intet fattades deruti, hon hade både hatt och handskar, strumpor och tygkängor. Hennes broder var en liten smärt ung man, med ganska vackra anletsdrag; hans ansigtfärg, der den ej täcktes af de stora tatuerade figurerna, tycktes något litet mera rödaktig än Tahitierns. Vid ombordkomsten var han alldeles handfallen af förvåning, emedan större fartyg sällan eller aldrig komma till hans ö. Han tycktes mycket liflig och uppmärksam; erbjuden ett glas vin, visste han först ej rätt om han skulle våga smaka derpå, men läppjade slutligen på det, sedan han först rådgjort med svågern, och störtade derefter med synbar förnöjelse vinet i sig.

Den 19 hade fregatten besök af guvernören, hans stab och cheferna på de båda franska örlogsfartygen, hvilka personer af kommandör-kapiten Virgin blifvit inbjudne på frukost. Afseglingen var utsatt till eftermiddagen samma dag, men fregatten kvarhölls af stiltje.

I dagningen den 20 Sept. lättade vi och höllo med en lätt landbris ut till sjöss, hvarest brisen snart kom frisk från sydkanten. Kl. $\frac{1}{2}$ 10 drejade vi bi utanför den på Eimeos norra sida belägna Taluviken, och tvänne båtar afsändes i land med de naturkunniga och ett par af officerarne. Chefen begaf sig äfven i sin gigg till ön, och fregatten höll utanför med små slag. Den nämnde viken heter egentligen Opunohu, men har allt sedan Cooks tid blifvit kallad Talu eller Tareu efter en deri liggande liten holme af detta namn. Mot sjön

12 JU 57

C. S. del.

Lith. Jnst. Arnz & Co. Düsseldorf.

TALU VIKEN °

(Eimeo)

skyddas hamnen af vidtsträckt korallref, och anses den bästa af alla hamnar på Sällskapsöarna. Något ostligare ligger Cooks hamn eller Paopao, och ännu ostligare finnas ytterligare två hamnar. Alla äro säkra, men Opunohu har det vidaste inloppet. Vi landade vid byn Papituai, belägen strax vester om viken. En amerikansk brigg låg derutanför till ankars.

Det första som vid landningen på detta ställe faller i ögonen är en stor åttkantig stenbyggnad, belägen vid sjelfva stranden; den uppfördes 1824 och var ämnad till lokal för ett slags högre skola för infödingarna, samt bär ännu den prunkande benämningen South Sea Academy. Många infödingar hade samlats vid stranden oss till mötes; de likna fullkomligt Tahitierna, men föreföllo mindre glädtiga. Under ett par skjul i byn arbetades flitigt med inpackning af apelsiner, hvaraf den ofvannämnde briggen höll på att intaga last för San Francisco. Dess befälhafvare var en god typ af en äkta Yankee; han talade i näsan till den grad att man blott med svårighet kunde reda orden, och ingen minut förflöt utan att han frikostigt kring sig utsprutade den ur en tuggbuss af otroliga dimensioner sugna saften. Frukstens inpackning tycktes göras med mycken omsorg; både män, qvinnor och barn voro dermed sysselsatta.

Eimeos natur liknar alldeles Tahitis, men bergen hafva här nästan ännu djerfvare former, ehuru de ej hinna till samma höjd. Utsigten inåt Opunohu-viken är bland de skönaste som någorstädes torde finnas. Medföljande planche kan ge begrepp om dess art, men rikedom i detaljer och färger är för stor för att på något sätt rätt kunna återgifvas. Låglandets fruktbarhet tycktes öfverträffa till och med Tahitis: något yppigare än de skogsdungar, i hvilka man här vandrade, låter ej gerna tänka sig. Några ganska strida bäckar störtade ned mot hafvet, och kärr förekommo der och hvar. Vi vandrade af inåt viken, hvarest en liten fransk postering har sitt vakthus i en öfvermåttan skön dal. Derifrån ledde en gångväg ett långt stycke genom vilda skogen, som, oaktadt sin vextrikedom, föreföll något ödslig genom bristen på lefvande varelser. Foglar hvarken syntes eller hördes, af ödlor sågos endast få, och ej en gång insekter förekommo talrikt. Efter några timmars vandring återkommo vi till Papituai, hvarest vi funno en mängd menniskor samlade, hvilka utbjödo apelsiner, bananas, snäckor, m. m. Äfven höfdingen i byn lät se sig: han var en lång, ståtlig man af godt utseende, klädd som en af folket, och hette Hoaori, som skall betyda: utan vän. Några halfvuxna flickor utmärkte sig genom sitt täcka utseende. Många med elephantiasis behäftade anmärktes, hvaribland en sjuttonårig yngling hade ena benet så uppsvälldt, att foten nästan försvann under det nedhängande köttet. Han

tycktes ej lida någon plåga deraf, utan hoppade och dansade för att visa att det tjocka benet ej var honom till besvär.

Med båtarna fulla af frukt och naturalster begåfvo vi oss kl. 5 e. m. åter ombord, och innan solnedgången styrde Eugenie med god fart en kurs, som ledde mellan Raiatea och Tubuai-Manu, eller Sir Charles Saunders ö. Vinden var frisk på sydost och vädret skönt. I dagningen den 21 syntes på afstånd Raiatea framskymta. Innan kort torde denna ö med kringliggande grupp blifva engelsk besittning; en af dem är redan utsedd till halfvägs-station för den tillämnade ångbåts-linien mellan Panamá och Australien. Amiral Moresby hade nyligen tagit alla der belägna hamnar i ögnasigte.

Vädret fortfor oförändradt den 22, många hvita tärnor visade sig. Frampå natten blef vinden ostadig, och nästa morgon sprang han tvärt genom ost på nord, samt fortsatte att vrida sig samma väg, så att han innan dygnets slut hunnit ända till nära syd. Några små regnbyar läto känna sig och aflägsen blixst syntes. Under följande natt passerade vi norr om öarna Uitate och Manuai, tillhörande Cooks archipelag, och de syntes ännu vid dagningen i sydost. Kl. 8 f. m. fingo vi Uaitatate i sigte och bibehöllo den till på eftermiddagen. Den består af några kullar och omslutes af ett korallref. Ett ostvart styrande barkskepp mötte oss. Väder och vind hade återtagit den inom passadens regioner vanliga beskaffenheten.

Sålunda fortsatte vi tvänne dagar att med god fart hålla vestvart längs nittonde parallelen, utan att något anmärkningsvärdt inträffade. Den lilla enstaka, obebodda, af Cook upptäckta Palmerston-gruppen passerades ej inom synhåll. Den 27 kl. $\frac{3}{4}$ 10 f. m. fingo vi Savage Island, eller, som den af infödingarna benämnes, Inui i sigte. Kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m. passerade vi förbi dess sydliga udde och drejade strax der-efter bi utanför en bugt på öns sydvästra sida.

Duperré lägger öns södra spets på $19^{\circ} 10' S.$ och $169^{\circ} 50' 16'' V.$ Af oss gjorda observationer gåfvo alldeles samma latitud, men en longitüd af $169^{\circ} 58' V.$ Som våra tre kronometrars gång kort förut på Tahiti blifvit väl bestämd, våga vi påstå att vår longitud är riktigare än den af Duperré uppgifna, och i Sydney förnyade observationer af urens gång gifva ytterligare styrka åt detta påstående*). Vestligaste uddens longitud är $170^{\circ} 0' 27'' V.$

Ön är af medelmåttig höjd, omkring 4—500 fot, och synes från ett vanligt fartygs däck på 25—30 mils (4—5 sv. m.) afstånd. Den har flacka konturer och bildar en plåtå, omgifven af en lägre afsats,

*) Duperrés kronometrar voro, såsom man kan se af hans redogörelse för deras gång, ej af bästa slag.

Farfryde at J. E. Meyer & Co. i Stockholm.

HOAORI

Hofning & Pasitua.

13 JU 57

som åter nere vid stranden omgifves af en ännu lägre, hvilken sköljes af bränningen. Slutningen mellan platån och afsattsen lutar omkring 45°, och är kal; för öfrigt är ön till större delen skogvuxen. Bergarten är mörk till färgen och tyckes vara af vulkaniskt ursprung. Vågorna hafva i de klippor, som bilda stranden, utgräft en mängd besynnerliga grottor. Något spår till korallref kunde ej af oss upptäckas. Skogen hade ett grått och dystert utseende, en följd af de många förtorkade träd som sågos uppsticka derutur. På öns östra och södra sidor göra bränningarne och strandens beskaffenhet all landning omöjlig, såvida ej någon af oss ej sedd liten vik finnes, men på den sydvästra bildar stranden en bugt, inuti hvilken ett sandigt ställe erbjuder en landningsplats, som åtminstone när passadvinden blåser bör vara någorlunda tillgänglig.

Babords båt armerades och firades i sjön, och afgick under cheffens eget befäl inåt ön. De öfriga medföljande voro doktor Kinberg, magister Andersson, pastor Pontén och författaren. I ombord befintlige resebeskrifningar hade vi sáfänt letat efter uppgifter om ön; vi skola snart få se att sådane ej saknas, ehuru de äro knapphändiga. Under vägen sågo vi rök uppstiga från ön, och kort derefter blefvo vi varse några kanoter, som kommo paddlande oss till mötes. Då deras antal hastigt ökades och vi redan befunno oss på ett temligt afstånd från fregatten, ansåg chefen det mindre rådligt att landa, hvarföre vi vände utåt för att åter ro ombord. Då vi likväl önskade draga infödingarna med oss, rodde vi helt långsamt undan, och snart hade vi några kanoter längs sidan. I hvarje af dem voro fyra män af det vildaste utseende: deras spjut stodo resta i kanotens förstäf eller lågo på de stänger, som förena utliggaren med kanoten. De ropade åt oss och tecknade att vi skulle landa; vi vinkade åt dem att följa oss ombord, visande dem glasperlor och dylika bland vildar omtyckta varor. En röd bomullsnäsdruk utkastades och blef af den främsta kanotens besättning uppfiskad under stojande glädjerop.

Vi fortsatte sakta vår väg ut till fregatten, och de främsta kanoternas besättningar ansträngde alla sina krafter för att ej blifva upphunna af de efterföljande. Vid hvarje paddeltag slängde vildarnes långa yfviga hår kring deras hufvuden, hvilket erbjöd en ganska komisk anblick. Då båten lade till vid fregatten, voro ej mindre än fjorton kanoter i sällskap, och så snart han blifvit hissad, inbjödos öboerne ombord. Det dröjde några ögonblick innan någon af dem vågade efterkomma vår begäran, men snart kom en uppföre fallrepstrappan och tog ett steg in på däck, hvarest han möttes af pastor Pontén, som räckte honom en knippa glasperlor, hvilka han ryckte till sig, lemnade ett spjut och ett par sockerrör i utbyte, och hoppade hand-

löst öfver bord. Isen var dock nu bruten, och under ett oerhördt skrik och oväsen klättrade snart vildar på alla möjliga vis ombord. Inom några ögonblick hade de förlorat hvarje spår af skygghet och gjorde sig fullkomligt hemmastadde.

Af alla de öboer, som besökte fregatten, och hvilkas antal uppgick till inemot etthundra, voro endast ett par till längden öfver medelmåttan, de fleste snarare något under, men af god kroppsbyggnad. Bröst och axlar voro breda och starka, underlifvet mycket indraget, höfterna smala, armarna något långa och ganska muskulösa, benen deremot korta och deras muskler mindre utvecklade. Hufvudet var i allmänhet temligen stort, och med flat nacke. Pannan var måttligt hög och något bakutlutande, näsan intryckt vid roten, stundom böjd nedtill något bred med vida näsvingar, käken litet framstående, munnen bred med fylliga läppar och jemna hvita tänder, ögonbrynen starka och väl tecknade, ögonen rätt ställda och svarta, okbenen något starkt markerade, håret svart eller mycket mörkbrunt, än rakt, än krasigt eller vågigt, hvilket dock torde vara med konst åstadkommet. Skägget var svart och tunnt och bars blott af få. Många voro mycket håriga på armar och ben, och rakning af håret på andra kroppsdelar än ansigtet tycktes ej vara i bruk. Händer och fötter voro af måttlig storlek och välbildade. Färgen var mörkt rödbrun, liknande en nyligen brungjord bösspipas. De fleste voro fullkomligt nakna, endast ett par bure en bindel om midjan. Håret bars antingen fritt hängande, eller uppfriseradt, eller ombundet i nacken och utstående som en qvast, eller uppstruket öfver hjessan och sammanbundet i en knut. Medföljande planch visar fyra de mest brukliga sätt att bära det. Några hade små flätor vid öronen och skägget flätadt samt prydt med vidhängda småsaker af snäckskal; dylika buros ock i öronen och omkring halsen. Något spår till tatuering kunde, oaktadt noggrann undersökning, ej på någon enda upptäckas, men en var med blålera målad randig i ansigtet. Rändernas riktning var från örat till näsvingen. Omskränning brukas ej bland dessa öboer. Deras åtbörder voro häftiga och vilda, deras tal högljudt. Språket förstods något litet af en ombord varande Svensk, den chefen lätit medfölja fregatten från Tahiti till Sydney, och som något litet talade Tahiti- och Tonga-språken. Såsom känt är tala alla Polyneziens rödbruna befolkningar olika dialekter af samma grundspråk, ehuru afvikelserna äro nog stora att göra den enas tal obegripligt för den andra. Gemenligen lära de dock på kort tid hvarandras dialekter.

En liflig handel kom snart i gång. Mot glasperlor, metkrokar, näsdukar, knifvar och andra småsaker bortbytte öboerne sina vapen,

C.S. del.

Lith. Jnst. Arnz & Co. Düsseldorf

JNFÖDINGAR Å JNUI ELLER SAVAGE ISLAND.

15 JU 57

prydnader, metrefvar, nät och dylikt, hvilka alla artiklar vi snart skola beskrifva. Äfven inbeförde de en söndrig oktant och en kompass, ett par böcker (Johnson's Dictionary och en bönbok), samt några engelska mynt; säkerligen rof från något strandadt eller på annat sätt taget fartyg, ty vi kunna ej föreställa oss att dessa saker begagnats såsom bytesmedel, alldenstund öboerne ej på dem satte ringaste värde. Den som egde mynten gaf tre sovereigns och något silfver eller omkring 40 R:dr B:co för en bundt glasperlor, och tycktes, att döma efter den glädje han visade och de gäckande åtbörder han gjorde sedan bytet var afslutadt, anse sig hafva gjort en utomordentligt god affär. Man kan således med säkerhet antaga, att penningars värde är dessa människor alldeles obekant.

Ehuru de, som nämnt är, snart förlorade all skygghet, visade de dock vid handel och byte ett visst misstroende, och lemnade ej gerna sina varor från sig förrän de hade betalningen i handen, men gjorde då ej heller några försök att undandraga sig aflemnandet af hvad de utbjudit. Ett par försök till snatteri förekommo dock. Att döma efter den nämnda okunnigheten om mynts värde, och den vilda lystenhet, hvarmed de grepo efter de obetydligaste dem erbjudna småsaker, sådana som på mera besökta öar förlorat allt värde, måste de litet eller intet varit i beröring med hvita. Om skjutgevär och deras verkan hade de intet begrepp.

I en af en missionär på Fidji-öarna författad liten skrift uppgifves, att kristna infödingar på Samoa- eller Skeppare-örarne såsom missionärer begifvit sig till Inui. Huruvida de ännu finnas kvar känna vi ej, men på Foa sade man oss att de antingen blifvit dödade eller lemnat ön. En af våra gäster öppnade en af de medförda böckerna och låtsade mumlande läsa deri, hvarvid han pekade uppåt himmelen. Man kan således antaga att några kristna människor vistats bland dem.

Många af Inuerna hade stora ärr på olika ställen af kroppen. Det är väl ganska sannolikt att de, i likhet med de flesta andra af Stilla Havets öboer, vid anhöriges dödsfall genom sargande uttrycka sin sorg, men de på detta sätt tillkomna ärr sitta merendels i någon slags symmetrisk ordning, hvilket ej var fallet med de här anmärkte. Ett par, som genom tecken tillfrågades huru de bekommit sina, svarade på ett sätt som ej lemnar något tvifvel om att de voro minnen från någon strid. De bullrande ordvexlingar, som oupphörligt föreföllo mellan de olika kanoternas besättningar, och ännu mera de hotande åtbörder hvaraf de stundom beledsagades, tycktes visa att fridsamhet ej är något utmärkande drag i deras karakter, på samma gång som ärrens ofta anmärkta placering på ryggen, att list och för-

såtlighet ingår i deras stridssätt. Åtskilliga af dem roade sig med att på fregattens däck anställa kapplöpningar med våra matroser. Kämpalekar torde således vara i bruk på ön.

Vi gjorde oss all möjlig möda att genom tecken fråga dem om de äto människokött, men utan att lyckas göra oss begripliga eller få ett enda tydligt svar. Den lystenhet, hvarmed de betraktade och kände på en frodig skeppsgosse, skulle väl kunna gifva anledning till den förmodan att dylik kost ej är dem fremmande, men var kanske blott ett uttryck af beundran öfver gossens blomstrande utseende och friska färg. Det är dock temligen sannolikt att de äro menniskoätare, emedan sådant är för allmänt fallet bland Polynesierna för att dessa skulle göra något undantag. På Foa gjorde vi alla möjliga efterfrågningar för att erhålla några upplysningar, men dessa inskränkte sig till att Inuerne voro ett elakt folk, som föga varit i beröring med andra öars innevånare: att sago- och arrow-rot fanns i myckenhet på ön, men att ingen vågade sig dit för att handla, emedan någon ankarplats ej fanns, hvarifrån man kunde från fartyget beskydda de båtar, hvarmed nämnde varor måste föras ombord, då infödingarnes kanoter ej voro för detta ändamål användbara. Svin skola finnas på ön, men inga sådane bragtes ut till fregatten; endast kokosnötter, bananas, sockerrör och papaya-frukter erbjödos oss till salu i ringa myckenhet.

Framåt aftonen hade den först ombord komna hopen bortbytt allt hvad den egde att aflåta, och böjade anträda sin hemfärd, men en ny uppsättning syntes från annat håll komma med all magt paddlande. Snart var ett tiotal kanoter åter längs sidan och marknaden i full gång, men den afbröts snart af den inbrytande skymningen, då öboerne bortvisades och det brassades fullt. Många suto en lång stund sedan deras kanoter satt af qvar utombords i rösten eller på kanoerna, och hoppade, då de antyddes att begifva sig bort, i sjön, visande samma skicklighet i simning som alla öfriga Stilla Havets öbefolkningar, hvilkas natur med skäl kan kallas amfibisk. Redan förut hade en liten händelse inträffat, hvarigenom denna skicklighet fick tillfälle att visa sig. I en af de längs sidan liggande kanoterna befann sig en karl som hade ett utmärkt vackert spjut. Erbjuden ett perlband i betalning derför, räckte han genast spjutet ombord, men då perlbandet räcktes honom medelst en båtshake, halkade det af och föll i hafvet. Utan att ett ögonblick besinna sig hoppade mannen efter och hann dykande det sjunkande perlbandet, hvilket han medförde till ytan. Bland de besökande fanns ingen enda qvinna.

Alla de tjugufem eller trettio kanoter som besökte fregatten voro i det närmaste af samma storlek och paddlades af fyra man. I det

hela liknade de öfriga ögrupper, men voro omsorgsfullare arbetade, än dem man ser begagnas på de öar, dit civilisationen hunnit. I stället för att springa uppåt, sänkte sig stäfvorne: närmast dem var ett däck af ett par alnars längd, långs åt hvars midt löpte en rad uppstående knölar, som i några fall bestodo af snäckskal. Utliggare sagnades naturligtvis ej, utan sådan skulle farkosten genast kantrat.

(Kanot från luai.)

Paddlarne voro helt korta, med små spetsiga blad. Spjuten voro af hvitt eller brunt trä med spetsar af samma ämne, som i eld blifvit hårdadt, så att det liknade ben i hårdhet. En del hade två spetsar, andra blott en, som var försedd med en mängd taggar, vända åt motsatt håll mot hvad hullingar pläga vara. Sammanfogningen mellan skaftet och spetsen var omlindad med fina, af hår flätade snören, mellan hvilkas hvarf röda och gula fjädrar stundom voro instuckna. Några egentliga klubbor syntes ej, utan blott ett slags bred och flat lans, som möjligen äfven begagnas till huggvapen. Flera exemplar af detta vapen voro utmärkt väl arbetade af hårdt brunt trä; några slutade i spets, andra voro på ändan tvärhuggna. Bågar eller pilar syntes ej. Metrefvarne voro nätt flätade af hår, och af kokosnötens fibrer flätade snören utbjödos äfven. Näten voro utmärkt prydligt arbetade. Märkvärdigast i detta afseende förefaller dock ett slags af röda fjädrar tillverkade sniljor. Fjädrarne voro af en åttondels tums längd och instuckna i en fin fläta af kokosbast; för ett par metkrokar erhöll man utan svårighet några alnar dylik grannlåt, hvars till-

verkning måste vara högst besvärlig. Till prydnader begagnades snäckor, isynnerhet den hvita porslins-snäcken. Oaktadt inga klädespersedlar syntes, visade sig dock att så kalladt tapa eller tyg af pappersmullbärsträdets bast tillverkas på ön; stycken af sådant begagnades nemligen som omslag på åtskilliga medförda artiklar. På de mera besökta öarna har tapan blifvit alldeles utträngd af europeiska bomullsvaror, hvilka i snygghet och varaktighet betydligt öfverträffa den förra tygsorten, som ej kan tvättas utan att falla i stycken, hvilka dock genom hopläggning och utklappning åter kunna göras brukbara.

Inui upptäcktes af Cook d. 20 Juni 1774. Han seglade längs dess norra sida och landade på ett par ställen på dess nordvestra strand tillika med Forster och Sparrman. Infödingarne hade undanstuckit sig i småskogen vid stranden, och emottogo de ankomna ganska ovänligt. "Alla våra bemödanden att bringa ett samtal med dem å bane, skrifver Cook, voro fåfänga. De visade en ursinnig vildhet och kastade sina spjut på oss. Några muskötskott afhöllo ej en af dem från att nalkas och kasta ett spjut, som skrubbade min axel. Ett annat snudade förbi den yngre Forsters lår och svärtade hans kläder. Mannens mod skulle hafva kostat honom lifvet om min bössa hade brunnit, ty jag var ej fem steg från honom då han kastade spjutet, och skulle till mitt sjelfförsvär dödat honom. Jag var efteråt ganska glad åt att endast fängkrutet brann". Och längre ned: "I betraktande af att vi ej kunde göra något af dessa indianer, och att ön ej erbjöd ankarsättning, begåfvo vi oss ombord. Jag hade på ett annat ställe, i sällskap med tre eller fyra af de andra herrarna, bestigit en kulle; landet visade endast med busksnår betäckta korallklippor, så att det nästan var omöjligt att framtränga. Öns innevänares uppförande och vilda utseende kommo mig att kalla den Savage Island.

Uppgiften om korallklipporna förefaller något besynnerlig, men man kan väl dock ej med fog betvifla den, isynnerhet som äfven Forster talar om dylika. I d'Urilles *Voyage Pittoresque autour du Monde* uppgifves att innevänaarne äro tatuerade öfver hela kroppen. Cook nämner ej något derom, men väl att några hade ansigtet, bröstet och låren målade mörkblå. Vi hafva redan sett att d'Urilles uppgift är oriktig; vore tatuering i bruk, skulle väl åtminstone någon af våra gäster burit spår deraf. Törhända har ingen före oss haft lika godt tillfälle att i ro betrakta dem, hvarföre vi ock sökt att så fullständigt som möjligt beskrifva dem.

Följande dagen d. 28 sprang vinden middagstiden på nordnord-vest, och blåste en stund ganska frisk, men aftog snart och lemnade Eugenie i stilltje. Under det återstående af dygnet samt den 29 fortsatte vinden sin kretsgång genom vest till syd, under ett skönt väder.

Stark dyning från syd kändes. I solnedgången fingo vi sigte af Hafuluhu-öarna, hvilka utgöra den nordligaste af de tre grupper, som med ett gemensamt namn kallas Vänskaps- eller Tonga-öarna. Kl. $\frac{3}{4}$ 2 om natten d. 30 fick vakthafvande officeren plötsligt se bränningar förut, hvarpå han genast vände undan vinden och lade ostvart. Kl. 4 f. m. lades åter sydvästvart, och kl. $\frac{1}{4}$ 7 voro vi helt nära bränningarna.

På Lauries stora karta öfver Stilla Hafvet, och en del franska kartor, finnes i denna trakt ett ref utlagdt, ehuru betydliga skiljaktigheter i dess läge förefinnas. På den nyaste, år 1849 utgifna franska kartan öfver Tonga-archipelagen saknas det deremot. Denna omständighet kan lätt förklaras deraf att läget ej är det på kartorna utmärkta, och att sjön ej alltid bryter på refvet, utan endast då dyningen, såsom nu var fallet, är mycket hög. Vår bestämning af Haano, den närmaste ön, ger äfven ett från dess longitud å nämnde karta något skiljaktigt resultat. Denna sistnämnda longitud är härledd af de under d'Urilles expedition 1837—40 gjorda observationer; men utan att vilja ifrågasätta dessas värde, kunna vi ej förneka vår tillit till den af våra kronometrar gifna longituden, då urens gång blifvit i Tahiti och i Sydney väl bestämd, och deras stånd till endera ställets medeltid vid observations-ögonblicket blifvit interpoleradt med tillhjälp af den på annan väg väl bestämda longitudsskillnaden mellan de båda ofvannämnda punkterna. Vi kunna ej här anföra detaljerna af våra observationer, utan nämna blott att skillnaden mellan de tre urens angifvelser ej uppgick till en bågminut, och att Haanos norra udde enligt dem ligger på $174^{\circ} 19' 30''$ V., under det den på den franska kartan ligger på $174^{\circ} 13' 30''$, och på ett af Engelsmannen Hobbs 1850 utgifvet på $174^{\circ} 15'$. Lauries karta gifver samma longitud som den fransyska. Refvet ligger på Lauries på $19^{\circ} 20'$ S., $173^{\circ} 41'$ V., och i astronomiska N. O. t. O. från Haanos norra udde, på ett afstånd af $36'$. På Hobbs karta ligger det på samma latitud, men på $174^{\circ} 47'$ V., $32'$ Haano i N. O. t. O. Vi sågo ännu kort innan kl. 7 f. m. refvet helt tydligt, och straxt efter kl. 8 angjordes Haano, så att vår bestämning af dess afstånd från denna ö ej gerna kan vara underkastad något betydande fel. Enligt denna ligger det $25'$ i N. N. O. $\frac{3}{4}$ O. från öns norra udde på $19^{\circ} 20'$ S., $174^{\circ} 6'$ V.

Efter kartornas uppgifter skulle vi således redan hafva passerat detta grund vid den tid då bränningarne förmärktes. Fregatten stäfvade rätt emot dem, och som natten var ganska mörk, kan afståndet till dem ej varit betydligt. Ingen af de båda utkikarne på kranbalkarna, ej heller den på fockrån hade varskott någonting; men vakthafvande kadetten, som befann sig förut, hade bemärkt bränningen

nästan på samma gång som vakthafvande officern. Då den ej oupphörligt, utan blott emellanåt visade sig, var den kanske för den vid dylikt ovana något svår att bemärka, då ögat möjligen kunde vara riktadt åt annat håll i det ögonblick bränningen slog. Undersökning öfver utkikarnes förhållande anställdes följande dagen, och den på fockrån, som dervid befanns skyldig till verklig försumlighet, erhöll lämplig bestraffning. Oaktadt ej troligt, är det dock möjligt att det af oss sedda grundet och det på kartorna utlagda äro två olika grund.

Strax efter kl. 8 f. m. fingo vi Haano och åtskilliga andra af de öar i sigte, hvilka utgöra Hapai-gruppen, den medlersta af de tre som bilda Tonga-archipelagen. Den spetsiga, regelbundet skapade Kaa stack sin hjessa högt öfver horisonten, och bredvid syntes den flata, fast höga Tofua med sin rökande vulkan. Den svaga vinden tillät oss endast att helt långsamt nalkas, men vid middagen syntes dock äfven de båda låga öarna Foa och Lefuka, hvilka genom korallref sammanhånga med Haano, samt de tre vester derom belägna präktiga små holmarna Ofu-langa, Uan-one och Hua-hogu, hvilka uppstiecka ur hafvet likasom grönskande tufvor. De äro tätt beväxte med höga kokospalmer, hvars stammar mellanrum äro igenfyllda med buskvexter; på den smala hvita sandstrand, hvaraf grönskan omgifves, kastar bränningen sitt skinande skum.

En Svensk, vid namn Brodin, hade någon tid varit förordnad till svensk och norrså vice-konsul på Tahiti, men innan vår ankomst dit hade han flyttat derifrån till Foa, hvarest han sades förestå ett oljeslageri för beredning af kokosolja. Någon anmälan derom hade ej vid Eugenies afsejning från Sverige till Commerce-Collegium inkommit, ehuru sådan blifvit af Brodin afsänd. Då vår kurs i alla fall förde nära Tonga-Öarna, beslöt chefen att anlöpä Foa, för att efterhöra Brodin och på samma gång bereda ett ytterligare tillfälle till de naturhistoriska samlingarnas riktande.

Vi fortforo således att mot den svaga sydliga vinden kryssa oss upp till ankarsättningen. På eftermiddagen sågs en kanot komma paddlande oss till möte, och kl. $\frac{1}{2}$ 4 e. m. kom den längs sidan. Ut i den voro två infödingar, af hvilka den ena på engelska erbjöd sin tjänst som lots, i hvilken egenskap han ock blef mottagen. Hans kanot hissades under mesanröstet för att ej vara i vägen. Lotsen var en några och trettio års man af något mer än medelmåttig längd, bredaxlad och med välbildade lemmar. Anletsdragen voro regelbundna och kunde verkligen kallas vackra, ehuru näsan var något bred. Hudfärgen var mycket mörkare än den bland Tahitierna vanliga, och hans sätt att vara utgjorde en besynnerlig blandning af gläddig godmodighet och högtidligt allvar. Hans följeslagare var en tjuguarig yngling

med namnet Moie, hvars muntra sinnelag blef alla ombord varande en förlustelse. Han var vid ankomsten iklädd en dräkt af allra lättaste slaget, men uppkläddes ombord, och presenterade sig snart i hvita pantalonger, grön promenadfrack och hatt. Naturligtvis saknades ej vest, halsduk och öfriga mindre persedlar, och för att komplett civilisera honom hade någon roat sig med att sätta på honom handskar och blå glasögon. Sålunda utstyrd kom han upp på däck och uppväckte der ett allmänt skratt, hvori han sjelf med den älskvärdaste naivetet deltog. Något sednare undfägnades han med the, hvaraf han drack sju koppar, samt förtärde en deremot svarande myckenhet skeppsskorpor. Löjligen föreföll dock att se honom öfvervara musikens öfningar. Bland alla instrumenterna var basunen den som fann mesta nåd inför honom; han betraktade den oafslått, nalkades basunisten när instrumentet drogs tillsammans, och ryggade när det skjöts ut tillbaka, alltid med den djupaste förvåning tecknad i sitt anlete. Äfven försökte han sig sjelf på valdthorn, hvilket tillgick på det sätt att han först blåste i munstycket, och sedan förde klockstycket till örat för att kunna rätt passa på de väntade tonernas ankomst, utan att de möjligen skulle kunna passera hans öra förbi.

Emedlertid sjönk solen hastigt, och när det skymde voro vi ännu ett godt stycke från ankarsättningen. Vi fortsatte vår kryssning, och kl. 7. e. m. nalkades en båt, från hvilken modersmålet hördes ljuda. Det var herr Brodin, som kom oss till möte för att biträda vid inlotsningen, hvarjemte han underrättade oss om att han vid sitt oljeslageri låtit anordna en provisionel fyr, som ock kort derefter tändes. Vinden drog sig nu mera på ostlig, och blef således gynnande, men vi måste i mörkret gå för små segel, emedan ingen af de lotsande tycktes vara rätt säker på sin sak. Genom någon slags försummelse slocknade äfven fyren, och det var redan fråga om att åter lägga ut till sjöss öfver natten, då lodet, som hittills ej gifvit botten, började visa aftagande djup. Det grundade nu hastigt från fyratiofem till trettio famnar, derpå till tjugu, och då nästa kast gaf endast tolf, fälldes ankaret.

Följande morgonen funno vi att vår ankarplats ej var bland de bästa. Närmast kring fregatten var väl tio till tolf famnars djup, med botten af korallsand, men inom en kabellängd åt ost och nordost voro flera från hafsbotten uppskjutande korallklumpar, på hvilka endast var två famnars vatten. Fregatten skulle således knappt haft rum att svaja vindrätt för sydvestlig vind. Som sådan likväl ej här ofta förekommer och afseglingen var utsatt till qvällen, ansåg chefen det ej mödan värdt att skifta plats, utan sattes folket genast i gång med stortoppens aftacklande för uppläggning af en ny, i reserv medförd bramsalning, i

stället för den hittills begagnade, som befunnits bristfällig. Från vår ankarplats pejlades Haanos nordvestliga udde i N., och Huahogu i N. V. t. V. $\frac{1}{2}$ V. Rätta platsen är längre åt sydvest, ungefär midt för öppningen mellan Foa och Lefuka. Bland de under d'Urilles expedition 1837—40 upprättade kartor finnes en special deröfver.

Haano, Foa och Lefuka äro af nästan samma storlek och förenas af ett korallref, som omkransar deras stränder, till en enda sträcka, hvars riktning är i ungefär nordost och sydvest. Mellan de båda förstnämnda ligger den lilla Nonganamu, och söder om den sista flera små öar. Åt vester uppsticka, utom Huahogu och dess båda grannar, åtskilliga små öar af med dem likartad beskaffenhet, och långt bort ses Kaa och Tofua höja sig. Såväl Foa som de båda bredvidliggande öarne äro helt låga, men de höga träd, hvarmed de äro beväxta, göra att de synas på temligt afstånd.

Naturligtvis dröjde man ej länge att begifva sig i land och taga stället i ögnasigte, men till vår olycka hade det förut vackra vädret undergått en obehaglig förändring, i det strida regnskurar läto känna sig och snart förvandlade hela ön till en smutspöl. Annars äro de vandringar ön erbjuder bland de behagligaste man kan tänka sig: på små bekväma gångvägar kan man färdas kring hela ön, och de höga träden skydda derunder vandraren nästan fullkomligt mot solstrålarna. Träden och växterna äro ungefär desamma som på de redan beskrifna öarna. Ett slags stora träd med ofantliga, oftast ihåliga stammar tyckte vi oss dock ej hafva sett. På små upprädda ställen stodo infödingarnes kojor, hvilka i betydlig mån skilja sig från de tahitiska. De hafva nemligen i midten en öppen genomgång, och på hvardera sidan om denna en liten kammare. Byggnadsämnet är blad och rör flätade vid en stomme af trä. Den nyssnämnda öppningen stänges vid behof med mattor. Grisar funnos i mängd kring husen, och höns flögo i halfvildt tillstånd bland buskarna.

Med en förrymd amerikansk matros, mulatt till nationen, som någon tid uppehållit sig på ön och kände språket, till vägvisare, besökte vi åtskilliga hus för att upphandla grisar för gunrummet. Öfverraskade af regnet togo vi vår tillflykt hos ett par unga damer, och beslöto att hos dem intaga en liten polynesisk frukost. Vår mulatt afsändes således för att anskaffa brödfukt, bananas och en höna, hvilken sednare han måste skjuta med båge, ett vapen, som här begagnas till jagt. En af de förnämas hufvudsakliga förlustelser är att dermed anställa jagt på de stora råttor, hvaraf öarne öfverflöda. Vår måltid tillagades alldeles på det sätt, vi redan en gång beskrifvit såsom brukligt på Tahiti, och vi måste erkänna att rätterna voro mycket smakliga, isynnerhet brödfrukten, som nästan alldeles liknar

15 JU 57

C.S. del.

Lith. Ernst Arnz & Co Disseldorf.

FLICKA FRÅN FOA
(Tonga öarne)

mandelpotates till smaken. Ett par bananasblad gjorde tjenst som duk och tallrikar, och värden i huset sönderslet med makalös behändighet hönan, ty bruket af förskärareknif har lika litet hit framträngt, som det af redskap för matens förande till munnen. Måltiden nedsköljdes med från fregatten medfördt vin, hvilket husets innebyggare ingalunda tycktes förakta, utan läto de sig det godt smaka, såväl herrar som damer. Vi måste nu presentera dessa.

Vid vår ankomst funnos blott två unga flickor hemma; de emottog oss emedlertid helt vänligt och ogeneradt. Den ena var af ganska godt utseende och hade det klassiska namnet Lydia. Hon var en temligen god typ af den tongesiska qvinnan, som eger mycket tycke af sina systrar på Tahiti och Hawaiiiska Öarna, utan att dock vara så vacker som de på förra stället, eller så ful som de sednare. Samma grofva bildning kring axlarna anmärktes här, men de flesta unga qvinnor hade utmärkt väl formade armar och händer. De nedre extremiteterna blifva genom sittande på huk skadade till formen. En ovanlig, mycket spetsig form på bröstet anmärktes ofta förekomma. Håret bars kortklippt, och hela klädseln bestod, utom några små prydnader, endast af ett stycke tapa eller bomullstyg om lifvet. Hudens färg är mörkt rödbrun och tatuering syntas ej vara i bruk. Vid högtidliga tillfällen uppfriseras håret och pudras med kalk, hvilken operation vi fingo se de båda flickorna verkställa på en ung herre af sina bekanta, hvilken i samma ärende som vi, det vill säga för att skydda sig mot regnet, besökte huset. Sedan vi vedergällt de snälla flickorna med några små skänker, fortsatte vi vår vandring och råkade derunder ett stort antal menniskor af båda könen, som begäfvos sig till stranden för att betrakta fregatten. Större fartyg anlöpa endast sällan dessa öar, så att ankomsten af ett dylikt alltid väcker mycket uppseende.

Efter att en stund hafva vandrat omkring återvände vi till vår landningplats vid herr Brodins bostad, der en mängd menniskor voro församlade, hvaraf många medförde grisar, höns och frukt till afsalu. Vi togo nu oljeslageriet i betraktande. Det drifves med ångmachin, för hvars eldande fnaset af nötterna användes. Nöten ituskäres tvärsöfver af en såg, och ett slags borr utgräfvor sedan kärnan, hvaraf oljan beredes. Ofantliga högar af nötter lågo här uppstaplade. De uppköpas dels direkte af öboerna, dels erhållas de på det sätt att insamlandet och transporterandet till slageriet af ett större eller mindre antal nötter ådömes såsom straff eller böter för vissa mindre förbrytelser, i synnerhet den mot sjetto budet. Dessa böter tillfalla egentligen guvernören, men herr Brodin har mot ersättning öfvertagit dem. Det är genom missionärernes inflytande som dessa böter tillkommit. Två sådana af methodistiska bekännelsen finnas nemligen på Lefuka

och flera på Hafuluhu och Tongatabu, der konungen öfver hela Tonga-gruppen har sitt residens. Både på Hapaii- och Hafuluhu-öarna äro numera så många af infödingarna kristna, att de andras antal är högst obetydligt, men på Tongatabu finnes ännu ett starkt hedniskt parti, och i början af 1852 var der en het strid, i hvilken nuvarande guverneren på Lefuka fick tvenne muskötskott, af hvilka det ena ännu ej var läkt.

Samma skepp, som för mera än ett halft sekel sedan bragte de första missionärerna till Tahiti, lemnade äfven ej mindre än tio sådana på Tongatabu. Ett par år sednare blefvo de anfallne af infödingarna, som dödade tre af dem, och bortdrefvo de öfriga. Vi känna ej vid hvad tidpunkt missionsverket blifvit derstädes ånyo börjad, men det måste hafva varit omkring 1820, ty sedan denna tid finner man i många resebeskrifningar taladt om religionskrig på ön. Chefen på engelska korvetten Favourite, kapiten Croker, tog 1839 den kristna konungen Georgs parti, men, då han en gång skulle fara i land, beskjöts hans båt af hedningarne, hvilka hade en litet batteri nära Nukalofa, och Croker fick af en kanonkula sitt banesår. Hans efterträdare i befälet ansåg sig ej behörig att blanda sig i dessa saker, utan seglade sin väg. Kort derefter besöktes ön af den amerikanska expeditionen under Wilkes. Den skildring, denne missionärernes varme vän och beundrare gör af predikanternes på Tongatabu ofördragsamhet, är ingalunda rekommenderande. Han tager afgjordt hedningarnes eller det så kallade djefvulspartiets försvar, och uppgifver att de alldeles icke velat tillfoga de kristne något ondt, utan endast för sig fordrat fri religions-öfning, hvilken missionärerne ej velat medgifva dem, hvarjemte desse såsom hedniska ogudaktigheter stämplat flera temligen oskyldiga saker, såsom tobaksrökning m. fl. Wilkes lyckades att åvägabringa en förlikning, och han framställer hedningarnes foglighet vid underhandlingarna såsom en kontrast mot de kristnes våldsamhet. Möjligen kan den omständigheten att missionärerne voro Engelsmän och ej Amerikanare haft något inflytande på hans omdöme om dem, men vi vilja dock knappast tro sådant.

Tongesens karakter skall, enligt många resandes utsago, vara betydligt olik Tahitierns. Redan i hållning och sätt visar han sig helt annorlunda beskaffad; den sednares glädtighet är hos honom utbytt mot ett visst värdigt allvar, som dock ej utesluter mycken godmodighet. Tongesen skall vara vida arbetsammare och mindre utsväfvande än Tahitiern, men beskyllas i stället för snikenhet och ohjelpsamhet, äfvensom man hört påstås att falskhet ofta ligger fördold under den antagna godmodigheten. Till hvad grad detta omdöme är grundadt, kunna vi efter en enda dags vistande bland folket naturligt-

13 JU 57

C. S. del.

Lith. Jnst. Arnz & Co. Dusseldorf

HÖFDING PÅ LEFUKA.

vis ej säga, men nog tycktes qvinnorna här stadigare än de på Tahiti, ehuru sådant möjligen kan vara en följd af den noggrannhet hvarmed polisen handhafves, för att fälla de felande till de förut omtalade böterna af kokosnötter. Fullkomlig brist på förförerskor var det för öfrigt ej. Det lilla vi hade tillfälle erfara af folkets seder gaf ett ganska förmånligt begrepp om det, och herr Brodin, som längre tid vistats på Foa, berömde dess godsintet och ärlighet.

På eftermiddagen blef det lifligt ombord. Under det vi som bäst voro sysselsatta med den strukna stångens uppsättande kom först konungens på Tongatabu broder, och sedan guvernören på Lefuka, hvardera i sin stora dubbelkanot af trettio till fyratio alnars längd, och rodd af ett stort antal karlar. Den ena af de två kanoter, hvilka bilda en sådan farkost, är något större än den andra, och de sammanhållas af ett öfver båda räckande däck, på hvilket ett litet hus är uppfördt. Rodden verkställes dels genom paddling på sidorna, dels med ett par stora vrickåror, hvilka äro nedstuckna mellan båtarne och skötas hvardera af flera man. Utom de roende medföljde en mängd passagerare af båda könen, utstyrde i sina grannaste kläder. Sällskapet tycktes vara beredt på en längre bortovaro, ty ett par helstekta svin lågo i båda båtarne framom det omtalade huset. De flesta af karlarna voro öfver tre alnar långa, och ett par nådde säkert tretton kvarter; de voro allesammans utmärkt väl skapade, och deras lemmar buro, ehuru ej grofva, vittne om mycken styrka. Deras muskler kändes fastare än Inuerns eller Tahitierns, och hudens färg var mörkare. Håret bars dels hängande rakt, dels friseradt, och hela beklädnaden bestod af en smal gördel (maro) omkring höfterna. Deras hållning var allvarlig och stolt, och intet försök till snatteri förmärktes, ehuru tillfälle dertill ej saknades.

Guvernören på Lefuka var en man på omkring fyratio år, af medelmåttig längd, men starkt byggd, och hade ett serdeles förmånligt yttre. Hans ansigte kunde kallas fullkomligt välbildadt, ehuru näsan var något bredare och läpparne något litet tjockare än hvad hos den hvita rasen vanligen är förhållandet. Näsans profil är krokig, och på litet afstånd liknade mannen en bronsstaty af någon romersk fältherre. Hans hår var med yttersta omsorg uppfriseradt, och klädelsen bestod af en skjorta och ett vidlyftigt skynke af hvitt bomullstyg, båda af den utsöktaste renhet. Som vi redan nämnt hade han några månader förut på Tongatabu blifvit illa sårad; en kula hade från ena sidan till den andra genomträngt hans "partes posteriores", och en annan gått tvärt igenom venstra axelmuskeln, utanför armpipan. Detta sednare såret var ännu ej läkt, utan bar han armen i band. Mannens sätt att vara var enkelt och värdigt. Hans äkta hälft såg oge-

ment beskedlig ut, men föreföll bredvid sin ståtliga man nog hvardaglig, och hennes dräkt, som bestod af en gul, blommig klädning, hvars färger genom upprepadt tvättande betydligt bleknat, var ej ämnad att behaga ögat. Utom många andra unga damer anmärkte vi äfven vår lilla bekanta från förmiddagen, mademoiselle Lydia, som nu iklädt sig en liten kort röd spens med mycket korta puffärmar. Dessa sednare voro något för trånga, så att de vackra armarnes blomstrande hull retande pöste ut kring ärmlinningen. Ej heller nådde spensen rätt igen om hennes svällande barm, utan såg hon sig nödsakad att gifva denna till pris för allmänhetens blickar; som dock detta i hvardagskostymen alltid är förhållandet, så fann hon sig med lugn i sitt öde. Nedom spensen vidtog en lätt kjortel, bestående helt enkelt af ett kring lifvet svept stycke hvitt tapa, hvilket nådde ned på smalbenet. Den unga flickan med sina friska runda lemmar, sitt glada och vänliga ansigte och primitiva dräkt bildade ett verkligen intagande föremål, och flera af de andra flickorna eftergäfvu henne föga i utseende. En enda obehaglig sak måste vi anmärka om samtliga damerna, nemligen den afgjorda lukt af härsk kokosolja, som på ett mindre angenämt sätt utbredde sig i deras närhet; men kanske vänjer man sig snart vid denna parfym, och finner den sedan mera retande än någon af de alldramodernaste af Guelaud eller något annat vällukternes orakel i Frankrikes hufvudstad.

Såväl guvernören som hans hustru och större delen af de ej mera unga bland våra gäster, hade en eller ett par leder af lillfingret, eller det närmast derintill, afluggna. Andra hade större eller mindre ärr symmetriskt placerade på båda armarne eller axlarne. De voro än ärr efter med skärande verktyg gjorda sårnader, än liknade de sådane som efterlemnas af större brännskador; dessa sednare skola åstadkommas genom något starkt dragande medel. Alla dessa stympningar eller sår äro tecken till sorg öfver höfdingars, vänners eller anhörigas död, och stundom utslås ett par framtänder af samma orsak. Missionärerna hafva förklarat dessa själfmisshandlingar för brottsliga, utan att dock hafva lyckats alldeles afskaffa dem.

En hos herr Brodin anställd Svensk, vid namn Högström, hade äfven kommit ombord på fregatten i sällskap med en Engelsman, som förde en liten skonert, med hvilken den vid oljeslageriet tillverkade olja plägade sändas till Tahiti, för att derifrån skeppas till Europa. Båda medförde sina fruar, af hvilka den förres var från Tahiti, den sednares från Anaa eller Kedje-ön, en af Paumotu- eller Låga Öarna. Fru Högström såg ganska behaglig ut och var iklädd en klädning af hvitt siden, till snitten liknande de på hennes födelseö vanliga, redan beskrifna. Den andra var det enda exemplar af Paumotu-Öarnes

befolkning vi sett, och var såsom sådan intressant. Anletsdragen voro i hufvudsaken desamma som öfriga Polynesiers, men de mycket utstående kindknotorna och pannans starka afsmalnande uppåt gåfvo ansigtet formen af en kvadrat, hvars diagonal står lodrätt. Ögonen voro stora och lifliga, och hyn mörkare än den bland Tahitierna vanliga: i synnerhet gick dess färg mera i rött. Hennes händer voro små och nätta: längs fingrarnes utsida gick en smal tatuerad rand. Ingen af de båda qvinnorna talade något begripligt språk, men hade kommit nog långt i civilisation att med förtjusning dricka öl med socker i.

Bland de många karlar, som voro ombord på fregatten, visade man oss ett par från Fidji-öarne och en från Samoa-gruppen. Vi kunde ej i brådskan och trängseln anställa några närmare jemförelser mellan dem och Tongeserne, men vid hastigt påseende var skillnaden omärklig, utom det att Samoern hade rödbrunt hår, hvilken färg sades vara med konst åstadkommen. Medelst de stora kanoterna underhålls en temligen liflig gemenskap mellan Tonga- och Fidji-grupperna. Den förras innevånare fara ofta öfver till den sednare för att der uppehålla sig ett par år, deltaga i ett eller annat krig, och sedan återvända till hemorten, hvarest de då anses som vidtberesta män. Fidji-erne hafva stor aktning för Tongeserna, såväl för deras öfverlägsna hyfsnings och verldsvanas, som deras tapperhets skuld, och de sednare tala äfven med mycken högaktning om de förra. Menniskoötande har på Tonga i långliga tider varit ur bruk, men det påstås att de af dess söner, som deltaga i krigen på den närliggande gruppens öar, ej alltid försmå att äfven deltaga i de efter segern derstädes ännu oundgängliga kannibaliska måltiderna. Fidji-öarne hafva till sednaste tider varit högst ofullständigt kända, men för något mera än tio år sedan uppehöll sig den amerikanska expeditionen under Wilkes der i några månader. De af honom hopsamlade uppgifterna om menniskoötandet äro i sanning ohyggliga, och man kan ej med fog betvifla deras riktighet. Expeditionen mistade der två officerare, som på den lilla ön Malolo dödades af infödingarne, som dock ej lyckades erhålla liken. Wilkes bestraffade med stränghet mördarna, men han tillkännagifver tydligt sitt missnöje med de mördades oförsigtiga förfarande, som utan tvifvel var orsaken till det timade uppträdet och sålunda försatte honom i det obehagliga alternativet att antingen blodigt hämnas eller genom strafflöshet stegra vildarnes rofgirighet och öfvermod.

Såväl ombord på fregatten som i land hade hela dagen en liflig handel blifvit drifven såväl i födoämnen som i andra saker. De förra bestodo hufvudsakligen i svin, höns, brödfrukt, yams och bananas, de sednare i fiskredskap, spjut, klubbor, tapa och åtskilliga småsaker.

Guvernören gaf ett par ganska vackra tapamattor till vänskapsgåfva åt en af officerarne, samt erhöll i gengåfva hvarjehanda småsaker. Penningar voro väl kända bland infödingarna, men de flesta föredrogo såsom betalning bomullstyg, knifvar, yxor eller andra jernsaker. Buteljer och flaskor värderades högt, men metkrokar hade ingen afgång. För glasperlor kunde man på sin höjd erhålla litet frukt eller någon liten prydnad; men flickorna voro mycket belåtna åt att bekomma dylika såsom skänk.

Under allt det störande støj och bråk, hvilket man kan föreställa sig hafva under alla dessa besök herrskat på Eugenie, blef dock det ombord under händer varande arbetet färdigt, och straxt innan skymningen visades hela sällskapet i land. Kl. 6 e. m. lättade fregatten och höll vestvart för att gå norr om holmarne Niniva, Fotua m. fl.; innan dessa voro passerade var det mörkt, men vi hade dock, enligt kartan, rent farvatten framför oss förbi Tofua, söder om hvilken kursen sattes.

Vinden hade hela dagen varit ostlig och måttligt frisk, samt vädret mulet och regnigt, men någon betydande sänkning i barometerståndet hade ej förmärkts. Väl hade quicksilfret fallit från morgonen till kl. 3 e. m., men sådant hör till de på dessa latituder ganska regelbundna dagliga oscillationerna, och från kl. 3 till kl. 6 hade det åter stigit; det fortfor så till kl. 9 e. m., då det åter började sakta falla. Någon rubbning i dess dagliga gång visade sig således ej. Kort efter solens nedgång började det dock blixtra i nordvest, och kl. 9 e. m. friskade vinden hastigt, i det den drog sig på nordlig. Kl. $\frac{1}{2}$ 10 blåste den med häftiga regnbyar från nordnordvest, och fregatten rusade med skummande fart genom vattnet. Storseglet var uppgigadt och märseglen nedlupna för att refvas, då vinden kl. 10. tvert kastade på sydvest och tog fregatten slatt back. Det blåste nu en stund ganska styft, kastande flera streck åt ömse sidor, regnet nedstörtade i strömmar, och ögat, bländadt af de täta och starka blixterna, kunde ej reda det ringaste af de omgifvande föremålen. Ingen åska hördes. Till kl. 11 höllo vi nordvestvart bidevind för babords halsar; regnet hade nu upphört och Tofua visade sig rätt förut. Att lägga sydvart hade varit att kasta fregatten in bland holmarne och refven; intet annat var således att göra än att hålla af öster om Tofua och Kaa, hvarest farvattnet, enligt d'Urilles kartor, är fullkomligt rent. Under det fregatten med stark fart länsade undan nordvart på måttligt afstånd från nämnde ö, varskodde utkiken på styrbords gångbord, båtsmannen Törning, bränningar rätt förut och på bogen. Ilvar och en som hörde hans rop blef något häpen, ty bränningarnes tillvaro hade varit ett bevis på kartornas otillförlitlighet, och ställningen hade då i mörkret varit ganska obehaglig. Många

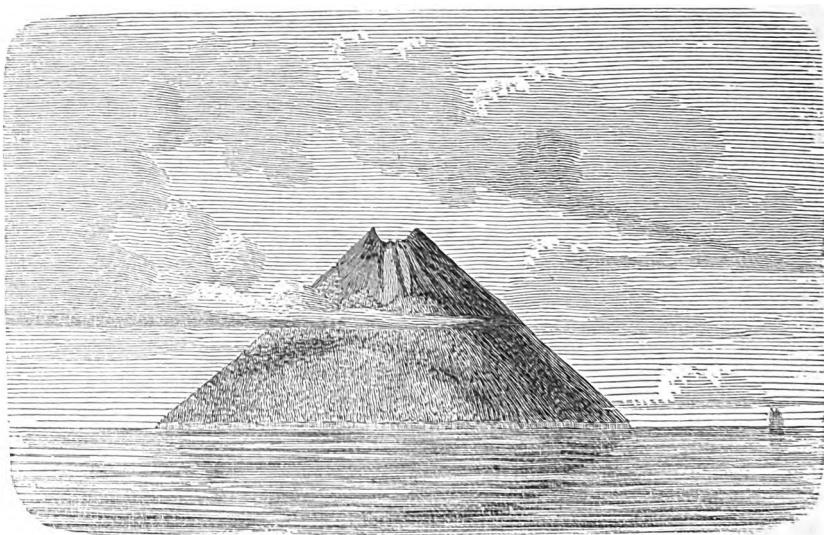
ögon riktades således åt uppgifvet håll, och det visade sig genast att karlen misstagit sig på en vågs skummande topp. Vid midnatten var vinden frisk från syd, en timme sednare måttlig från sydost, och kort derefter blef det alldeles stillt. Blixtarne syntes till kl. 10 i nordvest, efter denna tid i öster, och fortforo, fastän med aftagande styrka, till ett par timmar efter midnatt.

Ehuru detta vindfenomen hvarken var våldsamt eller i stor skala, visar det tydligen alla egenskaper af en så kallad cyklon*), eller rote-rande vind. Att sådane stundom förekomma i Tonga-archipelagen, har länge varit känt och har af Wilkes blifvit ytterligare bestyrkt. Infödingarne uppgifva att vinden, efter att hafva med våldsamt blåst från ett väderstreck, hastigt kastar om till det motsatta, och att under en och samma orkan träd på en ö fallit med toppen åt ett håll, medan de på en annan fallit åt motsatt. Om orkanen är häftig på Tongatabu, är den svag på Hafuluhu, och tvärt om; de mellanliggande Hapaii-öarne få i båda händelserna sin dryga andel. Fenomenet skall räcka 18—36 timmar och genom frukträdens förstörande stundom förorsaka hungersnöd. Vi hafva sett en uppgift af innehåll att dessa cykloner börja att blåsa från nordvest, sedan draga sig på nordost och sluta på sydost; detta skulle antyda en rörelse för centrum från sydvest till nordost, hvilket illa överensstämmer med den antagna teorien. Kunna öarne åstadkomma en dylik afvikelse eller äro observationerna felaktiga?

Efter att några timmar hafva legat i stiltje finga vi d. 2 Oktober en svag nordvestlig vind, med hvilken vi endast långsamt framskredo sydvestvart. Vädret blef frampå dagen förtjusande, med en temperatur af 26°—27°, och hafvet omkring 25°. Enligt god obser-

*) Detta namn har blifvit gifvet åt de hvirflande stormar af större eller mindre verkningskrets, hvilka gemenligen kallas orkaner, i chinesiska farvattnen tyfoner, på afrikanska kusten tornader, hvilka sednares verkningar äro inskränkta inom föga vidsträckta gränser och med hvilka den här beskrifna har en omisskännlig likhet. Vi skola längre fram efter ankomsten till Mauritius något litet vidröra detta ämne, ehuru blott historiskt, emedan en framställning af sjelfva orkanens natur och rörelser hvarken i detta arbete är på sin plats, eller författaren i stånd att på tjenligt sätt framställa ämnet. Den utmärkte meteorologen Dove i Berlin är att betrakta såsom skapare af teorien för roterande vindar, hvilken helt och hållet utgår ur de observerade fenomenerna, ehuru ett och annat ej alldeles tillfredsställande kan ur denna teori förklaras. I praktisk väg har ämnet blifvit bearbetadt i synnerhet af Amerikanaren Redfield och Engelsmännen Reid och Piddington, hvarjemte talrika ströskrifter derom utkommit. I de flesta nyare läroböcker i meteorologien finnes ämnet vidrördt, äfven i Ljftnant Pettersons nyligen utgifna lärobok i navigationen, sid. 69 och följande.

vation kl. 8 f. m. skulle spetsen af Kaa ligga på $175^{\circ} 5' V.$, under det att den enligt de fransyska kartorna ligger på $175^{\circ} 0'$ och de af Wilkes utgifna på $175^{\circ} 10'$. Vår longitud är här således $5'$ vestligare än Fransosernas, vid Haano var skillnaden $6'$ samma väg; öfverensstämmelsen kan således kallas god. Middagstiden pejlades Kaa i sydost på ett afstånd af 8 mil ($1\frac{1}{2}$ sv. m.). Den visar tydligen vulkanisk bildning, är till formen en nästan fullkomligt regelbunden kon, upptill något litet afstympad, och nedtill lodrätt stupande i hafvet, som på alla sidor är störtdjupt ända intill stranden. Stälpan är rödaktig till färgen, men derofvanför är sluttningen öfverväxt af träd och buskar till ungefär två tredjedelar af höjden, hvarefter kala svartgrå berget vidtager. Åtskilliga fåror löpa från spetsen ända ned till foten.

Kaa.

Tofua är till formen nästan kvadratisk, har flat topp och branta sidor och å sitt norra hörn en brinnande vulkan, hvars sken vi om nätterna sågo. Troligen var det endast det af de öfver vulkanen sväfvande ångorna reflekterade skenet af den i dess inre lågande elden, hvilket nådde våra ögon. Mätningar anställdes för utrönande af de båda öarnes höjd. Trenne ganska väl öfverensstämmande gäfvos för Kaa i det närmaste 4000 sv. fot, och två mindre goda för vulkanen på Tofua 3500—4000. Båda äro obebodda och nästan otillgängliga.

Följande dagen, d. 3, fingo vi ända till på eftermiddagen ligga i stiltje och omlöpande kast från sydväst; middagstiden voro ännu de båda nyssnämnde öarne i sigte på ett afstånd af 40 mil (7 sv. m.) Mot aftenen drog sig vinden på syd, och d. 4 fingo vi äntligen göra

liten framfart med en mycket föränderlig sydostlig bris. Den 5, kl. 8 f. m., fingo vi Ono-öarna i sigte och voro dem vid middagen helt nära; kl. $\frac{1}{2}$ 1 e. m. sprang vinden i en regnskur omkring från nordost till vestsydvest, och fortfor sådan till qvällen, då himmelen klarnade med en måttlig bris från nord. Det regniga vädret hindrade alla observationer öfver öarnes läge, hvilket dock enligt räkningen tycktes visa samma skiljaktighet som Haano och Kaa. Strömmen hade på de två sista dygnen satt oss 47 mil (8 sv. m.) rätt åt norr; en dylik sättning var nära att under segling från Tongatabu till Fidji-öarna vålla amerikanska korvetten Vincennes förolyckande på en liten i dessa trakter belägen bank, som i dagbräckningen syntes rätt förut på helt kort afstånd. Fartygets chef, kapiten Wilkes, säger sjelf att skeppsbrott ej kunnat undvikas om mörkret fortfarit litet längre*); han ansåg sig ännu vara på godt afstånd från banken.

Ono-öarna äro till antalet tre, hvaraf två små ligga åt nordost, och en större åt sydvest; de omgifvas af ett korallref, som på flera ställen uppsticker ur vattnet och åt syd och vest utskjuter ett godt stycke till sjöss. De små öarne äro flacka och låga, den större har flera kullar, hvaraf två äro väl markerade. Alla tre äro yppigt öfvervuxna med höga träd; äfven på kullarnas toppar stodo grupper af kokospalmer. En kanot med en hvit och några indfödingar kom ut till oss. Den hvite, en förlupen engelsk matros, uppgaf att öster om den större ön ankarsättning, ehuru dålig, finnes för större fartyg, men att små kunde inom refven ligga i säkerhet. På brödfrukt, kokosnötter och dylikt var god tillgång. Tongesiska missionärer funnos på öarna, hvars innevånare delade sin tid mellan äta, sofva och läsa böner. Till kroppsbyggnad, färg och anletsdrag liknade de Inuernna, men dessas vilda uppsyn och häftiga åtbörder voro utbytta mot ett det stillaste och fredligaste väsen. Öarne besökas endast högst sällan af fartyg.

Den sydvestliga vinden tvang oss att hålla sydvart, och vid solnedgången syntes de små Mikailoff- och Simonoff-öarna i vester. Kort derefter gick vinden på nordlig och tillät fregatten att ligga sin kurs. Kl. 8 följande morgonen skuro vi 180 graden från Greenwich meridian på $22\frac{1}{2}^{\circ}$ latitud, hvarföre dagens datum, Onsdagen d. 6 Oktober, öfverhoppades och utbyttes mot Thursdag d. 7. Både denna dag och den följande höll sig vinden ojemn på vest och sydvest, från hvilket sednare håll en stark dyning kändes. Himmelen var än klar, än mulen, och många små regnbyar kommo. Derpå följde tre vackra dagar med stiltje och svaga sydostliga vindar; vi skuro derunder södra vändkret-

*) United States Exploring Expedition, III.

sen på 179° O., och hade då en temperatur af 19°—22°, kring hvilket sednare gradtal hafvets äfven höll sig. Stömmen satte åt nordvest, men ej med någon betydligare fart. Den 11 visade sig en hop små foglar, till utseendet liknande strandvipor. Den 12—14 gjorde vinden åter en ringdans, lik de ofvan beskrifna, genom ost, nord och vest till sydvest. skiftande derunder oupphörligt mellan styf bris och stiltje. Starka regnskurar föllo emellanåt, dyningen från sydvest var ganska obehväm, och en mängd tumlare visade sig. Den 15—18 var vinden gemenligen frisk, först från sydkanten, sedermera från ost; vi gjorde dessa dagar god framfart, och sistnämde dagen mot aftonen fingo vi de klippiga holmarna Balls Pyramid och Lord Howes ö i sigte. Himmels utseende påminde oss nu om att vi lemnat de tropiska trakterna, och albatrosser, kapdufvor och deras samslägtingar helsade oss välkomna till ett oroligare haf. Såväl luftens som hafsvattnets temperatur hade dock undergått föga förändring. Den 19 drog sig vinden småningom upp emot nord med styf bris; på qvällen började det blixtra i nordvest, hvarest svarta molnmassor sågos hopa sig. De ökades oupphörligt, och då kl. 2 f. m. den 20 åskan började låta höra sig, tillkännagifvande ovädrets annalkande, minskade vakthafvande officeren segel; fregatten förde förut en betydlig segelmassa och gjorde en hvinande fart. Knappt voro storseglet och mesan gigade samt märsseglen nedlupna, förr än en häftig by från nordnordvest lade fregatten temligen på sidan, hvarjemte regnet nedstörtade i oerhörda floder, och blix och åska tycktes sammansvurit sig att blända synen och bedöfva hörseln. På byn följde en stunds stiltje med omlöpande vindstötar, regnet fortfor att nedströmma, och det på däck stannade vattnet spolade under rullningarna högt öfver luckkarmarna. Kl. 3 var vinden stadig på sydvest, med smått regn och hög, oredig sjögång: blixten syntes nu i öster. Barometern, förut hög, hade sedan förmiddagen d. 18 varit i jemnt, ehuru långsamt fallande, som likväl mot inbrottet af d. 20 blef något hastigare; kl. 3 f. m. började den åter stiga. Under loppet af dagen fulländade vinden sin kretsgång, och var om qvällen på nordnordost. Middagstiden fingo vi i sigte kusten af New South-Wales kring Port Stephen och Sugar Loaf Point.

Den 21 tycktes det som vindarnes gud velat visa huru nyckfull han kan vara, ty samma vind blåste knappt två timmar å rad, och kasten skedde ej ens åt samma håll, utan lopp vinden, i styrka skiftande mellan frisk bris och de lättaste släktar, genom halfva horisonten fram och åter. Himmelen var af den fullkomligaste klarhet, luftens temperatur 18°—20°, hafvets omkring 19°; Australiens kust låg utbredd för oss, och åtskilliga seglare, de första vi på länge sett, upplifvade scenen. Vi nalkades sakta de branta klippväggar, som bilda

inloppet till Port Jackson; snart kom lotsen längs sidan i sin af fyra Ny-Zeeländare rodda hvalbåt, och makligt framskridande mellan de många uddar, som dela den rynliga hamnen i ett antal smärre, kommo vi snart i sigte af Sydney, i hvars närhet vi ankrade kl. 6 e. m., mellan det lilla skäret Pinchgut Island och den udde, på hvilken botaniska trädgården är belägen. Förtöjningen utseglades med ens; ankrarne läggas ungefär i nord och syd, med öppna klys för vestlig vind.

XII.

Uppehåll i Sydney; segling derifrån till Hongkong med anlöpande af Pouynypet*) och Guam.

1852. Oktob. 21 — Dec. 7.

Ensten af Nya Syd-Wales erbjuder ej den ankommande någon lofvande anblick. Långa, jemnhöga klippsträckningar afbrytas här och der af sandiga kullar, och för det vid de vajande palmerna vanda ögat tyckes allt bära pregeln af ofruktbarhet och tomhet. Man inlöper i Port Jackson mellan två temligen höga tvärbranta uddar, hvilkas sandstensbildning genast tillkännagifver sig, äfven för den i geologien okunnige. Den vidlyftiga, förträffliga hamnen delas af ett antal utskjutande landtungor i flera små vikar, i hvilka öfverallt finnes ypperlig ankarplats. Ett grund ligger midt i farvattnet på något afstånd från inloppet; det utvisas af ett derpå förtöjdt fyrfartyg, som tillika tjenar till station för lotsarna. Stränderne äro brutne i små höjder, hvilka i allmänhet äro trädbevuxna, men trädens äfven vid denna årstid — våren — gråa och risiga utseende vållar att landskapet saknar behag. När man kommit litet inåt viken, får man se åtskilliga villor framskymta; ett par af dessa äro ganska praktfulla. Längre fram visar sig guvernörens residens, en vidlyftig byggnad i gammal-engelsk stil, belägen på en från södra stranden utspringande udde, hvars spets intages af den lilla skansen Fort Macquarie, så benämnd efter en af koloniens forna guvernörer. Bortom denna udde ser man en del af staden, och en annan synes vid ändan af en åt söder ingående smal vik, i hvars mynning ligger en trädbeväxt holme, Garden-Island kallad.

Vår ankarplats var ett stycke utanför Fort Macquarie, tätt invid hvars murar tvenne engelska örlogsfartyg lågo förtöjda. De voro

*) Äfven kallad Ascension.

briggen *Fantome* på tolf kanoner, och ångfartyget *Acheron*, hvilket de sista åren varit begagnadt till sjömätning på Nya Hollands kuster. Mätningarnes chef, kapiten Stokes, var sedan några månader efter fulländadt arbete återrest till England, och man väntade att snart få höra resultaten af hans undersökningar.

Handelsfartyg ankra i viken innanför eller vester om skansen. De kunna der ligga förtöjda vid land, likasom i en annan ännu längre vesterut, på andra sidan staden belägen vik, vid hvars stränder varf och dylika anläggningar fått sin plats. Derifrån afgå äfven de ångbåtar, som underhålla gemenskapen med den ungefär två svenska mil uppföre *Paramatta*-floden belägna staden af samma namn, hvilken fått en viss ryktbarhet genom sitt observatorium, som anlades af generalen Sir Thomas Brisbane, koloniens guvernör i början af 1820-talet, på hans enskilda bekostnad, men som, efter att sedermera under en följd af år blifvit underhållet af staten, nyligen blifvit indraget. *Diligencer* gå äfven till samma ställe. Ångbåtarne voro af allra simplaste slag, täflande med våra svenska af den äldsta uppsättningen.

En mängd större och mindre fartyg lågo upplaggade vid broarna, emedan ingen möjlighet att få dem bemannade fanns, sedan efter guldgrufvornas upptäckt allt arbetsfört folk begifvit sig till *Melbourne* och *Port Philip*. Man betalade en matros ända till etthundra pund sterling för resa till England. Naturligtvis voro främmande fartyg i fara att genom rymning mista sina besättningar: kort efter vår ankomst kom också chefen för polisen ombord och utlofvade det skyndsammaste och kraftigaste biträde för uppspanandet af dem, som möjligen kunde vilja lemna *Eugenie*. Lyckligtvis kom dess chef ej i behof af det erbjudna biträdet, ty ingen af vår besättning befann sig hågad att öfvergifva sin flagg, och några sådana snaror, som dem vi i *San Francisco* omtalat, finnas ej här i bruk.

Ehuruväl man ej kan undgå att vid vandringen genom staden erfara en känsla af förundran öfver den hastighet, hvarmed den på föga mer än trettio år uppvext till en betydande hufvudstad, måste vi dock, med fara att i grund förlora en stor dels af våra läsare aktning, erkänna att den föreföll oss i yttersta grad blottad på allt intresse. Man träffar intet annat än hvad man är van att se i en engelsk stad; intet nytt, ingenting utvisande någon originalitet i tankar och sträfvan den visar sig för ögat. Beundran för koloniens materiella tillväxt väckes vid genomgåendet af statistiska tabeller bättre än vid stadens betraktande ty annat, än hvad som kan med ziffror uttryckas, finnes der knappast, eller åtminstone kan den blott flygtigt besökande ej gerna hinna taga reda på något deraf. Man ser långa och temligen väl bebyggda gator, stora hus och kyrkor, värdshus och bodar, banker och

verkstäder, förträffliga saker utan tvifvel, men för att se dessa behöfver man ej fara till Australien, och deras tillvaro kan man få veta ur en statistisk tabell. På sådana saker, som man måste se eller hafva sett för att någorlunda rätt kunna uppfatta eller förstå, är fullkomlig brist. Vi kunna knappast påminna oss hafva här sett något, hvars beskrifvande kan för läsaren vara af intresse, och det kringliggande landet, med all sin rikedom på egna, i vetenskapligt afseende märkvärdiga alster, eger föga eller intet som förnöjer ögat. Darwin, ehuru naturforskare, talar på flera ställen i sin förträffliga berättelse om landets ytterst enformiga utseende; och enformigheten måste naturligtvis förefalla än större för den i naturalhistorien obevandrade.

En stor olägenhet, för hvilken landtmannen här är utsatt, är den starka och ihållande torka, som ofta inträffar och stundom ett par år å rad hindrar grödans vext. Denna klimatets torrhet tillkännagifver sig genast vid betraktande af en karta öfver landet genom flodernas fåtalighet, och man måste dertill ihågkomma att de flesta af dessa äro blott obetydliga bäckar, ehuru de stundom efter häftiga regn uppsvälla så, att allvarsam skada genom deras öfersvämmande anställes. När tillräckligt regn faller, skall jorden vara ganska fruktbar, men större delen af landet dock bättre egnad för fårafvel än för åkerbruk och boskapsskötsel. Vi skola strax lemna några underrättelser om dessa näringsgrenars tillvext; men för fullständigare uppgifters erhållande hänvisa vi till bilagorna vid slutet af boken.

Sydney är beläget på nära 34° S., det vill säga på nästan samma latitud som Kapstaden och Buenos Ayres, motsvarande nordliga delen af Afrika. Kölden kan således om vintern ej vara betydlig, och på kustlandet förekommer sällan is. Sommaren är gemenligen mycket het, och då vinden är nordvestlig blifver hettan odräglig. Under passerandet öfver det inre, af solen upphettade landet antager luften en temperatur, som kommer vindpustarna att kännas så som komme de ur en öppnad ugn. Den 24 Oktober, motsvarande samma datum i April i norra hemisferen, fingo vi erfara ett sådant fenomen: temperaturen uppgick till 32°,6 i skuggan, men värmen hann ej under loppet af dagen riktigt nedtränga i fartyget, så att man under däck hade ett behagligt klimat; följande dagen blef helt tempererad, och d. 26 kl. 3 f. m. visade termometern endast 12°,8. Vattnet i hamnen höll sig på 18°—19°. De starka temperatur-förändringarna åstadkomma naturligtvis en hop förkylningar, hvars verkan på Eugenies besättning gaf sig tillkänna genom ett oupphörligt hostande, utan att dock antalet af egentligen sjuka ökades. På de i hamnen liggande engelska örlogsfartygen beklagade man sig öfver det stora antalet sjuka, och af garnisonen hade en så betydlig del insjuknat i bröståkommor och dylikt,

att knappast tillräcklig styrka till den vanliga vaktgöringens bestridande fanns i tjenstbart skick.

Vindfenomenen tyckas på denna kust, så vidt man under ett vistande, så kort som vårt, är berättigad att draga några slutsatser, hafva en bestämd likhet med de i Plata-floden, och de upplysningar som blifvit oss, på derom gjord efterfrågan, meddelade, bestyrka det fattade omdömet. Vi hafva redan nämnt vindens föränderlighet i grannskapet af kusten. Efter en period af vackert väder med vinden från sydost eller ost, drager denne sig alltmera på nord; barometern faller och termometern stiger. Nordvestvinden har här ungefär samma egenskaper som i Platafloden, men medför ej samma kvantitet fuktighet, och är således kanske mindre tryckande än der, ehuru hetare. Moln börja hopa sig i sydvest, och vinden springer hastigt omkring åt detta håll, med åska och regn. Barometern börjar kort förut att stiga. Vinden blåser stundom några timmar med stor häftighet, men kastar snart vidare på sydlig med klart och angenämt väder. Om sommaren säges förloppet af hela fenomenet vara hastigare och våldsammare än om vintern. Likheten med de i Platafloden förekommande pamperos är således påtaglig, ehuru naturligtvis ett längre vistande på stället är nödvändigt för att gifva full säkerhet åt detta vårt påstående.

Sydney eger ett naturhistoriskt museum och en botanisk trädgård. Det förra innehåller utan tvifvel många saker af värde, men lokalen är alldeles för trång för deras uppställande, och personalen otillräcklig. Utom Australiens egna alster funnos en mängd saker från Stilla Havets öar, hvaribland vi anmärka ett fullständigt skelett af en Fidjian. En samling goda gipsafgjutningar af några de bästa antika statyer tog sig helt besynnerligt ut bland de utan ordning kringströdda naturalstren, och hela museum bar prägeln af att vara högst obetydligt besökt. Dess intendent, Mr Wall, visade oss den artigheten att lemna oss inträde när helst vi behagade, och doktor Kinberg erhöll genom byte exemplar af många australiska djurarter. Botaniska trädgården ligger straxt öster om staden och är ständigt öppen för publiken: i dess närhet äro vidlyftiga promenader. Vägen dit leder förbi en staty i bronz af en af koloniens guvernörer, hvars namn fallit oss ur minnet; den är upprest af Sydneys innevånare. Mellan statyens plats och trädgården är ett öppet fält, hvarest garnisonen utför sina militäriska öfningar och stadens vackra värld samlas för att åhöra regementsmusiken, som tvänne gånger i veckan der låter höra sig. Botaniska trädgårdens beskaffenhet kunna vi naturligtvis ej bedöma, utan nöja oss med att anmärka de vackra Norfolks-granarna, som der voro planterade, likasom på åtskilliga andra ställen kring staden.

Dessa träd härstamma från Norfolksön, som är belägen ungefär 150 sv. m. ostnordost om Sydney och nyttjas till deportationsort för de till Australien deporterade brottslingar, hvilka der begått allvarsammare förbrytelser eller visa ett oregerligt uppförande. Bland barrträd äro dessa granar visserligen bland de vackraste vi sett; grenarne sitta kransvis kring stammen, äro mycket lummiga, och barren hafva en glänsande mörkgrön färg. De kringliggande promenaderna bestå dels af alléer, dels af en på en landtunga belägen park, men träden i den sednare äro låga och grågröna, så att de ej erbjuda någonting liknande hvad man hemma i Sverige eller det öfriga Europa får se. Bland i trakten af Sydney belägna villor eges den största och ståtligast byggda af Mr. Mac Leay, ledamot af Svenska Vetenskaps-Akademien. Denne man eger en betydlig förmögenhet och högst betydliga naturhistoriska samlingar i nästan alla grenar.

Vi måste, som vi nämnt, för utförligare uppgifter om koloniens ekonomiska angelägenheter, hänvisa till bilagorna, men vilja dock här gifva ett begrepp om det hufvudsakliga af dess tillväxt. Sålunda var 1837 sträckan af odlad jord 92,000 acres*), och dess afkastning omkring 170,000 svenska tunnor hvete, 160,000 tunnor maiz och 18,000 tunnor andra sädeslag, förutom potates, hö och tobak. År 1851 hade den odlade jorden ökats till 152,000 acres, som lemnade 350,000 tunnor hvete, 180,000 tunnor maiz, och 47,000 tunnor andra sädeslag, hvarjemte afkastningen af de tre sistnämnde artiklarne blifvit sexdubblad. Spannmåls-produktionen är dock ej fullt tillräcklig för landets behof. År 1843 funnos 56,000 hästar, 850,000 hufvuden hornboskap och 3½ millioner får; 1851 funnos af de förra 116,000, af hornboskap nära halfannan million och af får öfver sju millioner. Exporten af ull var 1837 något öfver fyra millioner marker, värderade till 320,000 pund sterling, och 1851 hade den hunnit till öfver femton millioner, värderade till 828,000 samma mynt. Totala exporten 1851 värderades till 1,796,912 pund, under det importen gick till 1,565,931; den förra lemnade således ett överskott af mera än 200,000 pund.

Folkmängden i Nya Syd-Wales uppgick 1851 till omkring 190,000 menniskor. Mellan 1830 och 1852 hafva på statens bekostnad blifvit öfverförda 64,807 emigranter, och på egen 20,372, brottslingar ej inberäknade. Antalet har varit nära lika fördeladt på båda könen, och 21,591 hafva varit under fjorton år. Den staten i och för utflyttingarne tillskyndade kostnad uppgår till 1,134,511 pund sterling.

Kolonien eger (1851) tvänne fattigskolor med 345 barn och 160 församlingsskolor med 11,193 lärjungar. Vid 34 af staten underhållna

*) En acre är ungefär fem sjettedels svenskt tunnland.

undervisades 2,861, och vid 227 privata 6,721 lärjungar. Hela antalet skolor af olika slag är 423 och skolungdom 21,120, hvaraf 11,118 äro gossar.

Bland industrigrenar är tillverkningen af kläde, tvål och läder de hufvudsakligaste. Vinodling bedrifves i temligen betydlig skala; 1851 var tillverkningen 85,000 gallons vin och något litet konjak. Vinet är af högst medelmåttig beskaffenhet, det liknar till smaken de sämre Rhenska vinerna. Priset på lifsmedel var vid vårt vistande i Sydney billigt. Kött af förträfflig beskaffenhet kostade ungefär fem skillingar riksgälds marken, och på proviantartiklar, såsom salt kött och fläsk, torkadt fårkött, inlagda tungor m. m., var god tillgång till måttliga priser.

Man kan naturligtvis förvänta att en engelsk koloni ej länge behöft sakna goda landsvägar. De deporterade hafva användts vid deras anläggande. Kolonien har nu vägar till en sammanlagd sträcka af 750,000 engelska, eller 110,000 svenska mil. Postkontorens antal är 101, som sysselsätta en embetspersonal af 137 personer. Antalet bref uppgick 1851 till 975,318 och af tidningar till 762,487. Postverkets inkomster uppgingo till 18,252 £ st., och utgifterna till 16,324 samma mynt.

De till Australien deporterade brottslingar förblifva ej för hela sin deportationstid i fängsligt förvar. Efter en viss mot straffets långvarighet proportionerad tidrymd erhålla de som visat ett godt uppförande frihet att välja vistelseort och sysselsättning. För de på lifstid deporterade är denna prøfvotid åtta år. Flera exempel finnas på att dylika lössläppte förbrytare samlat betydlig förmögenhet, och sedan deras tid lupit till ända dermed återvändt hem för att lefva som gentlemen.

Genom guldgrufvornas upptäckande har hela ställningen i landet blifvit högst betydligt förändrad, och många jordegare hotades redan vid vårt besök med undergång, tillfölje deraf att allt deras arbets- och tjenstefolk lemnat sin tjenst för att begifva sig på guldfångst. Inflytandet på sjöfarten hafva vi redan omnämnt, och en mängd familjer i Sydney sågo sig hastigt utan tjenstefolk. Den från alla jordens länder, till och med Californien, tillströmmande menniskomassan skall väl förr eller sednare återställa jemnvigten häruti, men till dess torde många familjer råka i ganska brydsamma förhållanden. Skördarne fingo stå oskurna, fåren kunde ej klippas och kreaturen lupo till skogs, sedan deras väktare aflägsnat sig. Vi lemna åt läsaren att anställa spekulationer öfver landets framtid, erkännande vår oförmåga att bedömma dessa ämnen. Utförseln af guld var 1851 redan 144,120 uns, värda 468,336 £ st.

Af den infödda befolkningen — vi mena den ursprungliga, svarta rasen — ser man numera sällan eller aldrig någon i Sydney eller dess närmaste omgifning. Dessa människor tyckas hafva en afgjord motvilja för all slags civilisation; utan bostäder eller gifven sysselsättning stryka de i små flockar omkring i det inre. Några äro anställda som vallhjon, i hvilken egenskap de i synnerhet gagna genom sin skicklighet att uppspåra bortlupen boskap. För öfrigt lefva de af jagt och det afskräde efter slagtrade kreatur, som de erhålla af nybyggarna. Deras vapen äro kastspjutet och ett för dem alldeles eget, kalladt på deras språk boomerang. Det är en flat käpp eller spjåla af en alns längd, eller något deröfver, och omkring 2 tums bredd, midtpå krökt i trubbig vinkel. Vi hafva väl sett många exemplar af detta vapen, men aldrig bevittnat dess begagnande, hvarom berättelserna låta alldeles otroliga, ehuru väl deras sanning ej gerna kan ifråsättas. I berättelsen om United States Exploring Expedition meddelar Wilkes flera teckningar visande de kroklinier, en sådan boomerang, kastad af en Australiers hand, beskrifver i luften. Man förvånas åt att finna att en fogel dermed dödas i flykten, och att vapnet derefter återvänder i den kastandes hand; att det kastadt framåt vänder tillbaka och träffar ett bakom den kastande befintligt föremål, med flera dylika besynnerligheter, hvilkas verklighet dock är till full visshet bestyrkt. Hela denna befolkning är i starkt aftagande, och torde inom ett måttligt antal år vara försvunnen.

Kreaturens vaktande och hopdrifvande sker här, likasom i Pampas, till häst: en piska med kort skaft och lång, tjock snärt begagnas dervid som hjälpmedel. Genom korsning af engelska, arabiska och chilenska hästraser har man åstadkommit en afvel, som i föreningen af snabbhet, ihållighet och hårdighet täflar med de bästa som någorstades finnas. Hästar bilda redan en exportvara till Indien och Mauritius. Olyckligtvis kunna vi ej meddela något om gängse priser på hästar och hornboskap. Vanliga sättet att färdas på landet är till häst, ty churu, såsom vi sett, vidsträckta allmänna landsvägar finnas, har man ej ännu haft tid och lägenhet att anlägga smärre körvägar från dessa till de serskilda egendomarna, utan får man dit färdas på skogsvägar, eller, såsom det här kallas, genom buskarna. Detta uttryck torde väl karakterisera skogarnas beskaffenhet.

En liten industri, som i Sydney hunnit betydlig utveckling och väl förtjenar nämnas, är handeln med naturalier och ethnografiska samlingar. Australien har, såsom bekant, en högst egen natur, hvars alster man i stor mångfald ser utbudna till salu, och med de många fartyg, som härifrån drifva handel på de vestra af Stilla Hafvets ögrupper, såsom Nya Hebriderna, Nya Caledonien, Fidji-öarna, m. fl., hit-

kommer oupphörligt en mängd snäckor, vapen, dräbter, m. m. från dessa trakter. Utom flera mindre dylika bodar, fanns en tillhörande en Mr. Wilcox, hvilken hade betydliga lager af både lefvande och döda exemplar. Ett stort antal papegojor af mångfaldiga olika arter, af alla storlekar mellan en höks och en sparfs, och af de mest skiftande och lysande färger, bildade ett menageri, hvars make i prakt ej så lätt finnes. Åtskilliga fyrfotadjur funnos äfven. Det är klart att vid en sådan handel en betydlig vinst måste påräknas på hvarje försåldt exemplar, isynnerhet af de lefvande djuren, och priserna föreföllo i allmänhet temligen höga, i synnerhet som man dessutom måste taga i beräkning sannolikheten af att under hemfärden till Europa mista sina djur. Icke destomindre taga de flesta eller alla hemgående fartyg större eller mindre menagerier ombord, och de vackra papegojorna gifva vid försäljning i England god vinst, om de blott engång lyckligen hinna dit. Flera bland Eugenies officers-personal lade sig till en eller flera foglar, och af dessa öfverlefde ett proportionsvis ej ringa antal den åtta månader långa resan till Sverige, hvarest deras fägring uppväckt mångas beundran. I afseende på klimatet böra de ock vara mindre ömtåliga än de från Ostindien eller Brasilien hemtade.

Vi hafva nu i korthet meddelat det lilla vi om Australien kunnat uppsnappa, men befara att, huru knapphändiga våra skildringar i allmänhet måste förefalla, den af Sydney skall tyckas alldeles för litet sägande. Men förhållandet är ej här likadant som på en del af oss besökta ställen, hvilka hafva en starkt utpreglad egen fysionomi, erbjuda någonting som genom sinnena omedelbart inhemtas. På sådana ställen kan man genom att, såsom man säger, bruka ögonen, inhemta mycket, som, om också ej bidragande till kännedomen om det inre af innevånarnes lif och seder, dock genom en eller annan för läsaren ny detalj kan vinna intresse. Vi måste ännu en gång upprepa att sådant ej finnes i Sydney. Man måste, för att der finna något, hvars framställande kan vinna något intresse, antingen vara naturforskare eller slå sig på undersökning af politiska, kommersiella eller sociala förhållanden, hvilka karakterisa kolonien. Någon egentlig kännedom af dylika ämnen kan ej med fog förväntas af en sjöofficer, hvars tjänst redan sönderfaller i så många specialiteter, att en individs, äfven den rikt begåfvades förmåga ej mera är tillräcklig för ett fullständigt inhemtande af dem alla i alla deras detaljer, så mycket mera som utmärkt duglighet och skicklighet i åtskilliga af dem förutsätter alldeles olika riktning i anlag och sinnesart. Men äfven en person med specialstudier i de kunskapsgrenar, vi anført, skulle väl, under så kort vistande som Eugenies, ej hunnit med någon fullständighet studera

dessas saker, fastän han sannolikt kunnat derom meddela mångfaldigt mera än hvad genom oss kommit till läsarens kännedom.

Tiden att lemna Sydney nalkas, men ännu återstår oss ett värf, hvars uppfyllande ej kan vara annat än angenämt. Vi mena omnämmandet af den förekommande gästfrihet och välvilja, hvarmed vi blifvit emottagne af flera af stadens innevånare. Genast efter vår ankomst erhöles fregattens samtliga befäls- och civil-personal tillträde till Australian Club, hvilken är uppförd med all den komfort och prakt, som vid dylika anläggningar i England är vanlig. Officerarne af det här förlagda elfte regementet, hvars chef, öfverste Bloomfield (brorson till den i Stockholm ännu hågkomna engelska ministern Lord Bloomfield) en längre tid vistats i Sverige, inbjödo oss allesammans på en lysande middag. Sir Charles Nicholson, ordförande i koloniens deputerade kammare, hedrade oss flera gånger med inbjudningar, och hade dessutom en större bal i sinnet, den vi ej kunde afvakta. Deremot hade man tillfälle att bevista en sådan hos Solicitor-General Manning, och fick der beundra en adertonårig Irländskas lysande skönhet. Åtskilliga enskilda personer besökte oss dessutom ombord, medförande bjudningar på flera håll, så att ingen svårighet här finnes för erhållande af talrika och goda bekantskaper, hvilka ej blott skänka nöje för ögonblicket, utan äfven i betydlig mån bidraga till förvärfvande af kännedom om landet.

Fregatten blef i Sydney fullständigt provianterad och försedd med vatten, bränsle och utrednings-persedlar. Fockrån hade visat sig angripen af röta på babords nock: den fördes således i land på Pinchgut-Island, och den skadade delen utbyttes mot ett i reserf medfördt nockstycke. För öfrigt sysselsattes besättningen med hvarjehanda mindre reparationsarbeten på taklingen, och segelsömmarne med de slitna seglens förseende och lagande. Den 30 Oktober var allt klart till afsegling.

För seglingen mellan Australiens östra kust och China erbjuda sig flera olika vägar, hvars lämplighet hufvudsakligen bestämmes af årstiden. Som bekant blåsa i de ostindiska farvattnen så kallade mussoner eller halfpassader. När solen är norr om eqvatorn, eller rättare från Maj månads början till Septembers slut, herrskar i Chinesiska Sjön sydvesten, i Java-sjön, Torres Sund och närliggande vatten sydosten; från början af November till slutet af Mars herrskar i den förre nordostlig, i de sednare nordvestlig vind. April och Oktober kunna anses som öfvergångs-månader, under hvilka stiltje, regn och byväder äro vanliga. Det är klart att gränserna för dessa mussoners varaktighet ej äro alldeles skarpt bestämda, men betydligare afvikelser från det här angifna förekomma sällan. Att mot mussonen

kryssa sig upp genom Chinesiska Sjön är väl ej omöjligt, men fordrar god kännedom om farvattnet, och är äfven med sådan besvärlig och tidsödande, fartyget må vara huru god seglare som helst. Under norra hemisferens sommar går man från Sydney, antingen genom Torres Sund, efter hvars passerande en mängd mer eller mindre besökta vägar leda in i Chinesiska Sjön, eller tager man vägen söder om Nya Holland, genom Bass Sund eller utanför Van Diemens Land, för att långs den förstnämndes vestra kust hålla nordvart till de Indiska farvatten, genom Lomboek- eller Sunda-sundet inkomma i Java-sjön och vidare i den Chinesiska. Den sednare af dessa vägar är, såsom kartan vid första ögonkastet utvisar, betydligt längre, men i afseende på säkerheten har den företrädet framför den förra, emedan seglingen i Torres Sund, oaktadt de goda kartor som numera finnas deröfver, är ganska vådlig; för större örlogsskepp, som sticka öfver tjugo fot djupt, är detta sund knappast farbart. Man kan äfven hålla norrut öster om Nya Guinea, och följande dess norra kust passera in mellan Gilolo och Mindanao, samt vidare mellan Mindoro och Palavan göra sitt inträde i Chinesiska Sjön. Denna väg leder dock genom några mindre kända farvatten och torde sällan begagnas. Naturligtvis kan man mellan Sydney och eqvatorn gå öster om Nya Caledonien och Nya Hebriderna, mellan dessa öar och Salomons-Öarna, genom denna sednare grupp, eller mellan den och Nya Guinea. De två första af dessa fyra vägar föredragas vanligen, och den sista kan väl endast komma i fråga för den på upptäcksresor stadde. I stället för att passera mellan Gilolo och Mindanao, kan man hålla in genom San Bernardino-Sundet, mellan Luzons södra ända och Samar: på denna väg bör man under båda mussonerna kunna ligga upp Hongkong, hvilket ej kan med säkerhet under nordostmussonen påräknas, om man valt den näst förut nämnde, mellan Mindoro och Palavan. Bästa sättet under nordostmussonen är dock att, sedan man följt en af nyssnämnde vägar till eqvatorn, hålla nordvart genom Carolinerna för att norr om Luzon inträda i Chinesiska Sjön, och denna väg torde, om man håller väl upp under kusten af Luzon, äfven under sydvestmussonen kunna begagnas, utan att man behöfver befara att falla i lä, det vill då säga nordvart om Hongkong.

Angående företrädet af att gå öster eller vester om Nya Caledonien och norr derom belägna ögrupper, äro tankarne delade, och vid vår afsegling hade ej kommandör-kapiten Virgin i detta afseende fattat något bestämdt beslut, utan var beredd att deruti rätta sig efter omständigheterna.

Den 31 Oktober kl. $\frac{1}{2}$ 5 f. m. lättade Eugenie med en frisk bris af sydsydost, och var inom mindre än en timme nära hamnens utlopp,

hvärest drejades bi för att aflemna lotsen, för hvars afhemtande en båt var under väg från fyrskeppet. Båten lät dock vänta på sig, och fregatten dref under tiden åt lä: då stormårsseglet åter blifvit fylldt och vi kommo in i det trånga passet mellan uddarna, kastade vinden litet emot, hvarjemte den starka sjögång, som drefs in genom öppningen, alldeles hindrade framfarten. Flocken var redan förut tillsatt, nu sattes äfven storseglet, men då halsen redan var under, stirade den vid beläggningen två gånger genom stopparens springande, och under det härigenom vållade uppehåll i seglets fullständiga tillsättande, kom fregatten i ett läge, som några ögonblick såg ganska betänkligt ut. Piskad i bogen af den höga och orediga sjögången, ville hon ej gå framåt, oaktadt verkligen pressad med segel, och på kort afstånd i lä om henne slog bränningen högt på North Heads branta sidor. Hade under dessa kritiska ögonblick någonting i tacklingen sprungit, är det ganska ovisst om rummet medgifvit en dejsvändning, hvarpå chefen var beredd och hvarigenom man kunnat komma i tillfälle att åter hålla in i hamnen och ankra, eller kryssa sig upp för att ånyo begifva sig på väg ut. Småningom började dock klippan att sacka akterut, vi kunde hålla litet lättare, hvarigenom framfarten ökades, och några minuter sednare voro både landet och dess farligheter bakom oss. Kursen sattes nu till att bära något söder om Nya Caledoniens södra udde; pådrifven af en styf kultje tvärs på sidan, rusade Eugenie med frisk fart åstad, och inom ett par timmar hade Australiens höjder sjunkit under horisonten.

15 JU 57

De båda följande dagarna, d. 1 och 2 November, fortfor vinden frisk från samma håll, eller sydsydost, och en stark dyning kändes. Skaror af albatrosser och kapdufvor omsvärmade fregatten. Middagstiden d. 2 passerade vi mellan Seringapatam och Middleton-grunden; kursen ändrades nu för att bära vester om Nya Caledonien, och kort derefter varskoddes från toppen bränningarne på det sednare af de nyssnämnde grunden, hvilket tycktes riktigt utlagdt på kartorna. Under påföljande natt passerade vi vester om Middleton-ön, utan att kunna se den. Den 3 drog vinden sig mera på ostlig, fortfarande att blåsa frisk; himmelen var molnbetäckt och fortfor sådan till middagstiden d. 5, då den nästan som genom ett trollslag klarnade. Vi hade föregående dagen skurit södra vändkretsen på 160° O., och befunno oss nu i lä om Nya Caledonien, hvilket gaf sig tillkänna derigenom att den förut starka dyningen från sydost alldeles upphört. Frampå qvällen hade vi redan passerat både ön och de korallref, som från dess norra udde sträcka sig tjugufem svenska mil åt nordvest; kursen sattes nu litet ostligare för att leda mellan Santa Cruz- och Salomons-Öarna. Den 6 var solen vid middagen nästan i zenith, men hettan

KRIGET EMELLAN RYSSLAND OCH TURKIET.

Försök till krigshistorisk skildring af en Svensk Officer.

Med Öfversigts-kartor och Plan-teckningar.

Första Häftet. 100 sidor i stort format, med en större karta.

Pris: 40 sk. B:co.

Då det närvarande österländska kriget öfverallt ådrager sig så stor och liflig uppmärksamhet, har man ämnat att häftesvis utgifva ett »försök» till dess skildrande. Tiden för de följande häftenas utgifvande kan naturligtvis icke bestämt angifvas: den beror såväl af inträffande händelser, om hvilkas förlopp *tillförlitligare* underrättelser ej genast kunna förväntas, äfvensom, i ej obetydlig mån, af det deltagande den benägna allmänheten egnar denna skildring.

af JOHNSTON's, **Hvardagslivets Chemi** (som uti England väckt ett så stort uppseende), har 1:a häftet utkommit, med 16 träsnitt. Pris: 24 sk.

Äfven utkommer oförtöfvadt i svensk öfversättning, på undertecknads förlag, 1:a häftet af:

LAMARTINE's **Turkiska Rikets Historia.**

Stockholm d. 1 November 1854.

ADOLF BONNIER.

JS JS

Häft. 7 & 8,

innehållande:

Text: pag. 209—252, utgörande slutet af 1:a Delen, jemte titel och innehålls-förteckning.

» » 1—48, utgörande början af 2:a Delen.

Planch: Spelande Chineser.

JS JS JS Med nästa häfte följa fyra färglagde plancher, hvaraf 2:ne bordt medfölja detta häfte; men som dessa ej ännu blifvit färdiga, har förläggaren ej längre trott sig böra fördröja utgifningen af texten till detta häfte.

10028. e

Häft. 9 & 10.

FREGATTEN EUGENIES

RESA OMKRING JORDEN

ÅREN 1851—1853,

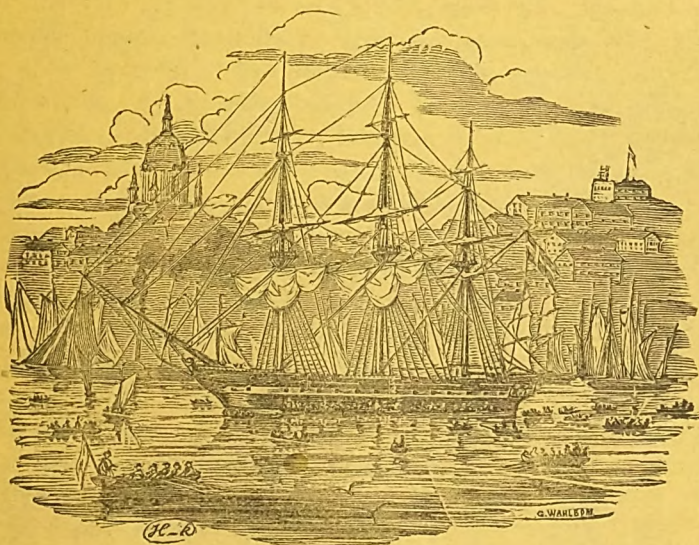
UNDER BEFÄL AF

C. A. VIRGIN.

REDIGERAD OCH UTGIFVEN

AF

C. SKOGMAN.

STOCKHOLM.

ADOLF BONNIER.

Pris: 1 R:dr B:co.

THE [illegible] OF [illegible]

BY [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

var ej besvärlig, och hafsvattnets temperatur omkring 26°. Ännu den 7 fortfor vår sydostpassad frisk och stadig, men under loppet af de båda följande dagarna blef den ostadig, hvarjemte tjock luft, molnbankar kring horisonten, blix och aflägsen åska tydligen gåfvo tillkänna att vi nalkades eqvatorial-stiltjens regioner. Den 9 vid middagen befunno vi oss på 5° 30' S., 163° 17' O., och under de nio dagar vi legat till sjöss hade strömmen satt 160 mil (28 sv. m.) åt vester. Söder om tjugusjette parallelen hade sättningen äfven varit temligen betydlig åt norr, men norr om samma parallel något åt syd, hvars verkningar i det närmaste upphäft hvarandra.

Den 8 strax efter middagen fingo vi de öster om Salomons-Öarna belägna små Stewart-Öarna i sigte. De äro till antalet fem, hvaraf blott en är bebodd, de öfriga äro endast små holmar, allesammans låga, och omslutas af ett korallref. Höga kokospalmer betäcka hela deras yta och göra dem synbara på temligt afstånd. Läget på kartorna öfverensstämde fullkomligt med det af våra kronometrar gifna. Tvänne kanoter med några infödingar kommo ombord. Dessa sednare liknade till anletsdrag, kroppsbyggnad och färg alldeles innevånarne på Inui och Ono-Öarna, och tycktes vara af det mest fromsinta och medgörliga sinnelag. Något tecken till beblandning med den svarta Pappuas-rasen kunde ej förmärkas, oaktadt denna bebor nästgränsande öar. De voro nakne, på en smal gördel (maro) när, och hade på ryggen tatuerade figurer, föreställande flygfiskar, på hvardera sidan fem eller sex öfver hvarandra, med stjerten vänd åt ryggraden, mot hvilken deras riktning var ungefär vinkelrät. En af de besökande talade några ord engelska, och medbragte ett bref från en på öarna sig uppehållande Engelsman från Sydney, vid namn Proctor, som var sysselsatt med pressning af kokosolja, på hvilken produkt prof medföljde, jemte några få nötter. De uppgåfvo att ankarsättning fanns vid öarna, men kunde ej utvisa stället. Lika litet kunde de säga oss antalet af innevånare. I ett litet arbete, af en numera i Sydney bosatt missionär, Mr. Threlkeld, som mycket besökt flera af ögrupperna i denna trakt, uppgifves att Stewart-Öarne blifvit befolkade derigenom att en engelsk matros och en qvinna från Samoa-Öarne i sednare hälften af förra århundradet slagit sig ned derstädes; de nuvarande innevånarne skulle vara detta pars afkomlingar, och han uppskattar deras antal till ett-hundrasextio. Denna uppskattning är sannolikt för hög. Utom kokosnötter finnas bananas, brödfukt och höns på öarna, ehuru ej till betydligare myckenhet.

Den 10 förmärktes ingen ström, men under de två följande dagarna sattes fregatten 63 mil (11 sv. m.) rätt åt öster. Mellan d. 13 och d. 15 kändes ingen märklig strömsättning, men mellan d. 15 och d. 20

sattes vi 50 mil (9 sv. m.) åt nordost. Latituden har under tiden varit mellan 2° S. och 5° N., longituden omkring 162° O. Det är för fjerde gången vi i Stilla Hafvet i eqvatorns närhet känna denna ström åt öster.

Från och med d. 10 till och med d. 19, lågo vi i omlöpande vindar, som dock öfvervägande höllo sig från horizontens norra halfva, och i allmänhet voro svaga, ehuru frisk blåst en gång förekom för ett par timmar, hvarjemte några byar läto känna sig. Regnets temperatur var 22° — 23° , luftens uppgick om dagarna ända till 32° , och hafvets en gång till 31° , ehuru dess vanliga var 28° — 29° . Luftens fuktighet och stiltjen gjorde den i sig sjelf starka hettan ytterst tryckande*), man hörde på alla håll blott pustande och klagan. Vädret var på det hela taget vackert, oaktadt luften var tjock och starka regnskurar ett par dagar föllo. Blixt syntes ett par gånger. Dyningen var ganska obetydlig. Linien skars för sjette gången under resan, om eftermiddagen d. 13 på 162° O. Den 16 syntes en mängd hajar, tumlare och hvarjehanda fiskar kring fregatten. På de flesta engelska sjökort ligger i dessa trakter, strax söder om eqvatorn, en temligen betydande ö, kallad Schanks Ö, utlaggd. Denna ö finnes med säkerhet ej, och är utesluten på alla nyare franska kartor. Den något ostligare belägna Pleasant Island finnes deremot, och har, bland andra, varit besökt af kapiten Werngren.

Den 20 lät en stark dyning från nordost känna sig, och vinden var stadig på sydost, ehuru ej mycket frisk. I solnedgången voro vi vid klart väder endast 10 mil (2 sv. m.) från den på de flesta eller alla engelska sjökort utlaggde Single Island, och passerade kl. 7 e. m. i det klaraste månsken inom mindre än en fjerdingsväg från dess uppgifna plats, som enligt den af Hobbs 1850 utgifna karta är $5^{\circ} 40'$ N., och $160^{\circ} 49'$ O. Den finnes således med visshet ej på detta ställe, och dess icke-tillvaro bestyrkes af den omständigheten, att den på alla nyare franska sjökort blifvit utesluten, och Fransoserne äro de som utan jemförelse mest undersökt denna del af Stilla Hafvet**). Vi få snart tillfälle att vidlyftigare yttra oss härom. En ombord kommen tärna visade dock att land ej var mycket aflägsat. Vi mötte denna dag den enda seglare vi på hela resan mellan Sydney och Hongkong sågo, om vi undantaga dem som syntes strax utanför sistnämnde ställe.

*) Kapiten Werngren, som mycket befarit de flesta farvatten, uppgifver sig aldrig på sjön hafva kännat så stark hetta, som i dessa. Den har uppgått ända till 102° F., eller 39° C.

**) Författaren talade i Whamboa med en engelsk kofferdi-kapiten, som gjort flera resor mellan Sydney och China, och derunder flåfångt eftersökt såväl Schanks Ö, som Single Island, hvarföre han utstrukit dem på sina kartor.

Det var en amerikansk hvalfångare, ett litet ruskigt barkskepp, som styrde sydvart. Utkikarne till väders och de många båtarna göra alltid en hvalskuta ökänd från vanliga handels-fartyg.

Den 21 fingo vi på 6° N. nordostpassaden med måttlig bris och det herrligaste väder. Hettan var nu ej mera tryckande, men hafsvattnets temperatur höll sig fortfarande på 28°—29°. Om morgonen hade vi i nordost Mac Askills öar i sigte från toppen; de äro låga och trädbevuxna, och ligga på de franska kartorna rätt utlagda. Kursen sattes nu på den lilla ögrupp, som på engelska kartor kallas Wellington-Öarna, på de franska Duperrey-Öarna, efter upptäckaren, som 1824 fann dem under sin expedition med korvetten Coquille. Kl. 2 e. m. hade vi gruppen i sigte och drejade kl. $\frac{1}{4}$ 5 bi utanför den. Holmarnes antal är tre; de omslutas af ett korallref, äro låga, men beväxta med höga kokospalmer. På lovartssidan bryter våldsamt bränning, men på läsidan kan man i allsköns säkerhet landa innanför det omgifvande refvet, mellan hvilket och stranden är en bred ränna med djupt vatten.

En båt sågs snart komma ut från holmarna, åtföljd af ett par kanoter. I båten voro två förrymde amerikanske matroser, hvilka erbjödo sig att anskaffa oss de förfriskningar vi önskade och ön hade att bjuda på, och hvilka bestodo af kokosnötter och tarorot, höns, svin och sköldpaddor. För vackra paddor fordrades tre piaster och för svinen sex cents, eller omkring elfva skilling riksgäld för marken af levande kreaturets vikt. Deras anbud emottogs och de begåfvo sig genast i land för att anskaffa nämnde artiklar; magister Anderson medföljde. Dessa karlar uppgåfvo att öarne af infödingarna kallas Mogal, hvilket namn af Duperrey gifves åt en af dem, under det han kallar en annan Aura, och den tredje Ugai. Någon ankarsättning finnes ej. Innevånarnes antal uppgafs till omkring ett hundra. Några af dem kommo ombord; de liknade alldeles Stewart-Öarnes innevånare, men voro mycket mera tatuerade. Klädseln bestod endast i en smal gördel kring höfterna. Deras utseende och sätt att vara antydde den största beskedlighet och fromsinthet, hvilka egenskaper äfven intygas af det välde de båda förrymde matroserne lyckats tillvälla sig. Dessa hade monopoliserat hela handeln med besökande fartyg, och hvardera försett sig med ett litet harem af ett halft dusin af öarnes skönheter. Genom direkt handel med infödingarne skulle lifsmedel säkerligen kunna till vida billigare priser än de nyss nämnde erhållas i utbyte mot knifvar, tyg och dylika bland i naturtillståndet levande folk begärliga varor. Brödfrukträdet vexer på öarna, men någon frukt finnes ej vid denna årstid mogen. Sedan vi erhållit

ett par sköldpaddor och några grisar, brassade vi kl. 8 e. m. fullt och höllo vestvart åt Pouynypet eller Ascension.

Duperrey uppehöll sig en längre tid på Ualan, den ostligaste af Carolinerna, och bestämde dess longitud medelst talrika mändistanter*). Han hade derifrån till de öar, som bära hans namn, endast tre dagars resa, och hans fem kronometrar kunna på denna korta tid, oaktadt sin släta beskaffenhet, ej hunnit betydligt afvika från sin beräknade gång; dessa sednare öarnas longitud bör således ega i det närmaste samma noggrannhet som Ualans. Den ostligaste udden af gruppen uppgifves till $159^{\circ} 50'$ O. Våra tre kronometrar gånge $159^{\circ} 49'$ — $159^{\circ} 50'$ och $160^{\circ} 7'$, men den sistas angifvelser hade redan en tid varit lemnade åsido, i anseende till dess genom daglig jämförelse med de andra tydligt ådagalagda osäkerhet i gången. Vid de longituder vi snart skola uppgifva för några punkter inom Carolinernas archipelag, beror bestämningen endast af de två första, men den goda öfverensstämmelsen med såväl Duperrey-Öarnes som Umatas (å Guam) på oberoende väg skäligen väl bestämda longituder, visar att något annat än det jämförelsevis obetydliga observationsfelet ej kan vidlåda de mellan dessa punkter belägna, af oss bestämda orters longituder.

Följande morgon, d. 22, syntes i dagningen Pouynypet**) rätt förut; dess höjder voro insvepta i moln. Kl. 8 f. m. drejade fregatten bi öster om ön, och båda läringsbåtarna klargjordes för att gå i land med chefen, några af officerarne och vetenskapsmännen. Kanoter voro redan på väg ut, och innan båtarna satte af hade redan några infödingar kommit ombord. Med dem följde en man från Guam, som talade spanska, och utvisade inloppet till en god hamn helt nära i lä om fregatten. Strax sedan chefen satt af, mötte han en stor kanot medförande två Engelsmän, hvaraf den ene åtog sig att lotsa in, och försäkrade att ingen svårighet var att mot passaden kryssa ut, utan att hvalskutor, som i allmänhet ej äro snabba seglare, alltid kunna på sådant sätt komma till sjöss. Chefen sände ombord tillstånd för sekonden att, om han fann det lämpligt och karlen befanns pålitlig, gå in och ankra; men kapiten-löjtnant Kleman ansåg bäst att förblifva under segel utanför inloppet till hamnen.

Vi nalkades emedlertid med båtarna hastigt ön, och hamnen visade sig snart tydligt, när man befann sig på toppen af de höga dynin-garne; när man nedsjönk i fördjupningen mellan dem försvunno både

*) Deras antal uppgår till 550. Den af honom uppgifna longituden är den på alla nyare kartor begagnade.

**) Vi hafva sett namnet skrivet på flera sätt, såsom: Pounypet, Bonibet, Bony-bay m. fl.; det här begagnade är enligt d'Urville, hvars uppgifter i denna väg vi anse de bästa. Stumma e på slutet är uteslutet såsom öfverflödigt.

fregatten och ön för ens blickar. Norr om inloppet sträcker sig ett vid lågt vatten nästan torrt korallref längs stranden, mellan hvilken och refvet är en djup ränna. På södra sidan skjuter en udde ut, och från dess spets sträcker sig åt norr ett korallref, som omsluter tre små låga holmar, yppigt beväxta med höga kokospalmer. På alla dessa ref vräker Stilla Havets dyning med ofantlig kraft, kastande massor af vatten och skum högt upp på stranden, som på alla kanter omgifves af korallen. När man hunnit ett stycke inom de yttersta refven har man alldeles stillt vatten, och snart öppnar sig för ögat en stor vik af omkring en fjerdingsvägs diameter, omgifven af höga, af täta löfmassor hölжда kullar. På något afstånd resa sig bergen i öns midt till 2—3000 fots höjd, och vesterut uppskjuter ett par tusen alnar från stranden en hög kägelformig klippa af rödbrun färg, som bjert afsticker mot den mörka, rika grönska, hvaraf den på alla sidor omgifves. Man har här en vidsträckt ankarplats med fem till tjugu famnars djup och lerbotten, men korallklumpar uppsticka på flera ställen på betydligt afstånd från stranden, som är till den grad omgifven af ref, att vi länge sökte efter någon plats, der man kunde landa utan att behöfva spatsera ett stycke i vattnet, hvarvid man lätt stupar omkull på uppstående korallbitar, hvilkas skarpa spetsar ofta illa tilltyga den vadandes kläder och ben. Slutligen funno vi dock ett ställe hvarest båtarne flöto alldeles intill land, ehuru man fick göra åtskilliga krokar mellan grunden för att komma dit. Tidvattnet tycktes stiga 2—3 fot, men skall stundom hinna ett par fot högre. Lågt vatten inträffade under vårt besök omkring middagstiden, eller tre timmar efter månens kulmination; högt vatten skulle sålunda vara omkring nio timmar efter nämnde fenomen. Vi hafva sett att högt vatten på Tahiti alltid inträffar vid middag och midnatt, det skulle kunna vara möjligt att lågt vatten vid Pouynypet alltid inträffar på samma timmar; då vi ej lyckades här erhålla några närmare underrättelser om förhållandet, så är det klart att vår uppgift om hamntiden är till ringa gagn, och vi hafva ingenstädes kunnat finna några på fortsatta observationer grundade uppgifter om dessa förhållanden på andra i grannskapet belägna öar.

Utom denna hamn, på hvars namn vi ej lyckades erhålla någon uppgift, men som af besökande hvalfångare benämnes Weather Harbour, finnes på öns sydvestra sida en annan mindre, som skulle vara god, ehuru något svår att komma ut ifrån. Dess namn uppgifves vara Matalina, och den besökes ofta af hvalskepp. Ett dylikt låg der vid tiden för vårt besök. En inföding, som erhållit namnet Goliath, skall vara god lots för båda hamnarna. Han talar engelska temligen obehindradt och brukar åtaga sig att förse fartyg med bränsle och lifsmedel. Dessa

sednare bestå i höns, brödfukt, bananas och öfriga på Stilla Hafvets öar vanliga frukter; svin skola väl finnas, men ej till större antal. Brödfukten var nu (i Nov.) ej mogen. På ved och godt vatten finnes ymnig tillgång. När solen är söder om eqvatorn, blåser nordostpassaden jemn och frisk, med vackert väder, men under motsatt årstid äro vestliga vindar vanliga, och medföra tjockt väder med mycket regn.

Under vår rodd kring viken sågo vi knappast ett enda hus, oakadt de många kanoter, som paddlade kring oss, tillkännagåvo att ingen brist på innevånare var för handen. Kanoterne voro af det på alla dessa ögrupper vanliga, med utliggare försedda slaget, men voro större och bättre arbetade än de flesta andra vi sett, undantagandes de stora tongesiska dubbelkanoterna. Många, i synnerhet de större, voro rödmålade; färgen hade en påfallande likhet med vår svenska rödfärgs. Paddlarne hade spetsiga blad. Ett antal infödingar samlade sig snart vid vår landningsplats. De hade väl i hufvudsaken samma utseende som de Polynesier vi förut beskrifvit, men dragen liknade mera den egentliga Malajens, i det näsan var plattare, mindre utspringande än hos Tahitiern, Tongesen eller öfriga öboer, hvarjemte kroppsbyggnaden var betydligt spädare och klenare. Hos åtskilliga var ögonlinien något lutande, hvilket ej är fallet på de ostligare ögrupperna. Färgen var ungefär densamma som Inuernas eller Stewart-Öarnes innevånares. Dräkten bestod i ett bälte, vid hvilket en smal maro var fästad, samt en kort kjortel af gräs. Den sednare saknade ej prydlighet, var upptill utsirad med fransar af rödt ullgarn, troligen af genom byte med sjöfolk erhållna yleskjortor, hvilka blifvit upprispade, och fästades kring lifvet medelst snören af kokosnötbast, slutande med tofsar af gräs och ullgarn. Bältena voro verkligen vackra med inväfda ränder och fasoner, samt yllefransar och prydnader af till små ringar formade snäckskal. Färgerna voro rödt, svart och ljusgult. Vi hörde sägas att dessa bälten ej tillverkas på ön, utan i China, hvarifrån de hitkomma med de fartyg, som i archipelagen upphandla såkallad trepang eller bicho-do-mar*). Utan att vilja motsäga denna uppgift visar dock den i många såsom beståndsdel ingående kokosnötbasten, att de sannolikt äro tillverkade på ön, och i korvetten Coquilles resa finnes den på den närbelägna Ualan dervid brukade redskap afbildad. Den är naturligtvis af allra enklaste sammansättning, och liknar den af allmogen i några af Sveriges

* Utgöres af flera arter blötdjur (Holothuria), dem Chineserne med stor begärlighet äta. Det förra namnet är malajiskt, det sednare portugisiskt och betyder hafsmask.

15 JU 57

C.S. del.

Lith. Jnst. Arnz & Co Düsseldorf.

JNFÖDING PÅ ÖN POUINIPET

Carolineer.

Digitized by Google

landskap för bandväfning begagnade. Utom nämnde klädesplagg, som brukades af båda könen, men ej sällan till och med hos det täcka saknades, buros af åtskilliga halsband och örhängen, ganska nätt gjorda af glasperlor, snäckskal, flisor af dylika, eller sten. Vi nämnde det täcka könet, men att döma efter de exemplar vi sågo, förtjenar det här ej sådant namn. Alla voro små och klena, deras breda ansigten, hoptryckta ögon och stora munnar erbjödo intet vackert, och kroppens former saknade alldeles den blomstrande yppighet vi hafva anmärkt såsom vanlig på Tahiti och Tonga. I öronen buro de prydnader af olika beskaffenhet; den besynnerligaste var ett par kägelformiga, ihålliga pjäser af kokosnötskal, som instuckos i hålen i örsnibbarna, hvilka derigenom vidgades till en tums diameter. När dessa besynnerliga prydnader sedan borttogos, hängde örsnibbarne såsom trasiga slamsor af högst vidrigt utseende. För öfrigt var qvinnornas dräkt lik karlarnes, men ett par hade klädningar af bomullstygg. Man får väl ej alltför uteslutande bedöma öns hela befolkning af det inskränkta antal individer vi hade tillfälle att se, men nog tycktes det som qvinnorna här voro lika fala, som på af oss förut besökta öar, och deras männer uppträdde flera gånger såsom mäklare vid uppgörandet af detta slags affärer.

Några vapen buros ej af någon af de församlade öboerna. De skola bestå af spjut och slungor, men många af höfdingarna och de förmögnare ega eldvapen, med hvars begagnande folket i allmänhet tycktes vara ganska väl bekant. Klubbor nyttjas icke, och bågen förekommer ej, annat än som leksak, bland Polynesiens rödbruna befolkning, under det den svarta med stor skicklighet sköter detta vapen. Pouynypets innevånare skola vara af fridsamt och medgörligt lynne, men d'Urville säger sig dock på Guam hört berättas att ett strandadt fartygs besättning år 1836 blifvit mördad. Några få hyddor funnos i närheten af vår landningsplats. De voro ganska små, till formen liknande de på Foa brukliga, med den skillnad att de voro något litet upphöjda öfver marken. De flesta omgäfvos af små planteringar af bananasträd, omhägnade med ett stängsel af käppar, sammanbundna med snören af kokosnötbast. Något spår till industri syntes ej, men att dömma af den nätthet, hvarmed såväl bälten och kjortlar, som de nyss nämnda öronprydnaderne och andra grannlåtssaker voro förfärdigade, måste en ej obetydlig grad af händighet vara vanlig.

Elephantiasis skall förekomma på ön, och flera individer sågos, hvilka voro illa angripna af reformlika utslag och rötartade sår. En ung man hade hela kroppen likasom öfverdragen med ett lager af gulgrön mossa, som der och hvar bildade lurfviga ränder och fläckar;

flera andra voro i mindre grad på samma sätt angripna, och ingen ålder tycktes vara förskonad för denna vämmeliga åkomma. En yngling hade hela yttersta leden af ett finger förvandlad till en svartbrun klump af det ohyggligaste utseende, och på hans min, då han af oss begärde bot derför, tycktes det som hans sjukdom förorsakade honom betydliga plågor. Det sades oss att dessa sjukdomar voro lätta att i början bota, hvarvid brödfrukträdets kåda användes såsom läkemedel, men att infödingarne med fullkomlig likgiltighet läto utslaget och såren sprida sig och angripa den ena kroppsdelen efter den andra.

Så långt vi hade tillfälle att sträcka våra vandringar bestod terrängen af temligen branta kullar, och jordmånen utgjordes af fet lera, hvars slipprighet efter föregående nattens regn ofta gjorde gåendet besvärligt. Vegetationens yppighet nästan öfverträffade allt hvad vi förut sett: brödfrukträden vexte till förvånande höjd, och på många ställen vandrade man under så täta löfhvalf, att ingen solstråle förmodade tränga ned till marken. Denna var fuktig och blöt, och atmosfären i dessa naturliga täckta gångar af en unken och qväfvande hetta. I skogen träffades ett betydligt antal foglar, ehuru arterna ej voro talrika; de vanligaste voro en präktig dufva, till storleken som vår ringdufva, och ett slags papegoja präländ i de grannaste färger. Af den förra skötos under loppet af dagen trettio eller fyratio exemplar, och af den sednare säkert ett tjog, hvarjemte ett par lefvande genom byte erhöles af infödingarna. Om tiden tillåtit oss att stadna här några dagar, så att de inre delarne af ön kunnat besökas, hade säkert en rik skörd af naturalster varit att påräkna. Ingen fara kunde hafva varit förknippad med de ströftåg man företagit, och då någon fullständigare beskrifning om ön ej finnes offentliggjord, hade en sådan varit af så mycket mera intresse. De vidsträckta korallrefven erbjuda säkerligen en mängd arter hafsdjur, och skogarne i öns inre torde ega ett eller annat nytt eller mindre känt. Dessutom finnas på ön ruiner, som skola likna de på Tinian (en af Ladronerna) befintliga, hvars aftecknande och beskrifvande ingalunda varit utan intresse, och till hvilkas besökande nu ej fanns tillräcklig tid. Men de långa afstånd, vi ännu hade att segla, och de många hamnar som skulle besökas, medgäfvos ej ett längre uppehåll härstädes, om expeditionen skulle inom utsatt tid kunna uppnå de fosterländska kusterna.

De tillgångar Pouynypet erbjuder den sjöfarande äro redan genom det föregående kända. Penningar äro bland den infödda befolkningen knappast gångbara, och man får allt till vida billigare pris genom byte mot bomullstyger, jernvaror, ammunition och tobak. Under vårt

vistande i land drefs en liflig handel i snäckor, prydnader och andra småsaker.

Likasom på de flesta andra öar i Stilla Hafvet har ett antal för-rymde matrosar här innästlat sig. Af de trettio, som sades vara på ön bosatte,ingo vi göra bekantskap med två. Den ene hade varit understyrman på ett amerikanskt hvalskepp och vistats här endast en kortare tid, men den andre, en Engelsman, hade uppehållit sig på ön i sjutton år. Han tycktes vara en rask och beslutsam karl, men i allmänhet får man ej sätta mycken lit till dylika individers karakter. De flesta äro stora skälmar, och ofta anstiftare af, eller åtminstone den aflägsna orsaken till de öfverrumplingar och plundringar, för hvilka de fartyg ofta nog äro utsatte, som i dessa farvatten drifva en ganska äfventyrlig handel med hvarjehanda europeiska varor, hvaremot de tillbyta sig trepang, sköldpadd, perlor, perlemor, sandelträd och några mindre betydande varor. Ett svenskt fartyg, brigantinen Bull från Stockholm, kapiten Werngren, har ett par år varit sysselsatt med sådan handel. Det är klart att dervid hos befälhafvaren fordras icke allenast kännedom om både farvattnen och infödingarnes på de olika ögrupperna seder och lynnen, utan äfven tilltagsenhet förenad med vaksamhet och försigtighet. Bland dessa kapitener träffar man således ofta män af utmärkt duglighet och som i sitt eget intresse med rättrådighet behandla öboerna, men också andra, hvilka, fria från alla lagarnes och samhällsordningens band, ej skytt något medel, våldsamst eller bedrägligt, för att skaffa sig vinst och fördelar. D'Urville berättar i sin sednare resa huru en Fransos, vid namn Bureau, som länge drifvit handel bland Fidji-Öarna, lät mot hederlig vedergällning en höfding begagna hans fartyg vid anfall på sina grannars kuster, och tillät sina passagerare ombord steka och äta de slagnes lik*). Vedergällningen lät ej länge vänta på sig, och Bureau blef tillika med större delen af sin besättning mördad på tillställning af denna samma höfding på Viti-Levu, och hans fartyg plundradt. Då strafflöshet för detta våld sannolikt endast för infödingarna blifvit en uppmuntran till nya våldsgerningar, lät d'Urville förstöra nämnde höfdings hufvudstad Piva, belägen på en liten ö af samma namn, nära Viti-Levus östra kust.

Utom på ön egentligen bosatte utlänningar, vistades der för närvarande en Tysk, vid namn Overbeck, som i närheten af hamnen var sysselsatt med trepangfiske, hvarvid infödingarne mot ringa betalning biträda. Ett par amerikanska missionärer skulle, enligt den ofvan omtalade Engelsmannens uppgift, finnas bosatte, men ej hafva haft någon betydande framgång. De i ett föregående kapitel nämnda

*) Voyage au Pole Sud, IV, 171—190. Händelsen tilldrog sig 1834.

Fregatten Eugénies Resa. II.

katholske missionärerne, Bachelot och Short, begåfvo sig hit sedan de i slutet af 1830-talet blifvit bortvisade från Hawaiiska Öarna. Bachelot dog på vägen och Shorts öde är oss obekant.

Pouynypet är till formen nästan en kvadrat med knappa två svenska mils sida, och skall vara delad i fem små riken under olika höfdingar eller furstar. Befolkningen sades öfverstiga tretusen individer. Stränderna omgifvas på alla sidor af korallref, från hvilka flera små holmar uppsticka. På kort afstånd i sydvest och nordvest ligga tvänne så kallade atoller, eller kransformiga korallref inneslutande en lagun; af båda uppsticka blott några små knölar öfver vattenytan. Utförligheten af de detaljer, hvarmed ön är utlagd på den af ingénieur-hydrographe Vincendon-Dumoulin år 1847 utgifna karta öfver Carolinerna, säkerligen den bästa som finnes, visar att den måste i hydrografiskt afseende blifvit någorlunda undersökt, men vi hafva ej lyckats finna när och af hvem. Hvarken Freycinet, Duperrey eller d'Urville hafva besökt den, och ehuru vi ej sett Lütkes resa, äro vi öfvertygade att denne sjöfarande ej ens sett ön. Vi hafva genomletat flera tabeller öfver geografiska positioner utan att finna några uppgifter om dess läge. I Gehlers Fysikalischer Wörterbuch finnes en dylik af Littrow år 1843 utarbetad; den upptager sextio punkter inom Carolinska Archipelagen, men ingen finnes, som möjligen kan vara Pouynypet. Efter återkomsten till Stockholm funno vi slutligen i ett 1828 utgifvet arbete*), enligt Riddle såsom autoritet, dess läge uppgifvet till $6^{\circ} 53' N.$, $158^{\circ} 53' O.$, och i Nories Navigation till $158^{\circ} 25'$, utan att autoriteten finnes uppgifven. Som ingen speciell punkt af ön blifvit angifven, så låta vi dessa uppgifter gälla dess midt. Vincendon-Dumoulin's ofvannämnde karta ger samma latitud, men en longitud af $158^{\circ} 22'$. Af oss gjorda observationer lägga öns midt på $6^{\circ} 54' N.$, $158^{\circ} 1' O.$ Latituden kan anses vara densamma som föregående, emedan observationen gjordes ombord, och felaktigheten i det antagna afståndet till ön kan orsaka den föga betydande skillnaden; deremot kunna observationsfelen ej förorsaka ett fel af 21' i longituden, och våra kronometrars angifvelser öfverensstämde, såsom vi sett, föregående dagen vid Duperrey-Öarna med dessas longitud, hvilken kan antagas skäligen väl bestämd. Vi våga således hysa den öfvertygelsen, att det af oss gifna läget är noggrannare än något annat förr uppgifvet, och beklaga blott att vi ej känna ur hvilka källor det på förenämnda karta begagnade är hemtadt. Någon engelsk expedition har oss veterligt ej besökt denna archipelag.

I solnedgången voro våra båtar och alla deras passagerare åter ombord, hvarpå vi passerade längs södra kusten af ön och satte kurs

*) Tables des principales positions géonomiques, par Coulier. Paris 1828.

söder om den holme, som på Dumoulins karta benämnes San Augustin, medan det vidhängande revvet kallas Baxa Triste. Följande dagen, d. 23, hade vi på morgonen ett par regnskurar, och vinden förblef, till på eftermiddagen, svag och ostadig. Middagstiden var Pouynypet ännu i sigte på ett afstånd af 50 mil (nära 9 sv. m). En timma efter midnatt d. 24 hade vi redan enligt beräkning skurit San Augustins meridian och ändrade kurs till N. V. t. V. $\frac{1}{2}$ V., hvilken skulle enligt kartan föra fregatten klar för alla farligheter. Brisen var nu frisk, och fregatten lopp med god fart. Just som dagen började gry, varseblef vakthafvande officern, premier-löjtnant Fries, förut någonting, som liknade en kanot, men då bränningar strax derefter visade sig, befanns det sedda föremålet vara en uppstående korallknöl, och snart visade sig flera dylika. En del segel bergades på ögonblicket, och kursen ändrades till mera vestlig, för att följa revvets kant. Innan kort syntes en vid revvets vestra ända belägen skogvuxen holme, som ända till middagstiden förblef i sigte. Vi måste nu anförä något litet om detta grund, oaktadt sådant för mängden af läsare knappt kan hafva något intresse.

På Dumoulins 1847 utgifna karta ligger S. Augustin på $7^{\circ} 24'$ N., $155^{\circ} 55'$ O. Samma läge finnes uppgifvet uti ofvannämnda, i Gehlers Wörterbuch befintliga positions-tabell; såsom autoritet står Duperrey, hvars kurs med korvetten Coquille dock aldrig burit inom sigte af hvarken grundet eller holmen, utan har han blott meddelat en uppgift från förra seklet. Samma tabell upptager en klippa kallad Bordelaise, belägen på $7^{\circ} 39'$ N., $155^{\circ} 5'$ O., hvilken ej finnes på Dumoulins karta. På den af Engelsmannen Hobbs 1850 utgifna karta saknas San Augustin med sitt ref, men Bordelaise finnes utlagd på den i Gehler uppgifna punkt. Vi hafva således tre sinsemellan stridiga autoriteter, af hvilka den första antager en klippas tillvaro, den andra två, och den tredje äfven blott en, men ej densamma som den första. Enligt våra kronometrar ligger den af oss sedda holmen på $7^{\circ} 40'$ N., $155^{\circ} 10'$ O., som ej illa öfverensstämmer med det för Bordelaise uppgifna, under det såväl revvets läge i förhållande till holmen, som dess skapnad, har en afgjord likhet med de på Dumoulins karta utlagde San Augustin och Baxa Triste. Sannolikt äro de båda nämnda grunden ett och samma, och dess af oss angifna läge kan ej gerna vara behäftadt med betydligare fel. Revvet sträcker sig från holmen åt sydost, kröker sedan åt nordnordost, och tyckes åt sistnämnda väderstreck hafva en vid öppning. Dess dimensioner kunna vi ej uppgifva med någonting liknande säkerhet. Det ligger till större delen under vatten, blott der och hvar uppsticka små knölar. På

den del deraf, längs hvilken vi seglade, går ej bränningen särdeles stark. Holmen synes på 15 mils afstånd ($2\frac{1}{2}$ sv. m.)

Kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m. varskoddes från förtoppen en seglare och strax derefter bränningar rätt förut. Det dröjde ej länge förrän båda syntes från däck. Seglaren föreföll något besynnerlig: några ansågo den vara ett på refvet strandadt fartyg, medan andra höllo den för en stor kanot. Vi nalkades hastigt och höllo inåt refvet, då det snart befanns att den förra meningen var den rätta. Bland bränningarna på sydöstra ändan af ett vidsträckt ref stod nemligen vraket af ett skepp med förstäfven åt sydost och bogsprötet pekande högt i vädret, medan akterskeppet låg under vatten. Stumpar af masterna stodo ännu och några småspiror lågo spridda på däck. Relingarne voro till en del inslagne och ruffen bortspolad; sannolikt hade den blifvet uppkastad på refvet ett litet stycke söder om vraket, och bildade der en liten uppstående knöl, hvars beskaffenhet vi dock ej med säkerhet kunde urskilja. Ett skott lossades från fregatten för att väcka möjligen ombord varande människors uppmärksamhet, men intet tecken till levande varelser syntes, och vi fingo sedermera i Canton höra att detta fartyg under resa från Sydney till China i början af året förolyckats, men att besättningen räddat sig i båtarna.

Detta ref finnes ej utlagdt på något engelskt sjökort, men på Dumoulins ofvan nämnda karta står det under namnet Récif Dunkins utmärkt som en klippa, och dess läge är $8^{\circ} 8' N.$, $154^{\circ} 34' O.$ Som ej blott läget, utan sjelfva tillvaron, står anmärkt såsom tvifvelaktigt, så kan det förra ej göra anspråk på tillförlitlighet. Enligt våra observationer stod vraket på $8^{\circ} 7' N.$, $154^{\circ} 18' O.$, och om vi antaga refvet hafva en diameter af 6—8 mil ($1-1\frac{1}{2}$ sv. m.), hvilket antagande ej kan vara mycket felaktigt, skulle dettas midt ligga på $8^{\circ} 10' N.$, $154^{\circ} 18' O.$ Skillnaden mellan kartans longitud och vår är således densamma som vid Pouynypet. Detta ref får ej förblandas med ett annat af samma namn, beläget en grad nordligare, af mångdubbelt större omfång och af Dumoulin uppgifvet såsom blott till läget tvifvelaktigt. Såsom prof på ett äkta ringref var det ganska intressant att betrakta. Utom den omtalade lilla mörka knölen i närheten af vraket syntes ingen del deraf öfver vattenytan. Från toppen kunde man mycket tydligt se alla krökningarna af den genom skummande bränningar utmärkta korallmuren, ty det bländande hvita skummet bildade en skarp gränslinie mellan hafvets mörkblå färg och den ljusblå, som herrskade i den af refvet omslutna lagunen. En mängd utskjutande uddar gjorde sjelfva refvets skapnad temligen oregelbunden, och åt sydvest var en stor öppning, hvarigenom utan tvifvel fartyg, åtminstone af medelmåttlig storlek, kunna inkomma i lagunen. Huru vådligt

detta grund måste vara för sjöfarten är lätt insedt äfven af den som aldrig farit på sjön: under en mörk natt med något tjockt väder synas ej bränningarne mycket långt, och det kan vara omöjligt att i en hast bedöma åt hvilkendera sidan man måste väja för att gå klar.

Sedan vi passerat förbi denna farlighet, sattes kurs mellan det stora Dunkins-refvet och de låga korallomkransade Morilleu-Öarna, och middagstiden voro vi enligt beräkning utkomna ur Carolinernas vådliga och, såsom vi sett, ej särdeles väl bekanta archipelag; vi hade åter rent farvatten för oss ända till vår nästa bestämmelse, Guam*), den sydligaste af Ladronerne eller Marianerna. Under de sistförflutna två dagarna, d. 23 och 24 November, hade ingen ström förmärkts.

Med frisk nordostlig vind, och alla klutar till, hvilka kunde göra någon nytta, nalkades vi hastigt Guam. Strömmen satte mellan d. 25 och 27 åt vestsydvest ungefär 15 mil ($2\frac{1}{2}$ sv. m.) i dygnet, och i gryningen sistnämnda dag visade sig Guam hög och grön för våra blickar. Snart passerade vi kring de utanför öns södra udde belägna små, frodigt beväxta holmarna, och styrde upp under lä af ön, hvarest vi fingo kryssa ett par små slag för att ligga upp Umata redd, der vi kl. $\frac{1}{4}$ 10 ankrade på tretton famnars djup och sandbotten, med öns vestligaste udde i N. N. V. $\frac{1}{2}$ V. och flaggstaken på vikens norra udde i O. t. N. Denna ankarplats kan, oaktadt alldeles öppen åt tre håll, anses fullkomligt säker under större delen af året, och skulle vinden, såsom stundom händer mellan Juli och November, komma hårdt blåsande från vest- eller nordkanten, möter ingen svårighet att gå till sjöss, om man blott i någorlunda tid är betänkt derpå. Man har föga kännning af dyningen, och afståndet till landningsplatsen längst in i viken är helt kort. Freycinet har genom ett stort antal mändistanser bestämt Umata kyrkas longitud till $144^{\circ} 40' O.$, och under d'Urville's sednare expedition fanns det straxt derbredvid belägna så kallade palatsets vara $144^{\circ} 40' 19''$. Våra kronometrar gåfvo $144^{\circ} 38'$, och således kan ej rimligtvis riktigheten af de af oss inom Carolinska archipelagen gjorda bestämningar sättas i fråga, naturligtvis med förbiseende af de jemförelsevis föga betydande observationsfel, hvilka äro oskiljaktiga från hafshorizontens begagnande och öfriga störande omständigheter. Australiens uppblomstring måste snart åstadkomma en liflig handel deremellan och China. En noggrann kännedom om Carolinerna blir för den af högsta vikt, och vi hafve sett att åtskilligt återstår innan en sådan kan sägas vara vunnen. Hittills hafva franska sjöfarande varit nästan de ende som vändt sin

*) Skrifves äfven Guham, Guaham eller Guahan.

uppmärksamhet åt detta håll, men de hafva ej undersökt den vidlyftiga östräckan i sin helhet. Wilkes ämnade egna den en del af sin tid, men det fartyg, han för sådant ändamål afsändt, hindrades af stiltje och andra omständigheter att fullgöra sitt uppdrag. Då en af Englands handelsvägar numera kan sägas bära derigenom, förmoda vi att den ej länge förblifver så ofullständigt känd som för närvarande.

Knappast hade fregatten ankrat vid Umata förr än en liten kanot kom paddlandes ut från viken medförande en liten herre i europeisk dräkt. Det var distriktets escribano, som med yttersta noggrannhet tog reda på hvarifrån fregatten kom och hvart den ämnade sig, huru många kanoner och huru stor besättning den hade, samt åtskilligt annat i samma väg. Karlen tycktes vara en from själ och var ofantligt artig, hans utseende rörde en stark inblandning af Malaj. Så snart han begifvit sig i land, utsattes båtarne, och hvar och en skyndade att taga i närmare ögnasigte den af Jacques Arago i hans *Voyage autour du Monde* så poetiskt beskrifna ön och dess innevånare.

Man landar helt bekvämt på stranden in i Umata vik, som bildas af å ömse sidor utspringande branta klippor, på hvilkas spetsar ett par förfallna små skansar, bestyckade med ännu mera förfallna kanoner, representera Spaniens krigsmakt. Från den ena af dessa kåkar svajade den röda och gula spanska flaggan. Det första man vid landningen ser är byns kyrka, en enkel byggnad i något dåligt skick; följande vägen, som leder der förbi, kommer man till en liten bro öfver en bäck, och på andra sidan denna har man framsför sig det så kallade "palacio", distriktets *gubernadorcillos* *) bostad, hvilken dock hvarken i sitt yttre eller inre eger något, som kan gifva skäligen anledning till den stolta titel den fått. När man hunnit förbi palatset, kommer man in i Umata by, en samling af usla och snaskiga rörkojor, men som innehar ett läge, hvilket i skönhet täflar med det vackraste vi under hela resan sett. Den är byggd på en remsa lågt land mellan hafvet och några branta, skogiga kullar, husen skuggas af apelsin- och citronträd, kokospalmer och brödfruktträd, och midt i byn sträcker en ofantlig acacia högt i luften och vidt och bredt åt alla håll sina fina, glänsande blad. Husen likna de på Pouynypet brukliga, men äro större. Alla äro något höjda öfver marken, så att stundom en liten stego måste begagnas för att bekvämligen slippa in. Söder om byn ligger en hund af präktiga bambu-buskar, hvaraf många hinna öfver trettio alnars höjd, och åt norr kommer man ut på en väg, som leder till Agaña, öns hufvud-

*) Betyder ordagrant småguvernör; embetet motsvarar ungefär maires i Frankrike.

ort. Afståndet dit är omkring två svenska mil och vägen skall vara skäligen god; men då hästar eller mulåsnor här äro sällsynta, finnes intet annat sätt att färdas än att rida på en ko eller oxe, så vida man ej vill bekväma sig att gå. Man kan dock äfven komma dit sjöledes, men fregattens båtar voro på annat håll upptagne, och dessutom var den utsatta tiden för vårt uppehåll här för kort för att färden till Agaia skulle med något serdeles nöje kunnat företagas. Man inskränkte sig således till vandringar i Umatas grannskap, men innan vi redogöra för hvad som derunder framställt sig för våra blickar, vilja vi ett ögonblick uppehålla oss vid byns 300 personer starka befolkning, dess utseende och seder.

Oaktadt Aragos — resebeskrifvarens och ej hans broders, den utmärkte, nyligen hädangångne vetenskapsmannens — sannfärdighet ej är väl anskrifven, väntade man sig dock att få skåda någonting liknande ett motstycke till de af honom så romantiskt beskrifna Mariquita och Doloritas, men denna väntan blef snöpligt bedragen, ty en uppsättning af fulare hexor, än man här såg församlad, låter väl blott med svårighet tänka sig. Guams innevånare äro Malajer, men likheten med Polynesierna är dock ögonskenlig, och de tyckas utgöra en mellanlänk mellan dessa och de egentliga Malajerna, hvilket vi redan nämnt vara fallet med Pouynypets befolkning. Man ser här en plattare, mindre utspringande form på näsan, smärre ögon, mera utstående kindknotor och bredare mun än vi varit vane att se på Stilla Havets öar, och man söker fåfängt hos männen efter den atletiska byggnad, hos kvinnorna efter de vackra former, som der äro, om ej allmänna, dock ganska vanliga. Alla Guams döttrar vi hade tillfälle att betrakta, unga som gamla, voro af en afskräckande fulhet, och det vederstyggliga bruket att tugga betel, hvarigenom tänderna blifva svartbruna och läpparna få ett utseende, såsom voro de nedblodade, bidrager ingalunda till att försköna deras förut föga inbjudande munnar. Dräkten består af en kjortel, merändels af något i hjerta färger rutigt tyg, och en kort tröja med ärmar, som räcka till handlofven. Som intet linneplagg begagnas under dessa persedlar, ser man den nakna kroppens rödbruna eller gulbruna färg framsticka genom det större eller mindre mellanrum, hvilket de lemna mellan sig, och då tröjan dessutom sällan är igenknäppt, har man med bästa vilja i verlden svårt att undvika att få se en hel hop mera än hvad som hos oss anses med anständigheten förenligt att visa. Stundom saknas tröjan alldeles. Karlarne äro mindre afskräckande än kvinnorna, utan att dock kunna göra anspråk på något hyggligt utseende; deras dräkt utgöres af en skjorta, ett par mer eller mindre trasiga byxor, och en halmhatt, eller den i Ostindiska Archipelagen vanliga skålformiga hatten.

Ladronerna styras af en guvernör, som lyder under general-guvernören i Manila. Han bor i Agaña, en stad med 5,000 innevånare, belägen ungefär midt på öns vestra kust, och eger under sitt befäl en styrka af omkring etthundra soldater, vanligen af de på Luzon värfvade trupperna. De olika distrikter, i hvilka ön är delad, styras af gobernadorcillos, hvilka tillika med några andra embetsmän väljas af distriktens innevånare. Vi skola framdeles, efter ankomsten till Manila, något litet redogöra för detaljerna af denna organisation, som förekommer i alla Spaniens ostindiska besittningar, hvarest dess styrelse visst icke kan beskyllas för hårdhet och grymhet. Hela befolkningen på ön skall uppgå till omkring 7,000 individer, allesammans kristna sedan slutet af 1600-talet. Presterskapet består af fyra kyrkoherdar med sina biträden; kyrkoherden i Agaña har öfver de andra ett slags biskoplig myndighet. Naturligtvis kan man ej förvänta kunskaper eller upplysning hos ett spanskt-katholskt presterskap i denna aflägsna vrå af världen. De flesta af dess medlemmar sägas endast tänka på att lefva godt och rikta sig, medan folket lefver i den djupaste okunighet och fattigdom.

Fordom hade Guams innevånare ej rättighet att drifva någon slags handel, utan all dylik var regeringens monopolium, hvaraf dock guvernörerna drogo största vinsten. Sedan medlet af 1820-talet är handeln lagligen fri, men embetsmännen och presterne lära dock förstå att slå under sig större delen af den obetydliga handel som här drifves; gemenskapen med Manila är föga liflig, och inga egentliga handlande finnas på ön; infödingarne köpa de få varor, hvaraf de äro i behof, dels af tid efter annan besökande hvalfångare, dels från regeringens magasin i Agaña, hvarest tyger och några andra nödvändighetsvaror tillhandahållas till ett pris, som ej är beräknadt att gifva någon vinst, utan endast betäcka kostnaden för deras upphandlande i Manila och transporterande hit. Nästan alla slags silfvermynt äro gångbara härstädes. Den sjöfarande kan till måttliga priser erhålla oxar, svin, höns och kalkoner, fisk och åtskillig frukt, hvaraf ön producerar ej obetydliga qvantiter, och skulle, om befolkningens lättja ej vore af den ytterligaste grad, kunna frambringa tillräckligt för att göra den till en eftersökt förfriskningsplats för hvalfångare, hvilka vid Umata med lätthet kunna förse sig med ypperligt vatten ur en från bergen nedflytande bäck. Klimatet är sundt, men spetälska är vanlig bland infödingarne, ehuru ingalunda till den ohyggliga grad, som Aragos beskrifning gifver anledning att föreställa sig.

De i Umatas grannskap företagna jagtfärder voro föga lönande. Blott få foglar sågos och än färre skötos. Markens oländighet och

skogens täthet lägger stora hinder i vägen för jagten, man kan ej se de i trädens tjocka löfmassor gömda foglarna, och när de äro skjutna, får man ej reda på dem bland buskarna eller det höga gräset. Så var t. ex. förhållandet med en läderlapp af minst en alns vingbredd, hvilken fälldes i flykten, men oaktadt långvarigt letande i snären ej kunde finnas. Inåt ön skola dufvor träffas i stort antal, och rådjur äro ganska allmänna. De hafva blifvit hit införda af Spaniorerna. Infödingarne jaga dem på det sätt att de lägga sig på lur vid de ställen dit djuren bruka gå att dricka. Vi sågo ett par rådjur bringas in till Umata, men de voro redan så långt gångna på förruttnelsens väg, att köttet knappast mera var ätligt. I dessa klimater är ett dygn nästan tillräckligt för förruttnelses åstadkommande.

Men äfven om jagten ej var lönande, hade man nöjet att under vandringen taga ön litet i betraktande. Utom vägen till Agaña finnas endast små skogsstigar, och det minsta man afviker från dessa kommer man in i verkliga labyrinter af träd, buskar och ruttna trädstammar, bland hvilka hinder man endast med mycken ansträngning, hvarvid man snart ledsnar i trettio graders värme, kan tränga sig fram. Man ser från sjön åtskilliga fläckar, som tyckas öppna och tillgängliga, men då man nått dem, finner man dem bevesta med täta vippor af två till fyra alnars högt torrt gräs, hvars skarpa kanter jemmerligen tilltyga både händer och ben, och emellan tufvorna dölja sig hål och gropar, i hvilka man oupphörligt snafvar. Åtskilliga kullar äro beklädda med dylikt långt gräs, och deras bestigande är ytterst mödosamt. Långs den ravin, i hvilken den söder om byn utfallande bäcken flyter, har man en majestätisk vegetation, och en vandring derstädes lönar väl mödan. Närmast stranden är en hund af ofantliga bambubuskar, deretter komma tarofält, omgifna af kokospalmer. Derofvan blir bäcken helt smal, ravinen så trång och dess sidor så branta att man måste antingen spassera i vattnet, eller göra långa omvägar uppåt backarna. Vid stränderna vexa palmer och brödruktträd, sammanväfda af buskar och rankvexter. Bäckens vatten är utmärkt klart och temligen kyligt, så att ett bad deruti var högst uppfriskande. Bottnen består af grus och sand. Små fiskar sågos på ett par ställen i temligt antal; de voro mycket qvicka och gömde sig under från stränderna nedhängande grästufvor.

Tiden medgaf ej något längre uppehåll, och i solnedgången d. 28 afseglade Eugenie från Guam. Vinden var frisk från nordost och vädret vackert, men aflägsen blixst syntes om qvällarne. Vi lemnade nu med snabb fart Stilla Hafvets farvatten, hvori vi uppehållit oss tio månader, under hvilken tid vi ej känt någon hårdare blåst, med

undantag af en och annan by och de hastigt öfvergående ovädren mellan Tonga-öarne och Sydney.

Den 1 December, Hans Maj:t Konungens födelsedag, firades på Eugenie, likasom föregående året, med en af fregattens chef för dess befäl tillställd middag. Följande dagen började luften antaga ett annat utseende än den hittills haft: tjocka molnmassor syntes vid horisonten, och vinden var nordnordost med styf bris. Någon ström af betydighet förmärktes ej. På eftermiddagen d. 4 fingo vi de höga Bachi-öarna i sigte, insvepta i tjocka hoptrafvade moln. Hafvets temperatur, som vid Guam var 28° , hade nu sjunkit till omkring 25° , och luftens steg ej heller öfver sistnämnda gradtal. Mellan kl. 9—10 e. m. lemnade Eugenie Stilla Hafvet och gjorde genom rännan mellan Sabtang och Balintang sitt inträde i Chinesiska Sjön, hvilken snart gaf oss en påminnelse om att lugnets och det vackra vädrets tider voro förbi.

Straxt efter midnatt reste sig tjocka, svarta moln i nordost och vinden friskade med byar från samma håll. Då hvar och en önskade en snar ankomst till det himmelska riket, och chefens ordres voro att föra alla segel, som voro förenliga med fartygets säkerhet, gjorde vakthafvande officeren sig ingen brådska med att minska segel, men kl. 1 f. m. måste framseglen gigas i en by. De tillsattes väl genast åter, men måste snart åter bergas; då blåsten hastigt tilltog, gigades storseglet och mesanen, och en halftimma sednare dubbelrefvades märsseglen. Fregatten gjorde fortfarande stark fart, och dess stampningar blefvo så våldsamma att äfven focken måste refvas: klyfvaren var redan utbytt mot förstäng. Byarne blefvo allt tätare och våldsammare, och kl. 3 f. m. utpurrades besättningen för att bottenrefva märsseglen. Fregatten fortfor ännu att med god fart styra kurs på Hongkong med vinden tvärs in, men då sjön frampå förmiddagen hunnit resa sig, blefvo rörelserna så våldsamma, att chefen lät lägga bi. Sjön var väl ej serdeles hög, men ytterst krabb och ojemn, så att en del galjonsbräder och en utombords hängande reserfbramrå söndersplittrades. Vid middagen stodo vi enligt observation 20 mil ($3\frac{1}{2}$ sv. m.) norr om vårt bestick; solen framblickade, likasom enkom för vår räkning, en stund genom de tjocka moln, af hvilka luften hela den öfriga delen af dagen var uppfylld. Frampå eftermiddagen saktade sig blåsten något litet, och vi höllo åter kurs på Hongkong. Följande dagen, d. 6, förblef vädret likadant, mulet och regnigt, men vinden drog sig ostligare, och blef således mera gynnande. Kl. 10 e. m. lodades på femtio famnar och lerbotten, och natten tillbragtes under måttliga segel och jemn lodning. Hafvets temperatur var nu omkring 24° , luftens omkring 20° .

I dagningen d. 7 syntes chinesiska kusten öster om Hongkong. Ända sedan midnatt hade vi måst hålla noggrann utkik för att undvika den mängd fiskarefartyg, hvaraf vi på alla sidor omgäfvos. När det blifvit litet dager, voro minst ett par hundra dylika i sigte. De voro alla af ungefär samma storlek och skapnad, med undantag af några få större junker. Att dömma af klädseln tycktes besättningarna vid hastigt påseende bestå af gamla käringar, men man fann snart sitt misstag. Fregatten anropades från ett sådant fartyg med förfrågan om lots önskades, och då vi drejade bi, satte det ut sin ökstoklika båt, i hvilken trenne karlar, med hufvudena inlindade i smutsiga hucklen, kommo ombord. Utom ordet "pilot" kunde ingen af dem något begripligt ord engelska, och för att göra sig förstådd, drog en af dem upp en pung med små kopparmynt, dem han till ett antal af femtio lade på däck, hvarmed han ville säga att han skulle hafva femtio piaster för inlotsning till Hongkong. Vi fingo nu första lärospåren i chinesisk oförsämdhet och medgörlighet, ty mannen lät pruta med sig till tio piaster. De båda kamraterne återvände ombord på sin baktrågrika skuta, vi fyllde åter vårt stormärssegel och höllo vestvart.

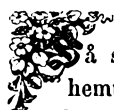
Hafvets temperatur var nu blott 19°. Oaktadt himmelen var klar, stod dock kring hela landet en tjock rök, som alldeles skymde alla detaljer deraf. Vinden var måttligt frisk från ostenordost. Vi passerade fortfarande en mängd farkoster af flera slag, hvaribland några rätt nätta och prydliga, men ännu kl. 8 förmiddagen kunde vi ej tydligt urskilja hvarest inloppet till Hongkong var beläget, och vår värde lotsmans anvisningar voro något svåra att förstå. Slutligen utpekade han öarne Waglan och Tamtu, och då vi kort derefter fingo reda på de så kallade Nine Pin Rocks, var det lätt att urskilja det östra inloppet eller Leymun-rännans mynning. Den omgifves af höga, branta, kala berg, hvilka utgöra hufvudkarakteren i såväl kusten som öarne. Med den stora och fullständiga, af Sir Edward Belcher upprättade specialkartan öfver hamnen, möter inseglingen inga svårigheter, åtminstone med ledande vind. Kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m. kommo vi in i rännan, och snart syntes hamnen, ehuru staden ännu var bortskymd bakom berget, på hvars inre sluttning den ligger. Några små villor syntes dock på ön. På fasta landet visade sig staden Kaulun, och en mängd båtar kryssade af och an. Innan kort hade vi uppnått den punkt der rännan tvärt kröker af inåt hamnen, och i detta nu låg såväl denna som hela staden öppen för våra ögon. Vi passerade hastigt förbi handelshuset Jardine Matheson & Co:s stora etablissemang, hospitalsskeppet och en mängd handelsfartyg af alla nationer, och ankrade kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m., för att här erhålla lots för resans fortsät-

tande uppföre Chou-Kiang eller Canton-floden till Whampoa, Cantons hamnstad. Vår resa från Sydney hade upptagit trettiosju dygn, hvaraf nära tre tillbragts vid de under vägen besökta öar. Resans verkliga längd kan således ej sägas varit mer än trettiofyra dygn, och vi våga på goda grunder tro att snabbare resa hittills ej blifvit gjord mellan dessa båda städer.

XIII.

Canton och Hongkong.

1852. Dec. 7 — Dec. 29.

Å snart fregatten ankrat, afsändes en båt till staden för att afhemta de bref som möjligen kunde finnas till henne adresserade, och aflemna den från Sydney medförda post. Engelska flaggen saluterades med tjuguet skott, och från i hamnen liggande örlogsfartyg ankommo som vanligt officerare med deras chefers komplimanger. Af dessa fartyg voro två engelska, fregatten Cleopatra och ångfartyget Hermes, samt ett amerikanskt, korvetten Saratoga. Strax efter oss anlände dessutom ångfartyget Susquehannah, på åttahundra hästkrafter och bestyckadt med sju bombkanoner, förande commodore Aulicks standert, hvilken saluterades med elfva skott.

Redan innan ankringen var fregatten omgifven af chinesiska båtar, ombord på hvilka funnos allehanda varor, såväl ätbara som andra. De tillätos genast att lägga till, och i ett nu var babordssidan af fregattens däck förvandlad till en marknad, hvarest handeln en stund var ganska liflig. Det tycktes egentligen vara matvarorna som föllo i smaken; i synnerhet uppköptes ofantliga quantiteter ägg, något som man länge måst vara utan, och här erhöles till billigt pris. För öfrigt utbjödo skräddare färdiggjorda kläder, skomakare envisades att påtruga skodon; lackerade skrin och silkesnäsdukar, schackspel och shawlar, porslins- och elfenbenssaker, korgar och taflor ntbjödos till höger och venster, och begapades med förundran af samtliga besättningen, från den äldste och allvarsammaste båtsmannen till den yngste skeppsgossen. Båtarnes antal ökades oupphörligt, följaktligen äfven trängseln och oväsendet, men det var förvånande att se med hvilken villighet och beskedlighet karlarne i de långa sidan liggande båtarne lydde tillsägelsen att sacka akter ut, då saluten skulle försiggå, och med hvilken ödmjuk höflighet samtliga handelsmännen emottogo slutliga

betallningen att begifva sig ifrån fregatten. Strax på eftermiddagen kom en chinesisk lots, vid namn Wu-Su, ombord. Han skulle lotsa ända till Whampoa. Mannen talade obehindradt engelska, var snyggt och väl klädd, och visade sig snart vara både god lots och skicklig sjöman, hvarjemte hans uppförande i allo förtjenar loford.

Vi lättade kl. 1 e. m., och höllo med en svag ostnordostlig vind åt den smala så kallade Cap-Sing-Mun-rännan, mellan fasta landet och ön Lantao. Strömmen sätter här ganska starkt. Man har sedan till höger fasta landet, till venster synes stundom öppna hafvet mellan de många öar och klippor, hvarmed kusten är omgifven, och som gifva farvattnet en viss likhet med en del af våra skärgårdar. Holmarne äro dock här vida högre (ända till 3,000 fot) än hvad der är fallet. Alltsammaas, både fast land och öar, har ett ödsligt och ofruktbart utseende. Man ser knappast tecken till träd, och endast vissnadt gräs syntes glest betäcka de branta sluttningarne. Nere vid hafvet ligger en och annan liten by af fattigt och uselt utseende. Många chinesiska fartyg, stora och små, svärmade på alla håll. Vi passerade innan solnedgången åtskilliga holmar, och ankrade kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m. nära ön Lintin. Det var nu alldeles stillt. Nära härintill är ankarplatsen Kum-Sing-Mun, en af stationerna för de fartyg, hvilka användas såsom opii-magaziner. Vi uppskjuta till lägligare tillfälle att gifva våra läsare underrättelse om på hvad sätt smyghandeln med opium är organiserad.

För det återstående af seglingen till Whampoa, har man en hjelpare, som sätter ett fartyg i stånd att äfven under stiltje komma fram, om än långsamt; den är tidvattnet, som sätter med tillräcklig styrka att öfvervinna Canton-flodens svaga ström, hvilken dock under ebben är temligen strid, churu ej efter det begrepp vi i Sverige äro vana att fästa vid rinnande vatten. Vi lättade således då tidvattnet kl. 2 f. m. följande dagen blef oss gynnsamt; vinden var helt svag från nordost. I dagningen befunno vi oss nära holmarne Lankit och Sampanchau, och framför oss syntes den så kallade Bocca Tigris, eller Hu-Mun-mynningen af Chou-Kiang- eller Canton-floden. Den omgifves på båda sidor af branta höjder, på hvilkas befestande de chinesiske ingenjörerne nedlagt all sin konst, utan att dock lyckats bättre än att den ganska obetydliga engelska eskader, som här opererade mot det himmelska riket, med största lätthet och nästan utan förlust forcerade inloppet och stormade fästena. Batterierna bestå af höga, hvitrappade murar, hvilka dels ligga utåt höjdens fot, dels fått sin plats högre upp. Murarne äro alldeles obetäckte och tycktes ej vara mycket tjocka. Kanonernas antal, eller kanske rättare kanongluggarnes, uppgår till ett eller annat hundra. Öster om flodens

utlopp ligger bland små trädplanteringar en liten stad, och emellan de nämnda höjderna framsticker den höga Tiger-ön, på hvilken ett par mindre batterier äro belägna ända nere vid flodens yta. Himmelen var alldeles klar, men luften mycket tjock och rökig, så att inga aflägsnare föremål kunde urskiljas. Luftens temperatur var nere på det för oss ovanliga gradtalet 14° , och vattnets var 17° .

Vi passerade kl. 8 f. m. genom Bocca Tigris in i floden. Vattnet hade väl redan länge varit grumligt, men antog nu utseende af tjockt svagdricka. Fregatten dref med tidvattnet i sakta mak uppföre floden förbi de båda holmarna Södra och Norra Wantong; den lilla vind, som kändes, var nu emot. Ända till helt nära Whampoa bär kursen uppföre floden nästan rätt nord, och de denna årstid städse blåsande nordostliga vindar äro således just ej gynnande för seglingen uppåt. Här inne äro dock dessa vindar ej så regelbundna, som ute i sjön, och vi hade till och med ett par gånger sydvestlig vind, ehuru helt svag och af föga varaktighet. Det gynnande tidvattnet kantrade kl. 10 f. m., och vi ankrade då öster om Tiger-ön. Luften hade nu klarnat något litet, så att man kunde temligen väl skönja de aflägsna föremålens former. Floddalen omslutes på ömse sidor af sträckor af höjder och berg, hvilka tyckas belägna tre till fyra svenska mil från floden; solröken gjorde det dock omöjligt att med någon säkerhet kunna enligt ögonmått bedömma afståndet, och om bergens höjd våga vi knappast yttra oss, men skulle vilja säga den vara 2—3,000 fot. Att dömma efter färgtonen äro dessa höjder till större delen kala; de visa inga djerfva eller omvexlande former, utan den ena kullen liknar temligen den andra. Mellan dessa sträckor och floder är landet fullkomligt platt, om man undantager en och annan liten sidoås, som utskjuter från hufvudsträckan. Det låga landet användes nästan uteslutande till risodling, och är tätt bebyggt med byar, kring hvilka bambuskar och fruktträd frodas. Det genomskäres af många naturliga eller konstgjorda kanaler, och man ser långt bort, bland träd och hus, både båtar och junker makligt skrida åstad. Inga kreaturshjordar visa sig, endast några få gråa bufflar ses der och hvar beta på de afslagna åkrarna eller vältra sig i dyn på stranden. Bredden af flodens hufvudåder är här öfver en half svensk mil.

En båt afsändes i land med några officerare och herrar naturforskare. Efter ett par timmars förlopp återkommo allesammans ombord, medförande några få foglar, dem de skjutit. Några Chineser, som de mött, hade visat sig helt vänskapligt sinnade, hvilket ej alltid plägar vara fallet. Mer än en främling, som här begifvit sig i land, har blifvit mördad, och än flere plundrade. Möjligen härledde sig den nu visade vänligheten af aktning för det öfverlägsna antalet och

fruktan för de många dubbelbössorna. Landet var mycket dyigt och vått, så att vandringen var besvärlig.

Under tiden hade ett annat sällskap, åtföljdt af lotsen, gjort besök på en nära intill oss till ankars liggande större junk, hvilken var utstyrd med all den dessa fartyg egna grannlåt i brokiga färger, de stora ögonen på bogarne icke till förglömmades. Utan dessa kan fartyget, enligt Chinesens yttrande, ej hitta vägen genom vattnet. "Suppose no eye", säger han, "how can see? — No see, how can sabe?" Man kan dock ej neka att ett slags mera poetisk tanke, än hvad hos detta folk är vanligt, ligger till grund för denna tro. Bruket att måla ögon på fartyg är för öfrigt ej inskränkt till China, utan är på Medelhafvets kuster mycket allmänt, men de på junkerna befintliga hafva en från dessa skiljaktig, stirrande, fänig karakter. Våra besökande blefvo hyggligt emottagne ombord på junken och fingo bese den från fören till aktern. Befälhafvaren var en medelålders man, förslöad och förstörd af opiirökning, hvarmed han äfven nu var sysselsatt; han bjöd på thé, och en af de våra bjöd honom på snus, hvaraf han med stor förnöjelse tog en dugtig pris. Chinesen tager ej såsom vi snuset mellan tummen och ett finger, utan begagnar ena lillfingrets långa nagel såsom en spade, hvarmed han ur dosan uppgräfer en för hans näsa afpassad portion. En detaljerad beskrifning på en junk skulle knappast blifva för läsaren begriplig, vi inskränka oss således till de hufvudsakligaste egenheterna. Bredden är nästan densamma utåt fartygets längd, och fartyget är vid båda stäfvarna likasom alldeles tvärt aflugget. Någon köl finnes ej, och rodret sitter icke på några hakar, utan fasthålles af tåg, och kan upplyftas uti en ränna eller en trumma, som delar nedre delen af akterspegeln itu. Båda stäfvarna springa högt i vädret: förut ligga två stora ankare af hårdt, tungt trä, försedda med tåg af säf eller rotting, fästade i ett ofantligt vindspel, medan ett mindre dylikt tjänar till ankarets så kallade kipning. Akterut äro en mängd hyttor för befälet och matroserna, af hvilka sednare hvar och en har sin egen hytt. Endast den sämre, obefarna delen af besättningen bor tillsammans. Bogspröt finnes ej och hvardera af de båda egentliga masterna har blott ett stort, af bastmattor tillverkad loggertsegel, hvilket hålles spändt genom ett antal från främre till akter sidan gående spjälor. En tredje, liten mast finnes stundom längst akterut; den står ej i fartygets medellinie, utan betydligt åt ena sidan. Skräfvet är utombords utsiradt med en mängd målade kanonportar och kanoner, och akterspegeln framställer i rött, gult, grönt och blått en sammangyttring af figurer, hvilken verkligen förer tanken på Fredmans yttrande om en af Bacchi-riddarnes vapen, "kräfter och hvalfiskar, örnar och svin". Akterut och på låringarna

hänger gerna ett större antal korgar och säckar, innehållande höns, matvaror eller fraktgoods; det förefaller obegripligt att ej hela denna grannlåt vid första friskare blåst flyger bort med vinden. Vi måste ej glömma nämna att hvarje fartyg har sin lilla asgudabild, eller, såsom den på det här mellan Chineser och Europeer begagnade språk kallas, sin djoss, som har sin serskilda hytta, der ljus eller rökstickor alltid hållas brinnande, och om qvällen göres alltid "chin-chin-djoss", det vill på samma förträffliga språk säga gudstjenst. Vi få framdeles, efter ankomsten till Canton, taga litet närmare reda på såväl språket, som huru nämnde gudstjenst tillgår, men måste dock anförä ett af vår lots denna dag lemnadt profstycke på det förra. Han visade oss nemligen en mandarins på något afstånd från stranden belägna bostad, och gaf på vår förfrågan, om vi ej kunde fara och besöka mandarin, följande svar: "Suppose you wantee see mandarin, me go to him, mandarin come on board, take samshu*) with you; you go down in him boat, take samshu with him; suppose go on shore, no can, chinaman knock you on head."

Vi lättade kl. 6 e. m. vid tidkantringen och började åter vår långsamma färd uppföre floden. Midnattstiden kom strömmen åter emot, och vi ankrade vid den såkallade Second Bar, en sandrefvel, hvilken sträcker sig öfver större delen af flodens bredd, som här är något mindre än en half svensk mil, sidorännorna ej inräknade. Under natten kom en båt längs sidan, och en individ steg derifrån ombord, hvilken uppgaf sig vara sänd af handelsmannen Boston Jack i Whampoa, den mest ansedde och anlitade af de personer, hvilka förse fremmande fartyg med färska lifsmedel och öfriga varor, hvaraf de äro i behof. Den utskickade var hans brorson, en ung man af det mest chinesiska utseende; han var väl klädd, talade engelska ganska flytande, och kunde både läsa och skriva detta språk jemte sitt eget. Han lärde sig snart alla officerarnes namn, och vi hade i framtiden all anledning att vara belåtna med honom. Hans chinesiska namn känna vi ej, men han tecknade sig under räkningar Jack Junior. Sedan han emottagit beställningar för morgondagen af kött, m. m., afgick han i förväg till Whampoa.

Fregatten lättade d. 9, kl. $\frac{1}{2}$ 8 f. m., och då vinden nu var litet friskare och mera gynnande än hittills, tillryggalade hon snart den lilla återstående sträckan. Kl. 10 voro vi vid First Bar, hvarest djupet just jemnt tillåter fartyg af fregattens djupgående att flyta öfver. Floden gör här en tvär krök, så att dess bädd ligger i ost och vest, och delar sig i flera grenar, hvilka omsluta ett antal låga holmar.

*) Chinesiskt brännvin.

Kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m. ankrade vi ett stycke nedanför Whampoa, tvärs för den så kallade Bambootown, och förtöjde genast med ett ankare för ebban och ett annat för floden. Bojarne med sina rep voro förut afstuckne, ett nödvändigt försigtighetsmått för att förekomma deras bortstjälning. Vår lots hade hela tiden visat sig vara en duglig och bra karl. Afståndet från Bocca Tigris till vår ankarplats är ungefär fyra svenska mil, och från den sednare till faktorierna i Canton omkring hälften så långt.

Flodens hufvudådras bredd är vid First Bar något mindre än en fjerdingsväg, men delas derifrån af ett antal öar i två större rännor, förenade genom ett antal smärre, som leda mellan öarna. Den södra af de större rännorna är djupast, och har fått namnet Blenheim Passage efter ett engelskt lineskepp af detta namn, som under kriget gick ett godt stycke uppföre den. Längre upp delar den sig i två grenar, hvaraf den södra leder till staden Fatshan, den norra, benämnd Macao-Fort-Chaunel, rätt på Canton, hvarest den förenar sig med norra hufvudådern. Åtskilliga mindre engelska fartyg gingo på denna väg upp till Canton och togo alla batterierna mellan denna stad och Whampoa i ryggen. Alla de många öarna, af hvilka Honam är den största, äro låga och flata, ehuru ett par mindre kullar på ett par ställen förekomma.

Helt nära vår ankarplats ligger på den så kallade Danska ön (Danes Island) en liten stad, hvars chinesiska namn vi ej känna, men som gemenligen kallas Bambootown. Den består af en långs stranden löpande smal gata, afskuren af ett antal smärre, och omgifves i ryggen af sumpiga risfält, som nu under vintern voro nakna, och sågo ganska otrefliga ut. Små upphöjda gångvägar leda mellan dessa stora smutspölar. Staden erbjuder en taffa af lif och verksamhet, och bottenvåningen af hvarje hus består af bodar och verkstäder. Der hamrades och bultades från morgon till qväll, och utom en del hos oss brukliga lifsmedel, såsom höns, ankor, m. m., utbjödos slagtrade katter och råttor till salu. På krogar är ingen brist, och liderliga hus af det uslaste slaget saknas ej heller. En del af befolkningen skall bestå af krogvärdar och deras gelikar, som fordom bebodde den så kallade Hog-Lane (Svingränden) i Canton, men blefvo derifrån af de chinesiska autoriteterna bortvisade, i anseende till de onpphörliga slagsmål och oväsen, som der föreföllo. De varor, hvilka här utbjödos till salu, voro naturligtvis af högst medelmåttig beskaffenhet, om man undantager en del snickarearbeten, stråmmattor och dylika tarfligare saker. Man hade ofta tillfälle att anmärka den nätthet och händighet, hvarmed Chinesen begagnar sina ostridigt ganska ofullkomliga verktyg, hvilka

sågas till större delen tillverkas inom landet. Åggjernen påstås i afseende på godt och varaktigt bett kunna mäta sig med de bästa engelska.

Staden Whampoa ligger en dryg fjerdingväg längre uppföre floden på holmen af samma namn, som delar flodens norra hufvudåder midt itu. Den liknar till sin beskaffenhet Bambustaden, men är betydligt större; omgifningarna äro äfven likartade. Sedan första nyheten försvunnit, lemna dessa chinesiska städer ett intryck af den största enformighet. Man ser det ena gråa, ruskiga huset bredvid det andra, den ena mörka och trånga boden bredvid den andra, oupphörligt samma obegripliga inskrifter och skyltar, samma grinande fysionomier. Det förefaller såsom vore skillnaden i utseende mellan olika individer i China vida mindre markerad, än hvad i europeiska länder är fallet, och i klädedrägter herrskar än större enformighet än i de sistnämnde. Vi behöfva ej beskrifva en chinesisk fysionomi; hvar och en har sett många sådane på lackerade skrin eller thékoppar, vaser eller kanistrar, och dräkten är der lika tydligt framställd. De bland arbetsklassen vanliga färgerna äro mörkblått och nankintygets egna naturliga färg, och man får göra Chineserna den rättvisan att de hålla sig ganska snygga. Den långa, från hjessan nedhängande piskan tvättas och flätas omsorgsfullt, och om de tycka den vara för kort, ökas längden med inflätade snodder af svart silke. Skägg bäres ej, och mustascher endast af äldre herrar.

Då man naturligtvis möter ej obetydliga svårigheter vid att raka sitt eget hufvud, så är det klart att ett stort antal barberare vinna sysselsättning genom den stora folkmassans rakande; man såg också den ena rakstugan bredvid den andra, och ständigt folk under skrapning. Patienten sitter på en låg stol, och lutar sig, när hans hjessa skall rakas, framstupa öfver ett litet lågt bord, liknande en huggkubbe, sådan som hos oss begagnas i köken. I denna ställning liknar han på ett ohyggligt vis en på stupstocken liggande brottsling. Hårstubben blötes med vatten, utan tillsats af tvål, och rakningen verkställes med mycken färdighet medelst en helt liten knif. Till operationen hör dessutom öronens rengörande, samt borttryckandet eller afklippandet af alla små hårstrån der eller i näsan, under hvilket arbete patienten gemenligen sitter med slutna ögon och en min af den största belåtenhet.

Chinesisk Barberare.

Vår handelsman eller "comprador", Boston Jack, är bosatt i Whampoa, der han drifver en betydlig rörelse. Hans verkliga namn hafva vi ej hört, men sedan han i sin ungdom med ett amerikanskt fartyg gjort en resa till Boston, går han under ofvannämnde, säkerligen på spe honom gifna namn. Under den långa tid han varit kommissionär för de många hitkommande europeiska och amerikanska fartygen, har han samlat en ganska anseelig förmögenhet. På vår redan beskrifne väns, Jack Juniors inbjudning, begåfvo sig några af oss på ett kort besök hos gubben, som vi funno sysselsatt med ett litet spelparti, tillsammans med tvänne goda vänner. Gubben Jack tycktes vara uppmot sjuttio år, men kry och liflig, samt mera frimodig och bullrande i sitt sätt än hvad Chinesen i allmänhet tyckts oss vara. Han bar buskiga mustascher, och den lilla grå hårpiskan stod ut i nacken likasom en svans. De andra spelande voro en gammal mager man, med ett öppet och godmodigt anlete, prydt med långa mustascher, och en yngre, tjock herre, hvars feta runda ansigte och svällande läppar uttryckte rå sinnlighet, medan de små plirande ögonen

13 JU 57

Utsigt af Whampon.

hade ett högst vedervärdigt uttryck af girighet och falskhet. Att döma af de sneglande blickarnes riktning, tycktes han mellanåt taga sin grannes kort i ögnasigte. Kortet voro små bambuskifvor af tre tums längd och en half tums bredd. Huru många sådana gingo på leken, hunno vi ej få reda på, icke heller på spelets beskaffenhet. Sedan vi smakat på oss erbjudna förfriskningar af vin och frukter, togo vi i ögnasigte gubbens hus och magaziner, som voro ganska väl försedda med alla skeppsförnödenheter. Ett litet serskildt rum var egnadt husets djoss eller afgudabild, framför hvilken små rökstickor brunno. Åt sjösidan var en altan och derinnanför ett vaktrum; att dömma efter det krigiska utseendet härstädes, måste den allmänna säkerheten i denna trakt af det himmelska riket ej vara stor. På altanen stodo flera mindre kanoner, och vaktrummet innehöll ett antal gevär, pistoler, spjut och sablar. Jack Junior, som följde oss, försäkrade att vakt hvarje natt hölls derstädes, och att sådant försigtighetsmått var nödvändigt för att förekomma angrepp af tjuftar, eller, som de på Canton-engelskan kallas, ladroner. Gubben Jack har flera gånger varit utsatt för de roflystna mandarinernes utpressningar*).

Strax bredvid Boston Jacks magazin ligger en soya-fabrik, hvar-est äfven insyltning af ingefära i stor skala bedrifves. Vi besökte väl denna inrättning, men då vi ej kunde meddela oss med derstädes arbetande individer, hade vi ej tillfälle taga reda på sättet för soyans tillverkning. Att ett slags bönor dervid ingå som hufvudbestandsdel, kunna vi dock intyga, åtminstone lågo flera högar af dylika i närheten af de kokande kittlarna.

Det är med en viss misströstan vi inlåta oss i beskrifning på China och Chineser. På svenska språket finnas förut så goda arbeten i den vägen, att vi ingalunda kunna hoppas att upphinna dem, och den enda, dåliga tröst vi hafva, är att dessa arbeten kanske ej äro så allmänt lästa. Min son på galejan är väl mycket spridd, men Osbecks förträffliga resa ser man ej ofta; de chinesiska sederna hafva sedan hans tid föga ändrat sig. Bland nyare nämna vi herr Liljevalchs arbete om Chinas handel och industri, hvori dessutom herrskande seder och bruk lifligt skildras, och friherre von Dübens väl ej vidlyftiga, men sakrika och talangfulla berättelser om sin resa till China och åter med skeppet Prins Carl. I England utgaf för omkring tio år sedan Sir John Davies, som en tid varit guvernör i Hongkong och länge studerat chinesiska förhållandena, ett större arbete om landet och dess innevånare, hvilket anses för det bästa och fullständigaste som finnes. Vi hafva ej haft tillfälle att studera detta verk, och

*) Denna operation kallas på Canton-engelska »makee squeezy».

måste således nästan alldeles inskränka oss till att omtala hvad vi själfva sett och erfarit. I sådane saker som Chinesernes litteratur måste vi tillstå vår fullkomliga okunnighet, och öfverlemnande åt läsaren att ur lärda samtidas skrifter derom erhålla de upplysningar, hvaraf han känner sig i behof, återvända vi till den folkmassa man ser omkring sig, dess utseende och lefnadssätt.

Långa stranden ser man, såväl i Whampoa som Bambustaden, ett antal på gängliga pålar byggda hus, och i de derinvid förtöjda båtarne vistas och lefver en ej obetydlig mängd menniskor. Båtarne, hvarmed de förtjena sitt uppehälle, tjena dem äfven till bostad. Från tidigt på morgonen till solnedgången var fregatten omringad af sådana farkoster, hvaraf en del utbjödos till begagnande för färder på floden och andra voro uppfyllda med handelsvaror. De sednare fingo på vissa bestämda tider, då besättningen åt frukost och middag, lägga till längs sidan, och handeln försiggick än nere i båtarna, än om bord på fregatten. I början bedrefs den med lika stor ifver som i Hongkong, men snart svalnade begäret och penningarne började taga slut. Utom ägg, frukt och färskt bröd, lockande varor för den som länge lefvat på skeppskost, köpte besättningen en hel hop småsaker, såsom halsdukar, skrin, korgar och annat dylikt krams. Några af handelsmännen gjorda försök att lura våra hederliga båtsmän lyckades ganska riktigt, och mer än en god piaster blef under affärernas uppgörande behändigt utbytt mot en falsk, som köparen sedan fick behålla. På Jack Juniors tillstyrkan företogo vi oss slutligen att på eget bevåg bestraffa dylika förbrytelser, och en vacker dag lades beslag på en sampan, hvars egare förut ett par gånger blifvit anmärkt såsom oredlig.

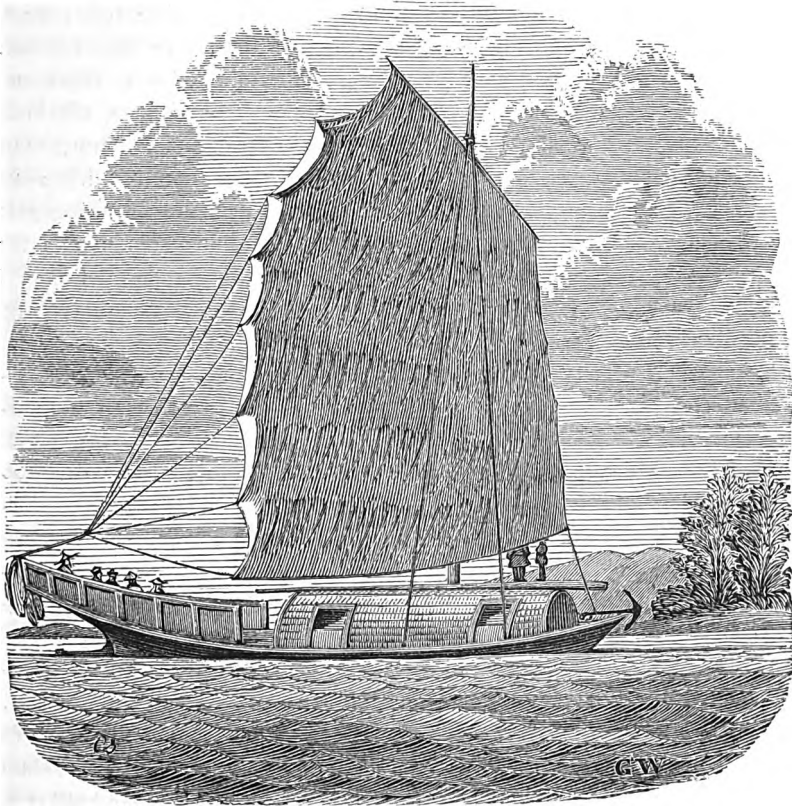
De till färder på floden utbudne båtarne, eller så kallade sampanerne, äro onekligen serdeles nätta och ändamålsenliga, och hållas mycket snygga. De hafva något tycke af en ökstock, men äro i förhållande till längden bredare än dessa, och den rundade aktern, nära hvilken största bredden ligger, ger dem en ägglik form. En sådan sampan framdrifves af en eller två roddare förut, och en tredje akterut stående styr farkosten med en lång vrickåra, som tillika bidrager till framfarten. Roddarne äro vanligen gossar, men man ser ej sällan flickor dertill begagnas, under det modren sköter vrickåran. Den promenerande sitter midt i båten, med ansigtet vändt förut, och kan i skuggan af ett rörligt tak i all maklighet sträcka sig. Priset för en sådan farkosts begagnande är ganska billigt: för en riksdaler har man den för hela dagen, och för resa till Canton och åter betalas omkring tre piaster. Båtgossarne äro mycket villige och tjenstaktige, och vi hafva all anledning att berömma deras ärlighet, som man dock naturligtvis ej bör allt för mycket fresta.

Spelande Chineser.

12 JU 57

Utom de många små farkoster, hvaraf floden städse hvimlar, ser man beständigt en mängd större lastbåtar och passagerarefartyg färdas upp eller ned, och stundom kommer en tung junk förbidrifvandes under stort "chin-chin-djoss", hvarvid ett gräsligt oväsen åstadkommes medelst gongar och andra till samma skola hörande musikaliska instrumenter, och antändt förgylldt papper kastas i sjön såsom ett offer åt dess gudomlighet. Dylikt chin-chin, hvilket ord betyder helsning i allmänhet, göres äfven hvarje qväll. Passagerarebåtarna äro ganska bekväme och ändamålsenlige för begagnande på floden, men skulle göra slät figur på öppnare farvatten. De hållas vanligen snygga,

Passagerarebåt.

äro målade i bjerta färger och gemenligen beväpnade med några muskedundrar eller spjut för att försvara sig mot rövare. Besättningens af gräs eller bambublad förfärdigade regnkappor hänga gemenligen utanför akterspegeln.

Som Europeer ej få bo i land härstädes, hafva några få sådana etablerat sig på fartyg. Ett par drifva handel med skeppsförnödenheter, två eller tre andra äro läkare, och hafva ej obetydlig praktik på de utländska fartygen, hvarest sjukdomar äro ganska vanliga, i synnerhet sommartiden, då febrar och rödsot ofta till en ohygglig grad grassera. De många sumpiga risfältens utdunstningar kunna ej vara annat än osunda, hettan är förfärlig och flodens gyttjiga vatten långt ifrån helsosamt. Vi anmärka utom nämnde flytande bostäder tvänne kyrkor, den ena katholsk, den andra methodistisk. Den förras föreståndare var Fransos och gick klädd på chinesiskt sätt, den sednares var Amerikanare och hade bibehållit den europeiska dräkten. Vi vilja ej anställa någon närmare jämförelse mellan dessa båda män; dock tycktes oss katholiken vida mera lämpad för sitt kall än methodisten.

Bland de många besökande på fregatten saknades ej representeranter af det täcka könet i det himmelska riket, ehuru de ej tillhörde den vackra världen, som här ej visar sig för profana ögon, utan samhällets fattiga, arbetande klass. Deras ärende var egentligen att söka tvätt, men de begagnade äfven tillfället till att på annat sätt söka förtjenst. Man får här sina kläder till billigt pris (en piaster för hundra plagg) väl och aktsamt tvättade och lagade, under det man i Södra Amerika får betala tio gånger så mycket och får sina plagg jemmerligen illa åtgångna. Man får dock höra sig litet före innan man bortlemnar sina kläder; vanligen gifver fartygets comprador (kommissionär) anvisning på ärliga och pålitliga tvätterskor. Dessa qvinnors utseende är väl ingalunda intagande, men de se godsinta och beskedliga ut, och hålla sig ganska snygga. Alla vi sågo voro, likasom mängden af karlarne, af liten vext, men skäligen väl proportionerade, deras händer och öfriga utseende burö ej stämpeln af hårdt arbete. Ansigtet hade den på chinesiska teckningar vanligen förekommande typ. Klädseln bestod af ett par till smalbenet räckande vida byxor och en blus med halflånga ärmor, båda plaggen af mörkblått bomullstyg. Flickorna bära håret baktill långt och flätadt, framtill kortklippt och nedstruket i pannan, som deraf alldeles skyles, hvilket ingalunda bidrager att förhöja deras utseende. Hustrurna hafva det uppstruket från alla sidor och förenadt till en stor qvast, som i nacken sammanvrides på ett sätt vi ej kunna beskrifva, men hvilket ej är fult, i synnerhet som håret alltid är väl kammadt. Vi måste ock misstänka att en ej obetydlig myckenhet löst hår inblandas för att åstadkomma de åstundade figurerna, som prydas med små grannlåter af silfver eller guld. Kring handlofvarna nyttjas armband af silfver, glas eller ett slags ganska vacker ljusgrön agat. Dessa armband påträdas i barndomen och kunna ej sedermera borttagas annorlunda än

genom att sönderslå dem. Örhängen begagnas äfven. Strumpor och skor tycktes höra till mindre allmänt begagnade plagg.

Manfolkets beklädnad är ungefär densamma som kvinnornas, men blusen är kortare och på hufvudet bäres en kalott, mössa eller hatt. Den chinesiska arbetaren trotsar dock ofta barhufvad den hetaste sol, som ögonblickligt skulle gifva European solsting. De förmögnare nyttja strumpor och skor med tjocka sulor, samt långa rockar, och när vädret är kyligt öfverplagg, hvilka stundom äro fodrade med skinn. European tager det kortare plagget först på sig och sätter det längre utanpå, men Chinesen bär den långa rocken innerst, derutanpå en kortare och slutar ytterst med en kort vest eller en krage. I detta afseende, såsom i många andra, är han motsatsen till oss. Vi taga af oss hatten för att vara höfliga, i China sätter man den på sig, och hedersplatsen är till venster i stället för till höger.

På lifsmedel är här god tillgång. Ganska godt oxkött erhålles till måttligt pris, höns och ankor, potates och kål, apelsiner och hvarjehanda annan frukt finnes i öfverflöd. Flodens vatten bör man undvika att begagna, till och med till matlagning; dess oaptitliga utseende afskräcker redan derifrån. Kläder och skodon fås till billigt pris förfärdigade, och vi kunna rekommendera herrar Hungsching och Sunsching såsom de förnämsta, hvar och en i sin gren. Fartyg kunna här undergå alla slags reparationer; ett par amerikanska klipperskepp stodo i improviserade dockor, för tillfället utgrädda, för att sedan fartyget blifvit satt i sjön åter igenfyllas, såvida ej något annat finnes till hands för att intaga dess plats. Chinesiska timmermännen arbeta ej illa, om de behörigen tillses, och då befolkningen i allmänhet är van att begagna surningar af rotting eller snören der vi nyttja spikar, möter ingen svårighet att erhålla arbetare, som lätt och hastigt lära sig alla slags sjömansarbeten, hvilka vi af Chineser sett utföras på ett sätt, som åtminstone till utseendet ej öfverträffas af gamla befarna europeiska matrosers. Huruvida pålitligheten och varaktigheten svarade mot dess prydliga yttre, vilja vi dock låta vara osagdt. Fregatten undergick här en liten reparation, bestående i drifning och målning, så inom- som utombords. Båda delarne verkställdes på beting till ganska billigt pris, men drifningen visade sig ej vara mycket varaktig, och färgen var ej af bästa slag.

Afståndet till den bergsträcka, som på venstra stranden begränsar floddalen, är här ej öfver en svensk mil, och vid dess fot tyckes landskapet vara ganska vackert. Fremlingen är dock nödsakad att inskränka sina promenader till de små ruskiga städerna; vid hvarje försök att företaga någon liten vandring inåt landet ser han sig snart motad af tillströmmande infödingar, och att med våld söka tränga sig

fram skulle naturligtvis ej hafva några behagliga, om också kanske ej vådliga följder. Långa stranden kan man dock alltid gå, om man låter en båt följa på kort afstånd, men vandringen i dyn är ej angenäm. Beckasiner och andra vadfoglar erbjuda sig der för jägaren, och några sådana jemte ett ringa antal småfögel voro den enda tillökning de zoologiska samlingarne här erhöilo. Änder finnas i stora skaror, men äro ytterst skygga. Chineserne skjuta dem på det sätt att de gå ut i vattnet till bröstet, täcka hufvud och armar med sjögräs, och afvakta skockens ankomst för att få göra ett lyckligt skott. Äfven fångas de i öfver risfälten utspända nät.

Den lika vackra som nyttiga bambubusken vexer här i stor frodighet. Deraf finnes ett stort antal varieteter, hvilkas egenheter vi dock ej känna till. På de långa flodens stränder löpande jordvallar, i hvilka de slussar äro anbragte, hvarigenom vattnet insläppes öfver risfälten, ser man långa rader af denna vext, hvars lätta och prydliga form ger den utseende af en ofantlig fjäderbuske. Ingen del af denna buske är onyttig. De späda skotten ätas såsom sparris, eller syltas. Af rötterna göras de bildhuggeriarbeten, hvari Chinesen visar sin smak för det groteska och besynnerliga. De tjockaste stammarne användas till rundhult på mindre fartyg, byggnadsvirke och vattenrännor, man bygger deraf broar och vattenhjul, och en led af röret bildar en den nättaste kagge, för hvars fulländande man blott behöfver borra ett hål till sprund. Stammens smalare delar användas till käppar och tobakspipor, soffor, stolar och sängar, spjut, båtshakar, parasoller. Af grenarna och qvistarna flätas korgar och ryssjor, hattar och mattor; man bereder deraf snören och garn, hvaraf tillverkas tåg och nät. Bladen nyttjas till taktäckning, regnkappor och stoppning. Af spånorna göres groft papper, och vextens alla delar användas till bränsle. Utom de uppräknade artiklarna gör man af bambu skrifpennor, de så kallade chopstickorna, hvarmed Chinesen äter, musikaliska instrumenter, askar och dosor, och en mängd andra småsaker, för mångfaldiga att upprepa. Det finnes väl på jorden knappast någon vext, hvars nytta och användbarhet är så allmän, så mångfaldig.

Ett ej obetydligt antal af de i Whampoa och Bambustaden bosatte personer tala litet engelska, det vill säga så kallad Canton-engelska, en rotvelska sammansatt af chinesiska, engelska och portugisiska ord, hvilka båda sednare dock äro få till antalet. Dessutom förekomma ord, som af Engelsmännen anses vara chinesiska, af Chineserna engelska. Sådana äro t. ex. chin-chin, som betyder helsning eller helsa (verbum); chau-chau, som betyder äta; pidjon, hvarmed menas göromål, sysselsättning, m. fl. Ordet djoss (gud) kommer af portugisiska ordet dios; ett tempel har fått benämningen djoss-house, och allt till

religionen hörande benämnes gemensamt med djoss-pidjon. Någon reda på genus, numerus och person kommer naturligtvis ej i fråga.

Såsom vi redan vid besöket hos gubben Jack nämnt, är på Canton-floden och dess stränder säkerheten till lif och egendom ej alltid att skryta med. Talrika stråtröfvare drifva här sitt spel. De bestå af en stor del af befolkningen i byarna på ömse sidor om floden, och hafva utliggare och spioner på alla punkter, hvarest några underättelser af värde kunna erhållas. Sällan förflyta många månader å rad, utan att något försök till större röfverier derunder förefallit, ehuru de ej alltid lyckas eller ens hinna till verkställighet. Ladronerne äro nemligen lika fega som roflystna, och om den påräknade prisen befinnes något bättre bemannad och beväpnad, än de förmodat, rymma de fältet och skynda med sina snabbroende båtar att dölja sig i någon af de många små rännor och kanaler, hvari floden delar sig. För Europeer hafva de en djup respekt och anfalla dem ej utan mycket stor öfverlägsenhet i antal. Anfallet sker gemenligen försåttligt och börjas med att ombord på det fremmande fartyget kasta brinnande såkallade stinkbollar, ett slags granater af krukmakargods, fyllda med en starkt brinnande sats af krut, svafvel och likartade beståndsdelar. Medan de anfällne äro förblindade eller på väg att förqvävas af röken, nedstickas de med spjut och hafva i allmänhet ingen förskoning att vänta. Det är egentligen transporter af penningar eller opium, som äro utsatta för röfrarnes anfall, men äro ock vanligen försedda med så stark bevakning att intet kan mot dem företagas. Om det sjöröfveri, som drifves uti öppna sjön längs Chinas kuster, skola vi efter ankomsten till Hongkong i korthet nämna några ord.

Under vårt vistande härstädes afrättades i Canton på en gång sextiofyra missdådare, dels fängne upproriske, dels röfvare. Vi fingo en beskrifning på afrättningen af en engelsk sjöofficer, som bevisstat den. Förbrytarne uppställdes med bakbundna händer och förbundna ögon i två rader, och föllo derefter på knä. För hvarje rad fanns en skarprättare, beväpnad med ett bredt och tungt svärd, för hvilket de olyckligas hufvuden i hastig takt föllo. Hela det ohyggliga uppträdet hade ej räckt en qvart och intet hugg hade förfelat sin verkan. Vi måste bekänna att vi vid berättelsens aflörande intogos af förvåning öfver att en hyfsad människa kan vilja ställa sig att helt lugnt åse dylika gräsligheter. Det omtalades allmänt att flere af de afrättade voro fullkomligt oskyldiga stackare, hvilka blifvit instuckna bland de verkligen brottsliga, i stället för ett antal af dessa, som genom mutor lyckats erhålla friheten. Då antalet redan var till högre ort inrapporteradt, och chinesiska styrelsen vid fångars rymning ej låter af sina embets- och tjenstemän sig afspisa med ursäkter och undflykter,

så funno sig mandarinerna, hvilka hade saken om händer, föranlätne att anskaffa folk till att fylla de vakanser, som uppstått genom några kända röfvarers lössläppande mot erläggande af dryg lösen. Huruvida denna uppgift är grundad, kunna vi naturligtvis ej afgöra, men tro den ej sakna all grund, och flertalets af småmandarinerna roflystnad och samvetslöshet har blifvit intygad af de flesta personer, som någon längre tid vistats i China*).

Ehuru vi, såsom nämnt är, ej kunna fägnas läsaren med någon kritisk öfversigt af Chinas dramatiska litteratur, taga vi oss friheten att beskrifva en liten scenisk tillställning, som vi i Bambustaden hade tillfälle öfvervara. En sådan heter på Canton-engelska "Sing-song". Då man betänker stadens obetydlighet, och den skrala figur den måste göra på förteckningen öfver det himmelska rikets million-befolkade städer, så inses tydligen att här gifna representationer måste tillhöra det allraklenaste slaget. Theaterhuset, eller rättare skjulet, var beläget ett par hundra alnar utanför staden, vid kanten af ett gytigt risfält, och var uppfördt af bambu och mattor. Anordningen af takresningen och de många fina tvärsålar, hvaraf den sammanhölls, påminde mycket om det ryktbara kristallpalatset. Utom en läktare för damerna å hvarje sida af salongen, hvilken var öppen åt tre sidor, funnos inga sittplatser. Scenen var en fann upphöjd öfver marken och hade inga dekorationer, utom ett slags bakgrund, längs hvilken orkestern hade sin plats på en bänk. Den musik, hvarmed man trakterades, var verklig hjertskärande, ehuru det är möjligt att det finnes method i dess oljud. Man tyckte sig stundom förnimma spår till tanke i styckernas sammansättning, men gällheten och skrällandet i instrumenternas klang dränkte oftast alltsammans i ett haf af missljud. Der saknades hvarken sträng- eller blåsinstrumenter, messingstallrikarne eller gongen. Alla roller utfördes, efter hvad man sade oss, af karlar, och deklamationen tycktes bestå i konsten att framstötta de finaste, mest gnällande näsljud. Möjligen uttrycka sig känslan och passionen sålunda bland Chineserna, i hvilket fall detta maner i deklamation skulle vara grundadt på studium af naturen: men ej funno vi folket vanligen tala på sådant vis, och med fara att blifva med kritikens gissel illa tilltygade

*) Den förträfflige la Pérouse, ett mönster för resande hvad samvetsgrannhet och varsamhet i omdömen beträffar, yttrar sig på ett ställe: »ce peuple, dont les lois sont si vantées en Europe, est peut-être le plus malheureux et le plus arbitrairement gouverné qu'il y ait sur la terre, si toutefois on peut juger du gouvernement chinois par le despotisme du mandarin de Macao.» På ett annat ställe kallar han den chinesiska styrelsen för »peut-être le plus injuste, le plus oppresseur, et en même temps le plus lâche qui existe dans le monde.»

af chinesisiska theaterns beundrare, måste vi erkänna att alltsammans föreföll oss temligen besatt. Kostymerna voro ganska praktfulla: storrosigt siden spelade i dem hufvudrolen. Styckets innehåll kunna vi ej vidare uppgifva, än att det vände sig om ett nedrigt herrskap, herre och fru, som slutligen fingo sin förtjenta lön; detta blef oss meddeladt af vår båtgosse, som med stor förnøjelse åsåg skådespelet. Samma stycke hade redan upptagit flera representationer, och hann ej ens i denna till slut. Den rättrådige förnämne herren, som bidrog till det elaka parets bestraffande, tycktes vara mycket lättrörd, ty han utgjöt emellanåt strida tårefloder, men tröstade sig vanligen kort derefter vid en kopp thé, hvarmed han flera gånger under styckets lopp serverades. De ondas bestraffning tillgick på det sätt att de lades framstupa på knä; en drabant trampade derpå först på deras rygg, sedan på deras hufvud, hvarefter han slog dem med ett ofantligt svärd, som kom dem att, liksom kastade af en stark fjäder, springa högt upp i luften och slå en kullerbytta, hvarefter de aflägsnade sig. Dylika små krumsprång öfvades äfven litet emellanåt af åtskilliga bland de öfriga spelande.

Utom möjligen på läktarna betalas ingen inträdesavgift, utan är skådespelet öppet för alla. Skjulet var också ganska väl uppfyllt, och en hop pojkar hade klättrat ända i takresningen. Vi blefvo ej på något sätt förnärmade, ehuru en och annan af åskådarne betraktade oss med blickar, som røjde allt annat än vänlighet. Upplysningen var så klen att vi ej kunde se huru de på läktarna sittande damerna sågo ut, och ställde oss derföre vid spektaklets slut på ett ställe, hvarifrån vi kunde taga dem i ögnasigte när de kommo ut ur skjulet. Vi lyckades sålunda få se några stycken på nära håll: de liknade så till utseende som drägt de redan beskrifna, men många hade på chinesisiskt vis hopklämda fötter, hvilket ej är vanligt bland den egentliga arbetsklassen. De sålunda vanställda redo maltsäck på sina tjänstevinnor; de kunna ej gå ett steg. Chineserne märkte snart att damerna blifvit föremål för vår uppmärksamhet, och trängde sig numlande emellan, så att vi ej fingo se mera än en litet antal af de sköna, hvilket ock kunde vara tillräckligt, eller gaf åtminstone ej mycket hopp om att träffa något af intagande beskaffenhet.

Midt emot theaterhuset, på andra sidan om en smal väg, låg ett litet tempel, eller djoss-hus, i hvilket funnos tre fula afgudabilder, en i kroppsstorlek, de andra något mindre. Framför den större var ett litet altare, på hvilket låg en brinnande träklabb, som spridde en ej oangenäm lukt. Vi undersökte träets beskaffenhet, och då vi funno det ej vara sandelträ, tog en engelsk sjökapiten, som var oss följaktig, sig friheten att hålla ett straffande tal till presterna, eller kyrkobetj-

ningen, för deras snålhet att ej vilja bestå sin djoss sådant trä, hvilket här står i högt pris. De tilltalade förstodo troligen ej ett ord deraf, och svarade blott med fåniga leenden. Vi spasserade in bland bilderna, som omgåfvos af ett stängsel, togo dem på det nogaste i ögnasigte och vidrörde dem, utan att sådant uppväckte någon ovilja hos de närvarande infödingarna. Litet längre bort var ett annat tempel, hvari skålar innehållande ris, frukt och syltad ingefära stodo uppställda framför en fem alnur hög afgudabild, målad med bjerta färger i rött, blått och grönt, och hvars förvridna anletsdrag och stirrande ögon sannolikt voro ämnade att göra hans utseende förfärligt, hvilket ändamål dock icke blifvit vunnet, förmodligen tillfölje af bristande skicklighet hos den chinesiske Michael Angelo, som modellerat honom. Vi frågade på gyckel vår båtgosse hvad denna figur skulle föreställa; han svarade med en min, såsom skändes han smått, att det var "the djoss-man".

Vi försökte att utsträcka vår promenad ett stycke inåt landet längs den gångväg, på hvilken vi befunno oss, och som ledde utåt en på ömse sidor af risåkrar omgifven vall, men möttes snart af några äldre Chineser, hvilka med höfliga åthäfvor bjödo oss vända om. Vi låtsade först ej förstå dem och ville fortsätta vår vandring, men snart kommo flera till och stängde den smala vägen. Ingalunda hågade att genom vålds användande inveckla oss i ett slagsmål, hvarpå intet var att vinna, chin-chinnade vi gubbarna, som artigt besvarade helsningen, och vände makligt tillbaka till staden. Vid de många små vandrande restaurationer, hvilka tagit plats i närheten af theatern, sutto nu en mängd menniskor och smorde kråset, hvarvid hjertlig förnöjelse strålade i deras anleten. Maten hade ej något serdeles lockande utseende, och den myckna olja, hvarmed den anrättades, retade icke på något angenämt vis luktorganerna. Men det var verkligen nöjsamt att se med hvilken glädthet och godmodighet här pratades och skrattades, och sannolikt saknades ej qvickhufvuden till sällskapets förlustelse. Det var Bambustadens operakällare, hvilken, likasom Stockholms, torde hafva sina reguliera aftonkunder.

Innan vi gingo på spektaklet gjorde vi ett litet besök på en vid stranden liggande mandarinbåt, hvars egare sannolikt var af mycket underordnad rang. Vi hade stadnat på stranden för att betrakta farkosten och inbjödos att komma ombord. Längst förut stodo på gafflar tre stora muskedundrar med metallpipor (djingals). Den stora hytten, som upptog nästan hela fartygets längd, och blott å ömse sidor lemnade ett smalt gångbord, innehöll en förstuga, med säten på båda sidorna, en salong, försedd i midten med ett bord och på sidorna med soffor, samt längst akterut två små hyttor. Det hela saknade ej en

viss elegans. Flera små lyktor hängde i taket. Mandarinen var en äldre herre med ett skrynkligt ansigte och böjd kroppsställning. De fånigt stirrande ögonen och den slappt nedhängande underkäken uttryckte djurisk slöhet, säkerligen förorsakad af omåttlig njutning af opium, med hvars rökande han äfven vid vår ankomst var sysselsatt. Den qväfvande ångan af detta ämne uppfyllde ännu rummet. Gubben emottog oss vänligt, bjöd oss sitta och vexlade en pris snus med en snusare af vårt sällskap. Hans fula ansigte vanställdes dervid ytterligare genom ett småleende, som kom ett par ofantliga betar i öfre käken att skjuta långt framom den hängande, indragna undra. En af gubbens följeslagare eller vänner, en medelålders man af frodigt utseende, men kall, elak uppsyn, visade oss huru opii-rökningen tillgår. Han lade sig på en af bänkarne i förstugan och antände en liten messingslampa. Opiet förvarades i en liten tenndosa och liknade till utseendet fullkomligen sirap; med en lång nål upphemtades något litet och ströks omkring det fina hålet uti den bricka eller trissa af trä, som bildar opii-pipans hufvud. Skaftet är ungefär en fot långt och tvärt afskuret vid munstycksändan. Piphufvudet hölls nu intill lamplågan, och röken inandades i djupa drag. Vanligen nedsväljes den. Inom fem minuter, under hvilka ungefär lika många insupningar gjorts, var den lilla opii-quantiteten förtärd, utan att någon verkan på den rökande var synbar. Den under rökandet från opiet spridda lukten har något äckligt, något qväfvande, hvilket förefaller den dervid ovana lika obehagligt, som den atmosfer man ofta träffar i källarsalar, hvarest matlukt, tobaksrök samt ångor af våta öfverplagg och spirituosa sammangaddat sig att förpesta luften.

För att fara upp till Canton afvaktar man gerna floden; under ebban löper strömmen så stark att rodden uppföre blir, väl ej omöjlig, men ganska ansträngande. Utföre kan man utan mycken svårighet ro mot tidvattnet, ehuru det naturligtvis går vida fortare om det är gynnande; man behöfver då ej ro mera än hvad som behöfs för att få båten att styra. Stränderne bibehålla hela vägen samma utseende. Ungefär halfvägs upp till Canton är floden på ömse sidor om Whampoa-Öns öfre del stängd af pålningar, hvilka under kriget mot Engelsmännen nedslogos för att hindra dem att komma upp. Pålningarne försvaras af batterier. Engelsmännen läto sig dock ej stängas af dessa hinder, utan bröto sig igenom, hvarjemte, såsom vi förut nämnt, några fartyg genom de oförsvarade Blenheim- och Macao-Fort-rännorna gingo ända upp till staden. Emedlertid äro de kvarstående delarne af dessa vanmäktiga hinder till ej ringa mehn för båtfarten på floden, som deraf uppdämmas och med mycken häftighet rusar genom de lemnade öppningarna. På Whampoa-Öns norra ända var under kriget ett

batteri, hvars anläggande och bestyckande den rike hongköpmannen*) Hiauqua säges hafva blifvit tvungen att bekosta. På den stora ön Ho-nam, som skiljer flodens båda hufvudrännor, ligger midt emot detta batteri en röd pagod med sex eller sju våningar, och ett stycke ner på Whampoa-Ön en annan ungefär likadan. Längre upp kommer man till en holme, af Engelsmännen kallad Kuper-Ön, efter kapiten Kuper vid engelska flottan. På denna ös södra udde är ett batteri, och midt deremot på ömse sidor om floden två andra, hvardera under kriget bestyckade med öfver tjugu kanoner. Vi skola längre fram nämna några ord om de hufvudsakligaste krigshändelserna.

När man passerat Kuper-Ön, börja stränderna att blifva tätare bebyggda, och snart inkommer man i den flytande stad, hvars vidsträckthet, folkrikhet och egna utseende sedan långliga tider väckt alla fremlingars förundran. Utom de många junkerna, de så kallade chopbåtarna, med hvilka dyrbarare varor forslas ned till Whampoa, de otaliga lastbåtar och passagerareskutor, roddbåtar och sampaner, hvilka användas för trafiken på floden, ligga här 70,000 fartyg förankrade i regelbundna gator, och i dessa flytande bostäder lefver en befolkning som uppgifves stiga till nära en half million. Midt i floden är en ränna lemnad öppen för rörelsen, sidogatorna utgå vinkelrätt deremot. Närmare och midt för faktorierna är en liten sträcka af floden jemförelsevis mindre tätt bebodd, men ofvanför dem ökar sig åter båtarnas antal. Man landar vid faktorierna utanför den lilla trädgård, som för några år sedan blifvit anlagd på förra svenska, numera amerikanska hongens område. Flodens bredd hinner här ej till tusen alnar.

Förr var den till Canton ankommande fremlingen i fara att få tillbringa natten under bar himmel, såvida han ej förskaffat sig en med salong försedd båt eller var adresserad till någon af de europeiska köpmännen, hos hvilka befälhafvarne på till dem konsignerade fartyg voro sjelfskrifna gäster, när deras närvaro på stället erfordrades. Numera finnes ett af en Chines hållet hotel, hvarest man äter temligen godt, men bor illa. Sedan ångbåts-kommunikation med Hongkong och Macao blifvit öppnad, besökes ock staden af många flera fremlingar än förr, då någon egentlig resande endast sällan anlände dit.

Ehuru vid det fredsslut, som utom Canton öppnade fyra hamnar*) för europeiska fartyg, det blef stadgadt att de i China boende fremlingar skulle ega obehindradt tillträde till de fem städernas alla delar,

*) Så kallades förr de köpmän som erhållit regeringens tillåtelse att göra affärer med de europeiska faktorierna, hvilka benämnas Honger.

**) Amoy, Fu-chau-fu, Ningpo och Schanghai.

så är dock i Canton denna rätt dem de facto förmenad. Utom det trånga utrymme, som begränsas af den alla faktorierna omslutande muren, kunna fremlingar ej besöka andra delar af staden, än de båda så kallade China-gatorna (gamla och nya), samt några i deras närhet belägna sidogator. Försöker man intränga i stadens öfriga delar, blir man snart motad, och utsätter sig för misshandlingar om man envisas. Åtföljd af någon på stället mycket känd person, som känner språket, kan man dock utan egentlig fara besöka vissa trakter, och en amerikansk missionär erbjöd sig att vara ett par af oss följaktig på en sådan vandring. Olyckligtvis kunde vi ej stadna qvar till den af honom för detta ändamål föreslagna dag. Han sade att man väl finge vara beredd på att af okynniga pojkar blifva helsad med stenkastning, men att äldre aktningsvärda Chineser aldrig underlåto att beifra sådant, om man vände sig till dem. För öfrigt anses Cantons pöbel och i allmänhet hela provinsen Kwang-Tungs innevånare för just den sämsta och oregerligaste delen af hela landets befolkning. I Shanghai, hvarest numera ett ej ringa antal Europeer äro bosatte, kan man utan att ofredas besöka ej allenast alla stadens delar, utaf äfven det kringliggande landet, och till och med från Hongkong anställas ofta jagtfärder två eller tre mil inåt landet. I Amoy och Fu-chau-fu hafva dock fremlingar ofta blifvit illa bemötte.

Alla detaljhandlande, hvilka påräkna afsättning af sina varor bland Europeer, hafva naturligtvis sina bodar på China-gatorna eller i deras närhet, och man har knappt satt sin fot på en af dessa gator förr än man råkar ut för herrar, hvilka uppbjuda all sin förmåga för att öfvertala fremlingar att hos dem göra sina uppköp, samt aflemna små i rött tryckta adresskort. De flesta handla med siden, crêpe-schalar, småsaker af perlemor och elfenben, lackerade arbeten, jemte annat i samma väg. Den som utan kännedom om dylika varors värde inlåter sig i handel, kan vara säker på att få betala ett par gånger deras verkliga värde, såvida han ej prutar betydligt på det först begärda priset. Några få handlande finnas dock som ej låta sålunda pruta med sig, och hos herr Washing, som blifvit oss rekommenderad af vår konsul, herr Forbes, fick man ingen nedsättning på de en gång bestämda priserna. Denne man handlade endast med sidenvaror och the, och hade en liten, vid första påseendet helt tarflig bod vid gamla China-gatan; men när man fått tid att taga reda på hvad de till boden hörande magaziner innehöllo, förvånades man åt den mängd dyrbara varor, som der funnos förvarade. Der lågo stora trafvar af schalar till alla priser mellan tio och hundra piaster stycket, och en massa tafter, sidensars, damast och pondjee*), förutom smärre artiklar. En

*) Ett slags tyg af rått silke, vanligen ofärgadt.

Fregatten Eugenies Resa. II.

schal visades oss, för hvilken begärdes femhundra piaster: dess ena hälft var broderad med blommor i naturliga färger på hvit botten, den andra föreställde en pagod med en dit tågande procession, äfvenledes i färger. Den förra halfvan var utsökt vacker, på den sednare kunde man endast beundra färgernas liflighet och konstrikheten i broderiet, hvilket på båda sidor var sig fullkomligt likt, såsom dock är vanligt med alla på bättre shawlar anbragta broderier. Herr Washing var en äldre man af aktningvärdt utseende, talade ganska bra engelska och hade någorlunda reda på Europas politiska geografi. Han hade en talrik bodbetjening, åt hvilken han med mycken högtidlighet i en något sjungande ton utdelade sina befallningar, hvilka under största tystnad och i en ödmjuk ställning afhördes och ögonblickligt verkställdes. En ung man af godt utseende skötte bakom en liten disk bokföringen och inkasserade betalningar. De digra med chinesiska kråkfötter fyllda böckerna utvisade att bokföringen i landet måste hunnit en hög ståndpunkt, men olyckligtvis kunna vi ej upplysa om huruvida det "dubbla italienska bokhålleriet" ännu hunnit blifva allmänt antaget. Uträkningar i och för betalning af varor verkställdes medelst en räkнемachin, bestående af några rader på jerntrådar uppträdda kulor, af hvilka den öfversta radens förmodligen betyda enheter, den andra tiotal o. s. v. Fördelarna af detta af många högt prisade instrument vilja vi visst icke bestrida, men funno dock vid detta tillfälle att vi hunno göra vår uppsummering af betalningen för de köpta artiklarna, både i hufvudet och för kontrolls skuld på papper, inom betydligt kortare tid än gubben Washings bokhållare blef färdig med sina kulor, och vi äro öfvertygade om att förhållandet blir detsamma för hvar och en aldrig så litet van vid siffrors handterande. Möjligen är dock det i China brukliga siffer-system så beskaffadt att ofvannämnde inrättning medför betydlig lättnad.

I många bodar brukar egaren, sedan någon fremling inkommit för att handla, stänga dörrarna för att ostörd få hafva sin kund om händer, och han sparar ingen möda att för honom utbreda allt som kan fresta hans ögon. Man känner sig äfven ofta nog frestad att, med tanken fästad på hemmavarande fränder och vänner, tömma hela sin pung och utbyta de klingande piastrarna mot de många nätta och prydliga saker, hvilka blifva en erbjudna. En liten quantitet själsstyrka erfordrades verkligen för att ej onödigtvis förslösa sina tillgångar på dylika, i det hela taget temligen gagnlösa varor. Så länge den chinesiske handelsmannen ser för sig en möjlighet till någorlunda förmånlig afsättning, är han mycket ödmjuk och inställsam: men den kund, som går sin väg utan att hafva uppfyllt hans förhoppningar, helsas ej sällan med det här på Europeer vanliga öksnamnet "fan-kvai",

hvars rätta betydelse vi hört på olika sätt uppgifvas, ehuru den vanligen anses vara "utländska djefvul".

Vid de kring China-gatorna belägna tvärgator och gränder äro alla hus fulla af småbodar, i hvilka man bland annat ser alla det chinesiska kökets läckerheter utbudna. Der finnes lefvande fisk i små kar, i hvilka friskt vatten oupphörligt påfyller; svalbon och trepang ligga utbredda i flata korgar och tråg, medan stora råttor, hopknippade i små bundtar af ett halft dussin eller så omkring, hänga på dörrposterna likasom sidensvansar eller morkullor hos oss. Huruvida syltade silkesmaskar och inlaggda gräsuggor äfven funnos att tillgå, kunna vi ej med säkerhet uppgifva. Uti en mängd små vandrande kök tillagas hvarjehanda flottiga läckerheter, och barberarnes antal är legio. För öfrigt hörde hela scenen mindre till dem, som äro roliga att se, än till deras antal hvilka äro roliga att hafva sett. Oaktadt vi nu voro i den kalla årstiden, så att temperaturen om dagen höll sig omkring 20°, ångade från alla dessa matvaror och kök, från bodar och menniskor, en qväfvande, vi skulle vilja säga tjock och mustig lukt, som ej allenast fyllde näsan, utan äfven sträckte sin verkan till smakorganerna. Man tyckte sig känna den ända ned i halsen, och om sommaren, under en daglig värme af 30° och deröfver, måste den naturligtvis blifva än mera kännbar. Halfnakne bärare, endast iklädde ett par byxor, hvimlade om hvarandra; man blef i hvarje ögonblick knuffad och stött, ofta af ganska smutsiga varupackor, och att dömma efter den profkarta af fysionomier man såg utbredd för sig, måste Cantons lägsta befolkning göra skäl för den benämning Bille ger den, af en ohygglig samling tvåbenade djur. Sedan det helas nyhet innan kort förgått, finner man blott en tröttande enformighet i detaljerna. För den som första gången ser en chinesisk ask eller the-låda, förefaller den väl egen, men alla man sedermera får se äro blott ett upprepande af den första, och denna enformighet, denna brist på individualitet tyckes genomgå allting, det vill säga såvidt man kan taga Canton såsom ett sannt prof af Chinas städer i allmänhet.

De i Canton bosatte europeiske köpmän lefva nog ett glädjelöst lif, hvars obehag endast lindras af hoppet om att inom några år med en samlad betydlig förmögenhet få återvända till fäderneslandet. Instängde inom faktorierna och ofvannämnda trånga och otrefliga trakt af staden, återstår dem intet annat nöje utomhus än att segla och ro på floden, och man ser ett betydligt antal båtar och mindre fartyg för detta ändamål underhållas. Så till vida har dock ställningen på sednaste åren förbättrats, att europeiska fruntimmer kunna vistas i Canton. Förr hade de gifta köpmännen sina familjer i Macao och besökte dem om söndagen. För få år sedan, under danska korvetten Galatheas

besök, blef ett upplopp föranledt deraf att ett par fruntimmer visade sig på China-gatan. De omringades och förolämpades af pöbeln, hvilket gaf anledning till våldsamheter från ett par Engelsmäns sida, och snart togo sakerna en så allvarsam vändning, att man ansåg faktorierna i fara och undsättning begärdes och erhöles från Galathea. De chinesiske köpmännen fruktade för sina varulager, dem de misstänkte pöbeln för att vilja plundra, och använde allt sitt inflytande för att förmå stadens guvernör till energiska åtgärder, hvarigenom ock upploppet snart stäffjades.

Inom förra svenska faktoriets område anlades för ett tiotal af år sedan en liten park på en jordlapp, hvarest förr endast skjul och sophögar funnos. Man ser här stundom ett ej obetydligt antal promenerande af båda könen, ehuru karlarne utgöra det stora flertalet. Deribland fästes snart uppmärksamheten på de många Parsis, hvilka både genom utseende och dräkt starkt skilja sig från Europeerna. Dessa Parsis anses bekänna sig till Zoroasters urgamla lära, som dock sannolikt i tidernas längd undergått en hel hop förändringar. Deras religiösa system är ej fullständigt känt, och vi kunna ej nämna något derom. De flesta vi sågo voro af smärt och vacker kroppsbyggnad, den österländska ansigtstypen var omisskännelig, men hyn helt ljus, och en och annan hade till och med blå ögon och ljust hår. Dräkten företedde i allmänhet en blandning af österländskt och europeiskt. En bar byxor med hällor och lackerade stöflar, under det en annan visade sig i något korta vidbyxor och skor med uppstående ytterst smala snibbar af ett quarters längd. Några hade moderna rockar, andra hade dem skurna ungefär som våra veckade bergsmansrockar, med den skillnad att kragen saknades. Den nationella hufvudbonaden är ett slags högmössa af omkring tre quarters höjd, förfärdigad, såsom det tycktes, af läder och svart till färgen; stundom är den nedtill omlindad med en brokig schal. Man såg den dock ofta utbytt mot en turban eller den röda turkiska mössan. De flesta eller alla af dessa herrar äro från Bombay, och associerade med handelshus derstädes, bestående af deras trosförvandter. Många bland dessa äro ofantligt rika, och en ej ringa del af handeln mellan Indien och China är i deras händer. Denna handel vänder sig hufvudsakligast kring två artiklar, bomull och opium, hvilka Chinesen betalar med silfver. Till våra läsares uppbyggelse taga vi oss friheten nämna några Parsifirmor såsom prof på bland detta folk brukliga namn; man träffar bland de i Canton befintliga Cowasji Sapordji, Bomandji Hormudji, Cassombhoy Nathobhoy, m. fl. Omkring en sjundedel af det till magasinier för opium använda lästetal af fartyg tillhörde vid tiden för vårt besök fem Parsi-hus.

Under vårt vistande i Canton anställdes en kappsegling, hvarvid vår general-konsuls, herr Forbes*), jakt blef den vinnande. På kappseglingen följde en bal, hvarpå Eugenies officerspersonal var inbjuden; likasom ett par dagar sednare på en annan, hos en engelsk köpman, Mr. Urmson. Båda voro ganska väl arrangerade, och de rymliga husen ega förträffliga danssalar. Vid båda dessa tillfällen begagnades Eugenies musik, som äfven ett par timmar hvarje eftermiddag lät höra sig i parken; en förströelse, som ej så ofta erbjudes Cantonboerna. Olyckligtvis fattades det vid danstillställningar hufvudsakligaste, nemligen en talrik och blomstrande ungdom. Klimatet i södra delen af China är förstörande för den hvita rasen, isynnerhet för yngre individer deraf, och då dessutom inga utvägar till undervisning här erbjudas, sända alla utlänningar sina barn hem till sitt fädernesland för att uppfostas. Vi kunna ej påminna oss att på nämnde baler hafva sett mer än tre unga damer, hvaraf en var dotter till befälhavaren öfver trupperna i Hongkong, generalmajor Jervois. För kort tid sedan utkommen från England lyste hon som en ros bland de öfriga, hvilkas kinder bleknat under ett långvarigt vistande härstädes. General-konsul Forbes gaf äfven för Eugenies chef och officerare en lysande middag. Bland öfriga inbjudne gäster nämna vi doktor Parker, en Amerikanare, hvilken länge vistats i China i den dubbla egenskapen af missionär och läkare, och under denna tid lyckats till en hög grad förvärfva sig anseende och högaktning bland alla klasser af befolkningen. Han förestår för närvarande i Canton ett ej obetydligt hospital, hvarest fattiga Chineser kostnadsfritt erhålla sjukvård och läkemedel.

Vid promenader i båt kring Canton anmärker man snart de så kallade "flower-boats" (blomsterbåtar), hvilka upptaga ett par hela gator af båtstaden. Dessa farkoster äro flytande utvårdshus, dit Cantons förmögnare innevånare begifva sig, för att smörja kråset med alla det chinesiska kökets redan nämnda läckerheter, och till högtidens förskönande kan man på begäran erhålla en liten orkester af flickor, hvilka uppföra taffelmusik. Båtarna, åtminstone de bättre af dem, äro utstyrda med verklig prakt, isynnerhet är den stora kajutans främre gavel, på hvilken ingången till salongerna är anbragt, betäckt med rika trädsniderier, antingen grönmålade eller bibehållande träets naturliga färg, endast förhöjd af en glänsande fernissa, hvarjemte förgyllningar ej äro sparade. Det inre glänser af siden, speglar och ljus. Europeerne göra stundom tillställningar ombord på dessa båtar,

*) Amerikanare till burden och förestår det stora handelshuset Russell & Co. På hans kontor finnes en Svensk, herr Norlén.

men de halas då alltid ur laget och lägga till vid faktoriernas kaj. I allmänhet kan man ej utan att utsätta sig för stora obehagligheter besöka dem: ett par gånger hafva fremlingar blifvit derstädes anfallne och bundne, och, för att slippa lösa, haft att välja mellan stryk och hederlig lösepenning. Ett par af Eugenies officerare blefvo dock under en båtfärd i sällskap med herr Norlén (anställd på herr Forbes' kontor) af några chinesiska herrar inbjudne att deltaga i en liten tillställning, och hade godt tillfälle såväl att betrakta hela herrligheten, som att höra de chinesiska sirenernas sång. Qvinnorna äro i detta land uteslutna från sällskapslivet, såvida något sådant kan sägas finnas till när de fattas. Man kan emellertid lätt förstå till hvilken klass af qvinnor de höra, som på blomster-båtarne underhålla med musik. Framemot skymningen ser man dem i stor toalett begifva sig ombord på sina respektive båtar. Deras beklädnad liknar till snitten alldeles den af qvinnan af folket begagnade, men är af siden eller andra dyrbarare materialier. Hårklädseln är äfven densamma, med tillägg af några blommor; ansigtets grågula färg döljes under ett dugtigt lager af rött och hvitt smink, under det ögonbrynen med matematisk noggrannhet uppmålas med svart färg. Möjligen kunna dessa konstprodukter taga sig väl ut vid eldsken, vid dagens ljus föreföllo de vidriga.

Midt emot faktorierna ligger helt nära stranden ett stort Buddha-tempel, kalladt Haikvang, som uppgifves vara anlagdt för omkring halftredje århundrade sedan, i slutet af Ming-dynastiens regering. En lycklig händelse fogade att vi vid besöket derstädes anträffade en ung amerikansk missionär, hvilken obehindradt talade chinesiska och var personligen bekant med flera af presterna vid templet, hos hvars föreståndare han ett par månader varit boende. Han hade den godheten att ledsaga oss genom hela templet, hvars alla delar voro honom väl kända, och sålunda fingo vi veta betydelsen af många saker, hvilka annars förblifvit oss alldeles obekanta.

Åtföljda af en hop stojande och ovettiga gatpojkar, inträdde vi genom den yttre porten på en af låga byggnader omgifven trädplanterad förgård och derifrån genom ett porthvalf på en rymlig fyrkantig gård, på alla sidor omsluten af sjelfva tempelbyggnaden. I porthvalfvet stå fyra brokiga afgudabilder af det besattaste utseende: en har ljusblått ansigto, den andra rött, den tredje grönt och den fjerde gult. De sades föreställa konsternas och vältalighetens gudomligheter*).

*) Liljevalch uppgifver dem vara bilder af förgudade krigare. Utom att herr L. hade mycket bättre tid och tillfälle än vi att taga reda på dessa saker, tala de nämnde herrarnes bistra grimacer för riktigheten af hans uppgift, men vi hafva ej velat ändra hvad vi derom antecknat.

På gården stodo några stora banian-träd, under ett af hvilka Buddhas ena stortånegel, vi minnas ej hvilkendera, skall vara begravven. Naturligtvis ikläda vi oss ej något ansvar för denna uppgifts sanning. Midt emot ingången sträckte sig tvärs öfver gården en byggnad i den allom kända chinesiska stilen; å ömse sidor om dess gaflar voro mellanrum lemnade, hvarigenom man inkommer på en annan gård. Denna byggnad begagnas till bönkapell, och själamessor läsas här öfver de döda. Sällan skall någon Chines försumma att låta sådana hållas öfver sina döda föräldrar, och de äro för presterna en rik inkomstkälla. Åtskilliga bilder af gudar och utmärkta män stå här uppställda. På ett midt framför dörren stående bord lågo tvänne trummor, bestående af små urhålkade trästycken, samt ett par böcker. Vår Amerikanare satte sig helt obesvärad vid bordet och upprepade med en förvånande hastighet de brukliga bönformulären, ackompanierande sig dervid medelst att med en liten klubba slå på den ena trumman, hvilken gaf ett gällt och skrällande ljud. I många länder skulle ett sådant vanhelgande väckt förtrytelse och kanske haft vådliga följder, men här framkallade det endast skallande skrattsalfvor från hela den åtföljande hopen af infödingar.

Den andra gården liknar den första och begränsas på fransidan af den heligaste delen af pagoden, hvarest vi genom den stängda gallerdörren kunde se tre stora figurer af Buddha, föreställande honom i olika skepnader; vi fingo ej slippa in i denna helgedom. Längre bort ligga refektorierna, hvarest krigsgudens bild fått sin plats. I motsats mot de nyssnämnda afgudarna är han helt liten och oansenlig, och hans ansigte tillkännagifver hvarken mod eller grymhet. Såsom representant af den chinesiska tapperheten torde han emellertid snarare vara för stor än för liten. Matsalens bord och matkärl kunde ej skryta af någon öfverdrifven snygghet; de påminde starkt om svinstigan. Bakom denna byggnad var en liten gård, hvarest stodo tvänne olika stora grytor, af hvilka den mindre begagnades i hvardagslag, den större när presterne hade främmande. I dessa kokas riset, nämnde herrars hufvudsakliga kost. Vår vandring gick nu genom en sådan mängd gångar och gårdar, att vi om deras läge ej kunde bibehålla något redigt minne. På en temligen vidsträckt öppen plats var templets begravningsplats. Uti en serskild liten byggnad brännas presterne lik i sittande ställning: en sådan operation hade några få dagar förut försiggått. Något visst slags bränsle användes ej dervid. Benen inlägges i små urnor och nedsättas i ett muradt hvalf. Ett sådant var helt nyligen uppbyggt, sedan det vid templets grundläggande uppförda småningom blifvit fullt. Begravningsplatsen omgafs af höga,

vajande bambubuskar. På den rymliga omgifvande platsen köpa sig rika Chineser till höga priser en hviloplatz efter döden.

Templets föreståndare bodde i ett litet tarfligt rum: han var nu ej hemma, hvarföre vi förfogade oss till biblioteket. Bibliotekarien hade förlagt nycklarna till skåpen, så att vi ej fingo tillfälle att taga i ögnasigte de der förvarade lärdomsskattna, hvilka dock, att döma efter skåpens obetydlighet, ej tycktes vara talrika, ehuru kanske i stället så mycket dyrbarare. I konstväg bestod hela samlingen af ett antal exemplar af en gravyr i rött tryck, föreställande en sjuvånings pagod. Vi måste nu äfven till slut nämna en pagodens märkvärdighet af temligen eget slag; man skulle tycka den med mera skäl tillhöra ett landtbruks-institut än ett tempel. Den består af en hjord af de fetaste svinkreatur, inquarterade under ett skjul på en aflägsen bakgård. Antalet var omkring ett tjog, hvaraf de flesta knappast mera kunde stå eller gå, utan lågo hopvräkt i en vänjelig, sakta grymtande hög. Fettet hängde kring dem på alla sidor, ögonen dolles nästan alldeles af svällande valkar, och det lilla spetsiga trynet framstack nätt och jemt framom de hängande kinderna. Dessa djur lefva här ett dolce-far-niente-lif, och brännas efter sitt frångälle; deras ben läggas dock ej i urnor, utan blifva helt enkelt nedgräfdä.

Under vandrigen genom templet mötte vi flera prester, dels gamla dels helt unga, och ett par gossar om åtta eller nio år voro redan antagna som kandidater till embetet, hvartill man alltid inom templet uppfostras från bardomsåren. Presterne hafva hela hufvudet rakadt, ej en gång den bland folket brukliga lilla hårkalott med sin långa piska är kvarlemnad. Dräkten består af en lång och vid grå rock med gula kanter, om lifvet åtdragen med ett snöre; ärmarne äro äfven mycket vida och räckä till fingerspetsarne. I denna kostym hade de ett omisskänneligt tycke af korrektionister eller galerslafvar. Alla dem vi sågo hade ett om den djupaste andliga försoffning och förfäing vittnande utseende. Med den breda munnen dragen till ett fänigt leende och de matta ögonen själlöst stirrande på oss, tiggde de snus och cigarrer, och deras knotiga, vissna och långnaglade fingrar grepo lystet efter hvad som erbjöds. Amerikanaren utdelade bland dem små religiösa uppsatser på chinesiska språket; de emottogo dem med begärlighet, men utan att tyckas hafva något begrepp om hvad för mening eller afsigt kunde vara fästad vid utdelandet. Deras föda består utslutande af vextrikets alster; allt som haft lif är dem förbjudet, och det strängaste celibat är dem ålagdt. Om meningen med hela denna organisation varit att förvandla menniskan till ett ök, vida underordnad mängden af djuren, så kan man ej annat än medgifva att den varit för ändamålet väl beräknad, eller åtminstone gifvit åsyftadt

resultat. Såsom stånd skola ej heller dessa prester njuta något anseende hos folket, ehuru en eller annan individ genom sina personliga egenskaper lyckats tillvinna sig aktning.

Det ringde till aftonbön när vi begåfvo oss från templet, och vid ljudet af gonger och trummor uppmarscherade en rad grågula prester *) till bönkapellet. Utkommen på gatan tyckte man sig andas friare än i den vidskepelsens och slöhetens helgedom vi lemnat bakom oss. Det är blott i södra delen af China som Buddhismen skall vara allmän.

Under fregattens uppehåll i Whampoa erhöll hela besättningen, en fjerdedel i sender, permission för att besöka Canton. Fregattens båtar begagnades i allmänhet för kommunikationen mellan de båda orterna; under hetaste sommaren är det dock rådligast att för detta ändamål hyra en chinesisk båtbesättning. Efter vistandet i de tropiska klimaten var den fuktiga nattkylan härstädes rätt kännbar, och förorsakade en hel hop fluss- och bröståkommor, dock i allmänhet af helt lindrig beskaffenhet. Vårt vattenförråd var så tillräckligt, att hvarken till dryck eller för kokning vatten behöfde tagas ur floden. Underlåtandet af detta försigtighetsmått medförer gemenligen rödsot, hvaraf många fartygs besättningar i dessa klimater decimerats. Kort efter vår afsegling härifrån insjuknade äfven för oss några man i denna sjukdom, och ett par af dem hade ej ännu vid hemkomsten till Sverige återfått helsa och krafter.

Ett betydligt antal bref till ombordvarande personer hade redan innan fregattens ankomst hit anländt. Under vistandet härstädes ankom till chefen officiel underrättelse om den olycka som drabbat vårt konungahus genom Hans Kongl. Höghets Hertigens af Upland död. De vid dylika tillfällen sedvanliga ceremonier med rärnas kajning och salut försiggingo den 22 December. Den 23 voro till middag hos Eugenies chef inbjudne svenska general-konsuln, några andra nationers konsuler, ett par engelska officerare samt åtskilliga andra personer; om qvällen börjades arbetet med förtöjningens lättande, och julaftonen kl. 1 f. m. lemnade Eugenie sin ankarplats och dref med strömmen sakta utföre floden, med ett ankare hängande upp och ned, så att det just rörde bottnen. På morgonen varpade vi öfver första baren, och ankrade kl. 7 e. m. strax ofvan den andra, hvarest julqvällen tillbragtes. Midnattstiden lättade vi åter, och passerade juldagen i dagningen genom Bocca Tigris ut i skärgården. Efter några timmars stiltje kom vinden frisk från sydost: kryssande sträckte vi kl. 3 e. m.

*) Herr Liljevalch uppgifver hela antalet i pagoden tjenstgörande till 175. (Chinas Handel, sid. 176.)

genom Kapsingmun-rännan, men kunde mot vind och ström först kl. 7 e. m. nå ankarplatsen vid Hongkong.

Denna ö, egentligen kallad Hiang-Kiang (hvilket skall betyda ljustliga strömmar), blef under kriget besatt af Engelsmännen, afträdades till dem vid fredsslutet, och utgör nu Europas yttersta förpost på detta håll. På öns norra, åt fasta landet vända sida är staden Victoria belägen, och har på de tio år den stått hunnit blifva både folkrik och af betydlig vikt för handeln. Lätt att anlöpa och egande ångbåts-kommunikationer åt alla håll, är den ett slags börs, hvarest ankommande fartyg göra sig underrättade om marknadens ställning och tillgången på frakter i de olika hamnarna i China och Indiska Archipelagen, hvarjemte varor här uppläggas för att skyndsamt kunna afsändas till de ställen, hvarest de för ögonblicket äro i efterfrågan. Inga afgifter betalas här, hvarken i form af hamnpennningar, eller tull på varor, utan ett fullkomligt frihandels-system herrskar likasom i Sinkapoer. Befolkningen anses stiga till omkring 30,000 menniskor, hvaraf dock, garnisonen oberäknad, endast något öfver fyrahundra äro hvita. Af resten utgöra Chineserne den ojemförligt största delen, öfriga indiska folk, såsom Parsis, Hinduer, Malajer m. fl., bilda blott ett ringa antal.

Ön styres af en guvernör, som tillika är superintendent för handelsärendena (superintendent of trade) och har under sig en befälhafvare för trupperna. Guvernören, Sir George Bonham, var för tillfället bortrest, hans tjänst bestriddes under tiden af militär-befälhafvaren, general-major Jervois. Garnisonen bestod af omkring 1000 man infanteri, dels af det 22:dra linieregementet, dels af ett Ceylonskt (Cingalesiskt) jägare-regemente, samt en liten afdelning artilleri. Likasom öfverallt i Englands besittningar äro trupperna väl hållna och inqvarterade. Deras kaserner äro verkligen palatslika och förträffligt beräknade för klimatet. Hvarje våning omgifves af ett galleri, försedt med skärmar, hvarigenom solen alldeles kan utestängas, och för att förekomma fukt äro de sluttande gårdarna lagda med väl sammanfogade stenskifvor, från hvilka regnvattnet hastigt afrinner i stora afloppsgrafvar. På lediga stunder användes manskapet till förskönande af kasernernas omgifningar medelst trädplantering, planering och dylika arbeten. Man såg der den ljushåriga engelska soldaten arbeta vid sidan af den mörkhyade Cingalesen, båda klädda i snygga och bekväma släpkläder och med hufvudet skyddadt af en tjock, men lätt kaskformad solhatt. Cingaleserne voro för det mesta resliga karlar af smärt, men fast och väl knuten kroppsbyggnad, vackra och regelbundna anletsdrag, något krusigt svart hår, och ungefär samma ansigtsfärg som den nomadiserande arabens, ganska mörk, men klar och behaglig.

Allmänna byggnader och inrättningar hafva ej dröjt att uppstå. Utom garnisonens sjukhus finnes ett af frivilliga gåfvor underhållet, och i hamnen ligger ett gammalt linieskepp, Minden, ombord på hvilket sjömän af alla nationer njuta kostnadsfri skötsel. En präktig kyrka i göthisk stil höjer sig midt i staden, och nära den ligger biskopens af Hongkong — såsom med skäl säges, en temligen öfverflödigg person — nästan furstliga residens, som tyckes vida öfverträffa guvernörens. Den tio år gamla kolonien har längre sträcka körväg än hela det sekelgamla, vidsträckt himmelska riket. Flera enskilda byggnader af betydlig storlek och pryddigt utseende hafva redan sedan några år tillbaka varit uppförda. Det stora handelshuset Jardine, Matheson & C:o, som bland andra affärer deltagar i opiihandeln med ungefär två sjundedelar af dess belopp, har utanför stadens östra ända ett vidlyftigt etablissement, som innefattar en derutanför liggande liten holme, kallad Hong-hiong. Det innesluter magasin, bostäder för den talrika personalen, ett litet skeppsvarf, m. m., och bevakas om nätterna för att förekomma möjliga anfall af chinesiska röfvere. Inom staden vidmagthålles ordningen af en polistrupp, till det mesta bestående af Cingaleser och Malajer. Den chinesiska befolkningen består naturligtvis till en ej ringa del af hoprafsadt slödder, och man äfventyrar sig ej gerna sedan mörkret inbrutit i den vestra ändan af staden, hvarest denne företrädesvis har sitt tillhåll.

Ön bildas af en i ungefär ost och vest löpande bergås, kring hvars fot endast en smal remsa slättland finnes. Åsens högsta spets, Victoria Peak, hinner nära 1,900 fots höjd; den ligger på den vestra ändan och motsvaras på den östra af det 1,750 fot höga Mount Parker, så benämnd efter den utmärkte amiralen Sir William Parker, engelska flottans befälhafvare under den egentligen afgörande delen af kriget mot China. Kring dessa bergklumpar samla sig dagligen moln, hvilka underhålla en mängd i ravinerna nedrinnande bäckar med förträffligt vatten. Kring dessa växa frodiga häckar af buskar och små träd, men för öfrigt kan ej ön skryta af mycken grönska. Man kunde väl nu under vintern ej förvänta sig någon sådan, men markens beskaffenhet och utseende visade att äfven om våren endast föga deraf kan finnas. På en midt emot staden nära fasta landet belägen holme, kallad Won-chu-chau, finnes ett godt granitbrott.

Fartyg kunna gemenligen i Hongkong erhålla alla slags förnödenheter och reparationer. Under den årstid tyfonerna rasa, eller mellan Juli och December, ankomma ofta afmastade fartyg för att reparera. Detta öde träffade bland andra svenska briggen Clara, kapten Lundborg, densamma som vi förut råkat i Valparaiso, hvarifrån den afgått med passagerare till San Francisco, och sedan begifvit sig hit för att

till samma ställe öfverföra chinesiska guldsökare. De flesta europeiska firmor i Canton hafva äfven här kontor. En Svensk, herr Lübeck, är här etablerad under firma Lübeck & Co *)). Intet svenskt fartyg fanns för närvarande här eller i Whampoa.

En annan, sedan några år i China bosatt Svensk, är missionären Hamberg, som under vårt uppehåll i Hongkong med familj vistades derstädes. Han eger ett temligt antal lärjungar och besökte en dag fregatten i sällskap med några af dem. De tycktes mycket förvånade och förnöjda öfver att på nära håll få se ett krigsskepp, och gjorde många frågor om de olika föremålens ändamål och bruk. Herr Hamberg har anlagt chinesisk dräkt och talar språket med ledighet. Den beryktade Gützlaff är, såsom bekant, nyligen död. Hans rykte är härute ingalunda det bästa, man beskyller honom för intrigsinne och en grof egennytta, som gått derhän att han ej en gång så alldeles samvetsgrannt förvaltade de penningemedel han på tjenstens vägnar hade om händer. För öfrigt har missionsverket i China gått föga framåt, och katolikerna ligga dervid betydligt framom protestanterna.

De första åren Hongkongs ö var bebodd rasade elakartade febrar bland de ditflyttade Europeerna. Numera är klimatet ej egentligen osundt, ehuru den starka sommarhettan naturligtvis verkar förslappande på den hvita rasen. Chinas klimat liknar så till vida Förenta Stater-nas, att sommaren är mycket het, vintern deremot ganska kylig. I Canton, som ligger under tropiken, skall termometern någon gång sjunka till fryspunkten, och i Shanghai, beläget på 32°, fryser ofta tjock is på mindre vattensamlingar, hvaremot värmen om sommaren stundom under längre tid stiger upp till emot 40°. Under vårt vistande i Whampoa, omkring vintersolståndet, steg värmen middagstiden till 20°—25°, och sjönk om natten aldrig under 9°. Himmelen var beständigt klar, men luften så disig att aflägsnare föremåls konturer knappt kunde skönjas. Vinden var beständigt helt svag från nordkanten, och barometern stod oupphörligt ganska hög **), med nästan fullkomligt reguliera dagliga maxima och minima omkring kl. 9 f. m. och 3 e. m. I Hongkong visade sig hafvets närhet genom thermometerns ringare sjunkande om natten.

Öfver Chinas vidlyftiga och mångartade handel har herr Liljevalch redan lemnat köpmannen så fullständiga uppgifter, att kanske föga

*) Angående herr Lübecks förordnande till konsul, hafva om honom åtskilliga mindre förmånliga omdömen blifvit i svenska tidningar offentliggjorda. Vi ifrågasätta ej insändarnes sanningskärlek eller riktigheten af deras uppgifter, men anse oss böra nämna att herr Lübeck på stället ej var illa ansedd. — Han medföljde som passagerare fregatten till Sinkapoor.

**) Omkring 767 millimeter reducerad till 0°.

eller intet torde vara att tillägga, ehuru förhållandena häruti, likasom i allt annat under solen, med tiden förändra sig, och den uppgift, som vid en tidpunkt är riktig, ej låter tillämpa sig några år, kanske till och med en och annan månad efteråt. De få ord vi egna Chinas handelsrörelse äro ej af beskaffenhet att gagna affärsmannen, utan endast ämnade att gifva den allmänna läsaren ett om ock flygtigt begrepp derom. Några uppgifter om the-exporten skola meddelas i bilagorna, här nämna vi endast att den under sednare hälften af 1851 och första af 1852 uppgick till omkring ett hundra millioner skålpund, hvaraf två tredjedelar gått till England och dess besittningar, en till Förenta Staterna, och till öfriga länder en jmförelsevis omärklig kvantitet. Sidenvaror skeppas numera nästan endast till Amerika; den del deraf, som går till Förenta Staterna, består hufvudsakligen af så kallad pondji, eller tyg af ofärgadt rätt silke, som der tryckes och färgas. De tunna brokiga sidentyger, som nu mest i Europa begagnas, tillverkas ej i China, och skulle i alla fall ej kunna beställas och ankomma nog hastigt för att följa det ofta vexlande modet. I spansk-amerikanska kolonierna finnes ännu smaken för enfärgade och tjockare tyger mera i behåll, och vi hafva der sett praktfulla balklädningar af chinesisisk atlas med inväfdä border. De vackra crêpe-schalarne höra der till hvardags-kostymen och finna en betydande afsättning. Till Europa går hufvudsakligen råsilke, hvaraf England tager största delen, eller nästan alltsammans.

Sedan Shanghai öppnades för sjöfarten har en betydlig del af handeln dragit sig till denna stad, som ligger närmare den del af landet hvarest mesta och bästa silket produceras. Skeppningen af råsilke är der tio gånger större än från Canton, och de flesta beställningar på tyger expedieras derifrån. I the-exporten ligger Canton ännu något öfver sin medtäflare. Ett förhållande, som förtjenar anmärkas, är det att medan England tager mångdubbelt större quantum brunt the än grönt, taga Förenta Staterna mera grönt än brunt *). De mellanliggande hamnarna, Amoy, Ningpo och Fu-tchau-fu, hafva blott jmförelsevis obetydlig handel, och den med Brittiska Indien bedrifves nästan hel och hållen från Canton, till en betydlig del genom Parsi-hus.

Alla varor, som af Europeer uppköpas, betalades förr vid emottagandet kontant med silfver, i tackor eller myntadt, men numera till en betydlig del med vexlar på England, framkallade af vinsten på opiihandeln. Utom smått skiljemynt af koppar och tenn, eger det chinesisiska riket intet präglat mynt, utan silfver tages efter vikt. Det

*) Till exempel 1851—2 England 56 millioner brunt mot 8 d:o grönt, medan F. S. 15 millioner grönt och 13 d:o brunt. (Se vidare bilagorna.)

är klart att fullvigtigheten af fremmande myntsorter dervid gör ingenting till saken, om blott halten är god. Hittills hafva spanska piastrar varit de enda gångbara, men den tilltagande bristen på dylika har gjort att numera äfven mexikanska, peruanska och andra emottagas, ehuru ej gerna i detaljhandeln, eller åtminstone endast med dryg rabatt. Genom det bland de handlande gängse bruket att stämpla de piastrar, som gå genom kontoret, genom hvilken stämpel man åtagit sig ansvaret för styckets halt, förvandlas snart piastrarne till knaggliga skifvor eller gå till och med i bitar, som gå och gälla efter vigt. Man ser derföre Chinesen alltid utrustad med en liten med skål försedd besman, på hvilken han med största behändighet väger silfverbitarna, hvarvid Europeen kan vara säker på att blifva lurad. I bodar är priset vanligen förvandladt till piaster, som emottagas styckevis om de ej äro slitna eller mycket stämplade. Såväl mynt som silfvertackor (så kalladt seizi-silfver) äro ofta på mångfaldiga sätt förfalskade. Från barndomen van att handtera metallen märker Chinesen snart hvarje förfalskning; de fremmande handelshusen använda för detta ändamål en så kallad shroff, eller myntproberare, alltid en infödd Chines, hvilken ansvarar för godheten af allt det silfver, som går genom hans händer, och gemenligen ställer borgen för en betydlig summa. Guldmynt kan endast med betydlig förlust användas vid betalningar.

Af den ofantliga silfverquantitet, som årligen måste inflyta i China, stadnar dock ej serdeles mycket kvar i landet. I betalning för Europeiska varor utgå väl ej stora summor, men deremot betydliga till Ostindien för bomull. Den vara som dock mest bidrager till jernvigtens återställande är opium, som alltid på stället betalas kontant. Sex till åtta millioner pund sterling, eller trettio till fyratio millioner piaster gå sålunda åter ur landet, och öfver hälften deraf stadnar hos ostindiska kompaniet, som gjort opie-vallmons odlande till sitt monopolium. En kort framställning om opiehandelns gång torde för läsaren vara af intresse.

Af denna vara finnas tre slag: Patua, Benares och Malwa, de förra båda från Bengalen, det sednare skeppas från Bombay, dit det transporteras från de inne i landet belägna produktionsorterna, hvilka äro oberoende af ostindiska kompaniet, som dock vid transporten genom dess område uppbär en transito-afgift af 187 piaster (400 rupier) för hvarje kista. Turkiskt opium förekommer äfven, men blott i obetydlig myckenhet, och anses såsom sämre än de öfriga slagen. Tillverkningssättet är, såsom bekant, högst enkelt; vallmons omogna fröhus ristas med en knif, den saft, som då utsipprar, lemnas en dag att tjockna, lossas sedan från frökapseln och hopknådas innan den alldeles stelnat till bollar eller kakor, hvilka omlindade med torra

vallmoblad packas i lådor, hvarje rymmande en pikul eller 133½ engelska skålpund (142 sv. skålp.). Varan är nu färdig till skeppning och säljes på auktion. Transporten till China sker på enkom dertill byggda välseglande fartyg, försedda med skickligt befäl och stark besättning, för att mot mussonen kunna kryssa upp genom Chinesiska Sjön. Som opium i China är förbjudet till införsel, föres det aldrig direkte i land, utan aflemnas i på lämpliga ställen förtöjda, väl beväpnade magazins-fartyg (receiving ships), hvarifrån det sedan af Chineserna sjelfva smugglas i land. Med paket-ångbåtarna kommer numera en ej obetydlig myckenhet. Vid transporten i land från fartygen äro båtarna alltid väl beväpnade för att kunna afslå anfall af rövare och tullmandarinerna, hvilka sednare dock oftast skola åtaga sig hela affären, antingen för egen eller andras räkning. Vid slutet af 1852 användes till magaziner ej mindre än tjugusex fartyg af sammanräknadt öfver 9000 tons (omkring 4000 lästers) dräktighet. Deras fördelning var följande: *)

	Fartyg.	Tons.
I Hongkong	2	2064
Kun-sing-mun (nära Hongkong) .	5	1525
Wu-sung (nära Shanghai)	8	2263
Fem andra ställen	11	3303
	Summa 26	9155;

hvaraf Jardine, Matheson & C:o egde ungefär två sjundedelar, Dent & C:o en, Peninsular and Oriental Steam Navigation Company en, sex andra europeiska eller amerikanska hus tillsammans två, och fem Parsi-hus tillsammans en sjundedel. Omkring 60,000 kistor omsättas numera årligen; och hvarje kista af ofvan nämnd vikt håller sig vanligen vid ett pris af omkring 600 piaster, eller nära nog 2,500 R:dr R:gs i svenskt mynt, något högre för Patna, något lägre för Malwa **). Huru den råa varan beredes till rökning är af föga intresse för läsaren, och sjelfva rökningen hafva vi redan en gång beskrifvit. Lika som bränvin hos oss tjenar opium i China till ämne för spekulationer, hvilka uppgöras genom mellangift.

Sedan längre tider har ätning af opium varit bruklig i Persien och Turkiet, men i China och kringliggande länder rökes det alltid. Mera omedelbart öfvergående till blodmassan blifva dess verkningar i sednare fallet både hastigare och vådligare. En engelsk läkare, som flera år vistats i Penang, hvars befolkning till en betydlig del består af Chineser, har om dessa verkningar lemnat följande beskrifning.

*) Enligt en Hongkongs-tidning.

**) Priset har sedan betydligt fallit. I Juli 1853 stod det på piast. 420—430.

"Hospitaller och fattighus äro hufvudsakligen fyllde med opiirökare. I det af mig förestådda var medeltalet af sjuka sextio, hvaraf fem sjettedelar bestodo af sådana. Rökningens förstörande inflytande på människans organism visar sig tydligen genom slapphet, minnesslöhet, alla själsegenskapers förfall, afmagring, gulblek hy, blåaktig färg på läppar och ögonlock, talgiga ögon och förstörd eller onaturlig matlust. Om morgonen hafva dessa varelser ett ytterst eländigt utseende, såsom om en äfven djup sömn ej stärkt dem. En egen torrhet eller brånad i halsen eggas dem att upprepa rökandet. Om den vanliga dosis ej toges på vanlig tid, följer en ytterlig slapphet, yrsel och nedstämdhet, och ögonen blifva rinnande. Ett fullständigt umbärande framkallar ännu ohyggligare symptom; hela kroppen kallnar och värk kännes i alla dess delar, diarrhé inställer sig, den ohyggligaste känsla af elände bemäktigar sig offret, hvars tillvaro endast genom giftets fortsatta begagnande ännu någon tid kan uppehållas." En annan författare uppgifver, att den som en gång börjat röka opium sällan eller aldrig kan i längden iakttaga måttlighet deri, utan blir behofvet deraf snart allt mera och mera trängande, och få individer lefva längre än tio år efter den tidpunkt, då rökningen blifvit en daglig vana. I det arbete *), hvarutur dessa och följande uppgifter om opiihandeln och dess verkningar till betydlig del blifvit hemtade, antages att i China finnas fyra millioner opiirökare, och att således årligen 400,000 människor skulle falla ett offer för denna förstörande vana.

Denna beräkning, hvars förra dels riktighet är svår att bedöma och endast grundad på förhållandet mellan den af en vanligt stark rökare årligen förbrukade qvantitet opium och hela det kända importbeloppet, företer dock tydligen falska slutsatser i afseende på antalet döda, emedan den förutsätter att ingen af dessa skulle under loppet af hvarje år till följe af vanliga, af opiirökning alldeles oberoende orsaker, med döden afgått. En annan omständighet måste äfven tagas i betraktande, den att säkerligen ett betydande antal af de fyra millionerna skulle i brist på opium anlitat andra retmedel, möjligen brännvin, hvars verkningar kanske skulle blifvit föga mindre kännbara, och hvars tillverkande medtagit en betydlig del af risskörden, redan förut otillräcklig för landets behof. Om man antager som riktig den uppgift som gifver China 350 millioner människor, och anser alla de fyra millionerna opiirökare såsom förtappade och oåterkalleliga, så skulle en individ af nittio höra till denna människoklass. Huruvida något land har att uppvisa ett motsvarande antal af fylleri förstörda medborgare

*) En artikel af N. Allen, M. D. i Vol. XXIII (Juli- och Aug.-häftena för 1850) af det i New-York utkommande Hunt's Merchants Magazine.

måste vi af brist på kännedom om dylika förhållanden lemna osagdt. I hvilket fall som helst är ofvannämnde förhållande ohyggligt nog, och då antagandet att ett annat retmedel skulle träda i opiets ställe alltid innebär något ovisst, så torde man, utan att med skäl kallas fanatisk, kunna bryta stafven öfver hela opiihandeln.

Den oerhörda vinst denna handel skänker de dermed sysselsatta firmor, och de stora summor den inbringar i ostindiska kompaniets skattkammare, hafva naturligtvis skaffat den många och varma försvarare. Såsom prof på den förra må nämnas att delegarne uti ett engelskt hus mot slutet af kriget derpå haft hvaradera mellan fyra och åtta hundratusen pund sterlings behållning, hvilken siffra dock naturligtvis ej får anses som en måttstock på den under vanliga förhållanden behållna vinsten. Några författare hafva försvarat denna handel såsom ett nödvändigt ondt, såsom ett outhärligt vilkor för bedrifvandet af handeln på China, hvilket land snart skulle absorbera allt sillver, såvida ej detta i betalning för opium åter utflöte i den allmänna rörelsen. Andra anse deremot opiihandeln vara just det egentliga hindret för afsättning af europeiska manufaktur-varor inom China, hvars befolkning dels utarmas genom utbetalande af de dryga summor vi ofvan uppgifvit, och hvilka sägas med femton millioner piaster öfverstiga hela exportens värde, dels af harm öfver Englands laglösa och försåtliga förfarande afhåller sig från att begagna dylika varor. "Låt bli att skicka oss så mycket opium, så ha vi bättre råd att köpa edra andra varor," skall en chinesisk embetsman svarat på en förfrågan om medlen att lifva den lagliga handeln mellan England och China. Ur moralisk synpunkt sedd kan opiihandeln ej gerna ådraga sig annat än fördömelse, och den stundom anförda ursikten att utlänningar ej verkställa sjelfva insmugglandet kan endast väcka förakt, då man betänker att smugglings-nederlag äro af dem anlagda längs en stor del af kusten, och att engelska styrelsen, genom att i Hongkong på öppen auktion försälja tjugu licenser för hållande af opiikrogar i denna stad, gifvit sitt offentliga gillande af varans bruk tillkänna. Denna åtgärd vidtogs 1845 af Sir John Davis, oaktadt mera än en stämman med harm och ovilja höjde sig deremot.

Den planmässiga odlingen af vallmon för opiiberedning förskrifver sig från 1767, före hvilken tidpunkt blott obetydliga kvantiteter *) turkisk vara af portugisiska köpmän fördes till China, hvarest den införtullades såsom läkemedel. Nämnde år föreslog en Mr. Watson kompaniets styrelse i Calcutta att genom monopolisering och utvidgning af en dylik handel förskaffa kompaniet en betydlig inkomst, något

*) Sällan öfver 200 lådor.

hvaraf det vid denna tidpunkt var i största behof. De första försändningarne gåfvo ej några lysande resultater, men snart blef varan begärlig, och ett eller annat fartyg låg gemenligen vid Whampoa sysselsatt med dess försäljande. Macao dref också handel dermed, men 1821 flyttade magazinsskeppen sig till Kumsingmun, som fortfar att vara en af hufvudstationerna för opiismugglingen. Till denna tidpunkt hade skeppningen ej något år öfverstigit 7000 lådor i rundt tal, men 1824 hade den redan stigit till 12,639, och 1834 till 21,785. Den fortfor att stiga med stor hastighet, och kom 1838 till nära 40,000 lådor, värderade till tjugufem millioner piaster.

Till nuvarande århundrades början hade chinesiska styrelsen ej fästat någon uppmärksamhet vid hela denna handel, hvars ingripande framtida följder den väl ej kunde ana. År 1800 utkom dock förbud mot såväl införsel som bruk af opium. Både säljare och köpare skulle för öfverträdelse deraf straffas med prygel, black om halsen och flera gradationer andra straff ända till lifvets förlust. Dylika förbud hafva sedermera litet emellanåt blifvit kungjorda, och de deri stadgade straff stundom tillämpade, men embetsmännens falhet och bøjelse för den förbudna njutningen har ständigt förvandlat författningen till en död bokstaf. Oroad af den sig allt mera utbredande förstörelsen, sände kejsar Taukwang *) 1839 till Canton ett ombud, den beryktade Lin, hvilken genom energiska åtgärder tvang de fremmande köpmännen att utlemna allt opium de hade i sina magasin eller ombord i på floden liggande fartyg, och hela det 20,000 lådor stora förrådet blef i närheten af staden offentligen förstördt. Englands representant i China, kapiten Elliot, hade förklarat sig i sin regerings namn ansvarig för den köpmännen härigenom tillfogade förlust, uppskattad till tolf millioner piaster, och på grund deraf, och af att opiihandeln erhållit uppmuntran och understöd från såväl Ostindiens styrelse som moderlandets, petitionerade de lidande handelshusen Englands regering om utbekommande af den lofvade skadeersättningen. Regeringen inlät sig i underhandlingar derom med Chinas styrelse, men då man snart fann att intet på denna väg kunde vinnas, förklarades kriget i början af 1840. Dess utgång är allmänt känd. Freden slöts i Nanking den 23 Aug. 1842, men åtskilliga af de deri stadgade villkor undergingo följande året några jemkningar och förtydliganden. De hufvudsakliga villkoren voro Hongkongs afträdande, de fyra hamnarnes (Amoy, Fu-tchau-su, Ningpo och Shanghai) öppnande för handeln, frihet för Europeer att bosätta sig i dessa städer och drifva handel med hvilka Chineser de behagade. Opium erkändes fortfarande såsom kontraband, men chi-

*) Död den 25 Februari 1850.

nesiska regeringen ersatte dock de ofvan antydda handelshusens förluster genom opiets förstörande med sex millioner piaster, hvarjemte åtskilliga Engelsmäns fordringar hos chinesiska köpmän gäldades med tre millioner, och krigsomkostnaderna ersattes med tolf millioner piaster, hvilka alla summor inom tre år skulle erläggas, och Engelsmännen till dess hålla Chusan besatt.

Då engelska regeringen ej vid fredsslutet åtagit sig att tillhålla sina undersåter att respektera de chinesiska tullförfattningarna angående opium, var i afseende på handeln dermed ingenting vunnet för China, utan den fortfor med oförminskad fart, och hade till och med fått ett vidare fält för sig öppnad. Klarligen inseende regeringens oförmåga att hindra varans insmuggling, — en oförmåga, som väl hufvudsakligen måste tillskrifvas embetsmännens fallhet — hafva flera af landets högt uppsatte föreslagit att mot en måttlig tull tillåta införseln af opium och på samma gång inom landet börja vallmons odlande i stor skala, hvarigenom åtminstone de med förderf hotande ekonomiska verkningarna af handeln skulle till någon del kunna förebyggas. Kejsar Taukwang skall på derom gjorda framställningar hafva svarat med dessa ord: "Jag vet att jag ej kan förhindra det flytande giftets införsel, vinningslystna och förderfvade menniskor skola, af girighet eller för att tillfredsställa sina begär, motarbeta mina önskningsar, men intet skall förmå mig att bereda mig en inkomst af mitt folks förderf och elände."

Det måste för en nation af trehundrafemtio millioner menniskor, eller åtminstone för dess styrelse, varit grymt förödmjukande, att, efter att länge fört det otyglade skrytets språk, se sig öfvervunnen af ett aflägsset och jemförelsevis litet lands fåtaliga krigsmagt, — ett lands, hvars regering och innevånare man under en följd af år bemött med förakt, men som nu på ett ofantligt afstånd från sina egentliga gränser förmådde nedskjuta det himmelska rikets prunkande befästningar, storma dess städer, taga eller uppbränna dess flottor, och drifva på flykten tallösa skaror af dess tappra kämpar, hvilka funno de inöfvade bistra minerna och grimaserna af ingen verkan på de oförskämda fremlingarna *). Man må om motiverna för kriget och Englands dervid följda politik tänka hvad man behagar, — vårt omdöme derom tro vi vara i det föregående tillräckligt uttaladt, — så kan man dock ej förneka att dess flotta derunder visade en hög grad af sjömannaskicklighet och militärisk duglighet. Oaktadt krigets utgång är allmänt känd, taga vi

*) Förtalet påstår att öfning i dylika grimaser, ämnade att hos fienden injaga häpnad, skall ingå i chinesiska truppernas exercis. Det dervid begagnade exercis-reglementet måste vara högst intressant.

oss friheten säga några ord om dess gång, dock utan att dervid inlåta oss i onödiga detaljer.

Strax innan kriget utbröt aflöd befälhafvaren öfver indiska stationen, amiralen Sir Frederick Maitland, hvars plats fylldes af den från Kapstationen hitsända amiral Elliot. Första anfalliet skedde på Chusan, som efter ett kort motstånd föll i Engelsmännens händer och besattes. De chinesiska autoriteterna utmålade dock för kejsaren denna händelse såsom en seger, och ehuru flera ansedda män rådde till fredligt uppgörande af saken, segrade dock det krigiska partiet och betydliga rustningar gjordes. Kanoner gjötos, men deraf sprungo många sönder vid första skottet, och 100,000 tael silfver (öfver 500,000 R:dr R:gs) användes på Amoys befästade, af hvilken summa likväl en betydlig del ströks i mandarinernas fickor. Ett stillestånd tillvägabragtes dock, under hvilket Chusan fortfarande hölls besatt. Den der posterade styrka led grymt af sjukdomar, förorsakade dels af klimatet, dels af dåliga lifsmedel. Amiral Elliot nedlade befälet, som öfvertogs af kapitenen Sir Gordon Bremer, äldste officeren på stället.

Chineserne fortsatte emedlertid sina rustningar, "rebellutrotande" generaler afsändes till alla punkter, de mest bombastiska proklamationer spriddes bland folket *), och då en liten engelsk brigg strandat utanför Yang-tse-kiangs mynning, och dess besättning, jemte ett par passagerare (deribland ett fruntimmer), fallit i Chinesernes händer, utmålades denna händelse såsom en stor seger öfver "rebellerna", hvarvid en mängd fångar tagits. Mot slutet af året beredde Engelsmännen sig till anfall, och utanför Canton-floden samlades en eskader af tre linieskepp, tre fregatter, fem korvetter och briggar, fyra mindre ångbåtar och ett par småfartyg. Omkring 2000 man landstigningstrupper funnos ombord under befäl af generalen Sir Hugh Gough. Farvattnet till Bocca Tigris var redan på förhand sorgfälligt undersökt. Underhandlingarne fortsattes väl från Chinesernes sida, men olyckligtvis för dem föll en regeringens skrifvelse i Engelsmännens händer, och bragte till visshet den länge hysta misstanken att något svek gömdes under de fredliga försäkringarna. Skrifvelsen anbefallde "de näsvisa rebellernas" utrotande, och den 7 Januari 1841 svarade dessa med ett anfall på Chuenpi- och Taikoktau-skansarna vid Bocca Tigris. Dessas artilleri var snart tystadt, hvarpå de stormades och en mängd i närheten liggande krigsjunker uppbrändes. Alla mått och steg togos för

*) Många dylika rapporter och andra papper föllo under loppet af kriget i Engelsmännens händer och hafva till en del blifvit af trycket utgifna. I Sir John Davis' *China during the war and since the peace*, London 1852, finner man några profbitar derpå. Detta arbete har, jemte andra, blifvit af oss rådflågadt.

att skyndsamt anfalla de längre in belägna skansarna på Wangtongholmarne och vid Anunghoi, men fredspartiets kämpe, Ke-schin, som efterträdt den förenämnda krigiska Lin såsom kejserlig kommissarie i Canton, afslöt nu ett stillestånd, hvori Hongkong afträddes åt Engelsmännen, som förbundo sig att utrymma Chusan, och sex mill. piaster tillerkändes de genom opiets förstörande lidande husen i ska-deersättning.

På det högsta uppbragt öfver Hongkongs afträdande återkallade kejsaren Ke-schin från Canton. Hans ofantliga sammanroffade förmögenhet (uppgifven till 150 mill. R:dr Rgs) konfiskerades, hans kvinnor såldes på auktion, men det honom först ådömda dödsstraffet uppsköts och han kom en tid derefter, då illusionerna om en lätt seger öfver "barbarerna" hunnit bortdunsta, åter i nåd. Den 23 Febr. bröto Chineserne utan uppsägning stilleståndet genom att beskjuta ett engelskt fartyg. Innan underrättelse om denna händelse hann till Chusan, var denna ö redan utrymd. Den 26 togos åter batterierna vid Bocca Tigris med storm, hvarvid chinesiska amiralen Kwang tappert kämpande stupade för en bajonettstöt. De hinduiska trupperna började ett ohyggligt blodbad på en hop i batteriernas grafvar hoppackade Chineser, af hvilka en del endast med svårighet räddades genom officerarnes mellankomst. Kwang begrafdes följande dagen med militärisk hedersbetygelse. De öfriga skansarne togos ofördröjligen, och d. 1 Mars fingo "rebellutrotarne" Yih-schan och Yang-fang en amper tillrättavisning för sitt högräfvande skryt. De vid första baren anlagda vidsträckta batterier stormades, ett öfver floden sträckt stängsel af flottbryggor sönderbröts och åtskilliga krigsfartyg uppbrändes eller sprängdes i luften. Kort derefter togos batterierne och skansarne mellan Whampoa och Canton. En båteskader framträngde genom loppen söder om Ho-nam ända upp till staden, drifvande framför sig massor af bevärade mandarinbåtar, och d. 18 Mars, jemnt två år sedan den blifvit af Chineserna nedrifven, hissades åter Englands flagg på faktorierna. Såsom prof på chinesiska artilleriets ståndpunkt må nämnas att bland de på de tagna batterierna befintliga kanonerna några voro laddade med sex utanför hvarandra liggande laddningar af krut och kula, nående nästan till mynningen. En och annan hade också sprungit och dödat åtskilliga af sin betjening.

Ett stillestånd ingicks nu. Kapitenerna Belcher och Kellett uppmätte och upplodade hela Canton-floden, och en expedition till Amoy beslöts. Emellertid bestyckade Chineserne ånyo sina batterier och tillagade efter vanligheten en mängd brännare. Engelsmännen förblefvo ej i okunnighet om dessa tillredelser, utan uppsköto Amoy-

expeditionen och voro på sin vakt. Den 21 Maj bröts stilleståndet af pöbeln i Canton, i hvilken stad den fullkomligaste oordning herrskade. Folkmassan, upptänd af de stortaliga proklamationerna, reste sig mot de styrande, dem den beskyllde för förräderi; förrymda soldater och brottslingar plundrade och anlade mordbrand, ingen förmådde göra sig åtlydd. Engelsmännen togo följande dagen alla återstående skansar, brände en mängd junker och krigsbåtar, och varpade ett par fartyg upp till staden, medan pöbeln plundrade faktorierna. På tagna thebåtar, bogserade af de grundgående ångfartygen, afgick hela landstigningstruppen, förstärkt af en liten brigad matroser, landsteg ofvanom staden och besatte derstädes liggande höjder. Oordningen i staden steg till sin höjd, tillförseln af lifsmedel var afskuren, hungern blef snart kännbar, och mot erläggande af de sex millionerna piaster i ersättning för de förstörda opiförråderna begärde och erhöilo de chinesiska auktoriteterna ett stillestånd, under hvilket handeln skulle gå sin förr vanliga gång. Några örlogsfartyg qvarlemnades i floden, de öfriga återvände till Hongkong.

I Juli ankom en ny befälhafvare, vice-amiralen Sir William Parker, en af Englands erfarnaste och käckaste sjömän. Med honom följde en plenipotentarius, Sir Henry Pottinger, som redan från början antog en ton, hvilken var serdeles väl lämpad att kröka ryggen på de förr så spotska mandarinerna. Med rastlös ifver rustades nu i Hongkong, de af en häftig tyfon i slutet af Juli åstadkomna skador reparerades skyndsamt, och d. 26 Augusti lärde Chineserna sanningen af det motto vi sett på en lärobok i befästningskonsten, "att det hjälper till intet att sköld finnes i den venstra handen, om ej den högra kan föra svärdet". Den långa med ett par hundra kanoner bestyckade vallen vid Amoy, bättre beräknad att skydda kanonbetjeningarna mot fiendens eld än att tillåta kanonernas flinka begagnande, stormades i flanken af en liten afdelning trupper, och dess befälhafvare hade ingen annan utväg att rädda sig från onåd, än den att dränka sig. Staden plundrades af pöbeln, och Engelsmännen befästade och inlade en garnison på en tätt derinvid liggande holme, kallad Ku-lang-su. Den 1 September återtog den utrymda Chusan-Ön, d. 10 October stormades Chinhai, och d. 13 besattes utan strid Ning-po. Den inbrytande nordostmussonen afbröt detta segertågs framträngande mot norden. Ningpo förblef under vintern i Engelsmännens händer. Ett af Chineserna i Mars gjordt försök att återtaga staden blef med betydlig förlust afslaget, och den ordning och mensklighet, den fruktade fienden iakttog i sitt uppförande mot de besegrade, bragte dessa på helt andra tankar än de fordom hyst. Medan Ningpo-boerne i fred och ro kunde bedrifva sina vanliga sysselsättningar, härjades

landsbyggden af rymmare från de kejserliga trupperna och kusten af talrika rufvarflottor. För Engelsmännen sjelfva medförde deras visade hofsamhet den fördelen att de af deras landsmän, som fallit i fiendens händer, blefvo behandlade med mera mensklighet än som förr varit fallet, och att tillförseln af matvaror oafbrutet fortfor. Gräsliga grymheter hade flera gånger blifvit begångna på Engelsmän, hvilka genom försåt blifvit tillfångatagne, och guvernören på Formosa lät halshugga några der förolyckade handelsfartygs besättningar till ett sammanräknadt antal af 197 personer.

Vid hofvet i Peking tvistade hela vintren freds- och krigspartiet, men det sednare behöll öfvervigten. Dervarande ryska mission underbläste ifrigt krigsbegäret med all den skicklighet i intriger, för hvilken denna nation förvärfvat sig ryktbarhet. Om Chineserne segrat, hade följderna för Europa blifvit oberäknliga, och Ryssarne kanske för någon tid fått monopolisera handeln med det himmelska riket. Englands på temligen tve tydiga grunder började krig blef derigenom den europeiska civilisationens sak, och utgången visade att dess styrelse vid krigets utförande varit lifvad af en bättre anda än den blott nationela egennyttans. Den förkastliga opiihandeln var den synbara, den omedelbara orsaken, men andra af bättre halt gjorde sig under krigets lopp gällande. Den nationela chinesiska egenkärleken och sjelfbeundran måste brytas, och England blef tuktomästaren. De nationer, som begagna sig och draga fördel af de af brittiska folket dem tillkämpade fördelar, må ej för bittert klandra den visserligen från moralisk synpunkt ej mycket prisvärda anledningen.

Bland de af Engelsmännen under krigets lopp tagna officiella papper förekomma ett par, som innehålla förslag till anfallsföretag mot sjelfva Brittiska Öarna. En plan var att med en ansenlig styrka öfver Ryssland anrycka mot det närgränsande England, en annan att med en mäktig flotta anfalla dess ostindiska besittningar. Guvernörerna i kustprovinserna erhöilo för detta sednare ändamål befallning att bygga lineskepp, liknande de främmande barbarernas. Naturligtvis voro de ej i stånd att efterkomma en sådan befallning, och en och annan af dem hjälpte sig ur förlägenheten genom den vid dylika tillfällen i China vanliga utvägen, sjelfmord. Sjöfarten var genom ett kejserligt edikt hämmad, inga skatter och tullar inflöto, och i stället för att aflemna behållna inkomster, requirerade kustprovinsernas guvernörer från skattkammaren i Peking penningar för krigsutrustningarna. Omkring trettio millioner tael silfver (160 mill. R:dr R:gs) skola blifvit utlemnade för detta ändamål, men en betydlig del deraf stadnat i mandarinernas fickor. Svårigheter hopade sig från alla håll, laglösheten och osäkerheten till lif och egendom tilltogo. Från alla

myndigheter klagades öfver infödda förrädare, hvilka gynnade och hjälpte Engelsmännen, men denna klagan anses dock ofta varit ett svepskäl för att ursäktade de lidna nederlagen.

Så snart våren 1842 inbrutit och sydvästnussonen inställt sig, rustade sig Sir William Parker till att med kraft fortsätta kriget. I början af Maj utrymde trupperna Ningpo och gingo ombord på flottan. Den 18 intogs staden Cha-pu med storm, hvarvid en liten från hufvudstyrkan afskuren afdelning Tartarer gjorde ett förtvifladt motstånd. Deras qvinnor och barn dödade sig sjelfva. I Juni togs den med öfver två hundra kanoner bestyckade vällen vid Wusung, en liten flod som faller i Yang-tze-kiang nära dess mynning, och vid hvilken Shaghnaï är belägen. Denna stad besattes derpå utan svärds slag, men utrymdes en vecka sednare, och i slutet af månaden begaf sig Sir William med sitt flaggskepp Cornwallis (74 kanoner), fjorton andra krigsfartyg, tio ångbåtar och omkring femtio transportskepp uppföre Yang-tze-kiang för att anfälla China i hjertat af dess magt. Sir Hugh Gough hade befälet öfver medföljande 9000 man trupper, hvilka kunde vid behof förstärkas med 3000 väl exercerade matrosar. Nästan utan motstånd arbetade sig denna stora flotta uppför den strida floden. Den 21 Juli togs med storm den stora och rika staden Ching-kiang-fu, belägen midt emot mynningen af den kanal, som leder från Yang-tze-kiang till Peking. Äfven här försvarade sig afdelningar af Tartarer till sista man, deras qvinnor dödade sig. Kommendanten Hai-ling brände sig på ett bål af pappersluntor, och pöbeln anställde allmän plundring.

I Peking herrskade den största förskräckelse. Den kejserliga familjen var betänkt på flykt och skattkammaren inpackades för att bringas i säkerhet. Dervid skola nio millioner tael (omkring 48 mill. R:dr R:gs) blifvit af tjenstemännen undansnillade. Man fann nu allt motstånd fåfängt, fredspartiets röst blef åter hörd, och en af dess ihärdigaste män, den sedermera ryktbar vordne Manchu-tartaren Ki-yeng (eller Tsi-yeng) afsändes till Nanking med oinskränkt fullmakt. Cornwallis ankrade d. 4 Augusti utanför denna stora och rika stads portar, och underhandlingarne togo sin början. Då det emellertid snart visade sig att Chineserne sökte draga ut på tiden, landsattes d. 10 en del trupper och artilleri. Nu blef det annat slag af, och d. 29 afslutades den fred, hvars villkor vi redan nämnt.

Det stora chinesiska rikets styrelse befann sig vid det olyckliga krigets slut i en föga afundsvärd ställning. Det åsyftade ändamålet, opiets utestängande, var ingalunda vunnet, utan snarare motsatsen. Skattkammaren var uttömd, hela provinser i nödställd belägenhet, oreda och laglöshet herrskade på många trakter. Till denna materi-

Nytt Svenskt Planchverk.

Hos **A. Bonnier** och öfrige Bokhandlare i Stockholm och Landsorten har nyss utkommit, å 4 R:dr B:co, Första häftet af:

BILDER UR SVENSKA FOLKLIFVET.

Efter originalteckningar af *B. Nordenberg*, *K. Zoll*, *J. Höckert*,
J. W. Wallander, *B. Wennerberg*, m. fl.

Första häftet innehåller följande 3:ne Plancher:

Brudstass i Wärend af *Nordenberg*. **Det inre af en Lappkåta** af *Höckert*. **Smugglare på vestra kusten** af *Wallander*.

Arbetet, hvaraf de 3:ne öfriga häftena utgifvas med korta mellanrum, kommer att utgöras af 12 taflor, utförda af svenske konstnärer i Düsseldorf och under deras inseende derstädes litografierade i färgtryck, samt att utgifvas i häften om 3 plancher i folio-format med text på svenska, tyska och engelska språken. Subskriptionspriset är 1 R:dr 16 sk. b:co för hvarje planch eller 4 R:dr b:co pr häfte.

Af det med så stort bifall emottagna, under utgifning varande vackra planchverket:

SVERIGE

FRAMSTÄLDT I TAFLOR,

har nyss 19:de och 20:de häftena utkommit, innehållande följande plancher: *Sigtuna ruiner*, *Kungsholms fästning*, *Hagtorn-fället i Lappland*, *Hernösand*, *Uddevalla*, *Sjön Wixen*, *Säthers-dalen*, *Tännforsen i Jemtland*.

Arbetet kommer att avslutas med ytterligare 4 å 5 häften, och finnas några få fullständiga exemplar från början att tillgå för nya tillträdande subskribenter å 1 R:dr 16 sk. b:co pr häfte, hvarje häfte med 4 plancher.

IS IS

Häft. 9 & 10,

innehållande:

Text:	pag. 49—112 af Sednare Delen.
Plancher:	1. Kanak. (Honolulu.)
»	2. Malaj-Qvinna,
»	3. Inföding på Ön Pouynypet. (Carolinerne.)
»	4. Soldat och Landtfolk. (Buenos Ayres.)

STOCKHOLM, TRYCKT HOS ISAAC MARCUS, 1854.

10028.e

Häft. 11 & 12.

FREGATTEN EUGENIES

RESA OMKRING JORDEN

ÅREN 1851—1853,

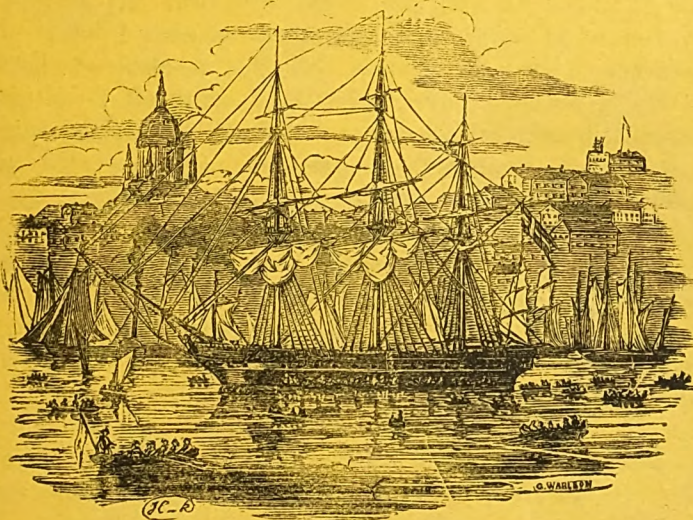
UNDER BEFÄL AF

C. A. VIRGIN.

REDIGERAD OCH UTGIFVEN

AF

C. SKOGMAN.

STOCKHOLM.

ADOLF BONNIER.

Pris: 1 R:dr B:co.

riella förlägenhet, som med tiden sannolikt kunnat afhjelpas, sällade sig en annan, hvars inflytande snart visade sig. Den dimma af vishet och magt, hvarmed styrelsen sedan urminnes tider vetat omgifva sig, var nu skingrad; folket måste se och känna att den regering måste vara svag, som ej kunnat skydda sina undersåter mot de föraktade fremlingarna, dem den med tillgjord förmäthenhet kallat rebeller, men som nu i Hongkong hade en fast plats att verka ifrån, "ett öga att se med, och en hand att slå med". Emellertid återgick allt till det yttre till sitt gamla skick. Innevånarne i de norra provinserna, som fått bevittna Engelsmännens öfverlägsenhet i striden, och funnit sig utom denna bättre behandlade af dessa fiender än af sin egen kejsares embetsmän och trupper, mottogo med vänlighet de sig i Schanghai bosättande Europeerna, och handeln började snart från Canton draga sig dit. Amoy, Fu-chau-fu och Ningpo hafva ej lyckats tilldraga sig någon betydande handel, och valet af dessa anses misslyckadt, en följd af den ringa kännedom man hade om landets topografiska förhållanden. Öfriga sjöfarande nationer skyndade att avsluta handelstraktater med China. Från Sverige afsändes 1846 för detta ändamål grosshandlanden C. F. Liljevalch, som följande året afslöt en sådan öfverenskomelse, och i sitt vid hemkomsten utgifna arbete med liflighet och sanning skildrat förhållandena i landet.

Ki-yeng blef guvernör i Canton och fick snart mycket att beställa för att hålla i ordning denna stora stads pöbel, utskummet af den illa kända befolkningen i de båda södra provinserna Kwang-tung och Kwang-tze. I December 1842 brände och plundrade pöbeln tre af de tretton faktorierna, för hvilka regeringen fick gifva skadeersättning. I Maj 1844 uppkommo oroligheter derigenom att amerikanska konsuln på toppen af sin slaggstång uppsatt en pil, hvilken af de lägre klasserna Chineser ansågs som orsaken till en kort derefter härjande epidemisk sjukdom. Ett par mandariners försök att på Hongkongs område indrifva skatter af der boende chinesiska fiskare afvisades med eftertryck af guvernören Sir John Davis. Åtskilliga gånger miss-handlades eller mördades Engelsmän, som begifvit sig ut på promenader i kringliggande trakter, och vi hafva en gång förut omnämnt det vådliga upplopp i Canton, som 1846 förorsakades deraf att några Europeiska fruntimmer visade sig ute. Så länge Engelsmännen höllo Chusan besatt, skyndade alltid Ki-yeng att på Sir John Davis' derom gjorda framställningar bestraffa de brottsliga, men sedan, efter de tjugeen millionernas betalande, denna underpant blifvit Chineserna återställd, började beredvilligheten att kallna, och slutligen erhöll engelska konsuln i Canton på en dylik framställan ohöfliga svar. Men Englands representant nöjde sig ej härmed utan sände ett par ångbå-

tar med 1000 man trupper upp till Canton. Under vägen landstego dessa vid alla batterier på flodens stränder och förnaglade eller förstörde på annat sätt ej mindre än 827 kanoner. Detta summariska förfarande hade en förträfflig verkan. Den stolta tonen sjönk betydligt både hos Ki-yeng och hos folket i allmänhet. De hittills ostraffade brottslingarne blefvo efterspanade, gripne och i Engelsmännens närvaro afstraffade. En vakt af chinesiska soldater förlades till faktoriernas skyddande i det såkallade Consuhuset, och den af krogar och liderliga nästen fulla Hog-lane, stråkvägen vid pöbelns anfall på faktorierna, blef vid sin närmast dessa belägna ända stängd med en hög och stark mur. Sedan dess hafva faktorierna varit fredade. Europeernes framställan att de skulle, enligt fredsslutets lydelse, vara berättigade att besöka alla delar af Canton, erkändes af Ke-yeng vara rättmätig, men han förklarade sig vara ur stånd att mot den talrika och vildsinta pöbeln skydda de fremlingar som begåfvo sig dit. Nöjda med att rättigheten dertill blifvit offentligen erkänd, afhöllo sig de engelska autoriteterna visligen från att göra denna sak till föremål för vidare tvister.

Kejsar Taukwang dog d. 25 Februari 1850, efter nära trettio års regering, och lemnade riket åt sin fjerde son Yih-chu. Ett par månader sednare utbröt i bergstrakten af provinsen Kwang-tze, under anförande af Li-ting-pang, det uppror som i denna stund spridt sig vidt och bredt omkring, och tillkännagifver sitt syfte vara den nuvarande Ta-Tsing-dynastiens fördrifvande och återupprättandet af Ming-dynastien, af hvilken ättlingar ännu skola finnas i lifvet. Man anser för afgjordt att åtskilliga af de i landet befintliga hemliga sällskaper spelat en betydande roll i detta uppror. Dessa sällskaper (Triaden, Vattenliljan m. fl.) hafva flera gånger varit utsatta för misstankar, till och med förföljelser från regeringens sida. Deras organisation och lagar äro blott ofullständigt kända, men man vet att de både inom landet och bland utflyttade Chineser (i Sinkapoor m. fl. ställen) räkna talrika anhängare. De stränga lagarna mot utflyttning äro numera upphäfd, och skaror af det himmelska rikets innevånare af båda könen flocka till indiska archipelagens många öar, till Mauritius och Cuba, Californien och Södra Amerika.

Hamnarnes öppnande är ej den enda fördel kriget tillskyndat sjöfarten. Tvenne lika kända som kunniga officerare, kapitenerna Kellett och Collinson*), användes hela tiden till hydrografiska arbeten på kusten, hvilkas resultater äro sjömannen tillgängliga i skapnad af

*) Båda dessa utmärkta officerare hafva under de till Sir John Franklins uppsökande utsända expeditioner haft viktiga befälsplatser.

en temligen fullständig samling kartor öfver dessa farvatten. Oaktadt många ofullständigheter i detaljer måste förutsättas existera, öfverträffa dock dessa kartor mångfaldigt alla förut befintliga. Chinans egen inhemska sjöfart har på annat sätt haft gagn af kriget och Engelsmännens herradöme på Hongkong. Skaror af junker och mindre fartyg hafva sedan urminnes tider på landets kuster ömsom bedrifvit saltsmuggling*). fiske eller sjöröfveri, dervid gynnade af segelfartens egna natur i dessa farvatten. De chinesiska fartygen kunna ej slå sig upp mot mussonen, utan gå till Sinkapoor, Java och öfriga orter i dessa trakter med nordosten, för att i Maj och Juni återvända med sydvesten. Junkflottorna komma och gå, liksom fiskstimmen på andra kuster, vid en viss årstid, och sjöröfvarfartygen dröja ej att i tid lägga sig på lur. Dessemellan drifva de, som nämnt är, andra yrken, och mandarinjunkernas oförmåga att hämma dessa röfverier har länge varit känd. Sedan ett par engelska örlogsfartyg fått sin station i Hongkong, färdiga att vid första underrättelse afgå, har tryggheten på hafvet blifvit ej obetydligt ökad. Utom andra lyckades kapten Loring, på korvetten Scout, en gång taga åttiosex kända bofvar, hvilka öfverlemnades till chinesiska auktoriteterna i Amoy och, med undantag af sju, blefvo halshuggna i Fu-chau-fu. Med ångbåtarnes biträde möter det ingen svårighet att intränga i de hamnar, hvarest dessa herrar förr trodde sig alldeles i säkerhet, och 1849 förstörde kaptenerna Hay och Wilcox, efter en het strid, i skärgården vester om Hongkong, ej mindre än femtionie junker tillhörande den beryktade röfware-amiralen Schap-ngai-tzis flotta. Olyckligtvis lyckades största delen af besättningarna att rädda sig genom att simma i land. Att mycket dock återstår att i denna väg uträtta visar en af Hongkongs köpmän hos engelska stationsbefälhafvaren förliden sommar (1853) gjord anhållan om förstärkning af eskadern. För europeiska fartyg äro dessa röfware föga farliga, om blott god utkik hålles och vapen finnas i beredskap. Dessutom frestas de ej mycket af en vanlig last, hvilken de hafva svårt att afsätta, hvarjemte de väl veta att europeiska fartyg sällan hafva mycket penningar ombord och att vederläggningen ej låter länge vänta på sig. Man har ofta exempel på att de tagit chinesiska junker och släppt dem sedan de bemäktigat sig penningar och andra dyrbara varor. Tvenne mindre opiiifartyg blefvo dock en gång öfverrumplade och större delen af deras besättningar mördade. Sedan utflyttningarne börjat har en annan industri ett par gånger föröfvats; de utvandrande hafva nemligen för-

*) Salthandeln är i China kejserligt monopolium. Se Liljevalch, Om Chinans Handel.

sökt bemäktiga sig fartygen för att på annat ställe sälja dem. Vi hafva hört omtalas två sådana, hvaraf vi påminna oss detaljerna vid det ena. Fartyget var amerikanskt. Under det besättningen åt middag, rusade en hop Chineser på stewarden, som i kabyssen var sysselsatt med bordsknifvars skurning. Han blef genast nedstucken, och beväpnade med knifvarna anföllo bofvarne de få på däck varande af besättningen, hvilka öfvermannades innan de öfriga hunno till hjälp. Emedlertid hade kapitenen, som skyndat ut ur däckskajutan, lyckats att, ehuru illa sårad, åter nå denna fristad och stänga dess dörr. Biträdd af en matros och en kanak från Honolulu, underhöll han från fönstren en så liflig musköteld, att Chineserna hals öfver hufvud skyndade ned i rummet. Luckorna pålades och fastspikades, och fartyget vände om till Amoy, som det lemnat blott ett par dagar förut. Det gjorde sig här af med sin vådliga last, och upphofsmännen till våldet, hvari endast en del af sällskapet deltagit, öfverlemnades till bestraffning åt de inhemska myndigheterna.

Tiden nalkas att lemna China, och vi måste dessförinnan våga ett omdöme om nationen, ofullkomligt och osäkert som det måste vara. Man har i allmänhet i Europa öfver en bank ansett Chineserna som stora skälmar, och de hafva i sin ordning ej haft några smickrande begrepp om oss. Detta förhållande synes oss hafva hufvudsakligen hvilat på lätt förklarliga missförstånd mellan de båda folken, hvars så olika seder och tankegång ömsesidigt ej kunnat uppfattas. Europeerne hafva, tills för kort tid sedan, såsom proskarta på Chineserna haft just den sämsta delen af dem, Cantons befolkning, och de under tidernas lopp i hongerna residerande köpmän hafva kanske ej alltid varit egnade att gifva något högt begrepp om fremlingar. Vårt svenska faktori torde i denna väg just ej vara att skryta med, det efterlemnade ej obetydliga skulder. Fulla och gräliga matrosar hafva ofta nog på Cantons gator tillställt slagsmål och oväsen, och man må ej förundra sig att dess befolkning, likasom andra menniskor, dragit förhastade slutsatser. De sednare årens händelser hafva bragt de båda folken — vi kalla Europeer och Amerikanare här ett folk — i närmare beröring, och denna har framkallat blidare omdömen å båda sidor. Det kan väl ej förnekas att sinne för svek och intriger ligger djupt rotad hos Chinesen, kanske just till följe af hans i allmänhet fredliga natur. Han vill freden till hvilket pris som helst och ljuger hellre än han strider. Men att öärlighet i handel och vandel skulle vara något utmärkande karaktersdrag hos honom, är väl ej så alldeles gifvet. Herr Liljevalch uppgifver uttryckligen att ofantliga affärer i China uppgöras på god tro; sådant tyckes bevisa motsatsen. Vi hafva hört en i Canton länge bosatt köpman säga att man vid uppgörandet af en affär

med en Chines må se sig väl före att man ej blir lurad på villkoren, men att engång öfverenskomna tydliga villkor gemenligen samvetsgrannt uppfyllas. Detta är i enlighet med det gamla ordspråket: "den som ej ser upp med ögonen, får se upp med pungen." Allt tyckes dock visa att Chinesen saknar våra begrepp om hederskänsla, hvilken, om ock stundom falsk eller missförstådd, dock utgör en mächtig driffjäder i ett samhälle. Bristen på denna känsla förklarar i våra ögon en hel hop saker man finner anmärkningsvärda. Vi nämna till exempel en enda, som sannolikt skall förefalla mången besynnerlig. Man har i Europa bland röfvarhopar stundom sett en sammanhållning, ett mod, en sjelfuppooffring af individen, som man måste beklaga ej varit använd i en bättre sak. Hos från samhället utstötta människor, hvilka begått alla slags grymheter, sölat sig i alla laster, har dock ofta lefvat en omutlig trohet för de kamrater ödet skänkt. Efter hvad vi kunnat inhemta — vi påminna om att vårt omdöme ej gör anspråk på någon-ting liknande ofelbarhet — så tyckes detta sammanhållande band saknas hos de nämnde yrkenas idkare i China. De föröfva med kall blod de gräsligaste grymheter, men frukta en strid der öfverlägsenheten å deras sida ej är ofantlig. Vid de tillfällen de blifvit anfallna af Engelsmännen, tyckes hvar och en individ endast tänkt på sig sjelf och sin säkerhet. Ingen har velat vara främst vid anfallet, alla främst vid reträtten. Hvars och ens tankar hafva varit riktade på den enskilda fördelen, ingens på det gemensamma företagets framgång i och för sig sjelf. Vi hafva valt ett kanske dåligt exempel, men det låg oss närmast till hands. Samma sinnesart, samma gry som verkar till sammanhållning hos tjufbandet, visar sig hos hederliga människor i samverkan till andra ändamål. Måne det ej är just detta gry som saknas hos chinesiska folket?

Att en stor omhvälfning förestår i China är åtminstone sannolikt, och kanske är en dylik ej aflägsen i det hermetiskt tillslutna Japan, hvarom vi snart få anledning nämna några ord. De verkande häfstängerna vid denna omhvälfning äro religion och handel. En ny frälsare, kallande sig Christi yngre broder*), predikar för de upproriska Chineserna, medan Californiens guld kallar andra till sin dyrkan. Hvad framtiden kan bära i sitt sköte, huru dessa förhållanden skola komma att utveckla sig, lemna vi åt de i politiken vise att utfundera.

*) Artighets-uttryck bland Chineserna, motsvarande ungefär vårt »ödmjuka tjennare». Om artigheten skall vara mycket stor, kallar man sig sjelf: »din dumma yngre broder».

XIV.

Segling till Manila och uppehåll derstädes.

1852. Dec. 29. — 1853. Jan. 14.

Förmiddagen d. 29 December herrskade mycken brådska ombord på Eugenie. Åtskilliga proviant-artiklar, som låtit vänta på sig, kommo ombord, blefvo inhissade och undanstufvade, chinesiske krämare gjorde de sista försöken att få afsätta sina varor, och vår vän Jack Junior, som följt oss hit, inkasserade med af förnöjelse gnistrande ögon ett par hundra blanka piastrar i betalning för alla de goda saker, hvarmed han under vårt vistande i China försett officerarnes bord. Med största omsorg instoppade han den ej obetydliga bördan der och hvar bland de vida rockarnes gömmor, och utbredde sig om sin skicklighet i att lura mandarinerna, när de ville söka gräl för att få preja honom. Han påstod att tulltjenstemännen vid visiterandet af båtar, dem de visste tillhöra förmögna personer, plägade ombord på dem medföra förbjudna varor dolda under kläderna, och under pågående visitation framtaga dessa såsom funna i båten. Jack förklarade sig dock vara för slug för att låta sig narras af dylika knep.

Middagstiden kom vår gamla lots, Wu-su, ombord för att taga fregatten ut till sjöss. Vi lättade kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m. och kryssade mot en frisk nordostlig bris för att löpa ut östra vägen, genom Laimun-rännan. Jack Junior hade rott i förväg med sin båt och tog afsked af oss medelst stort "chin-chin", bestående i affyrandet af ett större parti svärmare. Kl. 4 e. m. afgick lotsen, och innan solnedgången styrde vi kurs på Manila. De båda återstående dagarne af året blåste nordost-mussonen med tillräcklig kraft för att visa oss att de chinesiska timmermännens drifning ej dugde till mycket. Alla vaterbordsnåt läckte vida värre än förut, så att ett par hyttor i gunrummet blefvo för tillfället obeboeliga. Strömmen satte under dessa två dagar 30 mil (5 sv. mil) åt vestsydvest. Mot det inbrytande nyåret saktade sig

dock blåsten, och en del af nyårsdagen tillbragtes i stiltje med landet norr om Manila-viken i sigte. På eftermiddagen uppsprang en frisk bris från ostsydost, mot hvilken vi d. 2 och förmiddagen d. 3 kryssade. Luzons höga land var hela tiden i sigte, äfvensom de höga bergen på Mindoro. Middagstiden sistnämnde dag passerade vi den höga holmen Corregidor eller Mariveles, och inträdde i Manila-viken. Denne holme är skogbevuxen och har tvärbranta stränder, likasom den strax bredvid liggande mindre holmen Pulo Cavallo. I närheten uppsticka två klippor, kallade Munken och Nunnan. På Corregidor ligger en liten eskader af kanonslupar för att afvärja möjliga anfall af malajiska sjöröfvare, hvilka understundom oroa kusten. Genom en telegraf meddelas till Manila underrättelse om alla inträffande händelser. Man kan inlöpa i viken på ömse sidor om holmen.

Inne i viken blef vinden mycket ojemn och kastande. Midnattstiden ankrade vi på tretton famnars djup, lättade åter kl. 7 följande morgon, och passerande förbi en mängd stora fisk-katsor, ankrade vi kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m., på temligt afstånd från staden Manila, på fyra famnar mudderbotten. Fyren på kajhufvudet pejldes härifrån i O. N. O., ett enstaka, aflägsset, högt berg *) i N. N. W. Det förut i Hongkong sedda stora ångfartyget Susquehannah låg nu här tillika med ett annat amerikanskt örlogsskepp, korvetten Plymouth på tjugu kanoner.

Manila-viken håller omkring tretton svenska mil i omkrets och utgör den djupaste delen af en vidlyftig dal, hvars omslutande höjder ligga på några mils afstånd från vikens temligen långgrunda stränder. Endast vid dess mynning åt hafvet komma höjderna intill stranden. Staden Manila ligger vid vikens sydöstra sida å ömse sidor om floden Pasig, afloppet för den vidsträckta insjön Laguna del Bay. Flodens strömfåra är medelst tvänne sidomurar ledd ett stycke ut i viken, och djupet i rännan är tillräckligt för mindre handelsfartyg (100 lästers eller deromkring). En muddermachin hålles dock temligen jemnt sys-selsatt för att förekomma uppgrundning. På yttersta hufvudet af ena muren står en fyr. Tidvattnet är mycket oregelbundet och beroende af vindarna. Stundom äro två regelbundna tider på dygnet, men under frisk ostlig vind löper ebban hela sexton timmar å rad, floden blott de återstående åtta, eller något mera.

Det första man anmärker vid inträdet i floden är ett slags fisk-don, bestående af ofantliga håfvar, som från flåtar handteras medelst långa häfstänger eller vippar, liknande dem man på landet i Sverige ser begagnas för att ur brunnar upphemta vatten. Vi sågo flera

*) Vi kunde ej få reda på detta bergs namn, som dock sannolikt är Pampanga, efter det distrikt, i hvilket det ligger.

gångar dessa hafvar upplyftas, men fångsten var alltid klen, och bestod mest af småfisk. Sedan man passerat en sträcka på flodens högra strand belägna ruskiga hus, från hvars omgifningar vedervärdiga dunster möta den ankommande, landar man vid en på samma sida belägen stenbrygga, invid hvilken ett vakthus är beläget. Man befinner sig nu i förstaden Binondo, den utan jämförelse största och folkrikaste delen af den stad, som vanligen benämnes Manila, hvilket namn dock egentligen endast tillkommer den gamla, på flodens motsatta strand liggande, af fästningsverk omgifna staden. Infödingarne benämna alltid de båda olika delarna med deras egna namn, och deras utseende och herrskande karakter förete så väsendtliga olikheter, att man kan anse dem såsom hvarandras fullkomliga kontraster, såsom representerer för olika tidsåldrar. Vi hafva knappast någorstädes sett tvänne så olika vistelseorter inom så kort afstånd från hvarandra.

Binondo skäres af en kanal i två delar. Den mindre af dessa, mellan Pasig och kanalen, är hufvudsätet för handelsrörelsen och erbjuder en tafla af lif och rörelse. Längst ned mot floden hör man släggan bulta i åtskilliga smedjor, som om qvällarna erbjuda en pittoresk anblick. Arbetet hvilat några timmar under starkaste middagshettan, men drifves i stället långt på natten. Smederne äro allesammans Chineser, och arbeta både fort och bra. Längre upp vandrar man mellan rader af små otrefliga bodar, hvilka upptaga de flesta husens bottenvåningar, och utanför dem äro försäljningsstånd uppsatta, hvilka skyddas mot solen af tygskärmar. I de sednare utbjurdes af infödingar landets tillverkningar, såsom hattar, hvarjehanda slags tyger, hvilka vi längre fram skola omnämna, medan de ur bodarne framtittande chinesisfysionomierne nogsamt visa att denna idoga nation här, som på de flesta ställen i Indiska Archipelagen, slagit under sig detaljhandeln och handtverkerierna. Bland den stora mängden bodar anmärkas de talrika skobodarne, i hvilka man ser oerhörda massor af skodon, eller rättare af tofflor, den nationella fotbeklädnaden, utbjudas. De elegantare af dessa tofflor äro grannt broderade med guld eller silfver, och sulan är inuti högröd. Hufvudgatan leder till en bro öfver kanalen, hvaröfver man inträder i den andra, vidsträcktare delen af Binondo. Midtför bron är ett torg, vid hvilket en stor, rätt prydlig kyrka är belägen. Likasom alla i hela staden erbjuder den dock föga eget, och är i den mot slutet af 1600-talet herrskande stilen. Dess inre eger mycken glittrande grannlåt, men intet af konstvärde. Torget erbjuder ofta en högst pittoresk anblick, då en talrik människomassa i brokiga kläder af bjerta färger strömmar till eller från kyrkan. Vändande åt höger kommer man längs en lång gata till en gammaldags massiv stenbro öfver floden. Denna gata är något mindre upptagen af bodar,

och de obehagliga, flottiga Chineserna äro ej alldeles så talrika. Den vidsträckt stadens öfriga gator, torg och kyrkor erbjuda föga anmärkningsvärdt, förete liten eller ingen omvexling. Planutstakningen liknar den i spansk-amerikanska städerna vanliga, dock med åtskilliga afvikelser från den fullkomliga regelbundenheten. Husen hafva ock, till följe af klimatet, fått en betydligt olika konstruktion, ehuru deras planritning är någorlunda densamma. De platta taken förekomma här endast undantagsvis, på äldre byggnader. Bottenvåningen begagnas till kök och uthus, och den öfre omgifves på husets utsida af ett galleri, till hvilket en mängd öppningar leda från rummen. Några egentliga fönster finnas ej, utan är galleriet utåt sin hela längd försedt med skjutluckor, så att man kan få fönster hvar man behagar. Äro alla dessa luckor tillskjutna, insläppes en nödtorftig dager genom i dem anbragta tunn-skrapade skal af perlmusslor. Denna anordning är ganska tjenlig för att hålla rummen svala, och man lemnar luckorna öppna på den sida, hvarifrån vinden blåser. Hus med flera våningar förekomma knappast, åtminstone kunna vi ej påminna oss hafva sett något sådant.

Passerande öfver den ofvannämnda bron ser man uppåt floden en för ett par år sedan uppförd hängbro af jern, och på stranden ett stycke nedåt en ännu ej fulländad minnesvård öfver Magalhaens, hvar på finnes under en jordglob skrifvet: "Primus me circumdedit". Utkommen genom vakthuset vid brons ända, har man till höger gamla Manila, omslutet af fästningsverk, hvilkas skapnad och skick bära vittne om deras ålder. Det oaktadt tyckas de ganska starka, och deras lätta intagande af Engelsmännen under Sir William Draper torde väl hufvudsakligen få tillskrifvas de försvarandes svaghet eller oförmåga. Ingen fremling får vara bosatt inom befästningarna, och under natten stängas alltid portarna, så att ingen får passera ut eller in. Inkommen genom porthalvfen befinner man sig likasom i en helt annan värld än den man nyss lemnat i Binondo. Man tycker sig verkligen andas medeltidens luft. Försvunna äro bodar och Chineser, buller och støj, endast någon munk eller embetsman vandrar med allvarsam uppsyn utåt de öde gatorna, eller ser man ett par mörka ögon frambliftra från något nästan tillslutet galleri. Många resande hafva framställt denna ödslighet såsom en obehaglig, ja hemsk kontrast mot lifvet och rörligheten i Binondo. Sådant beror dels af tycke och smak i allmänhet, dels af sinnesstämningen för ögonblicket. Utan att vilja påstå att ej gamla Manila snart nog skulle blifva en något ledsam vistelseort, verkade intrycket deraf på oss snarare angenämt än obehagligt. Dess lugna och allvarliga karakter skänkte en hvilat åt sinnet, som snart tröttnas af det buller och støj man lemnat, i hvilket utesägligt vidriga Chineser ingå såsom hufvudbeståndsdel. Den ena efter den

andra af dessa visar sina otäcka anletsdrag, i hvilka man endast läser rå sinnlighet och egennytta. Det ligger något själlöst, något kallt i detta folks ögon: de plira af fägnad vid åsynen af en piaster, men i dem lyser ingen gnista af Promethei eld. Dertill ångar kring dess vistelseorter en egen qväfvande lukt. Här i den gamla staden kan man en stund få öfverlemna sig åt sina betraktelser utan att hvarje ögonblick blifva knuffad och stött, utan att oupphörligt störas af vidriga föremål, som med våld tränga sig på sinnena.

Stadens hufvudpunkt är torget, på hvars midt höjer sig en bronzstaty af Carl III, upprest af Philippinska Öarnas innevånare. Dess utförande är ganska vackert och omsorgsfullt, men någon adelhet i stil kan man naturligtvis ej vänta från denna monarks tidehvarf. Torgets öna sida bildas af general-guvernörens palats, en stor byggnad i enkel och pryddlig stil, den midt emot stående af rådhuset; af de öfriga den ena af publika byggnader, den andra af katedralen, uppförd i samma stil, som man ser genomgå de flesta kyrkor både här och i de spansk-amerikanska städerna. Dess inre är imponerande, ehuru effekten förefaller något splittrad; de höga halfcirkelformiga hvalfven uppbäras af ganska massiva fötter, prydda med korinthiska pilastrar. Något spår till göthisk stil kunna vi ej påminna oss hafva funnit i någon af härvarande kyrkors yttre eller inre. De öfriga fyra kyrkorna inom vallarna äro tenligen oansenliga, men deras inre ej utan behag, ehuru man träffar mera glitter än konst. Af åtskilliga taflor vi der anträffade, höjde sig ingen öfver den afgjordaste medelmåtta, och de flesta voro under all kritik. En af kyrkorna — vi minnas ej dess namn — hade för ej länge sedan till större delen rasat under en af de täta jordbäfningar, för hvilka Luzon är utsatt. Gruset var ej ännu undanröjdt, men frodiga plantor vexte redan på ruinerna. Jordbäfningen började under messan eller aftonbönen, och några människor skola blifvit ihjälslagna eller begrafna under gruset. En af de tjänstförrättande presterna hade ej hunnit porten förrän denna var tillstängd af grus och stenar från det instörtande taket. Mannen hade då hoppat upp i en nisch, som blifvit ledig derigenom att en der inqvarterad staty af St. Pehr eller St. Pål af skakningen nedstörtat, och kom oskadd undan faran, emedan muren förblef stående. Naturligtvis blef denna omständighet utmålad som ett stort underverk, ett prof på helgonets magt. Jesuiterernas kyrka är vidsträckt och liknar till det yttre mera ett fängelse än någonting annat. Dess massiva gråa murar tyckas ämnade att trotsa sekler. De enskilda husen i staden likna alldeles dem i Binondo.

Fästningsverkens glacis åt sjösidan användes till promenad; några skuggande träd finnas der väl ej, men stundom flägtar en uppfriskande sjövind. På landsidan löper äfven en bred körväg längs kanten af

glacisen: denna väg — kallad "la calzada" — är planterad med träd, men deras dammiga och vissnade utseende fögnar föga ögat, och afsticker starkt mot den frodiga vextlighet man på kort afstånd ser höja sig mot himmelen. Kort innan solens nedgång far Manilas vackra värld hitut för att efter intagen middag njuta af aftonsvalkan, hvars behag man först efter någon tids vistande i ett hett klimat lär att rätt uppskatta. Promenaden sker i små låga, lätta vagnar, förspända med ett par af landets små, men starka och lifliga hästar, ett mellanting mellan norrbagge och ölänning, och fortsättes till en stund sedan det mörknat. Man håller alltid på vägens venstra sida, det midtpå lemnade vida rummet är förbehållet general-guvernören, som man nästan hvarje afton såg derstädes. Han åtföljdes af en liten afdelning infödde lansierer, på Luzoniska hästar, något större än de till vagnshästar i allmänhet begagnade. Ett par gånger i veckan utföres regementsmusik på en liten slätt vid calzadans närmast bron belägna ända. De promenerandes antal plägar då vara något större än annars, och svärmar af infödingar trängas kring stället. Musikcorpserne bestodo till betydlig del af infödingar, men direktörerne voro mest Tyskar, som lyckats ganska väl inöfva sina underlydande, ehuru de flesta stycken som uppfördes tycktes oss något bullrande, eller till och med skrällande. Gemenligen ser man på promenaden herrar och damer färdas i olika vagnar, ehuru väl undantag från denna regel ofta förekomma. Damerna äro väl klädda, och man ser ej sällan vackra ansigten. Hattar hafva ej ännu lyckats göra intrång, utan de, som ej begagna den spanska mantillan, pryda allenast sina glänsande hårflåtor med en rosett eller en blomma, vanligen af någon mycket liflig färg. Den vältaliga solfjädern saknas naturligtvis ej. Oaktadt flertalet af de åkande består af Spaniorer, antingen från moderlandet utflyttade eller på ön födda, ser man ej sällan, i synnerhet om helgdagarna, infödda herrskaper deltaga i nöjet. Dessa damer äro ofta till löjlighet utstyrda med all slags brokig grannlåt, och vagnarne så fullproppade att man verkligen har skäl att beklaga de dragande öken. Likasom de flesta efterapningar, i synnerhet då de vända sig om klädsel och skick, taga de nämnda herrskapen sig illa ut vid sidan af originalerna.

Goda körvägar leda åt flera håll genom Manilas flacka omgifningar, men sträcka sig ej långt inåt ön. För fremlingen medför dock det lilla som finnes den fördelen att han beqvämligen kan se sig litet omkring, och de många i stadens grannskap belägna byarne äro verkligen värda att se, ehuru man snart nog ledsnar vid den rådande enformigheten, det oupphörliga upprepandet af samma saker under samma form. Dessa byar äro nästan helt och hållet befolkade af Tagaler, öns infödingar: endast en och annan Chines har öppnat en mer eller

mindre anspråkslös försäljning af matvaror och smärre kramgods, eller någon — vi behöfva väl knappt säga föga inbjudande — restauration. En förvånande massa barnungar, skiftande i många brytningar mellan brunt och gult, krälar omkring och under husen i ett tillstånd af fullkomlig nakenhet och munterhet. Vi säga under husen, ty de stå alla på stolpar, så att golfvet är från en aln till ett par famnar upphöjdt öfver marken. Det inre af de flesta erbjuder en bild af tarfligheten, och ej alltid af renligheten, men förmögnare personers äro både rymliga, snygga och bekväma, samt hålla sig svala under hettan, emedan det utspringande taket hindrar solstrålarna att intränga, under det deremot vinden har fritt inträde genom de glesa väggarna. Bamburöret ingår i dessa hus som hufvudbeståndsdel, och ofantliga buskar af denna sköna och nyttiga vext bilda herrliga alléer längs stora sträckor af vägarna. Mellan husen frodas kokos- och areca-palmer, brödfrukt- och apelsin-träd, mango och bananas: mellan dessa vaxa blommande buskar och famnshöga örter i den omåttligaste yppighet. Flere stadsboar hafva här landtställen, och de snygga, väl underhållna kyrkorna bidraga ej obetydligt att försköna landskapet. På fälten mellan byarna äro planteringar af ris och sockerrör. I de grunda kanaler, hvaraf de genomskäras, vältra stygga bufflar sina hårlösa kroppar. Deras hud har samma gråblå, leraktiga färg, som den italienska buffeln, men kroppsställningen är olika dennes. Kroppen är kortare och tjockare i förhållande till benens höjd, deremot äro de uppstående hornen vida längre, och deras spetsar äro endast så pass bakåtböjde att sjelfva hornens plan sammanfaller med pannans. Det stora hufvudet har en något spetsig nos, hakan prydes af ett glest skägg, blicken uttrycker dumhet och ilska. Man ser dem stönande af förnöjelse vältra sig i dyn liksom svinen. För öfrigt äro de högst nyttiga djur, användas till alla slags arbeten, och handteras med största lätthet af infödingarne, ehuru de, enligt allmänt gängse sägen, alldeles icke vilja stå under befäl af en hvit. Annan hornboskap användes mest till slagt. Större delen deraf är af det i Indien allmänna med puckel på manken försedda slaget. På grisar är i byarne ingen brist, och antalet af fjäderfä är högst betydligt. Det är ej blott för nyttans skuld som hönsafveln med förkärlek bedrifves. Tagalens hufvudpassion är tuppfäktning, ett i dessa länder allmänt nöje, hvartill vi snart skola återkomma.

Luzons spanska befolkning har samma seder och lefnadssätt, som man öfverallt hos detta folk anträffar, naturligtvis med några af klimatet förorsakade ändringar. Sålunda är umgänget här mera slutet än i Södra Amerika. Värmen är för stark: att göra eller emottaga besök blir en ansträngning, och större delen af dagen tillbringas med

13 JU 57

att i vårdslös dräkt göra intet. Åtminstone torde detta gälla om damerna, hos hvilka man tycker sig sakna den liflighet och språksamhet som utmärker andra fruntimmer af spansk härkomst. Karlarnes tid är säkerligen föga bättre använd. Efter intagen middag promeneras på calzadan, och om qvällarne göras visiter. Fästningsportarnes stängning är ett betydande hinder för umgängeslivet, emedan all gemenskap hvarje qväll derigenom afbrytes, just vid den tid (kl. 11 e. m.) då dansen plägar komma i gång och den egentliga munterheten börja.

Öns egentlige innebyggare, Tagalerne, tillhöra väl malajiska rasen, men man märker tydligen en skillnad i utseendet mellan dem och öfriga öars innevånare, och språket skall vara betydligt skiljdt från malajiskans olika dialekter. Tagalens näsa föreföll mindre platt, mera utstående än andra Malajers, och hudfärgen mindre dragande i rött än hvad man gemenligen såg i Sinkapoor. Huruvida denna olikhet är inneboende hos rasen eller tillkommer genom blandning med fremmande elementer, kunna vi ej afgöra. Kroppsbyggnaden är i allmänhet liten och späd; vi kunna ej påminna oss bland dem hafva sett någon storvext individ, ehuru väl en och annan äldre qvinna hunnit till temliga dimensioner på vidden. Händer och fötter äro små och välbildade, och hos helt unga kvinnor träffas täcka former, som dock snart spårlöst försvinna, vanligen lemnande i utbyte en skrynklig magerhet. Gudsintet, medgörlighet och begifvenhet på nöjen skola vara folkets utmärkande karaktersdrag. Utom en papua-artad stam i öns inre, äro innevånarne samtliga kristne. Denne sistnämnde stam, kallad Negritos, bebor bergstrakterna i öns medelpunkt och har ännu ej blifvit underkufvad. Unga individer deraf skola några gånger blifvit förda till Manila, men oftast inom kort tid borttränat och dött. Såvida afbildningar och beskrifningar gifva vid handen likna Negritos, såsom äfven namnet angifver, betydligt den afrikanska rasen. Man skall hos dem anträffa jernvapen, direkte smidda af en nära gedigen malm. Belägenheten af de grufvor eller streck, hvarifrån denna malm erhålles, är ej rätt känd.

I staden utgör den blandade rasen eller mestiserne ett ej ringa antal. Man träffar individer af denna såsom underordnade tjenstemän, detaljhandlande, bodbetjening, tjenstefolk och i andra dylika yrken. Flera af dessa handlande ega betydlig förmögenhet. Efter den större eller mindre ingående proportionen af hvit och färgad, närmar sig mestisens utseende naturligtvis den förre eller sednare. Med undantag af några af de förmögnaste kläda de sig liksom Tagalerne. Den af dessa brukade dräkt är ganska egen, och till betydlig del af inhemsk tillverkning. Karlarne bruka vida byxor, vanligen randiga

i rödt och hvitt, och utanpå dessa en skjorta af det tunnaste, mest genomskinliga tyg, äfvenledes randigt, så att hvarannan rand är tunnare än den mellanliggande, som dock stundom är af annan färg. I hvardagslag eller under arbete utbytas dock dessa sköra och något kostsamma plagg mot likartade af gröfre materialier. Hufvudbonaden består af en skålförmig hatt, inuti försedd med en efter hufvudet passande kalott. Kanten är på utsidan beslagen med messing eller silfver, och upptill prydes hatten af en knapp eller spets af samma material. Insidan är målad med cinober. Qvinnodräkten består af en omedelbart på kroppen knuten kjortel af bomullstyg i brokiga färger, mest rödt och gult, utanpå hvilken sättes ett skynke, som snävt tilldrages om lifvet. Det saknas dock ofta. Detta plagg — allmänt brukadt bland Malajerna under namn af "sarong" — hindrar benens fria rörelse och ger kroppens ställning en egen rakhet och styfhet, samt gången en viss trippande takt. Bröst och axlar täckas af en kort blus, till formen liknande den af Roms och Greklands qvinnor i forntiden begagnade, endast med den skillnad att den ofta har långa vida ärmar. Den är tillverkad af samma slags tunna tyg som karlarnes skjortor. Kroppens färg skiner starkt derigenom. Små halsdukar och schalar, kastade öfver axlarna och framtill hopfästade, såsom bland tjensteflickor i Sverige brukas, äro i allmänt bruk. Håret bäres uppstruket och hopvridet i nacken, karlarna hafva sitt rundklippt hängande kring axlarna. Fotbekläden består, äfven bland de förmögna, endast af toffeln, åtminstone i hvardagslag: kanske tillkomma silkesstrumpor vid mycket högtidliga tillfällen. Tofflens ofvanläder är helt kort framtill, och bakstycke saknas naturligtvis alldeles: sulan är så smal att lilltån alltid lemnas utanför lädret, och är inuti rödmålad. Mycken lyx användes i denna del af toaletten: de rika hafva sina tofflor broderade med guld eller silfver, till och med perlor, ehuru naturligtvis sådana dyrbara plagg ej äro i ständigt hvardagsbruk. Båda könen tugga betel till en ytterlig grad, och se således inuti munnen ut som förödelsens styggelse. Man måste hafva sett detta otäcka bruk, för att kunna göra sig föreställning om dess vidrighet.

I stadens folkmängd ingår ett betydligt antal Chineser, af hvilka åtskilliga äfven träffas i byarne. Idoga och sparsamma hafva de här, likasom på de flesta andra ställen i Indiska Archipelagen, slagit under sig handtvokerierna och småhandeln. Det himmelska rikets söner förblifva sig alltid lika, och dräkten är äfven densamma som i moderlandet, den långa hårpiskan inberäknad. Besynnerligt nog förefaller det dock att träffa sådana, som ej kunna tala chinesiska språket. ett mycket vanligt fall härstädes bland dem som äro födda på ön. De

Engeström af J. F. Meyer & Co. i Stockholm

TAGALSK QVINNA.

13 JU 57

tala endast tagalska och något litet spanska. Den chinesiska befolkningen på Luzon eger samma rättigheter som öns öfriga innevånare, men är underkastad en serskild polisuppsigt och får ej hafva några afgudatempel. En del deraf är döpt, resten förmoda vi vara utan erkänd religion, något som enligt allas utsago vanligen hänger temligen löst på Chinesen. Utom i ofvannämnde yrken träffar man många af dem såsom tjänstefolk i förmögnare hus, i hvilken befattning deras händighet, läraktighet och ordningssinne gifva dem ett afgjort företräde framför den latare och lättsinnigare Tagalen. Huruvida ärlighet ingår bland deras dygder lemna vi dock osagdt, och måste uppriktigt bekänna att släktet här föreföll oss vida mera motbjudande än i China.

Manila saknar ej allmänna nöjen. Komedier och farser uppföras på två theatrar, dels på spanska, dels på tagalska. De besökas hufvudsakligen af de lägre klasserna. En af bambu och mattor uppförd tjurfäktningsbana finnes i närheten af calzadan, men der uppförde fäktningar skola vara af allra uslaste slag, både hvad tjurar och menniskor beträffar. Nationella nöjet bland infödingarne är tuppfäktningar. En god och vacker stridstupp är egarens ögonsten. Man ser denne vid promenaden bära sin tupp på armen, smeka och klappa honom. Rättigheten att hålla fäktningar tillhör kronan, som utarrenderar den distriktsvis. För Manilas distrikt betalades nu 20,000 piaster om året. Striden försiggår på en dertill inrättad bana utanför staden, hvarest hvar och en mot låg afgift kan få låta sin tupp strida. Betydliga vad hållas på de stridande djuren, och då de äro beväpnade med långa rakknifshvassa stålsporrar, blir utgången gemenligen dödande för endera, ej sällan för begge. All slags fäktning på andra ställen är vid vite förbudet, men man ser ofta i byarne tupparne på egen hand öfva sig i konsten.

Om qvällarna erbjuder den närmast hamnen liggande delen af Binondo ett ganska eget skådespel. Gatorna äro då mycket väl upplysta, dock hvarken med gas eller lampor, ty den officiella upplysningen är så godt som ingen; men från de många mångelskestånden sprider sig ett stundom bländande sken, utgånet från derstädes uppsatte lyktor, ljus eller torrvedsfacklor. På de tvärgator, som ej hafva några sådane stånd, herrskar ett genom kontrasten djupt mörker. De många mörka och brokigt klädda figurer, man ser hvimla om hvarandra i det röda fackelskenet, bilda en besynnerlig, fantastisk taffa. På en gata nära landningsstället hölls stundom vid fackelsken en ordentlig marknad, hvarest hundradetals, ja tusentals menniskor trängdes kring högar af ris, fisk, sönderslitet kött, innanmäten och andra saker af det oaptitligaste utseende och en lukt, som åtminstone ej talade för

varornas färskhet. Taflan var dock så märkvärdig, så rik på effekt, lif och rörelse, att vi oaktadt dessa obehag med stor förnöjelse vandrade der långa stunder. Allmän munterhet herrskade bland folkmassan, der pratades och skrattades, men man såg ingen drucken, hörde intet tecken till gräl eller tvister. I allmänhet tyckas sederna och umgängessättet fått en anstrykning af den spanska höfligheten, och här bosatte utlänningar berömma de lägre klassernas foglighet och den goda ordning, som städse är rådande. Polisen skall vara god och påpasslig, och allvarsammare brott förekomma ganska sällan.

Ganska goda hoteller finnas, hvarest man mot det ej obilliga priset af halfannan piaster om dagen erhåller bostad och mat, båda af oklanderlig beskaffenhet. Ekipager finnas der alltid att tillgå till ett pris af två och en half piaster om dagen, och i proportion för kortare tid. Naturligtvis förena sig gerna två personer om ett sådant. Icke desto mindre faller sig vistandet i land snart något kostsamt för den hvars aflöning ej är beräknad för dylika utgifter. Råkar man dertill i sällskap med andra bättre lottade officerare, t. ex. amerikanska*), så lär man sig snart inse nödvändigheten af att hålla sig beskedligt ombord i sådane hamnar, hvarest ej lättheten att komma till och ifrån land tillåter att ett par gånger om dagen göra denna färd. I Manila får man betala en piaster för att blifva satt ombord, landbåtar äro ej till hands om man åstundar fara i land, och det långa afståndet gör att fartygets båtar ej när som helst kunna sändas. Det är för öfrigt endast morgon och afton som man med något nöje kan vara ute: midt på dagen är hettan gemenligen tryckande.

Under vårt vistande härstädes, i Januari månad, den som borde vara svalast, gick värmen i skuggan nästan hvarje dag öfver 30° och solen var brännande het. Om morgonen kl. 5—6 var deremot termometern i land ända ner på 24°—22°, och luften var då högst angenäm, men redan kl. 9—10 var man belåten med att komma under tak och nästan afklädd få lägga sig att hvila. Himmelen var i allmänhet klar, men luften disig; mindre regnskurar förekommo ett par gånger. Vinden höll sig svag och ombytlig mellan ost och nord, någongång åt ömse håll öfverskridande dessa gränser. Några dagar herrskade nästan fullkomlig stiltje; friskare bris förekom endast undantagsvis för kortare tid. Barometern stod här betydligt lägre (omkring 5^{mm}) än i China. Enligt personers utsägo, hvilka på ön tillbragt längre tid, skall under de tider solen är i zenith värmen vara föga eller intet större än då solen är aflägsnast derifrån.

*) En löjtnant vid Förenta Staternas flotta har under sjukommendering öfver 1500 dollars i aflöning och hemma 1200. Icke destomindre hafva vi hört åtskilliga klaga öfver sin låga aflöning.

Beläget under ett sådant luftstreck och till följe af sin topografiska beskaffenhet väl vattnadt, måste Luzon vara bland de fruktbarraste länder på jorden. Vi hafva redan sett att man ej behöfver färdas långt, för att blifva derom ögonskenligen öfvertygad. Utom en hel hop saker till omedelbar förbrukning, framalstrar ön ris, socker, tobak, bomull, indigo och andra färgstoffer, förträffligt kaffe och ofantliga quantiteter tobak, hvars odling är ett monopolium för regeringen, som dervid skall använda 20,000 arbetare, förutom några tusen kvinnor af alla åldrar, hvilka arbeta i cigarr-fabrikerna. Tobaksmonopolet inbringar staten öfver två millioner piaster. Kakao har blifvit planteradt och lemnar en vara, som ej eftergifver den från Guayaquil. Skogarne lemna förträffligt byggnadsvirke af flera slag. De stora båtar, man ser uthuggna ur en stam, och de alnsbreda, tjugu till trettio alnar långa golfplankor, man understundom träffar i husen, utvisa att träd af ovanlig storlek finnas att tillgå; man finner till och med tillräckligt svåra för att lemna hela master till en femtio kanons fregatt *). Den så kallade Manila-hampan är en ej oväsentlig exportartikel. Den erhålles af en art bananaspalm (på spanska kallad abaca) och skeppas dels rå, dels slagen till tågvirke, som utmärker sig genom sin smidighet och lätthet. Det mesta af denna vara går till Förenta Staterna. Af här etablerade utländska handelshus äro de engelska och de amerikanska mest betydande och kunna sägas beherrska marknaden. Styrelsen säges hafva gynnat de amerikanska, under det den af politiska skäl med misstroende betraktat Engelsmännen. Under nuvarande förhållanden tyckes dock detta ej böra fortfaara. Landets varor uppköpas gemenligen från producenterna af spanska eller mestiz-handelsmän, hvilka afyttra dem till exportörerna. De utländska husen befatta sig ej heller med någon försäljning i detalj, utan går denna äfven genom infödingar. Af besökande fartyg äro de engelska talrikast, eller nära hälften af hela antalet, hvori äfven spanska fartyg (kustfarare oberäknade) ingå. För svenska fartyg kan endast undantagsvis frakt påräknas, och någon laddning af svenska produkter kan ej gerna vinna någon afsättning. Af jern förbrukas ej några betydliga quantiteter, och det mesta deraf kommer från England; dock har svenskt jern alltid en säker efterfrågan, fast till ringa belopp, och vi hafva i ett lager i Manila med förnöjelse sett de fosterländska bruksstämplarne. Hufvudsakliga importen är manufaktur- och fabriksvaror, och såsom på de flesta andra ställen, har Eng-

*) Ett sådant fartygs stormast af ett enda träd har blifvit förfärdigad på varfvet i Cavite, ett par mil sydväst om Manila.

land redan marknaden på dylika i sin hand, ehuru Frankrike, Tyskland och Förenta Staterna i vissa grenar tälla med handelns drottning. Ett par tyska hus äro numera etablerade i Manila.

Ej så obetydlig industri har utbildat sig på Luzon, ehuru dess alster ej bilda någon egentlig handelsgren, utan antingen förbrukas på stället eller blott såsom kuriositeter föras till Europa. Seldon och läderarbeten tillverkas både prydliga och af god beskaffenhet. Af den finare manilahampan väfvas lätta klädningstyger med ränder eller rutor af silke i lifliga färger. Dessa tyger säljas till temligen billiga priser och äro ofta utmärkt vackra. Infödingarnes förr omtalade tunna klädesplagg äro till det mesta af sådant tyg, mer eller mindre utsiradt med broderier. De rikare nyttja ock stundom det af trådarne i ananasplantans stielk förfärdigade tyg, hvilket är mycket dyrbarare, och användes till utomordentligt fina och sköna broderier. Denna industri är helt och hållet tagalsk, Chineserne befatta sig ej dermed. De dyrbaraste broderierna äro så dyra, att endast rika personer förmå köpa dem, men man träffar äfven till måttliga priser ganska vackra arbeten. Det enda man skulle vilja anmärka mot dem är, att tygets färg i allmänhet ej är nog hvit, utan dragande i gulgrått. Såsom exempel på priser å de dyrbarare vilja vi anföra skjortor till femtio piaster, näsdukar till trettio och deröfver, balklädningar till två eller tre hundra, långschawlar till upp emot ett hundra o. s. v. Det finaste råämnet vexer ej på Luzon, utan på den närbelägna ön Panay. Man finner således den herrliga ananas färga ögat genom sin skönhet, näsan genom sin doftande lukt och gomen med sin ljufliga smak, samt slutligen dess stielk förvandlas till de prydligaste och finaste toalettpersedlar för det vackra könet. Utom nämnde tyger tillverkas i Manila åtskilliga flätade saker, såsom hattar, cigarrfodral m. m. Hattarne äro ytterst lätta, och vackra medan de äro nya, men förlora sig snart och hinna ej på långt när i styrka och varaktighet de kring Guayaquil tillverkade. Dessa sednare kosta också mångdubbelt mera. Detsamma gäller om cigarrfodralen. Fremlingen må ihågkomma att städse pruta dugtigt, isynnerhet om han köper af en Chines, mot hvilken man aldrig må hafva ringaste försyn. Skam och blygsel äro för honom fullkomligt okända ting, och man må ej tveka att bjuda hälften af hans första pris, och, om han ej genast går in derpå, nedsätta sitt bud till tredjedelen, hvarefter man möjligen kan tänka på att jemka litet med sig. De nämnda tygerna och broderierna utbjudas gemenligen af tagalska qvinnor, som hålla temligen bestämda priser, på hvilka man ej kan göra några afprutningar af betydenhet, äfven om man köper något större parti. De visa alltid med största beredvillighet sina varor, äfven om handeln går klen, och man må be-

undra det tålmod och den omsorg, hvarmed de åter sammanlägga de upprifna sakerna. Kan man tala spanska, så äro de dervid alltid färdiga att inlåta sig i samspråk, och snart har man reda på individens alla egna familjeförhållanden och en god del af grannskapets på köpet.

Färska lifsmedel erhållas i Manila till måttliga priser, och på frukt af många slag finnes öfverflöd under en viss årstid. Under tiden för vårt besök var brist derpå. Egentliga proviantartiklar må ej påräknas till större myckenhet, och man får betala dem dyrt. Någon inrättning att förse fartyg med vatten finnes ej, utan får man med egna eller hyrda båtar hemta det ett stycke upp i floden. Vattnet är grumligt, men blir godt då orenligheten fått tid att sjunka till botten.

General-kapitanatet Philippinske Öarne, under hvilket äfven Ladroneerne räknas, styres af en guvernör och general-kapiten, som förerar högsta civila magten och militär-befälet. Nuvarande innehafvaren af detta höga embete är general-löjtnanten Don Antonio Urbistondo, markis af La Solana. Han åtnjuter i årlig lön, utom en mängd förmåner in natura, 28,000 piaster. Befolkningen inom hans styrelseområde är svår att bestämdt uppgifva, emedan på åtskilliga öar (t. ex. Mindanao) Spaniorerna endast innehafva obetydliga sträckor, och de i geografiska verk förekommande uppskattningar ej rätt tydligt yttra sig om huruvida de oberoende folkstammarna ingå i deras beräkningar. En detaljerad uppgift för 1837 upptager nära 3,300,000 personer, men folkmängden har sedan dess ökats, och uppgick 1850 till öfver 3,800,000. Statens inkomster utgöras hufvudsakligen af tobaksmonopoliet, som lemna netto öfver två millioner piaster; öfriga inkomster, såsom tullar, monopolier på försäljning af spirituosa, på tuppfäktningar m. fl., lemna omkring en million i nettobehållning, så att moderlandet årligen hemtar tre millioner piasters vinst på denna koloni. Manila är den enda för utländska handeln öppna hamn, men fartyg få anlöpa Bachi-Öarne för att förse sig med proviant eller vatten.

Den på Philippinerna förlagda truppstyrka består till ojemförligt största delen af infödingar, men befälet uteslutande af infödda Spaniorer. Den reguliera styrkan består af fem regementen infanteri, hvardera å 1000 man, åtta kompanier artilleri, ett kompani ingenjörtrupp och fem squadroner kavalleri. Dessutom finnes en provincial-milis, bestående af sex infanteri-regementen, hvaraf dock vanligen endast ett är under vapen. För krigsbehof kan dessutom uppåddas en styrka af 5—6000 man af alla vapen. De kring Manila förlagda trupper voro utmärkt väl hållna. Deras rymliga och snygga kaserner ligga ett stycke utom staden. Beklädnaden är hvit och väl lämpad efter klimatet, gevären (af fransk modell) tycktes vara goda, och exercisen

gick oklanderligt, eller till och med förträffligt; koloniens flotta har sin station vid staden Cavite, ett par mil vester om Manila. Lokalen är förträfflig för varf och andra anläggningar, men allt hvad som finnes är i förfallet skick. Med undantag af några ångbåtar och skoner-tar, består flottan endast af omkring sextio kanonslupar af olika slag, med 25—40 mans besättning. De större föra svåra kanoner, de mindre blott lätt artilleri. Deras bestämmelse är endast att skydda kusterna mot anfall och härjningar af malajiska sjöförvare, hvilka ofta i stort antal ofreda dessa farvatten. Dessa vikingar hafva sitt hufvud-tillhåll på Sulu-Öarne, men träffas öfverallt på kusterna af Borneo, Celebes, Mindanao och andra öar. På sednaste tider hafva de dock blifvit mindre djerfva, sedan de åtskilliga gånger blifvit allvarsamt tuktade både af Engelsmän och Spaniorer. Ångbåtarne hafva dervid isynnerhet varit af nytta, emedan de kunnat följa röfvarne in i deras kryphål. Med anledning af deras mohamedanska religion kalla Spaniorerne dessa malajiska befolkningar för Mohrer (moros), en visserligen alldeles origtig benämning. Kanonsluparne äro fördelade på åtskilliga stationer längs kusten. Att dömma efter hvad vi hade tillfälle att se, äro de ganska väl hållna och bemannade, en anmärkning som före oss d'Urville gjort om den vid Samboangan (på Mindanao) förlagda afdelning.

Manila är säte för en erkebiskop, som har under sig biskopar i Nueva-Segovia, Caceres och Zebú. Att åtminstone det lägre presterskapet icke kan stå på någon hög grad af odling och kunskaper, kan man väl på förhand sluta till, och den skildring deraf, som magister Andersson lemnat, är just ej rekommenderande. Utom det sekulära presterskapet finnes ett antal munkar, som dock ej är betydligt. I staden ser man ofta dylika med högtidlig min på gatan räcka sina händer åt förbigående att kyssas. De flestas frodiga utseende och glada min vitsorda mera om ett makligt och frossande lefnadssätt än om stränga vakor och botöfningar. En förordning förbinder provinsguvernörerna att tillse att ej de andliga göra intrång på de verldsliga myndigheternas område eller visa dem missaktning. Det oaktadt skall presterskapets inflytande vara stort, isynnerhet i de aflägsnare provinserna.

Sedan långliga tider har man vant sig att anse Spaniorernes framfart i sina kolonier såsom höjden af grymhet och omensklighet. Utan att förneka eller ursäktas de grymheter, hvilka vid Amerikas eröfrande blifvit begångna, våga vi dock hysa den tron, att den historiska framställningen deraf ej saknar öfverdrifter, och om befolkningar försvunnit, torde orsaken vida mera få sökas i de genom umgänge med den hvita rasen spridda sjukdomar, (såsom koppor m. fl.), än uti

något egentligt handgripligt utrotande. Man må ihågkomma att flera af de i början från Spanien till Amerika afgångna expeditionerna voro företag af enskilda personer, endast godkända af regeringen. Att uti ett aflägsset land, hvarest styrelse och lagar knappast funnos till, dylika äfventyrare under den dubbla inflytelsen af vinningslystnad och religiös fanatism begingo en mängd grymheter, må ej väcka förundran. Men om vi litet ransaka huru andra nationer understundom farit fram, så måste man erkänna att Spaniorerne ej stå ensamme i utföningen af grymheter mot besegrade folkslag. Englands förfarande i Indien har äfven inom landet väckt högljudt klander, och åtskilliga citerade fakta äro ej serdeles uppbyggliga. Förenta Staternas upplyste medborgare hafva behandlat Nord-Amerikas Indianer på ett stundom hårdt, stundom försåtligt sätt, och krigets i Algeriet annaler lemna mer än ett prof af fasaväckande grymheter, utförda af en civiliserad nation alldeles i våra dagar, grymheter, så mycket mera klandervärda, som åsigter och seder förmildrats sedan sextonde århundradet. Det mer eller mindre lysande resultat som vunnits, ursäktar väl ej helt och hållet handlingen: ändamålet, man lyckats vinna, bör väl ej helt och hållet taga hedersplatsen framför det man med handlingen åsyftat, och på 1500-talet ansågs det minst lika förtjenstfullt att omvända hedningarna till kristendomen, som nu att utföra den temligen obestämda procedur, hvilken man kallat civilisera dem. Man omvände då med eld och svärd, nu civiliserar man med kanoner och minié-gevär, och Fransosen anser sig kanske gjort Araberna en lika stor tjänst genom det gräsliga uppträdet i Dahara-grottan, som Spanioren Amerikas innevånare genom det blodiga omvändelseverket. Att för öfrigt de spansk-amerikanska kolonierna lemnat något stort resultat, kan naturligtvis ej falla oss in att påstå, men påminna om att lagarne för slafbefolkningen der varit och ännu äro vida mänskligare än i Förenta Staterna. I hvilket fall som helst kan dock ej något klander för hårdhet drabba det styrelsesätt, hvarunder Philippinernas befolkning länge lefvat. Dessa öar skulle utan tvifvel i t. ex. Holländarnes händer ega vida större sträckor odlad jord, afkasta mycket mera, och inbringa moderlandet mångdubbelt mot hvad som nu är fallet, men vi äro öfvertygade om att infödingarnes belägenhet ingalunda skulle förbättras. Under det Javanesen får för sina herrars räkning arbeta mera än hvar femte af årets söcknedagar, är Tagalen på Luzon högst obetydligt betungad med skatter. Ett måttligt arbete är tillräckligt för att fylla hans inskränkta behof, till och med förse honom med en del öfverflöds-artiklar, och den lediga tiden tillbringar han i glädje och munterhet. Äfven i intellektuelt afseende är han bättre lottad än stamförvandterna på Java, för hvilka i den vägen intet

blifvit gjordt af deras fremmande herřskare. Philipplnernas befolkning, den under Spanien lydande nemligen, är kristen, redan ett ej obetydligt steg framåt på civilisationens bana, och man skönjer klart dess verkningar i folkets utseende och skick. Landets inre styrelsesätt stöder sig på ett slags kommunal-författning, om hvars beskaffenhet vi vilja nämna några ord.

Styrelsen inom hvarje provins skötes af en landshöfding (alcalde mayor), som med civila myndigheten förenar befälet öfver i provinsen förlagda trupper. Hvarje provins delas i ett större eller mindre antal kommuner (pueblos), som förestås af "gobernadoreillos." Hvar och en af dessa biträdes i utöfningen af sin myndighet af en poliskommissarie (teniente de justicia) och ett antal underordnade tjenstemän (alguaziles). Gobernadoreillon afdömer polismål, civila mål af mindre betydighet och anställer ransakning i större sådana och brottmål, som hänvisas till alcalde mayor. Hvarje pueblo är åter delad i små afdelningar (barangas) af fyratio till femtio familjer, inom hvilka en hufvud- eller ordningsman (cabeza) finnes tillsatt, som ansvarar för ordning och skick, uppbär utskylderna, och är sina underlydandas målsman i deras angelägenheter. De tolf äldsta cabezas inom hvarje pueblo sammanträda i början af hvarje år för att tillsammans med gobernadoreillon välja honom en efterträdare. De tre kandidater, som erhållit de flesta rösterna, uppföras på förslag, och högsta styrelsen, eller i de aflägsnare provinserna alcalde mayor, utnämner en af de tre, hvilka gemensamt med den afgående välja de underordnade tjenstemännen, hvars val dock skall godkännas af alcalden. Gobernadoreillon skall kunna läsa och skrifva spanska språket, och naturligtvis vara af god frejd och något personligt anseende. Samma rättigheter, som de ofvannämnda, äro äfven tillerkända Chineserna, dock med några inskränkingar, såsom att de bland sina stamförvandter endast få till gobernadoreillo välja bland dem, som bekänna sig till kristna religionen.

Enligt gammal sed plägar Chinesernes nyvalde gobernadoreillo i Manila under ett par veckor efter sin utnämning vissa dagar hålla öppet hus för hvem som vill besöka honom. Den nu valde var en mycket förmögen man, och söndagen efter trettondedagen var hos honom stor emottagning, hvilken en i Manila väl bekant amerikansk köpman föreslog oss att besöka. I hans sällskap begåfvo vi oss först till en mestiz-handlande, med hvilken huset gjorde betydliga affärer, och som ansågs ega öfver 100,000 piaster. Till följe af högtiden var en ofantlig folkmassa i rörelse, processioner framtågade öfverallt under musik, och gatorna voro upplysta af en mängd ljus och facklor. Trängseln blef snart så stor, att vi måste lemna våra vagnar och gå till fots. Sålunda kommo vi till mestizens temligen aflägsna bostad,

hvars yttre utseende var högst tarfligt, och föga skiljde sig från de vanliga malajhusens. Inuti var det deremot ganska hyggligt. Vi emottogos mycket vänligt af värden, en gammal skrynklig man med ett par stora betelbussar i munnen, och klädd alldeles som en man af folket, med skjortan hängande utanpå benkläderna. Den gladlynta frun i huset var äfven klädd på fullkomligt inhemskt sätt. Ett antal gäster var redan anländt, deribland några figurer, som deltagit i någon procession, och ännu voro utstyrda i glittrande dräkter af silfver- och guldpapper. De vederqvickte sig nu efter ansträngningarne vid ett med såväl mat som dryck rikligen försedt bord. Vi erbjödös förfriskningar i skapnad af champagne, öl, kognak och vatten m. m., hvarjente alla ingredienser för beredning af betelbussar kringbjödös. De bestodo af nätt skurna stycken betelblad, klufna areca-nötter och kalk, hvilka båda sednare ingredienser insvepas i bladet, för att sedan införas i munnen. I areca-nötternas ställe begagnas äfven så kallad gambier *). Vi lemnade naturligtvis dessa läckerheter i sitt värde, och gingó att bese husets märkvärdigheter, bestående af fyra grannt utsirade helgonbilder af halfannan alns höjd. Deras kläder voro öfversållade af äkta guldbroderier, och vid högtidliga tillfällen, då de bäras i procession, behängas de med smycken till flera tusen piasters värde. Tiden tillät ej något längre uppehåll, utan vi tog afsked af värd-folket, uppsökte våra vagnar, och skyndade till chinesiska gubernadorellons bostad.

Der var fullt hus och man måste tränga sig fram genom skaror af chinesiska plebejer, som skockat sig i förstugor och trappor. Hela våningen var äfven fullproppad med menniskor, isynnerhet den tillämnade danssalen, som pryddes af ett porträtt af drottning Isabella. Den samling fysionomier man här hade för ögonen var högst märkvärdig att åse. Spanska och fremmande officerare trängdes bland mestizer i alla möjliga färgskiftningar mellan rödbrunt och hvitt, täcka spanska damer i prydliga toaletter skymtade fram mellan Tagalmamseller och europiserade Chinesiskor; i det kring huset löpande galleriet sutto små bruna pojkar uppklätrade på takstolparna med vaxstaplar i händerna, bildande lefvande karyatider, och en rad plattnästa chinesiska arbetskarlar begapade med vederstyggligt vidöppna munnar och stirrande, glaslika ögon den herrlighet de hade utbredd framför sig. Snart började dansen, men trängseln var för stor, för att den skulle kunna blifva liflig. Ganska underhållande var det att se en smalögad chinesisk skönhet fara åstad i en polka eller galopp; vi anse dock

*) Erhålles genom kokning af bladen af *Uncaria Gambier*, tills en stark dekokt är bildad, som afdunstas i solen, då en seg kaka återstår. Tillverkas mest i Sinkapoer och begagnas i Europa till garfämne. Enl. Liljevalch.

sådant som ett bevis på stigande civilisation bland de himmelska. Bland de hvita damerna sågos åtskilliga vackra ansigten, dock ej i så stort förhållande som i Södra Amerika är vanligt. Hettan var qväfvande, oaktadt alla fönster och dörrar stodo på vid gafvel. Framåt midnatt serverades supé på ett halft dussin bord, vid hvilka gästerna fördelade sig efter färgen, de hvita vid ett, ljusbruna vid ett annat, gula vid ett tredje, o. s. v. Alla borden voro belastade med fat, innehållande höns, kalkoner och skinkor, stekar och fiskar, pastejer och kakor i riklig mängd, och gästerne af båda könen tycktes i allmänhet försedde med en strykande matlust. På dryckesvaror, nemligen champagne, engelskt öl och porter, var ej heller brist, och vi sågo en yngling på nio eller tio år, ett verkligt "enfant terrible", med största ledighet hålla i sig sitt glas skummande nektar, genom hvilken något för ofta förnyade manöver tyngdkraften slutligen fick öfvermagten på honom, så att han försvann under bordet. Denna tropikens brådmogna produkt hade förut roat sig med att genom sin på ändan af en sprätting käpp anbragta lorgnätt med kännareblick mönstra de förbisväfvande damerna; den ledighet, hvarmed han lät sin blick halka långsamt hela figuren, från hufvudet till foten, utvisade en viss öfning i denna utan motsägelse angenäma sysselsättning. Vi se således att denna förträffliga ras ej är inskränkt inom Europa. Hela tillställningen hade något sällsamt, något fantastiskt, af den art man ej snart glömmet; skada blott att vi ej nog lifligt och målande kunnat beskrifva den.

Mr Sturgis, chef för det betydande amerikanska handelshuset Russel & Sturgis, som någon tid förestått svenska konsulatet i Manila, hade nu i anseende till sin tillämnade hemflyttning lemnat det, men lofvade dock att vidare sköta tjensten, tilldess någon efterträdare hunnit utnämnas. Kommendör-kapiten Virgin har såsom sådan föreslagit en Hr Jenner, Schweitzare till nationen. Hr Sturgis underlät likväl ej att under fregattens uppehåll visa oss all gästfrihet och välvilja. Vårt besök i Manila slöts d. 14 med en bjudning på "déjeûner dansant" ombord på ångfregatten Susquehannah, hvartill en del af stadens notabiliteter voro inbjudna. Deribland anmärktes general-guvernörens närmaste man, en äldre herre af fryntligt utseende, som oafbrutet rökte cigarr. Tillställningen började med frukost ombord på korvetten Plymouth, derefter dansades på Susquehannah, hvarest middag intogs. Eugenie var redan till segels då vi lemnade den muntra, på slutet till och med något stojande tillställningen.

XV.

Sinkapoor och Batavia.

1853. Jan. 14 — Febr. 12.

 Lockan var fem på eftermiddagen när fregatten lemnade sin ankarsättning. Vinden var nordostlig: den friskade betydligt när vi kommo ut i viken, och i solnedgången blåste en god bramsegelsbris. Vi styrde på loppet norr om holmen Corregidor, men i mörkret hölls för nära norra landet, och fregatten stannade kl. $\frac{3}{4}$ 9 e. m. under temligen god fart helt beskedligt på en från stranden några hundra alnar utskjutande lerbank. Påstötningen skedde så sakta att ingen knyck förmärktes, och de under däck varande först genom kommandoorden för seglens bergande gjordes uppmärksamma på att någonting passerat. Babords ankare fälldes, och så snart seglen blifvit beslagna, utsattes båtarne: ett varp utfördes akterut om babord, dess kabel intogs genom en kanonport och lades till spels. Snart visade sig dock att fregatten stod för stadigt fastkilad för att gifva med sig för detta hjälpmedel, vattnet var i fallande, och sedan varpet blifvit vindadt väl styft, för att hindra fartygets drifvande högre upp på banken, beslöt chefen att afvakta nästa aftons höga vatten.

Vinden blåste under natten ganska frisk från nordost, och åstadkom tillräckligt sqvalp för att komma fregatten att stundom hugga något litet med aktern. På morgonen d. 15 utfördes, åt samma håll som varpet, styrbords ankare med iklammat plikttåg, som lades till öfre däckets spel, men oakadt alla mans förenade krafter rörde sig fregatten ej. Kl. 7 f. m. anlände från Corregidor tvänne kanonslupar under befäl af den der posterade officeren, löjtnanten vid flottan Muñiz, som erbjöd sitt biträde och meddelade att han genast i dagningen telegraferat till staden för erhållande af en ångbåt från Cavite. Arbetet fortgick dock oafbrutet: nio batterikanoner lossades och lades i sluparna, sexhundra kulor i barkassen, och tjugusju cisterner vatten

Fregatten Eugénies Resa. II.

9*

tömdes och utpumpades för att lätta fartyget, som likväl vid förnyad vindning på plikttåget ej rörde sig det ringaste. På eftermiddagen ankom en ångbåt på 360 hästar, och ankrade ett stycke utanför fregatten. Framåt kl. 10 e. m. var högt vatten, och genom invindning på plikttåget blef fregatten åter flott, hvarpå ångbåten började bogsera: men sedan tågen på de fällda ankrarna voro utstuckna, måste ångbåten stoppa, emedan de längs sidan liggande, hårdt lastade kanon-sluparne lupo fara att sänkas af sjösqualpet, hvarvid akterskeppet åter kom på grund. Två kanoner hissades nu från hvardera slupen ombord, hvarpå de båda satte af från fregatten och ankrade litet närmare land. Kl. 2 på natten började ångbåten ånyo bogsera och fregatten flöt nu med lätthet af grundet och ankrade några hundra alnar längre ut. Den 16 och 17 åtgingo att lätta de båda ankrarna med deras ketteringar och tåg och förrätta andra nödvändiga arbeten. Kanon-sluparne och en läringsbåt afsändes till den närbelägna Mariveles-viken för att fylla vatten. Sistnämnde dag i solnedgången lättade fregatten och ankrade en timme sednare i samma vik. En af sluparna utvisade med lanternorna rätta ankarplatsen, hvarest djupet var 15—20 famnar och botten lera. Mariveles-Viken erbjuder under nordost-mussonen en god ankarplats, och vatten kan der bekvämligen fyllas från en bäck längst in i viken. Stränderna bestå af skogvuxna höjder, och ved kan der med all lätthet erhållas. Från vår ankarplats pejladess klippan Nunnan (la Monja) i S. t. V., och de små nära stranden belägna klipporna Cochinos (grisarna) i V. S. V.

Löjtnant Muñiz och hans slupbesättningar hade hela tiden med största beredvillighet gått oss tillhanda, och Eugenes besättning förtjenar det högsta loford för sin raskhet, villighet och ihärdighet under det tunga, långvariga arbetet i en hetta, som om dagen steg till 29°—30° i skuggan. Den skildring herr Muñiz gaf oss om det lif, de spanske sjöofficerarne föra på småstationerna härstädes, var ej serdeles lockande. Inqvarterade i usla hyddor, ofta långa tider i saknad af annan kost än den bland Tagalerna brukliga, och beröfvade all möjlighet till sällskap eller umgänge, måste tiden blifva dem lång. Den på Corregidor förlagde kan åtminstone litet emellanåt få nyheter från staden, och i skogsdungarna på holmen finnas, likasom i kringliggande trakt på sjelfva Luzon, en mängd af rådjur, som erbjuda en nöjsam jagt. Tagalerna döda dessa med gillrade bågar af bambu, uppställda vid de smala gångvägar genom snåren, hvilka leda till de vattendrag, dit djuren gå att dricka. Vilda bufflar dödas på samma sätt. De begagnade pilarnas uddar göras äfven af bambusplintor, hvilka, härdade i eld, kunna hvässas tillräckligt för att genomtränga den tjocka buffeln från sida till sida. Rådjuren skjutas äfven med handbågar,

hvilka infödingarne med mycken färdighet begagna, ehuru någon verkan deraf ej kan förväntas på längre håll än fyratio till femtio steg.

Om morgonen d. 18 afseglade Eugenie från Mariveles och kanonsluparne återvände till Corregidor. Vinden var hela förmiddagen ganska svag, den förmådde ej ens fylla seglen, som oupphörligt slog mot masterna under fartygets starka rullningar, förorsakade af en våldsam dyning från norr. Kl. 4 e. m. var landet ännu i sigte. Vinden var nu friskare, men sprang i solnedgången tvärt från ostlig till nordlig, ifrån hvilket håll han fortfor till midnatt. Följande dagen var dyningen lika stark, och samma vindkastning i solnedgången föreföll. Åfven d. 20 fortfor dyningen, men upphörde d. 21 att vara kännbar. Sistnämnde dag var vinden styf från nordnordost, och de tjocka moln, hvaraf himmeln understundom var öfverdragen, utvisade att vi nalkades det eqvatoriala klimatets område. Den utanför kusten af Cochinchina belägna ön Pulo Zapata, som vanligen angöres, passerade vi under natten mellan d. 21 och 22. Hittills hade ingen märklig ström observerats. Vinden fortfor frisk från nordost, med omvexlande mulet och klart väder, och på förmiddagen d. 24 fingo vi i sigte Pulo Aor, en klippig ö, belägen ungefär sex svenska mil från Malakkas sydöstra kust. Ett par timmar efter solnedgången syntes från däck fyren på Pedra Branca, en holme utanför östra inloppet till Sinkapoor-sundet. Fyren är kringgående. Vinden blef framåt midnatten, då den passerades, laber och ostadig från nord och nordvest. Under seglingen från Pulo Zapata hit hade strömmen satt åt V. t. S., 14 mil ($2\frac{1}{2}$ sv. m.) i dygnet. Luftens temperatur hade under seglingen från Manila hållit sig om dagen på 26° — 28° , om natten 22° — 25° ; vattnets mellan 25° — 27° .

Ett par timmar sedan vi passerat Pedra Branca, anropades fregatten af en fiskarebåt, hvarifrån lots erbjöds, och då vakthafvande officern, efter att hafva tillfrågat chefen, gaf jakande svar, kommo tvänne figurer derifrån ombord, hvilka vi befunno vara Hinduer från Koromandelkusten, muselmän till religionen och nästan fullkomligt okunniga i engelska språket. Inseglingen till Sinkapoor är ytterst lätt, och den enda fördel en lots kan skänka, är kännedom om strömmens sättning på olika punkter, men äfven denna är väl utmärkt på de goda specialkartor, som finnas öfver sundet. Floden sätter vestvart, ebban ostvart, men då mussonen blåser hårdt blifver tidvattnet oregelbundet. Vi fortforo att mot den svaga nordvesten kryssa inåt sundet. Dess stränder bildas åt norr dels af Malakka-hälföns sydliga spets, dels af Sinkapoor-ön, åt söder af öarna Bintang och Battam. På de förra finnas temligen höga bergåsar, men de sednare äro ganska låga, och alla äro öfvervuxna med tät skog. som räcker ända ut i hafvet.

Frampå förmiddagen stillnade vinden alldeles ut, men hjälpta af strömmen och en och annan liten flygande vindkåre, nådde vi kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m. Sinkapoors redd, hvarest vi ankrade på tretton famnar, mudderbotten. Strax derefter ankom ombord en båt från den här liggande engelska örlogsbriggen Contest, och den vanliga saluten gjordes med tjuguet skott, som från batteriet vid staden besvarades.

Det dröjde ej länge förrän fregatten var omgifven af en mängd båtar, hvars former starkt kontrasterade mot de sednast sedda chinesiska farkosterna och de i Manila brukliga klumpiga, ur en tjock träd-stam urhålkade pirogerna, eller så kallade "bancas". Några af dem som här visade sig voro af den skarpaste form och lättaste byggnad, och flögo som svalor åstad öfver vattnet. De flesta roddes af Hinduer, än från Koromandel, än från Malabar-kusten, och man kan mot måttlig betalning (en piaster om dagen) hafva en sådan båt med fyra roddare och styrman till sin disposition. Man färdas i dem helt bekvämt, skyddad mot regn och sol af ett tak af blad och mattor. Andra, större båtar voro fullastade med hvarjehanda bland sjöfolk afsättliga varor, hvaribland i första rummet må anmärkas högar af ananas, en frukt man här får i fullkomlighet. Den vexer vild på åtskilliga små holmar, och för ett par skilling får man en pjes af en dugtig melons storlek, hvars präktiga utseende endast öfverträffas af dess förföriska smak. Man må dock med varsamhet njuta af denna loekande frukt, som till myckenhet förtärd ofta åstadkommer elakartad rödsot. Små malajkanoter inställde sig äfven ombord, medförande snäckor och koraller, papegojor och markattor, i hvilka alla varor en liflig handel snart uppstod. Ett slags personer, man här får göra bekantskap med, är de såkallade dubaschernerna, som motsvara compradorerna i China. De äro allesammans Hinduer, ofta af hög kast, och de största skälmar man kan tänka sig. I någon af Marryats romaner förekommer en sådan herres meritlista, ganska säkert tagen ur någon sådan samling af betyg, som de vanligen medföra, och hvilkas innehåll deras okunnighet om engelska skrifstilen sätter dem ur stånd att känna. En af de ankomna var försedd med rekommendation af vår konsul på stället, herr Reid, (medlem af huset Johnston & Co), och blef på denna grund antagen, men vi funno honom snart vara en in-piskad skälma. Han var en medelålders man af godt utseende, omsorgsfullt klädd i hvita kläder och dito turban, och hade ett ljusgult streck måladt i pannan från hårfästet till näsroten, ett tecken på hans kast. Han talade engelska obehindradt, var högljudd i försäkringar om sin ärlighet och rättsskaffenhet, och affekterade en viss gladlynt godmodighet, hvaraf dock ingen lät bedraga sig. Icke nöjd med att söka för egen räkning lura alla på bästa sätt, lånade han för samma

ändamål sitt biträde åt åtskilliga sina landsmän, till hvilkas industri-företag ombord vi snart skola återkomma. En roddbåt lejdes för fregattens behof, för att i hettan spara de i alla fall temligen träget sysselsätta egna båtbesättningarna.

Den lifliga handel, Sinkapoor drifver med alla hamnar i de Indo-Chinesiska farvattnen, församlar naturligtvis på reddan en mängd fartyg af olika slag. För sjelfva handelns beskaffenhet skola vi strax i kort-het redogöra, och nöja oss för ögonblicket med att nämna att Sinka-poor är frihamn i ordets vidsträcktaste bemärkelse, emedan inga hamn-umgälder eller tullar komma i fråga, och fartygets last ej ens behöfver uppgifvas. Man kommer och går när man behagar, utan någon formalitet. Bredvid opium-klippery, som i förbigående tittar in för att få höra nyheter om marknaden, ser man den chinesiska junken, som, hitkommen med nordost-mussonen, afvaktar den motsatta för att åter-vända. Den förra har ej ens beslagit sina segel, den sednare har nedtagit större delen af sin enkla takling, byggt tak öfver hela däck, och afskedat sin besättning, som till tiden för återresan skaffar sig arbete i land. Nära ett klipper-skepp af nymodigaste konstruktion ligger ett af konungens i Cochinchina handlande örlogsskepp, en tro-gen afbild af de för ett sekel sedan i Europa begagnade små fregatterna. De skola vara byggda efter en fransysk modell, äro oaktadt sitt gammalmodiga utseende ingalunda fula, och skola vara goda seglare. Alla handlande nationers flaggor ses om hvarandra, men en del fartyg kunna knappt sägas tillhöra någon nation. Dessa äro de små skutor hvarmed de så kallade Bugis-handlande företaga sina äfventyrliga resor, för att på Borneo, Sulu-Öarna och bland de oberoende stammarna på Celebes och andra i dessa trakter belägna öar uppköpa der frambragta varor. Fartygen ombyta flagg lika ofta som deras egare nation; desse sednare äro dock gemenligen af mer eller mindre utblandad chinesisk ras. Besynnerliga höga och smala fartyg, liknande dem för flera år-hundraden sedan i Europa begagnade och de arabiske så kallade "gorabberne" med sin starkt utfallande förstäf och tvärhuggna akter, bilda för ögat ovanliga föremål. Mellan de till ankars liggande fartygen rör sig en mängd båtar, stora och små, seglande eller roende, lastpråmar och malaj-kanoter. Desse sednares ärender äro ej alltid af ärligaste slaget. Befolkningen på Malakka-Sundets stränder idkar nemligen stundom sjöröfveri, och äfven från aflägsnare öar ankomma vikingaskutor för att i Sinkapoor förse sig med vapen och ammunition, hvilka varor ej öfverallt kunna erhållas, då all handel dermed är för-buden i de spanska och holländska besittningarna, till och med i Makassar, som för några år sedan förklarades för frihamn. Malakkas och Sumatras innevånare företaga dock ej några egentliga rövaretag,

utan inskränka sig till att anfalla fartyg, som i närheten af kusten falla i stiltje, och dem de genom förut afsände spejare, som göra sig ärende af att ombord utbjuda höns, frukt eller andra småsaker, funnit vara för svaga att göra allvarsamt motstånd, eller hvars besättningar befunnits ej vara på sin vakt. Äfven Chineser bedrifva här sjöröfveryrket, men inskränka sig gemenligen till att utöfva det mot sina egna landsmän, hvarvid de stundom äro i komplot med en större eller mindre del af prisens besättning. Lättheten hvarmed en fremling kan, utan att vara känd, vistas om ej i staden Sinkapoor åtminstone på ön, kommer naturligtvis dessa banditer väl till pass, och vi hafva hört af trovärdig person berättas, att en chinesisk junk blifvit dagen efter sin afresa, strax utanför sundets mynning, tagen af röfvere, som omedelbart derefter med sin pris återvänt till Sinkapoor, sålt lasten till några af sina landsmän, och derefter spårlöst försvunnit.

Staden genomskäres af en liten å, vid hvars mynning ett batteri är beläget. Denna lilla befästning är af ingen betydighet för försvaret, utan tjenar blott till salutens besvarande eller någon alltför näsvis röfverebåts afvisande, något som dock väl numera ej gerna kan komma i fråga, sedan ångbåtarnes verksamhet så betydligt hämmat rövveriet. Man har dock hört klagomål öfver att sådant ej alltid skett med nog eftertryck, men å andra sidan äro många personer alltför benägna att vid allvarsammare åtgärder skrika om grymhet och barbari. Malajen öfvar ena dagen fiske eller handel, den andra begagnar han sig af dervid erhållna underrättelser för att i sällskap med en hop af sina landsmän röfva och mörda, saker dem han anser alldeles tillbörliga. Att under sådana förhållanden det ofta måste för örlogsfartygens befälhafvare vara alldeles omöjligt att skilja mellan skyldiga och oskyldiga, eller rättare, dem som för tillfället äro oskyldiga, faller af sig sjelft, och den behandling Malajerne utöfva mot sina fångar är ej lämpad att göra vedergällningen mild. Kanske skulle man dock kunna önska att de tillfällige bestraffningarne, som snart glömmas, utbyttes mot en jemnare bevakning, hvarigenom anledningarne förekommas, men de svårigheter och kostnader, som dervid möta, torde ock böra tagas i beräkning. Enligt allt hvad vi kunnat inhemta är Malajens karakter snarare mild än grym, när ej hans passioner tillfälligtvis blifvit retade: till och med de fruktade röfvere-stammarne på Borneo och Celebes skola i sin dagliga sammanlefnad ingalunda visa något blodtörstigt lynne. Men sjöröfveriet är bland dem ett hedrande yrke, likasom hos våra vördade förfäder, och roflystna furstar hafva fortfarande underhållit denna åsigt. Kanske hafva rövverierne ofta blott varit ett sätt att, visserligen med dryg ränta, medelst våld återtaga hvad man genom list blifvit beröfvad. Vi hafva redan en gång (i

kap. XII) vidrört dessa ämnen, men måste af brist på noggrann och vidlyftig kännedom om faktiska detaljer inskränka oss till att endast antyda förhållandet *).

Den vester om ofvannämnde å belägna delen af staden är hufvudsätet för handeln och affärerna. Köpmännen hafva der sina kontor och magaziner, handtverkarne sina verkstäder och bodar. Närmast åns mynning är staden väl bebyggd med stora hus, hvars bottenvåningar ofta omslutas af arkader, en god sak i detta klimat, der man hvarje dag af året har att skydda sig mot en brännande sol och få eftermiddagar gå förbi utan en eller annan häftig regnskur, som förvandlar de vid ån belägna landningstrapporna till bäddar för skummande vattenfall. Ån är gemenligen fullpackad med pråmar och båtar, och då tidvattnet stiger åtta eller nio fot, är rännans bredd och djup vid olika tider ganska olika. Allt efter som man nalkas stadens yttre delar blifva boningarne glesare och sämre; det är i synnerhet Chineser som der äro bosatte. Embetsmännen och de förmögnare köpmännen bo antingen på landet eller i stadens öster om ån belägna del. Då en bro mellan de båda stränderna skulle i närheten af hamnen vara i vägen för de många stundeligen passerande taklade båtarna, underhålles kommunikationen med små färjor, och skjul äro vid landningsställena uppbyggde för att skydda den väntande mot sol och regn. Längre upp för en bro öfver ån. Guvernörens bostad ligger på en sakta sluttande kulle, belägen på något afstånd från stranden; man har derifrån en skön utsigt öfver staden med kringliggande trakt, redden och öarna på andra sidan sundet. Mellan kullen och stranden är en stor öppen plats, endast upptagen af en kyrka och några publika byggnader. Invid stranden är ett monument af Sinkapoors innevärdare upprest åt nuvarande general-guvernören i Indien, markisen af Dalhousie **). Sinkapoor är nemligen ostindiska kompaniets besittning och dess guvernör är tillika styresman öfver kolonierna Penang och Malakka. Öster om nämnda öppna plats äro några väl byggda gator, men snart kommer man ut bland en ruskig befolkning af Chineser, med alla denna nation åtföljande obehag, och än längre åt öster stöter man på malajstaden. Byggd på stolpar i ett kärr, hvori mangleträdet frodas och fyller luckorna mellan husen, förefaller den såsom ett drifhus för alla slags sjukdomar, och ett nattligt vistande derstädes skulle otvifvelaktigt för Europeen vara dödande. På Malajerna tyckes kärrångornas verkan vara alldeles motsatt, och man ser här en talrik skara

*) Se t. ex. Liljevalchs arbete om Chinas Handel, sid. 290, om handeln på Sumatra och dervid förekommande örlighet.

**) General-guvernör sedan 1848.

mörkt rödbruna barn med förnöjelse plaska i det grunda, dyiga vatten. En ej ringa del af befolkningen har ej ens fast bostad, utan lefver på sina kanoter, i dag här, i morgon på Sumatra, och dagen derpå på någon annan ö. Dessa ströfvande menniskor, hafvets nomader, som lefva af fiske och tillfällig arbetsförtjenst, äro färdige att deltaga i sjöröfverier när framgång kan med säkerhet påräknas, och heldre till det yttersta inskränka sina behof än de underkasta sig något fortfarande, stadigt arbete, benämnas här hafsmenniskor — "orang-laut".

Staden Sinkapoors anläggning daterar sig från den allmänna freden 1815, då Engelsmännen till Holländarne återlemnade det under kriget eröfrade Java. Ändamålet med dess anläggande och förklarande för frihamn var att få en framskjuten postering, från hvilken engelska handelns i dessa farvatten fördelar skulle med lätthet kunna bevakas och befräjas, icke med vapnens magt — Sinkapoor är i militäriskt hänseende för närvarande knappt nog till husbehof utrustadt — utan med företagsamhetens och kapitalernas. Det var Javas engelske guvernör under ockupationen, Sir Stamford Raffles, som utsåg platsen, och i enlighet med dess fredliga bestämmelse erhöles ön genom köp af sultanen af Djohore *). Ön har ungefär skapnaden af en rhomb, hvars största diagonal ligger i ost och vest, och hvars omkrets uppgår till omkring nio svenska mil. Den var vid köpets afslutande endast bebodd af några "orang-laut", ej en kvadrataln var odlad, endast tät skog och bambusnår erbjödo sig för de första nybyggarnes blickar. Det var det geografiska läget och reddens godhet som afgjorde valet, och den framgång, hvarmed det kröntes, har visat att Sir Stamford var en man den der kände sin sak. Afsedd ursprungligen endast till en marknadsplats för andra orters varor, har ön dessutom redan en ej obetydlig inhemsk produktion att aflåta, och ännu finnas betydande sträckor af den bördigaste jord att afrödja och upparbeta. Produkternas beskaffenhet skola vi snart komma till.

Den vexande rörelsen behöfde naturligtvis armar, och de dröjde ej att inställa sig. Från ömse sidor tillströmmade menniskor tillhörande de båda äldsta kända civilisationer, den hinduiska och den chinesiska, medan de närmast boende malajiske folken nöjde sig med att se på, och ännu i dag endast undantagsvis bidra till ökandet af Sinkapoors materiella arbetsstyrka. Den oinskränkta personliga friheten att efter behag komma och fara, ej vara underkastad någon skatt eller afgift, någon inskränkning i afseende på religion, någon undersökning i afseende på föregående lefnadsförhållanden, verkade naturligtvis i detta

*) På södra ändan af Malakka-Halvön.

afseende högst förmånligt, om man ock skulle vilja anmärka att den sålunda bildade befolkningen ej just kunde komma att bestå af serdeles aktningsvärda elementer. Erfarenheten har dock visat ett bättre resultat än man skulle förmodat, och egentligen grofva brott äro inom öns område ingalunda vanliga. De flesta förekomma bland Chineserna, och bestå af rövverier och rån, eller bedrägerier, hvaribland falsk myntning intager ett hufvudsakligt rum. Hinduerne berömmas för sitt stilla och ordentliga lefverne, gröfre brott äro bland dem sällsynta. Bland Malajerna förekomma stundom mord af svartsjuka eller hämndlystnad, samt smärre snatterier; driffjädern är passionen eller ögonblickets frestelse; någon på förhand beräknad, af egennyttan förestafvad missgerning lär sällan kunna läggas denna del af befolkningen till last. Vi vilja nu i andra afseenden nämna några ord om de olika i Sinkapoor bosatta nationer.

De hvite utgöra naturligtvis en till antalet obetydlig, men genom intelligens och kapitaler mycket öfvervägande del af det hela. Man träffar bland dem representanter af de flesta större handlande nationer, men det är klart att Engelsmännen skola bilda flertalet, äfven om man ej i beräkningen medtager embetsmännen, hvilkas antal dessutom är högst inskränkt. Här förlagde trupper äro gemenligen Sipahis (Sepoys), till och med den lilla artilleristyrkan tillhörde Madras Artillery. Befålet består dock, såsom bekant är, af Engelsmän. Dessa hinduiska trupper utgöras mest af mohammedaner, och kunna i duglighet och utseende jemföras med de bättre bland europeiska trupper, men äro i dessa heta klimater vida tjenstbarare än de sednare, bland hvilka sjukdomar vanligen anställa betydliga förödelser, äfven på sådana ställen der klimatet ej egentligen är osundt. Farsoter förekomma ej i Sinkapoor, och äfven de i heta klimater vanliga febrar anses der såsom sällsamheter, men man måste naturligtvis taga i betraktande att den hvita befolkningen nästan uteslutande tillhör sådana samhällsklasser, som kunna inrätta sin lefnadsordning på det för helsan lämpligaste sätt. Det är daggen samt kärrens och den fuktiga markens nattliga utdunstningar, som äro för helsan så farliga, och den på post stående soldaten får snart vidkännas deras och den brännande middagssolens förenade inflytelse, hvilken väl ej alltid visar sig i bestämda sjukdomar, men snart undergräver den starkaste europeiska kropps-konstitution.

Chineserne utgöra säkerligen den talrikaste afdelningen bland öns innevånare. De hafva sträckt sin verksamhet till alla fredliga yrken, och vi hafva redan nämnt att de ej försmå de mindre hederliga bland dem, hvartill vi äfven räkna sjörövveriet, i anseende till det okrigiska

sätt, hvarpå det af denna nation bedrifves. Man träffar här rika chinesiska handlande och bankirer, medan handtverkerierna och detaljhandeln nästan uteslutande bedrifvas af de mindre förmögna, och slutligen den stora massan förtjenar sitt bröd som dagsverkare i staden eller på landet, ty äfven åkerbrukets arbeten sköter Chinesen bra. Kockar och tjenstfolk i allmänhet, krogvärdar och spelhusbankörer, trashandlare och tjuvgömmare tillhöra alla denna folkas. De flesta individer äro från provinsen Foh-Kien, och hitkomma med junker eller europeiska fartyg. Amoy är skeppningsorten, och de, som ej kunna på förhand betala sin resa, få af de vanligen i Sinkapoor bosatta chinesiske redarne eller befraktarne kredit på det sätt, att de efter framkomsten arbeta för dessas räkning och efter deras anvisning till dess afgiften är betald. De äro alltid för resan försedde med egen proviant, och den vanliga afgiften är, enligt herr Liljevalch, tio till tolf piaster för hvarje. Det är klart att större delen af dessa utvandrare tillhör sämsta klasserna af det himmelska rikets innevånare, och frie från det yttre tvång, hvaraf de i sitt hemland hållas i styr, af naturen egenkäre och då de anse sig starkast öfvermodige, samt utan alla band af heder och moral, bilda de en ganska farlig befolkning, som mera än en gång gifvit styrelsen anledning till bekymmer. De flesta eller alla tillhöra något hemligt sällskap, och oenigheten mellan dessa bidrager väsendtligt till omöjligheten af ordnings vidmagthållande. Enligt hvad vi tyckt oss finna under samtal med på stället boende personer, skall bland massan af i Sinkapoor sig uppehållande — man kan knappast säga boende — Chineser få individer finnas, hvilka ej äro i stånd till hvarje brott, till den kallblodigaste grymhet som det gemenaste bedrägeri, om blott deraf hemtade fördelar motväga faran för upptäckt och fruktan för straff. De filantropiska lärorna torde således här ej finna någon tillämpning. För gröfre förbrytelser användas den engelska lagens straffbestämmelser, och deportation sker till tvångsarbets-inrättningar på Indiska Halfön. Detta straff anses af Chinesen för värre än döden, och ofta skall den dertill dömda såsom en nåd utbedja sig repet, hvilken begäran dock aldrig bifalles. Vårt här ofvan fällda omdöme vilja vi ingalunda utsträcka till hela Chinas talrika befolkning, och måste för öfrigt erkänna att det ej hvilat på rätt säker grund; men ehuru ursprungligen stödt på den subjektiva vedervilja, vi erkänna oss hafva för hela sällskapet, har det dock blifvit i hufvudsaken bekräftadt genom yttranden af personer, hvilka vi anse ega god kännedom om dessa förhållanden eller åtminstone varit i tillfälle att erhålla sådan. Egennyttn, den omedelbara vinsten är för Chinesen den enda spörren till handling, och för den vika alla konsiderationer, om sådana ens kunna sägas finnas till

13 JU 57

C.S. del.

Lith. Jnst. Arnz & Co Dusseldorf.

MALAJ QVINNA

i hans sinne. Man blir smått ängslig när man hör omtalas att denna folkras griper omkring sig.

Närmast Chineserne i antal komma Hinduerne. De flesta af dem äro musulmän, dels från Malabariska, dels från Coromandel-kusten, i synnerhet från trakten af Madras. Några få äro "dubascher" eller småkrämare, de öfrige båtkarlar, dagsverkare ("kuulis"), kuskar eller stalldrängar, i hvilka sednare befattningar man knappt ser en Chines, samt åkerbruks-arbetare. De äro goda och räska arbetare och berömmas för sitt stilla och ordentliga uppförande. Ganska få bosätta sig här; så snart de samlat litet penningar, återvända de till sin hemort. Deras höga, smärta, välbildade gestalter, regelbundna och ädla anletsdrag och behagliga skick, kontrastera angenämt mot de chinesiska pöbelfigurerna. Klädseln är gemenligen högst lätt: arbetaren nyttjar endast ett par korta kalsonger eller turkiska vidbyxor, och på det rakade hufvudet bäres en turban eller en hvit kalott. Mustascher och pip-skägg saknas sällan. De förmögnare nyttja långa hvita rockar och hvit turban. Det var verkligen nöjsamt att färdas i en af de här brukliga lätta båtar, rodd af fyra Hinduer, att derunder betrakta de smidiga och seniga gestalternas rörelser, och lyssna till deras af lifliga miner och åtbörder beledsagade samtal, hvilka stundom afbrötos för att lemna tillfälle till en slags entonig, men ganska behaglig sång. Denna var indelad i stämmor och repriser, som aflöste hvarandra, och stundom inföllo alla karlarne på en gång, alltid i ypperlig takt med årornas snabba rörelser. Man tyckte alltid att man kom för snart fram till målet för sin färd.

Vi nämna blott i korthet de olika folkstammar, hvaraf inskränk-tare antal individer här finnas, såsom Cingaleser, Siameser, Cochinchineser, Tagaler, Araber, Parsis, m. fl., för att öfvergå till Malajerna. Luzons malajiska befolkning är betydligt upplyftad genom ett par seklers, om ock ofullkomlig civilisation, och vi tyckte oss i Javanesens utseende finna trälldomens uttryck, men här ser man den halfvilda Malajen i temligen oförfalskad tillstånd. Han är nästan utan undantag liten och späd till vexten, men saknar ej muskelkraft, hvarpå bristen äfven till betydlig del ersättes genom mycken smidighet och vighet. Som han föga müdar sig med arbete, äro hans händer serdeles fina och små. De gulaktiga hvitögonen, den platta näsan och den breda munnen, som gemenligen är nedsudlad af betel, bilda ej något intagande helt, och det ligger någonting dolskt och dystert i hans skumma blick. Qvinnorna äro, nästan utan undantag, afskyvärda. Lättja och sorglöshet äro hufvuddragen i Malajens karakter: han umbär heldre än han genom arbete fyller sina behof, och trifes bättre på hafvet och i dess närhet, än inne i landet. Han är mycket begifven

på spel och nöjen, såsom tuppfäktningar och dylika, och delar Chinesens böjelse för opium, som dock skall på honom utöfva en helt annan verkan än på den sednare. Under det denne från ett tillstånd af angenäm liflighet öfvergår till yrsel och domning, blir Malajen vild och kommer stundom i ett riktigt berserka-raseri. Han anfaller då utan åtskillnad hvem han råkar, och man brukade förr ett slags redskap, liknande våra urgamla brandvaktssaxar, för att bemäktiga sig dylika ursinniga menniskor. Numera skall sällan någon sådan anträffas i Sinkapoor. Opiekrogar finnas der fortfarande i stort antal, och äro flitigt besökta af arbetsklassen. Gemenligen hålles der tillika spelbank, och utskummet af det i Sinkapoor i allmänhet illa representerade qvinnokönet bidrager till nöjet och munterheten på dessa ohyggliga ställen, hvarest man har tillfälle studera opierökningens verkan i alla dess stadier.

Alla dessa olika folkslag, som inom sig tala sina egna språk, hafva till gemensamt begagnande antagit malajiskan, såsom lättast att till hvardagsbehof inhemta. Tjenstefolk känna dock vanligen de engelska benämningarna på i hushållet och vid bordet nödvändiga föremål, hvarförutan fremlingen skulle befinna sig i verklig förlägenhet under vistandet på ett hotel i staden. Ett par dylika, af temligen god beskaffenhet, äro till finnandes, och för en piaster om dagen får man hyra en liten täckt vagn, som man disponerar från solens uppgång till kl. 11 på qvällen, men betalningen är lika stor för ett kortare begagnande. Kusken mottager med tacksamhet äfven den ringaste drickspenning och är alltid höflig och påpasslig. Hästarne äro från Java eller Celebes, små till vexten, men välbildade, snabba och lifliga. Vagnarna sakna ofta kuskbock, och körsvennen springer då hela tiden bredvid hästen eller intager någon halsbrytande plats på åkdonet, hvarifrån han med rop och tilltal uppmuntrar hästen. När man i mörkret färdas utom staden medföres vanligen en fackla, dels för att belysa vägen, dels för att skrämma de rofdjur, som möjligen skulle kunna befinna sig i närheten.

Ombord på Eugenie var hela tiden fortfarande marknad på en mängd olika varor. Utom frukt och matvaror utbjödo Malajer hela båtlaster af snäckor och koraller, papegojor och andra foglar, apor, samt modeller af båtar; Chineser de sedvanliga skrinen och arbetena af elfenben och perlmor, eller kläder och skodon, och Hinduer försökte sin lycka i ambra och benzoe, perlor och ädla stenar, makassarolja och andra österländska parfymer, samt åtskilligt smått kram af europeisk tillverkning. Dessa sednare herrar tycktes hafva underbart elastiska samveten. Större delen af deras varor voro förfälskade, och deras medgörlighet i prutningsväg öfvorträffade allt hvad man till och

med om en viss af Stockholms diversebodar hört omtalas. Det var isynnerhet en lång karl, med ett gement, men qvickt ansigte, som gick ända till oförskämphetens yttersta gränсор; han bedyrade både vid sitt hufvud och profetens skägg — han var mohamedan — att hans glasbitar voro rubiner och smaragder, men han fann ingen, som ville sätta den ringaste tro till hans försäkringar. Af hans öfriga varor såldes en del till mindre än tiondedelen af det först begärda priset, och på skälmens min, när han strök pengarna i påsen, såg man tydligen att han likväl hade god vinst i behåll. En dag förvånades vi att af en Hindu tilltalas på god danska. Den tilltalande var från Tranquebar, der han som gosse lärt språket, och hade ännu deraf glömt föga eller intet, ehuru han på många år endast högst sällan haft tillfälle att tala det. Han hade här varit dubash åt skeppet Preciosa, och påminde sig väl dess befäl. Äfven hade vi besök af en taskspelar, som för en ganska måttlig betalning uppförde sina konster, hvilka utfördes med mycken skicklighet, till stor förlustelse för den åskådande besättningen. En af hans kraftyttringar bestod i att ränna en värjklunga ned genom halsen till ett djup af nära en aln, och vi kunna försäkra att stålet verkligen tillryggalagt hela vägen från hans mun nedåt. Slutligen måste vi nämna ett förnämt besök, hvaraf fregatten hedrades. Den Malajiske sultanen af Lingin *) behagade nemligen taga henne i ögonsigte. Han är en medelålders man, af fullkomligt malajiskt utseende men mycket belevadt väsende, och hade den godheten inbjuda fregattens officerare på en kostymbal, hvilken vår snara afsegling dock hindrade oss att bevista. Sultanen drager af sitt land den ej obetydliga inkomsten af 50,000 piaster, dem han i all maktighet förtär i Sinkapoor, hvarest han förmodligen trives bättre än i sitt rike bland sina trogna undersåter, för hvilka han torde vara en temligen obekant storhet.

Beläget helt nära eqvatorn och man kan säga på gränsen mellan de olika mussonsystemer, hvilka herrska i Chinesiska sjön samt i Bengaliska viken och Javanska sjön, har Sinkapoor ett klimat, som hela året igenom är nästan utan periodiska förändringar, utan årstider. Ehuru hett är det ej egentligen osundt. Under vårt vistande här var temperaturen om dagen 27°—30°, om natten 23°—25°; himmelen var oftare mulen än klar, isynnerhet om eftermiddagarna. Vinden höll sig mest mellan nord och nordost, vexlande mellan stiltje och måttlig bris, men gick stundom på nordvest, och medförde då strida regnskurar, hvilka oftast plägade inställa sig kl. 2—5 e. m. Ett sådant

*) Ön Lingin ligger 13 Sv. mil söder om Sinkapoor, och skäres nästan midt itu af eqvatorn. Under dess sultan lyda äfven några kringliggande holmar.

klimat blir ledsamt derigenom att man endast med största obehag kan gå någorstades, emedan regnskurarne underhålla en beständig smuts på vägar och stigar, ehuru stadsgatorna hastigt torka. Deremot är det klart att det skall befordra den starkaste vextlighet, och man behöfver blott stiga utom staden för att få se prof derpå. Vägarne äro väl anlagde, men oftast ganska smutsige, emedan vattnet ej afrinne på den lösa jordmånen. På ömse sidor omgifves man af tjocka snår af träd och buskar, bambuhäckar, eller med säf och rör fullbevuxna kärr, endast der och hvar framblickar ett landthus genom någon uppröjning, hvarest man ser planteringar af muskott eller kryddnejlikor frodas. Dessa kryddor odlas här sedan flera år och bilda en betydande exportvara. Odlingen af sockerröret har äfven betydligt utbredt sig, men den af kaffebusken har en svårighet mot sig, som dock ej ligger i brist af trefnad för vexten, eller underordnad godhet hos dess afkastning, utan blott i sjelfva skördandet. Frånvaron af bestämda årstider gör nemligen att bären ej alla på en gång mogna vid en viss tidpunkt, utan några i sender, och kostnaden för skördens insamling och skötsel blir derigenom så dryg att kaffet ej kan i pris konkurrera med öfriga orters. Gambier-örten, hvars bruk vi redan en gång hafva uppgifvit, intager här stora fält, och dess odling anses ganska lönande. Skogarne lemna flera slag nyttigt och vackert trävirke, såväl till timmer som snickarearbeten.

I skogarne och snåren finnes ymnig tillgång på foglar af mångfalldiga slag, men jagtnöjet medför här det obehaget att man aldrig kan vara säker på att ej derunder stöta på någon tiger af den äkta, randiga sorten, ett gemenligen något olägligt möte, och ännu mera om man har sin bössa laddad med fogelskott. Dessa odjur äro stundom ytterst närgångna, och det är nästan omöjligt att utrota dem, emedan andra från Malakka-landet sjöledes ankomma öfver det smala sundet mellan denna halfö och Sinkapoor-ön. Sällan skall någon månad förflyta, utan att en eller annan arbetare vid planteringarna får släppa till lifvet för att tillfredsställa någon tigers matlust, som här finner hvarken rådjur eller boskap att tillfredsställa sig med. Tilldess snåren blifva aftröjda och rofdjuren sålunda beröfvade sina gömställen, torde detta förhållande fortfara, och man finner till och med sin räknning dervid. Malajen lemnar tigern alldeles i fred till dess någon af hans släktingar blifvit af något sådant djur söndersliten, i hvilket fall han anser sig skyldig att hämnas hans död, oaktadt han naturligtvis ej kan vara säker på att anträffa den brottsliga individen. Styrelsen utsatte en gång höga skottpenningar i ändamål att utrota tigrarna, och genom den ifver, hvarmed Chineserne då af vinningslystnad slog sig på tigerfångst medelst gropar, minskades snart rofdjurens antal betyd-

ligt, ehuru, som nämnt är, andra oupphörligt anlände från fasta landet. Styrelsen märkte dock snart att tigrarnes närvaro hade sina fördelar, och fann sig föranlåten att nedsätta skottpenningarna, hvar efter antalet åter tilltagit. När skogarne och snåren blefvo så pass säkra, att man utan betydligare fara kunde uppehålla sig i dem, bildade sig nemligen derstädes hela kolonier af det gemenaste slödder, verkliga röfwareband, som der funno en nästan oåtkomlig skyddsort, och ingåfvo styrelsen allvarsamma farhågor. Tigrarnes åter tilltagande antal säges hufvudsakligen bidragit till att spränga dessa nästen, och ingen brottsling vågar söka en tillflyktsort i snåren, hvars polisbevakning odjuren kunna sägas bestrida. Fångsten af en tiger är dock alltid en rätt god affär, äfven om inga skottpenningar erhållas. Huden betalas temligen högt, Chineserna äta med begärlighet köttet, som till och med insaltadt skickas till sjelfva det himmelska riket, likasom benen, hvilka pulfveriseras, och jemte hjernan spela en betydande roll i den chinesiska farmacien. Ett tigerbenspulfver intages vid tillfällen då mod och beslutsamhet erfordras, hvaremot ett af rådjursben begagnas då man behöfver vara snabb i loppet. Under kriget mot Engelsmännen måste de möjligen intagna tigerbenspulfren varit af dålig beskaffenhet, kanske till följe af någon nedrig intrig från fiendens sida förfalskade, eller utbytta mot den andra sorten. I d'Urville's sednare resa (VII, 95) uppgifves att en Chines skall genom utminuterung af en tiger fått den betalad med 350 piaster.

Det är ej i egenskap af produktionsort som Sinkapoor eger sin egentliga betydenhet, utan såsom upplags- och marknadsplats, såsom mellanstation för handeln mellan Europa, China och de många oberoende öarna i Indiska Arkipelagen. Junkerna kunna knappt sträcka sina färder längre än hit. De kunna väl gå till Batavia eller andra javanska hamnar, men handeln är der belastad med för många formaliteter och afgifter för att kunna täfla med den fria i Sinkapoor. Såsom mellanstation för ångbåtslinierna mellan Suez och China, och mellan Bengalen och China, har denna stad alltid att erbjuda de färskaste underrättelser om marknadens ställning på alla de viktigare handelsplatserna. De många småhamnarna på öarna kunna ej besökas af annat än mindre fartyg, som dels äro olämpliga för sjöfarten mellan Indien och Europa, dels tillhöra Chineser eller dylika, som ej befatta sig med sådan sjöfart. Med dessa fartyg göra de så kallade Bugishandlande sina resor kring Borneos, Celebes' och andra öars kuster, upphandla varor och föra dem till Sinkapoor, der de uppköpas af större handelshus och för vidare skeppning ompackas i lämpligare balar eller kärl. Dessa varor äro till en del ganska dyrbara, såsom trepang, svalbon, perlmor och perlor, kryddor, kaffe, m. fl., och betalas dels

med piastrar, dels med europeiska eller chinesiska manufakturvaror, vapen och ammunition, eller opium. Af en del mindre dyrbara varor, såsom ris, areka-nötter, rotting m. fl., finnas ofta i Sinkapoor högst betydliga upplag, färdiga att afsändas till China så snart derifrån ingångna underrättelser gifva anledning att påräkna någon vinst. Fartyg finna således ofta frakt härstädes; åtskilliga svenska fartyg hafva dervid varit begagnade och äro lika väl ansedde som någon annan nations. Nuvarande svenska och norrska konsuln, Herr Reid, är medlem af det engelska huset Johnston & C:o, ett af de mest ansedda hus på stället.

Fartyg kunna alltid påräkna att i Sinkapoor få sina förnödenheter af proviant och utredning, och reparationer kunna äfven verkställas. Deremot är tillgången på förfriskningar ej god. Höns och frukt finnas väl i öfverflöd och till måttliga priser, men oxköttet är ganska dåligt och färskött kostar en r:dr banko marken. Vatten erhålles från vattenskuta och är af god beskaffenhet, åtminstone funno vi det ej hafva något menligt inflytande på besättningens helsa, som fortfor att vara god, om man undantager några få rödsotspatienter, hvilka insjuknat under eller omedelbart efter vistandet i China. För fartygets räkning upphandlades här bröd, gryn, örter och några mindre proviant-artiklar. Man sade oss att kött och fläsk vore att i Batavia påräkna till billigare pris och af bättre beskaffenhet, hvarföre anskaffandet af dessa artiklar uppskjöts till ankomsten dit.

Sinkapoor är medelpunkten för de i Siam och Cochinchina samt på kringliggande öar arbetande missioner, och en katholsk biskop öfver detta förväntade biskopsdöme, Fransos till nationen, har sedan flera år varit här bosatt. Förr fanns här äfven en Portugis, som gjorde anspråk på samma värdighet, och dessa båda prelater, hvilka båda sades vara i öfrigt aktningssvärda män, råkade i så häftig tvist, att de af hjertans grund förkättrade och bannlyste hvarandra *), naturligtvis alltid under mot alla protestanter riktade anklagelser för ofördragssamhet. Missionernas framgång har ej varit betydande; Malajerne äro, likasom alla musulmän, föga benägna att öfvergifva sin tro, och de materialistiske, med Chineserna befryndade folken på östra Indiska Halfön torde hafva liten eller ingen sympathi för kristendomens läror. Den inom staden sig rörande folkmassan har ingen tid att tänka på andliga saker, den har kommit hit för att förtjena penningar, och ej för att invigas i en fremmande religions läror.

För seglingen genom Rhio- och Banka-Sunden hade lots blifvit anskaffad; d. 30 Jan. om eftermiddagen lemnade vi Sinkapoors redd,

*) d'Urville, Voyage au Pole Sud etc. VII, 90.

THE 2. EXHIBITION ON THE 1. EXHIBITION

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

WARRICKS

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

WARRICKS

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

THE 1. EXHIBITION ON THE 2. EXHIBITION

Hos **A. Bonnier** och öfrige Bokhandlare i Stockholm och Landsorten har nyss utkommit:

Förra Delen. Häftena 1—4 af:

HVARDAGSLIFVETS KEMI.

Arbetet, som är en öfversättning af det i England nyss utgifna högst intressanta arbetet: »*Chemistry of common life*», författadt af vår stora *Berzelii* lärjunge, den berömda engelska kemikern professor *J. F. W. Johnston*, utgifves med korta mellanrum i 6 å 8 häften å 24 sk. b:co och förses med utmärkt vackra illustrationer, intryckta i texten jemte kartor, samt kommer att innehålla: 1. Luften, som vi andas. 2. Vattnet, som vi dricka. 3. Jorden, som vi odla. 4. Växterna, som vi uppdraga. 5. Brödet, som vi äta. 6. Köttet, som vi koka. 7, 8, 9. Drycker, som vi erhålla genom infusion: the, kaffe, chokolad. 10, 11. Sockerhaltiga ämnen, som vi utdraga: druf- och rörsocker, manna- och mjölksocker. 12, 13, 14. Drycker, som vi erhålla genom jäsning: öl, viner och brännviner. 15. Narkotiska ämnen, som vi begagna. 16, 17. Luktande ämnen, som äro oss angenäma eller oangenäma. 18. Hvad och hvarföre vi andas. 19. Hvad, huru och hvarföre vi smälta maten. 20. Kroppen, som vi anse. 21. Materiens kretslopp. Återblick.

BIRGER JARL. — CARL XIV JOHAN.

Några minnesblad af högtidligheterna vid aftäckningen i Stockholm d. 27 Oct. och 4 Nov. 1854. Med 1 planch, föreställande båda Minnesstoderna, af Prof. *Fogelberg*. Pris 24 sk. för hvardera.

Vy af Stora Torget i Götheborg, med Gustaf Adolfs Minnesstod, af Prof. *Fogelberg*. Upprest derstädes d. 17 Nov. 1854. Pris: 32 sk. b:co.

FREDMANS EPISTLAR, af *Carl Mich. Bellman*. Ord och Musik. Ny upplaga. Pris: 2 R:dr B:co.

AS AS

Häft. 11 & 12,

innehållande:

- Text: pag. 113—152 af Sjednare Delen.
Plancher: 1. Mulattska. (Rio de Janeiro.)
» 2. Hoaori. (Höfding i Papituai.)
» 3. Qvinna på Hawaiiska Óarne.
» 4. Flicka på Tahiti.

STOCKHOLM, TRYCKT HOS ISAAC MARCUS, 1854.

Häft. 13 & 14.

FREGATTEN EUGENIES

RESA OMKRING JORDEN

ÅREN 1851—1853,

UNDER BEFÄL AF

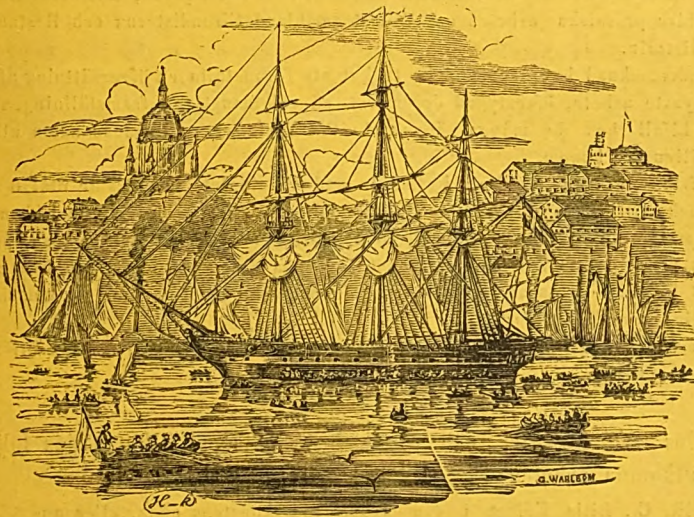
C. A. VIRGIN.

REDIGERAD OCH UTGIFVEN

AF

C. SKOGMAN.

STOCKHOLM.

ADOLF BONNIER.

Pris: 1 R:dr B:co.

ANMÄLAN.

TURKIETS HISTORIA

AF

A. DE LAMARTINE.

De nu pågående tilldragelserna i Orienten hafva åter fäst uppmärksamheten på Turkiska Riket, som af dessa händelsers utveckling sannolikt har att vänta sin pånyttfödelse. Genomträngd af beundran öfver modet och kraften hos Osmanerna, — detta folk, hvilket man velat jemföra med en utmärklad gubbe, som ohjelpligt går sin upplösning till mötes, men som nu visat vederspelet, — och själf genom resor samt långvarigt vistande i Orienten, icke okunnig om ställningar och förhållanden inom Turkiska monarchien, har den ädle *Lamartine* bearbetat Turkarnes historia, i afsigt att visa, hvad detta folk en gång varit och hvad man möjligtvis kan för framtiden hafva af detsamma att vänta. I detta arbete återfinner man *Lamartine*, sådan beundrarne af hans författarskap alltid funnit honom; hans snille har icke åldrats, hans hjerta klappar ännu lika varmt för människors väl, hans röst höjer sig ännu lika kraftigt mot förtryckaren, och fastän hans stil i detta arbete mer iklädt sig den berättande formen, återfinner man dock äfven här samma språkets klang, samma periodbyggnadens konstrikt, förenad med den största enkelhet och klarhet, samma värma och lif i uttrycket, som karakterisera hans äldre prosaiska arbeten och främst deribland *Girondisterna* och *Restaurationens Historia*.

Undertecknad har derföre icke tvekat att föranstalta en öfversättning af detta hans nyaste arbete, öfvertygad derom, att så väl ämnet som framställningen skola vinna bifall hos de många vänner, hvilka Författarens frejdade namn uti vårt land tillvunnit honom.

Öfversättningen utgifves i likhet med Originalen, som består utaf 6 delar, men dock, till mera lättnad för Subscribenterna, hvarje del i 2:ne häften eller tillsammans tolf häften, hvarje om 6 à 8 ark, endast beräknadt à 4 sk. pr ark, oaktadt dessa genom det finare trycket inrymma mer än vanligt, och hvarigenom arbetet fullständigt (som i Original-Upplagan kostar 18 R:dr B:co) ej kommer att öfverstiga sex R:dr B:co.

Första delen, häftena 1 & 2, hafva utkommit och finnas att tillgå uti rikets samtliga boklådor.

Hos *A. Bonnier* och öfriga Bokhandlare i Riket säljas följande nyss utkomna arbeten:

DECKER, C., Lilla Kriget i den nyare krigskonstens anda, eller användandet af alla tre vapnen i lilla kriget. Öfvers.

af H. Hjærne. 2:dra uppl. med 8 pl. 1: 32.

Om *Krigsförelsen i Orienten* och Expeditionen till Krim — 24.

MANRELL, A., Medeltidens Skådespel i Rykan och på Theatern . . . — 40.

men då vi innan mörkrets inbrott ej hunnit Rhio-Sundets inlopp, måste vi ankra kl. 7 e. m. Följande morgon i dagningen lättade vi åter med en liten bris från nordvest, och passerande mellan Battam och det midt i vägen liggande Pan-grundet, inlupo vi kl. 8 f. m. i sundet. Vädret var mulet med regnbyar, hvilka dock medförde föga eller ingen vind. Sundets stränder bildas af Bintang åt öster, Battam åt vester; midt uti loppet ligga några små holmar. De båda nämnde öarne äro låga och öfvervuxna med tät skog, som sträcker sig ända ut i hafvet, så att man endast med svårighet kan finna landningsplatser på kusten. De holländska nybyggerna i dessa trakter, Rhio eller Riouw (på Bintang) och Durion eller Dryon (på Battam) hafva ej lyckats tilldraga sig någon handel, och lefva ett ömkligt lif, men hafva föranledt sina egare att anställa hydrografiska mätningar och undersökningar i sundet, och derefter upprättade goda kartor i stor skala äro numera för allmänheten tillgängliga, sedan den förr af Holländarna följda grundsatsen, att ej offentliggöra några kartor öfver sina ostindiska besittningars farvatten, blifvit öfvergifven. Med hjälp af dessa kartor är seglingen i sunden ganska lätt, isynnerhet som man kan ankra nästan hvar som helst. Vid middagstiden lågo vi en stund i stiltje, men snart uppsprang litet bris, och kl. 4 e. m. lemnade vi sundet. Midnattstiden skars linien för sjunde gången sedan vi lemnat hemlandet. I dagningen d. 1 Febr. voro Lingin och den lilla obebodda gruppen Pulo Taya i sigte. Vi passerade den sednare på kort afstånd; den består af två höga och en låg holme, alla höljda af frodiga träd och örter. Dagen var utmärkt vacker, vinden måttlig från nordost, och hafvet utan tecken till sjögång eller dyning. En half timme innan solnedgången fingo vi den på Bankas nordvestra udde belägna Monopin-kullen i sigte. Himmelen var nu betäckt med tjocka moln, som i vester stodo upptrafvade kring de skogvuxna höjderna i det inre af Sumatra, öfver hvilken ö ständiga blixtar flammade. En och annan dof åskknall lät höra sig. Sakta framskridande med en lätt nordlig bris, passerade vi vester om det farliga Fredrik Henriks grund utanför Banka-sundets norra mynning, och ankrade kl. 11 vester om Monopin-kullen på tjuguen famnars djup. Natten var mellan blixterna ytterligt mörkt och strida regnskurar föllo stundtals.

Vi lättade åter i dagningen d. 2 och höllo med en frisk, men ojemn nordlig bris inåt sundet, som ungefär på midten kröker sig, så att Sumatra-stranden bildar en utgående vinkel, som noga passar in i den ingående, af Bankas strand bildade. De serskilde uddarne af den förra hafva ej några egentliga namn, utan benämnas enligt numerordning söder ifrån. Banka har åtskilliga temligen kännbara höjder, som bilda goda vägmärken för seglingen, men Sumatra-landet är lågt

och jemnt som vore det skuret efter lineal, ty de inåt ön belägna höj-
derne äro gemenligen bortskymde af tjocka moln, som nästan oupp-
hörligt fylla atmosfären i denna trakt. Båda stränderne äro nästan
otillgängliga till följe af de i hafvet långt utskjutande mangrove-snären,
mellan hvilka man endast med svårighet varseblifver flodernas myn-
ningar. På förmiddagen passerade vi förbi mynningen af Palembang-
floden, vid hvilken Holländarne hafva ett faktori, som dock är obe-
tydligt. Denna nation kallar sig herre öfver Sumatra, af hvars yta
den blott innehar en obetydlig del, och hvars befolkning till större
delen lyder under fullkomligt oberoende inhemska furstar. Ön är sä-
kerligen bland de rikaste och fruktbaraste på jorden, men dess klimat
är afskyvärdt och den ligger nästan hel och hållen i ouppodladt till-
stånd. Intet spår till människor eller bostäder sågs derstädes under
vår färd genom sundet. På Banka hafva Holländarne ett större faktori
just i den ingående vinkeln af stranden vid sundet: vi kunde der ur-
skilja den holländska flaggen. Ön är föga eller intet odlad, men de
rika tenngrufvorna lemna betydlig afkastning: arbetet i dem bedrifves
medelst några tusen Chineser. Ett par timmar efter middagen passe-
rade vi Tredje Pynten, den mest utspringande delen af Sumatras strand,
och belägen ungefär halfvägs mellan de båda utloppen. Vinden blef
nu ostadig och kastade i regnbyar mellan nordost och nordvest. Vi
mötte under loppet af dagen ett engelskt och ett franskt skepp, båda
gående nordvart; kl. 5 e. m. passerades Andra Pynten och kl. 7 Första.
Nu styrdes sydvart längs Sumatra-landet, och lodet gaf en lång stund
10—14 famnar och deröfver, men plötsligt grundade det upp till sju,
sex, fem och tre och en half famnar. Seglen fingo löpa och babords
ankare fälldes, hvarpå fregatten såg upp på något mindre än fyra fam-
nars djup. Lotsen tycktes ej rätt säkert veta på hvilken punkt vi
befunno oss. Båt utsändes att loda, och en kabellängd närmare land
ficks mindre djup än tre famnar, hvarföre ankaret åter lättades, och
fregatten under klyfvaren och förmärsseglet höll sydostvart ut från
land, och ankrade kl. 9 på sju famnars djup, botten af lös dy.

Natten var temligen klar och vacker med landbris från Sumatra,
hvaröfver tjocka molnmassor stodo upptrafvade och blixtrar oupphörl-
ligt flammade. Vi lättade åter i dagningen d. 3. Luften var nu
mycket genomskinlig: i nordost syntes de på Bankas östra kust be-
lägna Brekat-bergen ganska tydligt, oaktadt afståndet till dem var 40
mil (7 Sv. m.). S:t Pauls- eller Pojang-berget bör vara en god led-
ning vid angörningen af sundet söder ifrån: det visar sig härifrån som
en enstaka klump och syntes tydligt på 27 mils (nära 5 Sv. m.) af-
stånd. Den enstaka Toboi-kullen på Bankas sydvästspets är äfven ett
godt märke. Vi höllo nu sydvart, för att gå mellan Sumatra och den

grundomgifna holmen Lusepara. Djupet minskades snart från sju till fyra famnar; med holmen i sydvest slogs några kast endast tre och tre qvart, men vi höllo då litet närmare Sumatra och fingo genast öfver fyra. Likasom i Plata-floden har man dybotten i rännan, men sandblandad då man nalkas den midt i sundets mynning liggande, med Lusepara sammanhängande banken. Bästa farvattnet ligger här närmast Sumatra, och man bör ej pejla Första Pynten vestligare än N. t. V. Då vi nalkades Lusepara afgick lotsen för att i sin medföljande segelbåt återvända till Sinkapoor, och passerande ungefär midt emellan holmen och stranden satte vi kurs på Batavia. På eftermiddagen syntes i sydvest masterna af ett sjunket mindre fartyg. Vädret var mulet med små regnbyar, vinden svag från nordvestkanten; hafvets temperatur hade sedan afseglingen från Sinkapoor hållit sig på 27°—92°, luftens mellan 24°—30°, hvilken temperatur genom atmosfärens fuktighet blef ganska tryckande. På förmiddagen d. 4 fingo vi de nordliga af småholmarna utanför Javas kust i sigte, strax på eftermiddagen visade sig de höga bergen i öns inre, och kl. $\frac{3}{4}$ 4 ankrade Eugenie på Batavia redd på sex famnars djup och dybotten. På red-den lågo åtskilliga holländska mindre örlogsfartyg, och befälhafvarens öfver eskadern, kontre-Amiral van der Plaats flagg blåste på en liten fregatt.

Långt inåt ön ser man höga berg uppsticka, men kustlandet är helt lågt och så utan framstående föremål, att man knappast finner något till ankarpejling lämpligt då moln och regnskurar skymma de aflägsna bergen, något som under nordvestmussonen är ganska vanligt. Sedan långliga tider är Batavia känt för sin osundhet, och det förut fattade omdömet minskas ej af de föremåls beskaffenhet, hvilka vid annalkandet först möta den kommandes ögon. Den lilla flod, som flyter genom staden, är medelst omgifvande murar ledd ett stycke ut i hafvet; murarne hafva ett skäligen förfallet utseende och äro så låga, att bränningen från båda sidor öfver dem rullar in i rännan, och derstädes orsakar ett obehagligt squalp. På ena murens ända står ett litet signalhus, hvars innevånare måste vara af amfibisk natur, emedan sjön vid minsta blåst spolar öfver större delen deraf. På banken utanför rännans mynning går stundom en sjögång, som sätter de bästa båtar i fara. En blå flagg, hissad på vakskeppet eller observatoriet, tillkännagifver att det är farligt att landa, men Eugenie's båtar passerade flera gånger både ut och in under det flaggen blåste, och det utan att skeppa en enda sjö. Inkommen i rännan har man ett par tusen alnar att färdas mellan de af sjögräs slemmiga murarna, utanför hvilka utbreda sig dyiga kärr, hvarest mangrovebuskar och smutspölar på ett obehagligt sätt omvexla. En och annan Malaj var sysselsatt

med fiske i de grunda, från hafvet ingående vikarna, eller med krabbfångst på de torrare fläckarna, i rännan passerar man en hop lastbåtar och ett och annat litet malajiskt skepp från Sumatra, hvars byggnadssätt skulle komma det att i Europa anses för någon rar antiquitet från början af medeltiden. Flodens vatten är öfver all beskrifning smutsigt, och en qväfvande stank ångar såväl derifrån som ur de omgifvande kärrrens dy. Sedan man väl hunnit i land, måste man för att fara upp till staden afvakta ankomsten af ett åkdon, ty gatorna äro, åtminstone under denna årstid (Febr.), i ett skick, som förbjuder all vandring till fots för den som ej är utstyrd i långskaftade smorlädersstöflar, eller också barfotad. Lyckligtvis finnes vid landningsstället ett skjul, hvarest man finner skydd mot sol och regn, och ett litet temligen godt värdshus, hvarifrån äfven beställningar af åkdon afsändas. Efter någon tids väntan ankommer ett dylikt, bespändt med två små pigga hästar och kördt af en malajisk kusk i skålfornig hatt, af samma slag som de på Luzon brukliga. Mannen talar gemenligen några ord holländska, dem dock de kolossala beteltuggbussarna knappast tillåta honom redigt uttala. Färden går nu först ett stycke utåt en smutsig väg, derefter genom stadens nedra del, som är byggd i gammal-holländsk stil, öfver en stor öppen plats, och vidare in i nya staden, som genomskäres af kanaler, skuggade af lummiga träd och innehållande ett vatten af det gyttigaste utseende. Gatorna äro ej stenlagda och voro för närvarande till den ytterligaste grad smutsiga. Men på sidorna om dem framskymta genom grupper af de frodigaste träd och buskar, mellan ofantliga vexande buketter af de skönaste blommor, de förmögne Holländarnes bostäder, lika intagande och prydliga för ögat, som väl afpassade efter klimatet. Moderlandet är ju sedan långliga tider den raffinerade blomsterskötselns land, och dess hit utflyttade söner hafva för sig ett tacksamt fält att anställa sina experimenter på. Kanske torde intet ställe på jorden i detta afseende kunna jämföras med Batavia. Äfven i husens omsorgsfulla underhållande och samvetsgranna putsning röjer sig den kända holländska renligheten, det systematiska ordningssinnet. Åsynen af dessa vackra bostäder förtager till en del det obehagliga intryck ankomsten och de otäcke vägarne förorsakat.

Fordom var rättigheten att hålla hoteller och värdshus ostindiska kompaniets monopolium, som till högt pris utarrenderades åt en enda person. Numera finnas åtskilliga goda hoteller, som dock hafva den för fremlingen kännbara olägenheten att vara något dyra. Det är sannt att man blir serverad på ett lysande sätt och att malajpojkar springa omkull hvarandra i trängseln vid serveringen, i sin ifver att efterkomma ens minsta befallning. Så är åtminstone förhållandet på

det största, eller Hotel de Provence. Men mången är mera belåten med mindre och tarfligare mat och uppässning och ett i följe deraf något nedsatt pris. Sådant fås ej i orienten: hvar och en hvit måste der lefva som en magnat, hvilket blir möjligt för den på stället bosatta, som förtjenar pengar i samma eller ännu större skala än han ger ut dem. Lustig förefaller den noggrannhet, hvarmed man gör sig underrättad om den ankommandes lefnadsomständigheter, hvilka hvar och en måste införa i en för honom framlagd foliant. Någon skämtsam medlem af Eugenes besättning hade roat sig med att anteckna till och med gatan och nummern på huset, der han sett dagen, och uppgifvit sin ålder ända till och med timmen. General-guvernören eger för öfrigt rättighet att ur kolonien bortvisa hvilken person han behagar, och fremlingens uppehåll derstädes beror alltid på tid efter annan förnyade tillståndsbref, uteslutande beroende af guvernörens godtycke. Naturligtvis anlitas ej denna oinskränkta magt vid andra tillfällen än nödvändigheten sådant fordrar, och åtskilliga engelska och franska handelshus äro till och med etablerade i Batavia, utan att vara blottställda för andra obehag än de genom författningarne lagda hindren för alla fremmande nationers handel. För ett par tiotal af år sedan skall ett franskt handelshus drifvit en ej obetydlig rörelse i lurendrejeriväg, på så sätt att en mängd lådor med mode-varor i tullen angifvits såsom innehållande vin, för hvilken vara tullen är låg, i jemförelse med den för de förstnämnde. Slutligen funno sig dock tjänstemännen föranlätne att öppna en och annan låda, och varornas egare fick denna gång beqvåma sig till erläggande af omkring 40,000 floriner*) i böter, hvarigenom den förut inkasserade vinsten till större delen medtogs.

På tycke och smak beror naturligtvis om man finner vistandet i Batavia angenämt eller ej. För vår egen del höra vi till deras antal som tycka det sednare. Det lika angenåma, som för fremlingen nyttiga och lärorika nöjet att på egna ben oberoende få ströfva omkring i stadens alla delar, och, med förbigående af hvad han ej förstår eller ej intresserar sig för, taga litet närmare reda på det öfriga, erbjuder sig knappast här. Gatornas beskaffenhet är ett hinder, ett annat är den gräsliga hettan, som tvingar att tillbringa dagen i sömnig dvala inomhus, och slutligen bruket, hvilket man väl kan sätta sig öfver, men som dock i sådant fall möjligen förorsakar en obehag. En hvit, som visar sig till fots, blir ansedd som en utbörding, och man fordrar till och med att en officer skall på promenaden vara uppsträckt i parad, med trekantig hatt och igenknäppt frack, allt i trettio graders värme.

*) Ungefär samma antal riksdaler banko.

Damerna visa sig då i bal-toalett, och det påstås att täflan deruti skall vara det som mest sysselsätter deras tankar. Vi ursäktat gerna ett sådant förhållande, och skulle till och med vilja anse det såsom hedrande för Batavias damer, som derigenom bevisat att deras tankekraft ej alldeles bortdunstat under Javas glödande sol. Dessutom hafva de den fördelen att deras parad-mundering, som lemnar hals och armar bara, är vida lämpligare för klimatet än herrarnes igenknäppta frackar och åtsittande halsdukar. En promenad i vagn efter solnedgången är här onekligen ganska behaglig: de starkt upplyste husen framtitta så intagande mellan de rika löfmassorna af hundratals olika vexter, bland hvilka eldflugorna gnistra, och i halfmörkret eller den ostadiga fackelbelysningen är naturligtvis inbillningskraften alltför benägen att med alla behag smycka de många åkande damerna, hvilka möjligen vid dagsljus ej skulle taga sig fullt så väl ut. Vi säga möjligen, ty vi kunna ej skryta med att vid naturlig belysning hafva sett en enda af Batavias täcka kön, med undantag af malajiskor, dem kanske någon skulle vilja räkna dit, en sak som ej kan falla oss in, utan få de nöja sig med att hänföras till det otäcka. Utom på qvällen är det blott tidigt på morgonen som man här kan sägas lefva, men vi hafva hört påstås att man redan kl. 6 f. m. måste visa sig i stor uniform, om man ej vill utsätta sig för att blifva anklagad för obehfvenhet. Vi kunna väl hvarken bestyrka eller motsäga de uppgifter vi hafva sett och hört om etiketten och rangsjukan i Batavia, men äro dock böjde att anse dem något öfverdrifna *). Dessutom torde den besynnerliga ställning till infödingarna, som Holländarne innehafva, till en viss grad göra en nimbus af förnämhet nödvändig, och kanske bidrager den vid alla tillfällen visade vördnaden för förmän ej obetydligt till upprätthållandet af Hollands välde härstädes. Guvernören erhåller af den inhemska fursten titeln "farfar", och kallar honom tillbaka "min sonson", och det är säkerligen en sak af vikt att styrka alla dessa små furstar i tron på omöjligheten af att motsätta sig hans vilja. Vi skola strax nämna några ord om det sätt hvarpå styrelsen på Java är inrättad. Emedlertid måste vi dock erkänna att vi känna föga eller inga sympathier för hela ön, hvarest ett fortsatt vistande

*) En fransk officer skrifver: »Le lendemain, des cinq heures du matin, nous étions debout. Cette fois nous laissions tout décorum de côté, et nous nous mimes en route en redingotes et chapeaux de paille. Nous croyions notre costume très-convenable, il était à peine six heures du matin; hélas! sans nous en douter, nous commettions une grave inconvenance, et nous en verrons plus tard les fâcheuses conséquences. Dans ce pays de luxe et de vanité, il faut, sous peine de passer pour un vilain, paraître en public sanglé, sabré, botté comme pour une revue de l'amiral.» Se äfven Bille och andra.

måste vara ytterst ledsamt, och verkande lika oförmånligt på kroppens helse, som på själens tankekraft och utveckling.

General-guvernören, herr Duymaer van Twist vistades för närvarande i staden, men hade den artigheten att inbjuda Eugenies chef tillika med några af officerarna på en utflykt till sitt sex svenska mil från staden belägna lustslott Buytenzoorg, hvarest han brukar tillbringa större delen af året, men som för närvarande var under reparation. Tvänne vagnar, vardera för fyra personer, ställdes till kommandör-kapiten Virgins förfogande, och en af guvernörens adjutanter hade fått uppdrag att åtfölja honom. Dagen innan afresan voro de i land varande af guvernören inbjudne på en ganska lysande middag, från hvilken man begaf sig på spektaklet, hvarest operan Marie de Rohan uppfördes af en temligen medelmåttig fransysk trupp. Man tyckte sig märka att hela grannlåten endast var ett såsom nödvändigt ansedt bihang till den herrlighet, hvarmed styrelsen imponerar på infödingarna. Huset var något glest besatt, och de europeiska damernas bleka och medtagna ansikten gjorde ett ängsligt intryck. Vi anmärkte äfven en och annan dam af blandad ras, och att dömma af den plats de innehade, måste denna klass ej vara alldeles utesluten från sällskapslivet. På utseendets vägnar var blandningen föröfrigt alldeles misslyckad, vi skulle nästan vilja säga fulare än den oblandade malajiska qvinnan, som visst icke utmärker sig för någon fägring. Embets- och tjenstemän åtnjuta för sina platser en betydlig nedsättning i de af andra personer erlagda priser.

Tidigt följande morgon begåfvo vi oss på väg till Buytenzoorg. Hvardera vagnen var förspänd med sex små hästar, och så snart vi kommit utom staden bar det af i flygande galopp. Den malajiske kusen, försedd med en ofantlig piska, klatschade så att man trodde sig höra en tiraljörkedja i full strid, och ett par halfnakna skjutspojkar stodo än bakpå vagnen, än sprungo bredvid hästarne, sökande å sin sida att i färdigheten att ur piskan framlocka de mest genljudande smällar likna sin höga förebild på kuskbocken. Morgonsvalkan låg ännu utbredd öfver landet, och äfven sedan solen hunnit ett godt stycke upp på himmeln mildrades hettan af det genom den hastiga farten uppkomna draget. Snart hade vi hunnit den första poststationen, hvarest tolf andra hästar stodo i ordning påselade under ett öfver vägen anbragt skjul. I ett nu var ombytet gjort, och det bar åter af i galopp. Med ytterligare fyra lika hastigt verkställda ombyten framkommo vi omkring kl. 10 f. m. till det ståtliga Buytenzoorg, och inqvarterades på ett strax bredvid beläget värdshus, benämndt Belle-Vue. Trettiosex hästar hade för denna lilla färd varit begagnade för hvarje vagn, men dock var anspannet ej starkare än

att de få och små backar, som under vägen förekommo, tycktes till det yttersta fresta dess krafter. Vägen är ganska god, men var efter gårdagens starka regn i stadens närhet ytterst smutsig. För foror går en serskild sämre väg vid sidan af den egentliga, och man ser der hela rader af kärror, hvardera dragen af en buffel, i sakta mak framtåga.

Landet hade längs hela vägen nästan oafbrutet samma utseende. ehuru man vid Buytenzoorg ser de stora bergen på närmare håll. Deras höjd uppgifves till omkring 10,000 fot, och slottets borggård skall ligga 800 fot öfver hafsytan. Landet består af sakta sluttande kullar, omväxlande med slätter, och syntes oss, ehuru fruktbart, mindre vackert än vi väntat, en följd deraf att få eller inga större träd eller grupper deraf funnos i närheten af vägen. Man tycker det förväntade utseendet af tropisk yppighet saknas, och blott få menniskoboningar synas. Fälten användas hufvudsakligen till risodling, och vattnas för detta ändamål medelst vattenledningar af bamburör. I anläggandet af sådana skola Javaneseerne ega en instinktlik färdighet, som säges till och med komma den europeiska ingenjören på skam. Riset är af flera olika slag, hvaraf några trifvas på låga och fuktiga ställen, andra på högländtare. Efter risodlingen intager den af indigo och socker främsta rummet.

Slottet Buytenzoorg, tillika med den derbredvid liggande af Malajer och Chineser bebodda by, intager en öfver det närmast kringliggande landet något upphöjd platå, från hvilken man åt flera håll har en skön utsigt, hvori dock vatten fattas. Den å, som vid Batavia kastar sig i hafvet, flyter väl i forssande lopp nära förbi, men den är för obetydlig och dess bädd ligger för mycket nedskuren mellan kullarna för att den skall kunna göra någon effekt, eller ens synas. Det nuvarande slottets daterar sig endast från 1826, då det äldre, som stod på samma plats, alldeles kullstörtade under en af de på Java ofta återkommande jordbäfningar. Det nya består blott af en våning och är bättre beräknadt att motstå skakningarna, som dock nyligen anställt några mindre skador å gipstaken i rummen, hvilka nu voro under reparation. Slottets tak har ett betydligt utsprång, som uppbäres af lätta pelare, och bildar sålunda kring större delen af byggnaden en täckt gång, hvarest man i lugn kan promenera under de starka regnskurar, som nästan dagligen hela året om falla häruppe i närheten af de höga bergen. Anordningen och möbleringen af slottets inre hade vi ej tillfälle att få se, men det innesluter, utom guvernörens våning, talrika rum för de embetsmän, hvars närvaro härstädes i tjensten påkallas, samt för besökande. Framför fasaden utbreder sig en vacker gräsplan, som längre bort öfvergår i en park och upplifvas af ett stort

antal rådjur och hjortar, hvars vackra former och lätta rörelser det var en förnöjelse att betrakta. En af vårt sällskap yttrade vid ankomsten sin förhoppning att få smaka någon lämplig anrättning på ett af dessa djur; men denna angenäma förespegling gäckades helt och hållet, vi fingo nöja oss med att se på dem. Åtskilliga andra djur voro äfven till betraktande, men deras antal var nu mindre än vanligt, sedan en betydlig del nyligen blifvit afsänd till moderlandet. Det ovanligaste bland de kvarvarande var ett babyrussa-svin; de långa, tillbakaböjde betarne, som på hufvudet bilda likasom tvänne handtag, gifva detta djur ett högst besynnerligt utseende. En liten leopard var beundransvärdt vacker: det var serdeles nöjsamt att reta honom, för att få se hans smidiga och snabba rörelser, hvarvid det blanka skinnet glänste i skiftande färger som en väl ryktad hästs. I synnerhet förgrymrades han svårliga när man nöp honom i den långa svansen, som han understundom lät hänga ut mellan burens jerngaller. Ett par stora burar innehöllo samlingar af sköna duvor från Borneo och Molukkerna. Åt en annan sida omgifves slottet af en botanisk trädgård, omvexlande med parklika planteringar af höga träd. Dess vetenskapliga värde kunna vi naturligtvis ej bedömma, men en promenad på de slingrande gångarna var ganska angenäm. De dyrbaraste rariteterna bestodo i några små oansenliga vexter i krukor; en af dem uppskattades till tvåhundra gyllen, hvilket dock ej mäktade höja den i våra ögon. Vi föredraga mindre kostsamma, men vackrare vexter. Bredvid parken är en liten begravningsplats, hvarest åtskilliga härstädes aflidne högre embetsmän hvila. De öfver dem uppresta minnesvårdar beskuggas af yfviga bambubuskar.

Under en i kringliggande trakt företagen promenad i vagn besökte vi ett af banianträd skuggadt ställe, som i äldre tider, medan Javanäserne ännu bekände sig till Brahmas lära, varit begagnadt till heliga sammankomster, och ett annat, hvarest en from brahmin stått så länge på en sten, att hans fotsulor lemnat djupa märken deri. Att märkena verkligen finnas, är obestriddigt, om sättet för deras tillkomst vilja vi ej yttra oss; den som älskar att sätta tro till dylika saker, må hafva den oantastad. Det skulle utan tvifvel varit ganska intressant att fått företaga några längre utflygter och derunder taga infödingarnes hvardagslif i litet noggrannare ögnasigte, men vi voro ej utrustade för att vandra i den smuts och väta man träffar hvart-helst man vänder sig. Vi råkade före oss på Belle Vue tvänne af våra skeppskamrater, som ett par dagar förut i vetenskapliga ärenden begifvit sig hit. Desse fingo ganska klen ersättning för sin tidspillan och sina gjorda kostnader. Skogarna voro så otillgängliga, så fulla af snår och kärr att man knappast kunde komma ur fläcken, och det

myckna vatten, hvaraf träd och buskar voro belastade, nedstörtade vid hvarje steg öfver dem till den grad, att det var nästan omöjligt att få något skott att brinna. Vandrigen i snåren har ock sina faror, ty der saknas hvarken tigrar eller andra rofdjur, och menniskan har dessutom ett par arga fiender i noshörningen och den vilda buffeln. Enda sättet att här få något resultat af sin jagt, är att låta en hop infödingar med hundar drifva ut djuren ur snåren, och skjuta dem när de utkomma på de mera öppna platserna, men en dylik tillställning fordrar naturligtvis många förberedelser och faller sig något kostsam för den enskilde.

I närheten af Buytenzoorg bo ett par små inhemska furstar, och någon af vårt sällskap ifrågasatte möjligheten af att få låna de af dem underhållna bajaderer, för att en gång få betrakta dessas af åtskilliga resande så poetiskt beskrifna dans, i hvilken dock andra endast funnit osmakligheter. Vår holländske vän anställde efterfrågningar i denna väg, men alla skönheterna voro till vår djupa harm redan upptagna af Chineserna, hvilka just som bäst voro sysselsatta med att fira sitt nyår, vid hvilken fest svärmare och andra små fyrverkspjeser tycktes spela en hufvudroll, ty sådana sprakade och smällde i hvarje vrå. Under alla dessa våra sysselsättningar försummade vi ingalunda vår kropps välpläggande, utan man intog på världshuset sina ganska stadiga mål, hvarvid förträfflig potates med ganska oklanderligt smör, båda artiklarna frambragta på Java, lifligt påminde om det aflägsna fäderneslandet och smakade de flesta af oss bättre än någonting annat. Vi kände under deras förtärande vår aktning för ön betydligt stiga. Efter tvänne dygns nöjsamt vistande på stället anträdde vi strax på eftermiddagen återresan, som till följe af den ej obetydliga, fast aldrig branta sluttningen gick betydligt hastigare än uppresan, och med anlitan af sjuttiotvå hästar för de båda vagnarnes behof, befunno vi oss i Batavia tillräckligt tidigt för att samma afton fara ombord, hvarest under vår frånvaro allting gått sin vanliga gång.

Batavias folkmängd anses vara upp emot 70,000 personer, hvaraf hälften består af Chineser. Europeernes antal skall vara omkring 4000, garnisonen oberäknad. Resten består af Javanaser, med en liten inblandning af Araber och individer från Molukkerna eller andra holländska besittningar. Chineserne hafva en del af staden för sig, Malajerne en annan. Närmaste tillsynen öfver de förra utöfvas af en af guvernören tillsatt polismästare, vald bland de rikaste och anseddaste bland dem. Utom andra skatter betalar Chinesen en serskild pålaga för rättigheten att bära den honom utmärkande hårpiskan, och oaktadt all sin kärlek för penningen, skall sällan någon enda individ beqväma sig till att genom piskans afskrärande befria sig från denna

påläga. Hårpiskan är hans stolthet, skiljemärket från den af honom föraktade Malajen, och skillnaden måste så mycket tydligare genom yttre tecken utmärkas, som den naturliga olikheten i utseende genom uppblandning blifvit något utplånad. Chineserne utöfva här samma yrken som vi redan ett par gånger nämnt; Europeerne skulle gerna vilja vara dem förutan, men de hafva så innästlat sig att man ej kan blifva dem qvitt, och de hafva stundom ingifvit styrelsen allvarsamma farhågor. Såväl deras qvarter, som Malajernes, skall erbjuda många besynnerliga saker till fremlingens betraktande, så att vi måste beklaga att vi ej fingo tillfälle att taga reda på dem. Skådespel, spelhus, opiekrogar och andra tillhåll för de gröfsta orgier skola vara högst egna och märkvärdiga att åse *), om ock intrycket snarare är ohyggligt än angenämt. Oaktadt all vaksamhet smugglas opium i ej obetydliga quantiteter in på Java: tvänne klippers från Bombay gjorde, sannolikt för detta ändamål, under vårt vistande i Batavia sina besök derstädes. Det enas manöver föreföll i synnerhet högst misstänkt. När en vara är begärlig och ett lands hela befolkning biträder vid dess insmugglande, hjälper ingen bevakning, den må vara huru mångtalig och verksam som helst.

Om Javas handel hafva vi ej kunnat erhålla några uppgifter, och de äro af föga intresse, så länge sakerna kvarstå i sitt nuvarande skick. De varor Sverige tager derifrån äro allom för väl bekanta för att behöfva här omnämnas. Fremmande konsuler emottagas ej i någon af de holländska besittningarna i Ostindien. Batavias redd är säker, ehuru så öppen att lastning eller lossning ofta ej på flera dagar kan företagas. Sådant inträffar hufvudsakligen under nordvestmussonen, eller då solen är söder om eqvatorn. Åtskilliga betungande band trycka alla fremmande nationers fartyg, som för sina varor erlägga dubbelt så hög tull som Holländarne sjelfva. Reparationer kunna fås i Batavia verkställda, men endast med mycken omgång och betydlig kostnad. Proviant i betydligare quantiteter må ej påräknas att erhålla. Af förfriskningar äro höns och frukter de hufvudsakligaste, oxköttet är dåligt och dyrt. Bland frukter må anmärkas den ljufliga mangustanen, med hvilken vi här fingo göra bekantskap. Den är af ett äpples storlek, skalet är tjockt, dunkelrött och af en starkt sammandragande smak; den ätliga delen är hvit, delad i klyftor likasom en apelsin, och af en obeskrifligt ljuflig smak. Derjemte kan den utan fara njutas i mängd, hvilket ej är förhållandet med dess medtäflare ananasen, hvilken här ej tycktes oss i godhet fullt upphinna dem vi smakat i Sinkapoor.

*) Se d'Urville's Voyage au Pole Sud etc. VII, spridda ställen i texten och noterna vid slutet af delen.

Under vårt vistande i Batavia låg der blott ett svenskt fartyg, skeppet Prins Oskar från Stockholm. Dess befälhafvare, kapiten Lagerkloo, hade den godheten att till oss öfverlåta en mängd från Hamburg medförda svenska tidningar, hvilka naturligtvis med intresse lästes af en och hvar, och är det oss ett nöje att derföre få offentlig tacka.

Vi vilja ej lemna Java utan att nämna några ord om dess nuvarande styrelsesätt, churu befarande att dervid blott upprepa saker, hvilka för de fleste af våra läsare äro väl kända. Dessutom få vi på förhand tillkännagifva att våra uppgifter i allmänhet ej äro i första hand, utan tagna från andra. Möjligen kan dock i dem förekomma någon mindre allmänt känd omständighet, och vårt anförande är blott ämnadt att gifva en allmän karakteristik af förhållandena, ej en fullständig kännedom af deras detaljer.

Portugiserne hade redan länge ensamme bedrifvit handeln på Ostindien, då mot slutet af 1500-talet Engelsmän och Holländare började göra dem denna stridig. De sednares första uppträdande på Java skedde 1595 under befäl af Cornelius Houtman. Oaktadt deras båda medtäflare ej underlåto något för att drifva dem ur den förmånliga ställning de der förstått intaga, lyckades det dem snart att ytterligare utvidga och stärka sin magt. Oenigheten mellan de furstar, som på ön stredo om öfverväldet, kom dem dervid väl till pass, och efter åtskilliga lyckligt slutade krig hade Holländarne innan medlet af 1600-talet erhållit för säkert fotfäste för att kunna utdrifvas af öns egna befolkning. På Molukkerna hade de ännu hastigare lyckats blifva herrar. Det var holländska ostindiska kompaniet som egde dessa rika besittningar, men i tidernas längd förmådde det ej deraf draga några utgifterna motsvarande inkomster, och då staten år 1795 öfvertog alla besittningarna, hade kompaniet en skuld af öfver 100 millioner i vårt mynt. Sedan dess förvaltas Java med underlydande äro helt och hållet för statens räkning, och det 1819 inrättade ostindiska kompaniet, kalladt Haandels-Maatschappij, är blott ett handels- och rederi-bolag, hvilket, enligt kontrakt med regeringen, har en till en viss grad uteslutande rättighet till handel med öarnes produkter. All skeppning till moderlandet verkställes med kompaniets fartyg.

Öfver alla de holländska besittningarna i Ostindien är generalguvernören på Java högsta styresman, visserligen underordnad moderlandets styrelse, men i många afseenden utrustad med en magt, som kan jemföras med de mest oinskränkte regenters, och i hvars utöfning han knappast blir underkänd af regeringen, så länge ej koloniernas bestånd genom den äfventyrats. Det af regeringen tillsatta Indiska Rådet kan blott afråda eller tillstyrka, guvernören kan mot dess

enhälliga röst vidtaga hvad åtgärder han behagar. Alla andra embetsmän kunna af honom afsättas. Befordringarne inom arméen, hvilken ej står i någon gemenskap med moderlandets, bero endast af honom ända till och med öfverstes grad: den går efter tur och ålder i tjensten, men guvernören kan utan vidare gå förbi dem han anser olämpliga. De olika distrikterna styras af residenter, hvilka inom sitt område hafva en ganska vidsträckt magt; de derinom förlagde trupper äro under deras befäl. Hela truppstyrkan i kolonierna uppgår till omkring 25,000 man, hvaraf en tredjedel är Europeer. Till sjöss består krigsmagten för närvarande af tjugusju fartyg, hvaraf två mindre fregatter och resten små briggar, ångbåtar och dylika. Fordom hade kolonierna sin egen flotta, som dock sedermera blifvit förenad med moderlandets. Örlogsvarvet är beläget på ett par små holmar utanför Batavia, men man ämnar flytta det till Surabaya, som erbjuder en bättre hamn och ett sundare klimat. En ångmachinverkstad är redan der anlagd: ett dervid byggt jernfartyg låg nu på Batavias redd.

Mindre förbrytelser bland infödingarna afdömas af en domstol, sammansatt af residenten, hans sekreterare, den infödde så kallade regerande fursten och någon af de mest ansedde presterne i provinsen. Javanäserne äro fortfarande mohammedaner, ehuru de föga samvetsgrannt iakttaga koranens föreskrifter. Nämnde domstol anställer ransakning öfver svårare förbrytelser, som afdömas af en högre, hvarifrån ytterligare kan vädjast till en högsta domstol. Holländare kunna än ytterligare vädja till högsta domstolen i moderlandet, men de oerhörda kostnaderna dervid skola vålla att sådant knappast någonsin sker. För Europeer gälla Hollands lagar; i afseende på de infödda rådfrågas de ofvannämnda inhemska myndigheterna, hvilkas utlåtande gemenligen följes, när det ej för mycket strider mot europeiska rättsläror. De ytterligt grymma straff, som fordom voro i bruk, äro längesedan afskaffade, och vanliga mord, af hämndlystnad eller svartsjuka, straffas blott med lindrigt tvångsarbete. Det är blott de mot Hollands välde riktade gerningar hvilka ej kunna påräkna något öfverseende. Gröfre brott skola på Java ganska sällan förekomma. Malajen är föga i stånd att anlägga och utföra någon sammanhängande eller tid fordrande plan, men dukar deremot så mycket lättare under för ögonblickets frestelse. Snatterier förekomma således ofta, men om några nedrigheter begås, får man snarare söka gerningsmannen bland Chineserna än bland Javanäserna.

I sina förhållanden till infödingarne har holländska styrelsen med utmärkt konsekvens iakttagit den grundsats, att gå till väga kraftigt i saken, mildt i formen. Den har ej det ringaste inblandat sig i folkets religion och seder, och alltid som medel för sin verksamhet an-

vändt de inhemska furstarna, dem folket sedan urminnes tider var vandt att oinskränkt lyda. Vid indrifvandet af de hårda pålagorna har den vetat att gå till väga på ett sätt, som lyckats förekomma alla allvarsamma förvecklingar. Dessa pålagors beskaffenhet skall strax omnämnas. Till det yttersta beroende af holländska styrelsen, hafva furstarne till namnet en betydlig magt öfver sina så kallade undersåter, styrelsen visar dem till det yttre mycken aktning och betalar dem hederligt underhåll. Sedan längre tider har den haft rättighet att bland den regerande furstens släkt välja hans efterträdare, att inom hans område militäriskt besätta hvilka punkter den godt syntes, och att hos honom underhålla en så kallad hedersvakt, hvars verkliga bestämmelse dock ej är svår att gissa. Naturligtvis har styrelsen ej underlåtit att på thronen upphöja den enfaldigaste och medgörligaste inom släkten, och på alla sidor omgifven af spioner, har hvarje furste ej kunnat göra ett steg, utan att underrättelse derom genast kommit till guvernören. Icke destomindre reste sig 1826 regerande sultanen i Solo, men hans företag misslyckades, och Holländarne begagnade sig af tillfället att ytterligare befästa sitt välde öfver hela ön. I den afsatte sultanens i Solo ställe upphöjdes en ung släkting till honom på thronen, men han delade efter ett par års förlopp sin företrädares öde, och landsförvisades till Amboina, blott för det han emot förbud lemnat sitt slott, utan att derom på förhand underrätta den holländska residenten. Oaktadt hans ärende endast varit att nattetid bedja på sina fäders grafvar, och ingen annan förbrytelse mot de hårda förordningarna kunnat läggas honom till last, utan han tvärtom under det föregående kriget hållit sig alldeles afides, förblef styrelsen döf för de många förböner som fälldes för honom. Det ansågs dock sannolikt att han på annat sätt, genom för myckna kunskaper och den personliga tillgifvenhet han tillvunnit sig af sina så kallade undersåter, väckt styrelsens skygghet, och att man nu passade på tillfället för att utan att bryta mot sedvanliga bruk befria sig från hans person. Ehuru hård den dom var, som drabbat honom, måste man dock erkänna att styrelsen vid detta tillfälle handlat klokt, ty en magt af detta slag, som Holländarne utöfva i sina ostindiska kolonier, måste visa sig oåtkomlig för allt, som af en okunnig befolkning kan uppfattas eller tydas som svaghet. Ett enda medgifvande föder snart ett annat, och många skulle väl ej behövas för att störta hela den på temligen bräckliga grunder hvilande byggnaden.

Under sina egna herrskares välde lefde Javanäserne fordom i ett fullkomligt slafveri. Jorden var regentens och dess afkastning lemnades till honom, som endast lät hvar och en behålla det för hans uppehälle nödvändiga. Dock skall denna rättighet oftast varit begagnad

med mycken mildhet, och godt förstånd herrskat mellan styrande och styrda. Sedan Holländarne blifvit herrar, satte de sig i furstarnes ställe, men funno sig ur stånd att på detta sätt draga någon vinst af jorden, emedan befolkningen ej arbetade mera än dess egna behof erfordrade, och något användande af tvång ej var rådligt att försöka. Det urgamla systemet utbyttes derföre mot en skatt, uppgående till tredjedelen af all slags afkastning, men utan önskad verkan, och 1830 infördes ett annat system, som visat sig lämpligare. Enligt detta är hvarje inföding ålagd att för styrelsens räkning utgöra sextiosex dagsverken om året, vid uppfordran af förmannen i det distrikt der han är boende. Arbetena bestå dels i de till jordbruket hörande, dels i väganläggningar, forslingar m. m.; under alla dessa stå de serskilde arbets-afdelningarne under närmaste tillsyn af sina egna förmän, och Holländarne undvika gerna att personligen deltaga i arbetets ledning, i annat än hvad sjelfva planens uppgörande beträffar. Javanesen får ej jägtas, utan man måste låta honom gå sin vanda gång. Uppgörrningen och fördelningen af den talrika befolkningens dagsverken på de olika slagen arbeten, och kontrollen öfver att de af hvarje individ blifvit riktigt utgjorda, fordrar naturligtvis ett högst vidlyftigt arbete, men det lättas betydligt genom de inhemske förmännens biträde. Den tid, som återstår sedan de sextiosex arbetsdagarna äro öfverståndna, eger hvar och en att efter behag använda, och residenterna äro skyldige att noga tillse att ingen tvingas till något slags öfverarbete. Alla på ön framalstrade varor öfverlemnas till styrelsen, som sedan efter godtfinnande afyttrar dem. Äfven de varor, som af enskilda frambringas på till dem upplåten jord, måste aflemnas till ett på förhand bestämdt pris.

Javas folkmängd är ej rätt säkert känd, emedan man fruktat att genom införandet af en ordentlig mantalsskrifning stöta folkets religiösa fördomar. En gammal uppskattning har gifvit den att vara sju till åtta millioner, för tio år sedan ansågs den öfverstiga nio, och torde nu kunna antagas till tio millioner, hvori Chineserna ingå till ett antal af omkring 300,000, sedan det på sednare åren betydligt ökats genom inflyttningar. Produktionen har äfven varit i jemnt stigande, och ön anses nu inbringa omkring fyratio millioner gyllen, hvaraf blott en fjerdedel afgår i förvaltningskostnader, oaktadt embetsmännen äro mycket väl lönade. Generalguvernören åtnjuter t. ex. ej mindre än 150,000 gyllen, utom en mängd förmåner in natura, såsom Buytenzoorgs betydliga egor, fria hästar för alla sina resor, betjening m. m.

Om ändamålet med koloniers anläggande antages vara att endast inbringa penningar i moderlandets kassor, kan man ej neka att Javas kolonisering visat ett lysande resultat. Antager man åter utbredandet

af moderlandets civilisation vara hufvudsaken, för hvilken handeln blott är ett medel, så torde deremot knappt någon kolonisering kunna upplettas, som varit så i grund betydelselös. Utan att vilja påstå att Javanäserne under oberoende furstar skulle vara lyckligare än nu, eller att någon beskyllning för grymhet, eller ens hårdhet, med skäl kan göras Holländarnes nuvarande styrelsesystem i afseende på folkmassan, så kunna vi dock ej undertrycka en känsla af ogillande af sjelfva systemet. Om Brittiska Indiens styrelse ej gjort något för sina undersåters andliga lyftning, så har den dock ej hindrat enskildes företag i denna riktning, och i de flesta af Hindustans större städer hafva i stor skala skolor anlagts, i hvilka, utan afseende på lärjungens religion, undervisning meddelas i alla en god folkbildnings ämnen. Spaniorerne hafva meddelat Filippinska Öarnes innevånare sin religion, och ställt dem på en jmförelsevis ganska hög ståndpunkt. Om äfven hvarje Spanior skulle blifva derifrån utdrifven, skulle dock minnet af Spaniens värde lefva hos folket, hvarje religionsfest skulle blifva det en påminnelse derom. Hollands styrelse har i sina besittningar hvarken sjelf gjort något försök till höjande af de underkufvade folkens andliga ståndpunkt, eller tillåtit enskilda att dermed befatta sig. I dess beräkningar, för det närvarande och för framtiden, har blott ingått en enda omständighet, den omedelbara afkastningen. Kanske har nödvändigheten tvungit dertill, den är en fiende som är svår att bekämpa, men har ock mången gång varit en beqväm vän, på hvilken man kastat skulden för det förhatliga i alla begångna felsteg. Skulle Javas befolkning en gång resa sig och lyckas bortdrifva de fremlingar, som i snart två och ett halft århundrade beherrschat ön, så qvarlemnna dessa knappt något spår af sitt långa herradöme derstädes. De hafva åt det underkufvade folket meddelat hvarken religion eller lagar, seder eller språk, de hafva städse stått alldeles utom och bredvid det, och när de sista af deras qvarlemnade bostäder hunnit nedruttna och den generation, som sett dem, hunnit utdö, skall den ankommande fremlingen förgäfvets leta efter något tecken, någon plägsed, som kan påminna honom om att en europeisk nation der herrskat och styrt med oinskränkt magt.

XVI.

Kokos-Öarne, Mauritius och Kap.

1853. Febr. 13. — Apr. 19.

idigt om morgonen d. 13 Febr. lemnade Eugenie sin ankarplats utanför Batavia, och vi kunde nu säga oss vara stadda på hemvägen. Amiral van der Plaats hade till chefens förfogande ställt ångbåten Ardjoeno, efter hvilken vi ock togos på släp. Vinden blåste ganska frisk från nordvest, men stillnade snart af. Passerande förbi de många större och mindre holmar, hvaraf Javas norra kust omgifves, nådde vi innan solnedgången Kap St. Niklas och inträdde i Sunda-Sundet. Ångbåten kastade nu loss, en officer sändes dit ombord för att tacka för god hjälp, och vid hans återkomst höll Eugenie med en sakta nordostlig bris inåt sundet, medan ångbåten begaf sig på återväg till Batavia. Vinden dog snart alldeles bort, och för att ej under natten ligga och drifva för strömmen, hvars sättning här är ganska föränderlig, ankrade vi kl. $\frac{3}{4}$ 11 utanför staden Merak på Java, sydost om den lilla höga holmen Button Island eller Toppers Hoedje. Djupet var här 26 famnar och botten sand. Stiltjen fortfor hela natten och täta blixtar belyste de molnomgifna bergen på Java och Sumatra. Vi lättade följande dagen kl. 8 f. m., men den svaga och motiga vinden, ofta afbruten af stiltje, tillät oss endast att helt långsamt framskrida; middagstiden hade vi ej ännu hunnit längre än tvärs för Fjerde Pynten, på hvilken ett fyr torn för ett par år sedan uppfördes.

Under natten friskade vinden från vestkanten med mulet och byigt väder, och då vi i dagningen d. 15 sågo oss ej kunna ligga öfver vestra udden af den vester om Java belägna Prins-Ön, hölls af för att gå genom rännen mellan denna och Java, hvarest farvattnet väl är trängre, men mindre besväradt af den starka dyning, som i sjelfva

sundet under denna årstid vräker in från sydväst. Vi hade dock knappt stuckit in i denna ränna förr än vinden kastade alldeles emot och blåste i friska byar med starkt regn. Kryssningen fortsattes likafullt med alla de segel fregatten kunde bära, bramseglen gigades och tillsattes flera gånger, men kl. 9 f. m. kom en vida hårdare by än de föregående, som tvang oss att låta mässeglen löpa. Storseglet och mesanen voro redan gigade, men just i detsamma sockegigtågen räcktes, blåste det något slitna seglet längs undra refbandet itu från lik till lik; vi höllo derpå tillbaka ut i Sunda-sundet, hvarest vi hela dagen kryssade mot den inåt Java-sjön sättande strömmen, och en dyning, som nästan alldeles stoppade fregattens framfart på ena bogen och stundom kom seglen att slå emot masterna, oakadt brisen var temligen frisk. Sålunda fortforo vi hela natten, omgifna af några i samma fördömsel stadda kamrater. Följande morgon lyckades vi dock ligga öfver Prins-ön och höllo derpå lättare, så att vi ett par timmar sednare voro ur det egentliga sundet, och vid middagen pejlade Java Hufvud i O. S. O. Vinden stillnade helt hastigt, sedan vi väl kommit ut i öppna sjön, hvarest fregatten den återstående delen af dagen obarmhertigt vräktes af den höga dyningen från sydväst.

Vi bådo nu farväl åt den Ostindiska Archipelagens farvatten och öar, hvilka sednare af åtskilliga författare, isynnerhet fransyska, blifvit kallade Malesien, efter den derstädes nästan uteslutande förekommande inhemska folkstam. Vårt vistande derinom hade ej varit långvarigt — endast sex veckor — men dock tillräckligt för denna gång. Att dessa öar erbjuda vida fält för odlingar och handel är otvifvelaktigt, zoologen och botanikern finna derstädes mångfaldiga nya och intressanta föremål att undersöka och insamla. För den profana blir dock vistandet der snart odrägligt, ehuru det möjligen under annan årstid kan vara angenämare än under denna. Oss föreföll det som låge det i klimatet något eget förslappande, som vi ej känt på andra ställen, hvarest dock temperaturen är föga lägre. Atmosferens stora fuktighet torde vara orsaken dertill. Man tappar all lust, all förmåga att tänka och arbeta, till och med nöjen blifva för ansträngande. Något sällskapslif finnes ej, de fleste Europeer äro om dagen alldeles upptagne af sina affärer och göromål, och söka om qvällen endast stillhet och hvila; man kan ej vistas länge ute den tid af dygnet då människan enligt naturens ordning egentligen bör lefva, och sedan den första nyhetens behag försvunnit, ligger i allt hvad man inom sitt eget slägte ser en tröttande enformighet och en motbudande fulhet. Man kan ej vika ett steg från de trampade vägarna utan att klifva ned sig i risfältens dy eller fastna i snår och moras. Angenäm sysselsättning vill här säga att bekvämt kullvräkt i en rörstol och med fötterna upplagda

på en annan eller på bordet tillbringa sin tid i en halfsofvande dåsig-
het, förljufvad af cigarrens ångor, om man har smak för dessas njutning.
Sådant kan väl gå för sig till en tid, men i längden! — Det är sannt
att ananas och mangustaner och annat man här har öfverflöd på äro
förträffliga saker, hvilka vi vilja låta all rättvisa vederfaras, men man
vågar ju knappt göra sig ett ordentligt mål af dessa frestande läcker-
heter, och får skatta sig lycklig om man oaktadt all återhållsamhet
och försigtighet slipper lemna sin kropp till föda för landtkrabborna,
hvilket ord här ej får tagas i den bildliga bemärkelse, hvari det af
oss sjömän någon gång begagnas. Ombord på Eugenie hade vi den
stora lyckan att ej i Batavia, eller efter afseglingen derifrån, få vårt
antal af sjuka förökadt, utan inskränkte det sig, med undantag af
mindre åkommor, till de vid afseglingen från China redan insjuknade.

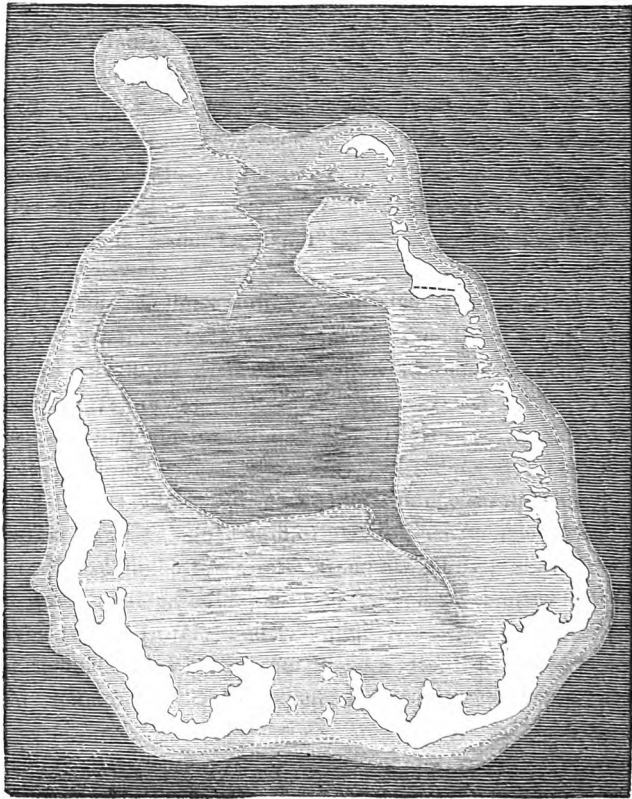
De tre följande dagarna, d. 17—19, blåste mussonen frisk och
drog sig småningom på sydvest, med täta, om ock ej hårda regnbyar.
Vädersolar observerades d. 17 om eftermiddagen, och månen omgafs
ett par qvällar af en gärd*). Dyningen från sydvest var fortfarande
ganska våldsam. Den 20 vändes nordvestvart och sattes kurs på Kokos-
eller Keeling-öarne, hvilka chefen för ökande af de naturhistoriska sam-
lingarna beslutat besöka. Vinden höll sig stadig omkring sydvest och
vädret var utmärkt vackert. På förmiddagen d. 23 ficks den sydliga
af nämnde öar i sigte. Under de sju dygn vi legat till sjös hade
strömmen, med undantag af första dagen, satt åt nordvest nio mil ($1\frac{1}{2}$
Sv. mil) i dygnet. I luftens temperatur märktes ännu ingen förändring,
utan den höll sig mellan 25° — 29° ; hafvets hade endast sjunkit från
 28° till 27° .

Sakta framdrifven af ostadiga, sydliga vindkast, nalkades Eugenie
småningom ön, af hvilken först intet land syntes, utan blott en jemn-
hög rad af palmer, nedanför hvilka sedermera en strand af bländande
hvitthet visade sig. Då vi nalkades öns norra ända, hvarest ankar-
platsen är belägen, sågs en hvalbåt komma roende mot oss, och snart
hade vi en god lots ombord, hvars färg häntydde på något blandad
ras, men hvars språk och målföre voro fullkomligt engelska. Uppe-
hållna af stiltje och ström hunno vi först i solnedgången ankarplatsen,
hvarest vi ankrade på sex famnars djup, botten af korallsand. Föl-
jande morgon varpade vi längre in i den lilla hamnen, som fått nam-
net Port Refuge eller Port Albion. Sedan man passerat öfver en ås
af koraller, hvarpå är blott $3\frac{1}{2}$ —4 famnar vatten, kommer man in i
en djupare bassäng, hvarest man har ända till 12 famnar, men stora

*) Flera gånger under resan, då sådana visat sig, har diametern blifvit obser-
verad och alltid befunnits 43° — 45° . Gårdens form har alltid varit cirkelrund.

korallklumpar uppskjuta högt från botten, som emellan dem består af skarp sand, eller söndermalde koraller. Hvar och en skyndade nu att efter bästa förmåga taga ön i ögonsigte.

Den lilla Kokos-gruppen, som äfven benämnas efter sin upptäckare, Engelsmannen Keeling, består endast af tvänne öar, af hvilka den nordliga är helt liten. Den ligger ungefär $2\frac{1}{2}$ Sv. mil rätt norr om den södra, som består af en rad större och mindre sammanhängande holmar, hvilka ofullkomligt ansluta en lagun, af hvilken en del vid lågt vatten faller nästan torr, en annan åter bildar en rymlig hamn, hvori djupet omvexlar mellan två och åtta famnar, ehuru der och hvar mindre korallklumpar uppsticka nästan till vattenytan. Endast grundgående fartyg kunna gå längre in i dem; större måste ankra i Port Refuge, hvarest man dock ligger väl skyddad mot alla vindar, utom de mellan nordost och nordvest. Då likväl passadvinden nästan hela året blåser stadigt och jemnt, har man intet att befara, i synnerhet som väl vistandet på stället ej gerna kan blifva långvarigt. Man är föga eller intet besvärad af dyningen, som på öns östra sida i skummande massor

Kokos-Ön.

rullar högt upp på det omgifvande refvet. Hela östräckans längd är halfannan svensk mil, och bredden en. Närstående teckning gifver bättre än någon beskrifning begrepp om dess bildning och skapnad. Det hvita är holmarne, det ljusast skuggade lagunens grundare och det mörkare dess djupare del; det omgifvande mörkaste är hafvet. Sidornas yttre sluttning är mycket brant, så att man på mindre än en fjerdingvägs afstånd från sydöstra ändan ej funnit botten med 1200 famnars lina. Ingen af holmerne skall höja sig mera än trettio fot öfver hafsytan. Tidvattnet stiger fem till sex fot, och hamntiden är 5^t 30^m. Enligt af lotsen meddelad uppgift skall tidvattnet blott en del af året, då solens declination är nära densamma som öns latitud *), vara regelbundet, den öfriga delen har man högt vatten blott en gång i dygnet. Jordbäfningar hafva ett par gånger förmärkts på ön.

Holmarne äro blott de mest uppstående delarne af det lagunens bildande refvet, och vid lågt vatten kan man vada från holme till holme kring två tredjedelar af hela omkretsen. Jordmånen består dels af till sand söndermalde koraller och snäckskal, dels af större och mindre korallblock, och något litet mylla har på ett och annat ställe bildat sig. Ehuru mager denna jordmån är, ger den dock näring åt ett oräkneligt antal kokospalmer, hvilka ända ned till stranden betäcka alla holmarnes yta, och hvilkas frodiga utseende bär vittne om att de ej vantrifvas. Det var helt besynnerligt att vandra i skuggan af det grönskande tak deras kronor bilda, hvilket är så tätt att knappast någon solstråle tränger igenom. Några buskar funnos ej inuti dessa lundar, utan hade man temligen fri utsigt mellan de runda, glatta stammarna. Marken var djupt betäckt med nedfallna grenar, och nötter lågo bland dem i tillräcklig mängd att mätta många skeppsbesättningar. Uppe i kronorna hade tärnor, sulor och tropikfoglar sina bon och helsade vandraren med hessa skrik. Vid närmare påseende fann man utom palmerna ett par andra trädslag, hvaraf ett erbjöd ett virke af mörkbrun färg och utmärkt hårdhet, och långa stranden vexte stora buskar, hvars blommor vidt och bredt omkring uppfyllde luften med vällukt. De fåtaliga gräs och örter här finnas hafva blifvit hitförda antingen af menniskor eller af hafvet. Magister Andersson fann några vexter, hvilka ej blifvit funna af Darwin, som 1836 besökte ön. Utom de nämnde sjöfoglarna finnas blott ett par arter vadfoglar, och till och med insekter förekomma endast i ringa antal, så af individer, som arter.

*) Vesta udden af nordostliga holmen är belägen på S. 12° 5' 22'', 0.96° 51' 44''.

Lagunen erbjuder deremot ett rikt fält för naturforskaren. På botten vexa verkliga skogar af koraller, hvilka tydligt synas genom det ytterst klara vattnet, och mellan dem simma skaror af fiskar, hvars blanka sidor genom vattnet skifta i de grannaste toner af blått och grönt. Några voro af en alns längd, medan andra ej nådde en tums. I de små pussar, tidvattnet vid fallandet lemnade på refvet, anställdes liflig jagt efter dem. Mellan korallerna träffas snäckor af flera arter, men för att taga dem fordras biträde af en van dykare; vid lågt vatten hittar man dock en och annan i hålorna mellan korallblocken. I det grunda vattnet längs stranden röra sig blötdjur af ett högst oaptitligt utseende; det är dylika som vi under namnet trepang omnämnt såsom en af det chinesiska bordets läckerheter. De här befintliga skola dock ej vara af rätt godt slag, hvilket för djuren sjelfva medför den fördelen att de i ostörd ro få krypa i det ljumma vattnet, i stället för att torkade sändas till China. När man vadar på refven må man akta sig för en art korall, hvars vidrörande åstadkommer en stickande smärta, liknande den af nässlor förorsakade, men mycket starkare, samt för att sticka tårna eller fingrarna mellan de gapande skaln af någon jättemussla (*Tridacna gigas*). Större individer af detta djur hafva tillräcklig styrka att allvarsamt skada foten, och äfven de mindre kunna gifva ganska obehagliga kramningar. Man ser det ena af dessa djur bredvid den andra såsom en mörkblå slingrande orm framtitta mellan de halföppna skaln, som vid minsta beröring ögonblickligt tillslutas. Fordom hvimlade lagunen af sköldpaddor af förträfflig beskaffenhet, men numera anträffas sådana högst sällan, sedan härvarande befolkning under en följd af år fört ett utrotningskrig mot dessa gastronomernes favoritdjur.

Kokos-Öarne upptäcktes 1608 af engelsmannen Keeling, men förblefvo obebodda i mera än två århundraden. Först 1823 begaf sig en Engelsman, vid namn Hare, dit med ett antal malajiska qvinnor och några slafvar, dem han köpt i Batavia *). Här tvang han dessa sednare att arbeta för hans räkning, och höll qvinnorna förvarade på en liten holme, den ingen utom han sjelf fick besöka. En hans landsman, vid namn Ross, hade redan förut ämnat bosätta sig der för att pressa kokosolja, och anlände 1826 dit med sin familj. Malajerne sällade sig till honom, och Hare lemnade ön, dit han tänkte återvända med en ny uppsättning, men dog i Batavia under förberedelserna dertill. Sedan dess har Ross och ett par i bolag med honom arbetande landsmän bebott ön, men han var för tillfället rest till Sinkapoer för att sälja en last olja, öns enda produkt. Innevånarnes

*) Enligt Fitz Roy. Uppgiften förefaller något besynnerlig; vi betvifla att slafvar 1823 funnos till salu i Batavia.

antal var nu omkring 400, hvaribland några få hvita och negrer, de öfriga Malajer och blandningar af dessa med de förstnämnda. Nybyggets läge är på kartan utmärkt. Karlarne sysselsätta sig med att från de olika holmarne hemta kokosnötter, af hvilka qvinnorna rifva fnaset, hvarefter en annan afdelning karlar verkställer oljans utpressning. Tjugo till tjugufem stora nötter erfordras för att gifva en kanna olja. Några små odlingar hafva gjorts, men med undantag af bananas vill ingenting i anseende till jordmånens magerhet rätt frodas. När koloniens lilla skonert återkommer från Indien medför den alltid en last jord, men man kan förstå att den ej förslår långt. Emedlertid funnos här några fikonträd och sockerrör. Utom höns hafva svin och får blifvit hitförda, men de förra trivas ej rätt väl, utan angripas ofta af sjukdom, och de sednare äro små och magra. Vi köpte ett par efter tre piaster stycket, hvilket pris äfven betalades för ett dussin höns. Vatten finnes endast i obetydlig myckenhet och af dålig beskaffenhet, hvarjemte hemtningen är besvärlig. Ved kan äfven blott i ringa myckenhet erhållas. Klimatet är naturligtvis hett, och i land blir hettan ofta odräglig genom de från den hvita korallsanden återkastade solstrålarna. Vi hade ända till 36° i skuggan, då thermometeren likväl var skyddad mot den återkastade värmen.

Vår lots var en ganska kunnig och studerad man för sin ställning här i verlden. Bland annat egde han en kännedom om Sveriges historia, sådan man sällan träffar den hos äfven högt bildade utlänningar, och, hvad som var än underligare, det visade sig tydligt att den var hemtad ur flera olika arbeten, hvilka mannen ganska noggrannt jemfört med hvarandra. Han uppgaf Geijers historia, men han hade äfven ganska noga reda på händelserna efter den tidpunkt denna slutar. Mannens ögon gnistrade af förnöjelse, när han talade om Gustaf Adolf, hvilken han ansåg för den störste konung som någonsin i något land funnits. Händelserna år 1809 och dervid verkande män kände han ganska väl, och kunde till och med igenkänneligt uttala de sednares namn. Georg Adlersparre tycktes i synnerhet hafva slagit an på honom. Besynnerligt att på denna lilla onstaka ö i Indiska Oceanen träffa en person med kännedom om och intresse för vårt aflägsna fädernesland, och ännu mera när man betänker att denne person, född i Ostindien af engelska föräldrar, aldrig besökt Europa, aldrig besökt någon skola, utan genom studier på egen hand, företagna under lediga stunder och utan någon impuls utifrån, förvärfvat de kunskaper han egde.

Besättningen sändes i land på den närmast liggande holmen för att en gång få rätt grundligt vädra och piska sina kläder, hvilket verkställdes under stojande munterhet. Mångas ögon angrepos af det

starka återskenet från den hvita sanden, och ett par dagar efteråt voro omkring trettio man nattblinda, så att de väl sågo som vanligt om dagen, men vid inbrytande skymning ej kunde reda något föremål. Vi hade redan längre tid haft några få sådana patienter, och det nu stora antalet minskades snart när vi lemnat de tropiska klimaten. Några få fortforo dock ända till hemkomsten att vara odugliga till tjänstgöring nattetid.

Om morgonen d. 26 afseglade vi från ön och höllo sydvestvart. Passaden var ett par dagar svag och ostadig med kast- och regnbyar från sydvest, så att vi gjorde blott ringa framfart, men sedan vi skurit trettonde gradens parallel, blef brisen frisk och stadig. Vädret var under tiden gemenligen väckert, men mindre byar förekommo ofta. Till d. 5 Mars, då vi på 76° O. skuro södra vändkretsen, hade strömmen i medeltal satt 19 mil (3¼ sv. m.) i dygnet nästan rätt åt norr. Luftens temperatur var märkbart svalare, och hafvets hade sjunkit från 28° till 25°. Sistnämnde dag vid middagstiden sattes kurs på Mauritius. Följande dagen började barometern sjunka, och vid solnedgången syntes tjocka moln hopade kring horisonten i norr. Den 7 föll barometern ytterligare något litet, och molnen hopade sig allt mera och mera. Den 8 blef barometerns fallande hastigare och vinden blåste stundom i temligen hårda byar. Oaktadt himmels utseende nu ej tycktes antyda någon kommande stark blåst, gjordes fregatten dock klar att emottaga en hårdare storm, sådan som man i dessa farvatten stundom har att bekämpa, och hvarom vi, innan vi lemna Mauritius, skola nämna några ord. Kanonernes surrningar undersöktes, båtarne utombords uppborgades och de på däck stående försäkrades med goda surrningar. Från kl. 6 till kl. 9 på qvällen steg dock åter barometern och fortfor äfven sedan att stiga, hvarjemte vinden småningom mojnade af, så att den följande dagen, d. 9, blef helt svag. Under natten togos tre utmärkt vackra svarta och askgrå tärnor, tecken till att land ej var aflägsat. Sannolikt voro de från ön Rodriguez. Under de fyra dagarna, 5—9, satte strömmen oss åt O. t. N. ej mindre än 27 mil (nära 5 sv. m.) i dygnet. Denna sättning är för stor för att kunna tillskrifvas fel i loggningen, alldenstund sekund-glasen noga och flera gånger undersöktes; man får således antaga att något ovanligt förhållande orsakat den, emedan den vanliga strömsättningen i denna trakt är med passaden eller ungefär åt vestnordvest. Efter framkomsten till Mauritius fingo vi ock höra att man derstädes under dessa dagar anmärkt så stora afvikelser från de vanliga atmosferiska förhållandena, att man ansett en liten orkan vara i annalkande, och det skulle väl kunna hända att någon sådan varit i arbete längre norrut. Den 10 förmärktes endast helt obetydlig ström,

likaså d. 11, då vi en half timme innan solnedgången fingo i sigte ön Mauritius, eller Isle de France, och en af de tätt norr om den belägna klippiga holmar. Hafvets temperatur hade nu stigit till 27°. Efter solnedgången minskade vi segel och lade bi för natten.

Hela d. 12 kryssade vi mot en svag och ostadig sydlig vind utanför norra delen af ön, och passerade middagstiden mellan holmarne Flat Island och Gunners Quoin. Strömmen sveper här i starka hvirflar och vi nödgades kl. 2 e. m. ankra, då fartyget i anseende till stiltje blef alldeles oregerligt, men lättade strax derefter. Vi hade under loppet af dagen god tid att betrakta den pittoreska ön. Från stranden sträcker sig en sakta sluttande slätt, åt hvilken de stora sockerplanteringarne gifva en saftig grönska, hvaremot de mörka trädgrupperne och de hvita husen lifligt afsticka. Här och der uppsticker från en sockerqvarn ångmachinens höga skorsten, antydande att idogheten här slagit sig ned i den rika naturens sköte. Inåt ön höja sig först solbrända kullar, och närmare medelpunkten reser sig i djerfva former den basaltiska bergskedja, som utgör öns stomme. Vid dess norra ända höjer sig den besynnerliga klippan Peter Both, hvilken har utseende af en ofantlig sockertopp, på hvars spets man stuckit ett lika ofantligt äpple. Den har fått sitt namn efter en ryktbar holländsk sjöfarande i början af 1600-talet. Vester om den höja sig flera något lägre, men nästan lika djerft formade spetsar, och längre åt sydvest uppsticker öns högsta berg, hvars skapnad är tillräckligt tydligt tillkännagifven genom dess namn Tummen — La Ponce *). Omvexlingen af skog och öppen mark på de branta sluttningarna och bergskedjans tvära brytningar i utspringande och ingående vinklar gifva åt hela taflan en utomordentlig mångfald af färgtoner, af ljus och skugga, hvilken ytterligare ökas genom de tid efter annan förbifarande molnmassorna, som efter att en stund blifvit af bergstopparna uppehållna i sin flygt, vid passadvindens ytterligare påträngning med förökad fart begifva sig i väg och i glittrande regnskurar nedstörta öfver slätten, hvars öfriga delar upplysas af en flammande sol. Man ledsnar ej snart att betrakta denna tafla med dess oupphörligt skiftande ljusmassor och rika detaljer, den ena sköna effekten aflöses af den andra, utan att man kan säga åt hvilkendera man skulle vilja gifva företrädet.

*) Nära 2,700 fot hög. — Peter Both är något lägre. För tjugu år sedan företogo sig tre öfverdådiga sällar att bestiga den, en bedrift som 1790 blifvit utförd af en Fransos vid namn Peuthé. De voro landtmäteri-direktören på ön Lloyd, löjtnanten i flottan Keppel, och de i arméen Philpott, åtföljde af en neger. Företaget lyckades, och allesammans tillbragte natten på klippans spets. Philpott var sömngångare och bands stadigt för att hindras från vandringar.

Om aftonen befunno vi oss utanför distriktet Pamplémousses, som bildar öns nordvestra del. Port Louis framskyntade längre söderut, men den motiga och svaga vinden tillät oss ej att hastigt nalkas, och vid qvällens inbrott måste vi aflägsna oss något från land för att ej i mörkret kringdrifvas af de i dess närhet starka och ostadiga strömhvirflarna. Äfven följande dagen fortfor vinden att gäcka oss, men kl. 3 e. m. kom lots ombord, hvarpå alla båtarna utsattes och sändes förut att bogsera; vi lyckades sålunda att strax efter solnedgången nå ankarplatsen vid inloppet till hamnen, hvarest ankaret fälldes på sexton famnars djup, botten af söndermalda koraller. Tidigt följande morgon inbogserades fregatten i hamnen af en ångbåt, som för sådant ändamål här underhålles. Den smala ränna, som leder in, är utmärkt med bojar, i hvilka man får fastgöra sina varp. Fregatten förtöjde mellan Cooper's Island och begravningsplatsen med ankaren och i bojar. Förstäfven lägges alltid ostvart, från hvilket håll man under orkaner har hårdaste blåsten att vänta, och på tillsägelse af hamnmästaren är man skyldig att stryka stänger och rår, förstärka sina förtöjningar och iakttaga öfriga nödiga försigtighetsmått, som kunna hindra fartyget från att drifva, hvarvid alltid de öfriga fartygen i hamnen utsättas för skada. Innanför den yttre hamnen är en annan, hvarest mindre fartyg kunna ligga i fullkomlig säkerhet. Både dockor och varf finnas här, och tagas tidt och ofta i anspråk af fartyg, som på resa till eller från Ostindien lidit skada under de ofta inträffande orkanerna. Kostnaden för reparationer blir mycket stor, emedan det höga priset på lifsmedel gör alla arbetslöner dryga. Vi skola snart anföra exempel på de af orkanerna anställda förödelser. Den närbelägna Isle Bourbon *) saknar alldeles dugliga hamnar, så att äfven franska fartyg måste på Mauritius verkställa behöfliga reparationer.

Port Louis ligger vid norra foten af en från bergskedjan i öns midt utspringande äs. La Pouce höjer sig bakom staden upp i skyn. Beqväma landningsställen och kajer äro med vanlig engelsk omsorg anlagda. Sjelfva staden erbjuder föga för ögat, och gatorna äro större delen af dagen ganska tomma. Blott nere vid hamnen rör sig en hop arbetsfolk, nästan uteslutande bestående af negrer eller åtminstone blandningar af den svarta rasen. Husen ega intet anspråk på prydighet och tyckas ej väl afpassade för klimatet, som är ganska hett. Likväl får man dervid taga i betraktande att de för tropiska klimater så väl beräknade husen i Manila och spanska Amerika sannolikt här-

*) Kallades under kejsardömet Ile Réunion, hvilket namn nu åter blifvit upptaget. Ankarplatserne besvåras ofta af så kallade raz-de-marées, eller stora rullande vågor, som stundom ankomma under fullkomlig stiltje, och illa tilltyga de fartyg som ej hunnit gå till segels för att undvika dem.

städes ej skulle kunna emotstå orkanernas våldsamhet. Någon promenad finnes ej inom staden, men bakom den, inåt ön, är en vidlyftig grön slätt, omgifven af med träd planterade vägar, hvarest den vackra världen stundom visar sig. Detta ställe har fått namnet *Champ de Mars*. På dess midt är ett monument upprest öfver generalen grefve de Malartie, som under de brydsamma åren 1792—1800 genom kraft och rättrådighet tillvunnit sig befolkningens odelade aktning. Minnesvården förblef dock länge i ofulländadt skick, till dess för tio år sedan guvernören Sir William Gomms fru genom en "fancy fair" samlade medel till dess fullbordande.

Goda macadamiserade vägar leda kring hela ön. Norr ut kommer man i distrikten Södra och Norra Pamplemousses, hvarest man något mer än en mil från staden träffar på kyrkan och byn af samma namn. Vägen är vacker: man färdas mellan skogsdungar och sockerfält, på afstånd framblicka prydliga villor, och utsigten upplifvas af många vandrare, hvaribland man ofta ser Hinduens smärta och behagliga figur. Vid hans sida går stundom maken med sitt barn på armen. Den lätta dräktens lifliga färger glädja ögat, men kvinnans ansigte vanställes af en från näsbrocket ända på hakan nedhängande flat ring. Hinduerna användas hufvudsakligen vid sockerodlingen. Pamplemousses kyrka har ett skönt läge och är ganska prydlig: den tillhörande kyrkogården är tätt beströdd af minnesvårdar, och af på dem stående namn påminna många om historiska släkter och personer. Något längre bort, på motsatt sida om vägen, visas Pauls och Virginies grafvar, belägna på ömse sidor om en liten damm eller rättare en med vatten fylld grop. Kanske skall denne vara en anspelning på att det var det våta elementet, som hindrade de båda älskandes öden att i tiden blifva förenade. Grafvårdarne äro helt enkla, utan något slags inskrift, och ej med synnerlig omsorg underhållna. Några små törnrosbuskar voro planterade inom de trånga skrank hvaraf de omgifvas, men på dem alla fanns blott en enda blomma, så att de fleste af vårt sällskap fingo nöja sig med några blad såsom minne af stället, att vid hemkomsten skänka hemmavarande beundrare af Bernardin de St. Pierres novell. Huruvida för öfrigt hjelten och hjeltinnan deri verkligen existerat låta vi vara osagdt.

Strax bredvid kyrkan är en botanisk trädgård, anlagd på 1770-talet. Dess ursprungliga ändamål var att tjena till plantskola för odlingen af kryddor, hvilken då ansågs såsom något utomordentligt lönande. Den person, som i synnerhet arbetade för dess införande, hade det betecknande namnet Poivre. Numera har denna odling afstadnat. Trädgårdens regelbundna utstakning bär vittne om dess ålder, och den skall, enligt kännarens omdöme, innehålla mycket af värde.

De skuggrika, fuktiga gångarna, på hvilka mossslupna stenbänkar stodo, tycktes ej vara flitigt trampade af människofötter, och gåfvo ett intryck af stillhet och "tendre mélancolie", sådan som uttalar sig i Paul och Virginie.

Söderut från staden har ön ett helt annat utseende. Strandremsan är här helt smal, från bergskedjan i öns midt utspringa åsar nästan ända till hafvet, och i de djupa klyftorna mellan dem framstörta brusande åar. Vi tillbragte några timmar på en i denna trakt belägen villa, tillhörig herr Carter, föreståndare för det betydande handelshuset Blyth Brothers & Co, till hvilket fregatten var adresserad för sina penningbehof. Denna villa ligger helt nära Grande Rivière, som på detta ställe gör ett fall af öfver hundra fots höjd. Det skummande vattnet mellan de rika löfmassorna, hvaraf de branta stränderna höljas, bilda en obeskrifligt vacker tafla, den vi dock fingo se under oförmånliga omständigheter, emedan himmeln var molnbedäckt och ett starkt regn, som kort förut fallit, gjorde vandringen bland träd och buskar något obehaglig, i synnerhet som jordmånens sega lera i stora klumpar fäste sig vid fötterna. Sidorna af dalen eller klyftan, i hvilken floden flyter, äro så branta att man endast med lifsfara kan klättra upp- eller nedföre dem, och ingen bro leder deröfver, så att herr Carter är nödsakad att fara ända in till staden för att komma till sin kompanions på andra sidan floden liggande landthus, det vill säga färdas tre svenska mil för att tillryggalägga ett afstånd, som i rät linie ej uppgår till en fjerdingväg. Vextligheten är öfverallt yppig, vi vandrade under hela alléer af mango, advokatpäron och andra fruktträd, hvilka likasom alla andra planteringar vattnades genom från de nedrinnande bäckarna ledda rännor, som äfven förse husen med nödigt vatten. För detta behof tager man så mycket man behagar, men på planteringarne fördelas vattentillgången enligt stadgad ordning, och det tillses noga att kläder ej tvättas bredvid rännorna. Det skulle varit serdeles nöjsamt att vistas ett par dagar i denna sköna trakt, men fregattens korta uppehåll på stället tillät ej något sådant.

Den utan tvifvel behagligaste, fast äfven besvärligaste vandring vi företogo var till spetsen af La Ponce. I och för sig sjelf är den väl ej mycket müdosam, men den blef det genom det dagen förut fallna regnet, som gjort backarna hala, och lemnat hela massor af vatten i de täta buskar, hvarigenom man närmast toppen har att leta sig fram. Man lemnar staden öfver Champ de Mars och passerar förbi några täcka, af buskar och blommor omgifna hus, öfver ett par små backar, hvarest cactushäckar erbjuda sina förrådiska frukter, och kommer så på en sakta sluttande väg, som dock snart blir brantare, och upphör att vara farbar för åkdon. Till venster har man en djup,

skogbevuxen dalgång, till höger en brant bergvägg, mellan hvilken och vägen är en skogsdunge af frodiga, fast ej höga träd. Man träffar här ofta markattor, hvilka vid vandrarens ankomst med otrolig snabbhet klättra uppföre branten, kastande sig från buske till buske. Äfven för den i botaniken okunniga visar det sig att man här omgifves af en vegetation, som väsendtligen skiljer sig från låglandets. Vi hade i en resebeskrifning kort förut läst att Mauritius till sin natur är ett medeltling mellan Tahiti och Galapagos-Öarna, men ej fästat oss mycket vid detta uttryck; här var det dock omöjligt att ej blifva öfverraskad af de närmast omgifvande föremålens likhet med dem på de fruktbare delarna af Floriana, och att denna likhet ej är alldeles skenbar, bevisas deraf att mag. Andersson här träffade åtskilliga på nämnde öar funna vexter, flera än på något annat ställe vi besökt. Bergens skarpa kammar påminnte deremot om Tahiti, men voro ej så höljda af grönska som der. Endast få foglar syntes, men en art stora snäckor kröpo i mängd på den fuktiga marken. Allt som man kom längre uppåt blir vägen brantare tills man på skuldran af den ås, från hvilken La Pouce uppsticker, åter kommer på slät väg, som dock snart bär brant utföre till den vidsträckt slätten i öns midt, kring hvilken bergåsarne bilda en naturlig vall, och gifva det hela utseende af en enda ofantlig krater, som dock ej på århundraden, eller sannolikt årtusenden, kan hafva varit i verksamhet. Man viker nu af från vägen och inträder i en tät skogsdunge af buskar och mindre träd, hopsnärjda af rankor och ormbunkar, genom hvilka en smal gångväg leder i slingrande krokar. Allt som man stiger högre blifva träden mera förvridna och hoptofvade, men när man slutligen nalkas sjelfva den uppskjutande kägla, glesnar skogen helt hastigt. Man klättrar nu uppföre den branta sluttningens stenar, mellan hvilka vexa små örter och gräs af ganska nordiskt utseende, och befinner sig slutligen uppe på den trånga yta, som bildar spetsen, och ej just lemnar utrymme åt något talrikt sällskap. Passadvinden svepte frisk häromkring och temperaturen var så angenäm som möjligt.

Den utsigt La Pouce från sin spets erbjuder öfverträffas ej lätt i rikedom och skönhet. Det ej en half mil aflägsna Port Louis tyckes ligga under ens fötter, och åt motsatt håll, åt öster, utbreder sig den nyssnämnda slätten i den herrligaste grönska, på afstånd begränsad af berg, mellan hvilkas mellanrum hafvet ses framskymta. Åt norr höjer Peter Both trotsigt sin hjessa ur ett böljande haf af skiftande gröna löfmassor, och de bredvid honom liggande klipporna tyckas sträfvä efter att hinna honom i formens djerfhet. Åt söder sträcker sig en lång ås, hvars kala kam är så tunn, att man tycker sig kunna rida grensle på den. Nalkas man åt nordvest-kanten af den lilla yta,

på hvilken man befinner sig, och lutar hufvudet deröfver, så blickar man nedföre en ättestupa af några hundra fots höjd, hvilken säkerligen skulle vara en bekväm väg för den som längtar till Valhall. Vid dess fot ligga stora stenblock kastade om hvarandra, halft insvepta i buskar och örter. Vi uppehöll oss en timme på La Pouce och anträdde derefter återfärden. Hela utflykten hade ej tagit längre tid än från kl. 6 till kl. 11 f. m., under hvilka fem timmar vi ingalunda brådskat, utan tvärtom i godan ro betraktat de omgifvande föremålen, och ehuruval vi gjorde vårt intåg i Port Louis i ett jemmerligen genomblött och nedsmutsadt skick, voro vi ytterst belåtna med företaget och beklaga uppriktigt dem, som af fruktan för vägens längd och besvärlighet läto afhålla sig från att göra oss sällskap.

Mauritius har på en yta af 16 sv. kvadratmil en befolkning af 180,000 menniskor, hvaraf något öfver en fjerdedel består af hvita *), en annan af frigifna negerslafvar och deras afkomma, och ej fullt hälften af Hinduer, mest från Malabariska kusten. I bilagorna skola vi lemna en tabell öfver befolkningen. Af de hvite är ojemförligt största delen fransyska kreoler, som fullkomligt bibehållit sin nationalitet. Franska språket är allmänt gängse, och man träffar äfven bland de bildade klasserna många individer, hvilka ej tala engelska. I synnerhet gäller detta om damerna. Ända tills de sednaste åren har talan inför rätta förts på franska och handlingarne skrivits på samma språk, men detta förhållande har nu blifvit ändradt, säkerligen till bitter grämlse för de talrika advokater af fransk härkomst, hvaraf ön är öfversvämmad och hvilkas rofgririghet är till ordspråk vorden. Oaktadt kreolerne erkänna att de ej hafva skäl att beklaga sig öfver engelska styrelsen och dess förfaranden, råder dock hos dem föga sympathi för de nya herrarna, och de båda nationerna umgås nästan intet med hvarandra. Det är blott vid större publika tillställningar man ser dem tillsammans. Hos Engelsmännen träffar man här samma öppna och obesvärade gästfrihet, som i allmänhet är rådande i deras kolonier. Den franska befolkningen har bibehållit mycket af sin nations urgamla artighet, förenad med den öppenhet som utmärker kreolen. Förr råde bland dem en obegränsad och ytterst frikostig gästfrihet, och om den antagit ett tarfligare skick, skall skulden dertill vara att söka mera i omständigheternas än sinnelagets förändring. Likasom de flesta franska koloniers plantage-egare voro nemligen de på Mauritius boende vid öns afträdande till England djupt skuldsatte, en följd af kriget, ett slösande lefnadssätt och obetänksamhet i affärsväg. Snart fick sockerodlingen en betydlig utsträckning och välståndet steg.

*) Engelsmännens antal är omkring 5000, garnisonen oberäknad. — Ett mindre antal Chineser finnes äfven: de hafva ej godt rykte om sig.

men de flesta plantager fortforo dock att vara djupt in-tecknade. Kom så slafemancipationen *), på hvilken man likväl länge varit beredd. Ansenliga kontanta summor inflöto väl, såsom ersättning för de frigifna, i öns rörelsekapital, men i stället att användas till egendornas upphjelpande och in-teckningars utlösande, skola de till större delen förslösats på nöjen och vällefnad, och när det sista pundet strukit åt, befann man sig i en ganska bekymmersam ställning. Den har väl sedan dess högst betydligt förbättrats, och till och med de för några få år sedan inträffade stora handelskriserna förflöto utan olägenheter af svårare beskaffenhet. Men emedlertid hade allvarsammare sträfvanden gjort sig gällande, och det fordna slöseriet blifvit utbytt mot sparsamhet och arbetsamhet. Att vi för öfrigt under vårt korta vistande på stället ej kunde hinna göra några bekantskaper, är tydligt, men att döma af ett par små sällskaper, som besökte fregatten, torde ön hafva att erbjuda ett ganska behagligt sällskapslif, eller åtminstone ej sakna ett af de nödvändigaste elementerna derför, intagande medlemmar af det täcka könet.

Sedan Engelsmännen blefvo herrar öfver Mauritius har kryddodlingen alldeles fått vika för den af socker, som tilltagit i en förvånande grad, hvarvid man dock måste betänka att bristande afsättning till följe af kriget länge hållit produktionen på en låg ståndpunkt. År 1812 var afkastningen föga öfver en million skålpund, under åren 1815—20 var den i medeltal årligen omkring sex millioner, men har nu stigit till etthundrasextio **), eller tillräckligt för att lasta tvåhundra medelstora fartyg. Af denna sockermassa går fem sjettedelar till England, resten till Cap och Australien. Rörets odling bedrifves med största omsorg och guano nyttjas som gödningsämne. Den peruanska anses kraftigast. Arbetarne äro till större delen Hinduer, som äro flitigare, medgörligare och mindre dyrlejda än negrerne. Varnad af en äldre erfarenhet går man varsamt tillväga med skogens afrödande, och undanhugger ej mera än hvad som genast kan förvandlas till bärande jord. Kaffe odlas äfven på kullar och höjder. Det är af ypperlig beskaffenhet, men skeppningen deraf är obetydlig. Egentligt åkerbruk finnes endast i liten skala, och för hela arbetsklassen måste lifsmedel (ris) hemtas från Indien och andra ställen. Några vidsträckta betesmarker finnas naturligtvis ej heller, och ehuruval man ser rätt vackra hjordar, lemna de ej tillräckligt antal slagtkreatur för öns behof, utan hemtas sådana från Madagascar. Många arabiska fartyg (s. k. gourabs och daos) sysselsättas med boskaps transporterande, men denna sjöfart

*) Den 1 Febr. 1835.

**) 140 mill. franska livres. En utförligare tabell finnes bland bilagorna.

afstadnar till betydlig del under orkantiden, eller mellan November och Mars eller April. Lifsmedel äro till följe häraf dyra; för en mark oxkött får man betala trettiosex skillingar. Af matnyttigt vildt finnes rådjur, raphöns och vaktlar, hvilka dock ej äro inhemska på ön, utan blifvit ditplanterade. Skogarne lemna flera slag vackert och användbart trävirke, hvaribland må anföras ebenholts af bästa sort. Mindre fartyg byggas här af till större delen på ön vext virke.

Mauritius eger ett sjöförsäkrings-bolag med ett kapital af 50,000 £ st., samt två banker och en sparbank, den sistnämnde inrättad af regeringen. I vetenskaplig väg eger det ett "Society of Arts and Sciences," en litteratur-förening och ett meteorologiskt sällskap. Öns täta gemenskap med Madagascar och de i grannskapet belägna öarna Seychelles, Rodrigues och Chagos, allesammans engelska besittningar, men för öfrigt föga besökta orter, göra den till en upplagsplats för dessa ställens naturalier, hvarmed drifves en ej så obetydlig handel. För meteorologiska observationer är ön förträffligt belägen, i synnerhet för studerande af de stora orkanfenomenen, för hvilket ändamål också det ofvannämnda sällskapet hufvudsakligen blifvit stiftadt. Dess nuvarande ordförande är D:r Thom, som redan länge sysselsatt sig med forskningar i detta ämne, och utgifvit ett par smärre skrifter deruti. Sekreteraren, M. Bousquet, har äfven sedan längre tid insamlat materialier till en noggrannare kännedom om orkanerna, och då numera de flesta eller alla passerande fartyg lemna utdrag af sina loggböcker, bör samlingen af uppgifter snart blifva betydlig och af värde.

Någon framställning af orkanernas natur, sådan man redan med säkerhet känner den, kan här ej komma i fråga, och den skulle knappast kunna göras fattlig för den allmänna läsaren, utan att blifva alldeles för vidlyftig, under det att den som af kännedomen om dessa fenomen väntar sig något gagn, i alla fall måste ur derom utgifna verk skaffa sig en fullständigare, än som vi tro oss i stånd att meddela. En sådan kännedom om orkanernes beskaffenhet och rörelser är utan tvifvel af nytta för sjömannen, som beseglar de farvatten i hvilka de förekomma, och äfven om man skulle ifrågasätta dess nytta, så torde den på dess inhemtande använda tid ej vara så stor, att den ej lätteligen på annat håll kan inbesparas. Vi äro öfvertygade om att följandet af de för orkaners undvikande till sjös gifna regler omöjligen kan medföra någon olägenhet, äfven om de ej alltid ofelbart kunna rädda fartyget, som kanske redan befinner sig i ett sådant läge, att det ej längre kan komma undan, utan får inskränka sig till att på bästa sätt söka trotsa orkanen, som vanligen illa tilltygar de under dess fulla inflytelse råkade fartyg. Såsom exempel nämna vi den utomordentligt häftiga, som 1781 så förfärligt tilltygade de af Rodney

i Vestindien tagna priserna, och tillfogade England en förlust af 3000 sjömän, utom de i dess kolonier anställda härjningar, hvilka uppgingo till millioner pund sterling; och för att återvända till Mauritius, anförde vi dem 1807 och 1808, af hvilka den ena sänkte linieskeppet *Blenheim* och fregatten *Java*, den andra anföll en under Sir Edward Pellews *) befäl hemgående konvoy, hvaraf tre stora Ostindiefarare sjönko, och de fleste öfrige fartygen endast med förlust af större eller mindre delar af sin tackling lyckades rädda sina sönderbråkade skrof. För omkring tio år sedan råkade fransyska fregatten *La Belle Poule* och korvetten *Le Berceau* på vägen från Isle Bourbon till Madagaskar ut för en dylik, som sänkte korvetten och förvandlade fregatten till ett redlöst vrak, och under en annan i November 1851 afmastades eller skadades ej mindre än femton fartyg, hvaraf fjorton sedermera ankommo till Mauritius för att repareras **).

Orkanernes årstid är högsommaren och hösten. Sålunda förekomma de i Vestindien och Chinesiska Sjön (hvärest de kallas Tyfoner) under månaderna Juli — November, i Södra Indiska Hafvet under November — April, hvilka gränser sällan öfverskridas, och midt emellan hvilka fenomenet oftast upprepas, ehuru ej derföre alltid våldsammast. Den ofvannämnde i Vestindien af 1781 inträffade i November. I Bengaliska och Arabiska Vikarna äro de ej inskränkte till någon viss årstid, men gruppera sig dock talrikast kring vissa månader. Sällan förflyta två eller tre år å rad utan att man på Mauritius har känning af någon, men alla äro naturligtvis i sig sjelfva ej lika våldsamma, och äfven af de våldsammaste går ej alltid den farliga medelpunkten för den hvirflande rörelsen fram öfver samma punkt. Man har anmärkt att de häftiga ofta nog inträffa ett par år å rad, utan att dock någon egentlig periodisk återkomst kunnat förmärkas. De som på ön anställt de största förödelserna hafva inträffat åren 1730, 1731, 1746, 1754, 1760, 1772, 1773, 1788, 1807, 1808, 1818, 1819, 1824, 1836 och 1850, ehuru vid många andra tillfällen mindre skador åstadkommits. Orkanen af 1773 rasade den 9—10 April, förstörde alldeles

*) Sedermera Lord Exmouth. — *Blenheim* förde amiralen Sir Thomas Troubridge's flagg. Han hade varit Nelsons vän och vapenbroder och var en af Englands utmärktaste officerare. En brigg, *Harrier*, som blifvit något skiljd från de andra båda fartygen, kom lyckligen fram till sin bestämmelse, Ostindien, men likasom ett oblidt öde hvilat öfver hela eskadern, sjönk äfven den följande året under en orkan i de ostindiska farvattnen.

**) Korvetten *Carlskronas* kantring utanför Havana förorsakades ej af en orkan, utan af en hastigt öfvergående våldsam by. Dessa två fenomen äro vida åtskiljda och må ej förblandas; dessutom varar orkanen stundom flera dagar om ock ej hela tiden med samma häftighet.

all gröda och de flesta fruktträd', kullkastade i Port Louis en kyrka och öfver trehundra hus, och dref trettio två i hamnen liggande fartyg på land. De båda af 1818 (i Mars) och 1819 (i Jan.) gjorde äfven högst betydlig skada. Vi måste nu öfvergifva detta ämne, och anförä blott att de egentliga eqvatorial-trakterne äro befriade från hemsökelse af orkaner, hvilka deremot sträcka sina verkningar långt utom tropikerna, inom hvilka de uppstå och utveckla sig, så att en och annan, efter att hafva färdats öfver Atlantiska Hafvet, låter känna sig på Europas kuster, stundom på ett ganska obehagligt sätt, såsom t. ex. d. 21 December 1821.

Såväl Mauritius som Bourbon upptäcktes i början af 1500-talet af Portugisen Pedro de Mascarenhas, som gaf den förra namnet Ceroné och benämnde den sednare efter sig sjelf. Båda voro obebodda. Portugiserne besökte sedermera flera gånger dessa öar, i synnerhet Mauritius, hvars hamnar äro bättre än Bourbons, och ditsläppte getter och rådjur, markattor och svin. Mot slutet af århundradet besöktes ön af en holländsk eskader, hvars befälhafvare gaf den det namn den nu bär *). Någon kolonisering företogs dock ej förr än mot medlet af 1600-talet, och den blef af föga varaktighet. Guvernören hade från de franska nybyggena på Madagaskar köpt en hop slafvar af båda könen, men desse lupo till skogs, och oroade sedermera beständigt nybyggarna. Efter ett nytt försök att draga någon fördel af ön, afträdde holländska ostindiska kompaniet den 1715 åt det franska, som redan sedan 1664 innehade hela Bourbon. Den fick nu namnet Isle de France. Allt fortfor i ett bedröfligt skick till 1734, då kolonien under Mahé de la Bourdonnais' kraftiga och kloka styrelse började uppblomstra. Sockerröret, dess nuvarande rikedom, infördes af honom, och nästan alla allmänna anläggningar datera sig från hans förvaltnings tid, under hvilken äfven kolonien befriades från en af sina värsta plågoris, skogsnegrerna eller de så kallade marronerna **). För alla sina tjänster belönades den äfven som krigare utmärkte mannen med tre års fängelse i Bastillen och derpå följande glömska och fattigdom. Frankrikes ostindiska kompani har på samma sätt handterat de flesta af sina utmärktaste embetsmän, hvaribland vi må nämna Lally, som fick sluta på stupstocken. Det är således ej underligt att det ej blef långlifvadt; 1767 öfvertogs dess besittningar helt och hållet af staten. Nuvarande guvernören på Mauritius, Mr. Higginson, har nyligen ställt sig i spetsen för en subskription för uppresandet af en staty af Labourdonnais.

*) Efter Mauritz af Oranien.

**) Denna benämning på till skogs lupna negrer är allmän i Vestindien.

Frankrike fick snart skörda fördelar af det goda skick, i hvilket denne man bragt Isle de France. Då under Norra Amerikas frihetskrig de ostindiska farvattnen blefvo en tummelplats för engelska och franska eskadrar, kom ön väl till pass och gjorde det möjligt för de Suffren att så länge kunna derstädes hålla sina fartyg i tjenstbart skick. Under revolutionen blef ön ej fri från oroligheter, men ordningens parti, med den ofvannämnde guvernören de Malartie i spetsen, lyckades dock bibehålla öfvervigten, och då konventets dekret om slafvarnes frigifvande ankom, förklarande kolonien sig till en viss grad oberoende af moderlandet. Med erkännande af dekretets riktighet i sak, låter det väl ej betvifla sig att den anbefallda åtgärden, vidtagen utan några förberedelser och utan att tillerkänna slafegarna någon slags ersättning, skulle hafva bragt kolonien på fullkomlig undergång. Gemenskapen med moderlandet var dock ej helt och hållet bruten, och det förra förhållandet återställdes så snart Napoleon hunnit stadga sin styrelse. Under de påföljande krigen gjorde ön amiral Linois samma tjenester som den förut gjort de Suffren, och dessutom utrustades derifrån en mängd kapare, hvilkas lika djerfva som skickliga befälhafvare kraftigt understödde franska flottan vid dess i detta farvatten förda utrotningskrig mot Engelsmännens ostindiska handel. Bland dessa kapare-kapitener har isynnerhet Surcouf gjort sig namnkunnig. Redan vid krigets utbrott hade öns intagande blifvit påyrkad af dåvarande general-guvernören i Indien, markisen af Wellesley, men blifvit tid efter annan uppskjutet. Slutligen blefvo de engelska handeln tillfogade förluster så betydliga att företaget på allvare blef beslutadt, och såsom förberedande åtgärd besattes den närliggande ön Rodrigues, hvarjemte ett antal fregatter sändes för att hålla hamnarna på Isle de France strängt blockerade. Isle Bourbon föll i Engelsmännens händer. Till sjös var krigslyckan dock mera omvexlande än på någon annan punkt på jorden, och blodiga strider kämpades kring öns stränder. Åtskilliga de båda nationernas kämpar hafva här vunnit sin ryktbarhet: vi nämna Rowley, Willoughby, Duperré, Hamelin, Bouvet, m. fl. Den 24 Augusti 1810 blef en för Engelsmännen olycklig dag, då en af deras fregatter i Grandport tvangs att stryka, tvänne måste uppbrännas af sina besättningar, som begåfvo sig ombord på en fjerde, hvilken ett par dagar derefter äfven måste stryka. Samma öde delades äfven af en femte, som dock dagen efter blef återtagen *). Ändtligen anföllo Engelsmännen i November ön med en flotta af tjugesju örlogsskepp under amiral Berties befäl, samt femtio transportfartyg, med-

*) Deras namn voro efter ordningen: Nereide, Magicienne, Sirius, Iphigenia och Africaine.

förande 15,000 man landstigningstrupper, och d. 3 December kapitulera de franske befälhafvaren, öfverlemnande så väl ön som den der förlagda eskadern af fyra fregatter, ett par mindre fartyg, jemte de från Engelsmännen tagna priserna. Vid freden i Paris återfick Frankrike Isle Bourbon, men Isle de France afträdde åt England. Dess gamla namn upptogs och har sedan dess bibehållits.

Vårt korta vistande på Mauritius var ganska angenämt och slöts med en lysande middag hos det här förlagda 5:te Fusilier-regementets officerare. Middagstiden d. 17 Mars afseglade vi från Port Louis, och passerade följande dagen i sigte af den höga Isle Bourbon. Nordostpassaden fortfor till dess vi d. 22 befunno oss på 30° S., 47° O. På de fyra dygnen d. 18—22 hade strömmen satt i medeltal 20 mil (3½ sv. m.) i dygnet åt N. N. O. På eftermiddagen sistnämnde dag tillkännagafs annalkandet till de föränderliga vindarnes regioner genom byar från vestkanten, hvilka medförde mycket regn. Den 23—24 tillbragtes i oupphörligt kastande vindar, åtföljda af starkt regn och åska. Dessa vindar fortforo månaden ut, dock öfvervägande från sydvestkanten, och det i allmänhet vackra vädret afbröts ett par gånger af regnskurar och åska. Om morgonen d. 1 April friskade vinden från sydvest, och blåste vid middagstiden full storm, så att fregatten låg under bottenrefvad fock och mesanstagsegel. Afrikanska kusten omkring Point Hood var nu i sigte. Stormen lade sig hastigt, och på eftermiddagen d. 2 hade sjögången alldeles försvunnit. På det sista dygnet hade strömmen satt 86 mil (15 sv. m.) åt S. V. t. V. eller rakt mot vind och sjö, något som här kring Afrikas södra udde ofta inträffar, ehuru strömmens allmänna riktning är tvärtom, eller åt öster. Landet kring Algoa Bay var i sigte, och från kl. 3 till kl. 6 e. m., under hvilken tid fregatten ej genomlupit något betydligt afstånd, sjönk hafvets temperatur 2°, 7. De följande fem dagarne hade vi temligen ombytliga vindar, än svaga, än friskt blåsande, med i allmänhet klart och vackert väder, men med stark dyning från sydvest. Strömmen satte derunder något litet åt öster, och hafvets temperatur vexlade mellan 18° och 22°. Middagstiden d. 7 kom landet kring Cap Lagulhas och False Bay i sigte, och framåt aftonen Goda Hoppets Udde. I skymningen lade vi bi sydvestvart, och vände ett par timmar efter midnatt åter nordostvart. Goda-Hopps-Udden kom fram på morgonen åter i sigte, och kurs sattes på Table Bay. Vinden blåste hård från ostsydost, men stillnade nästan alldeles ut då vi hunnit i lä om landet, hvars besynnerliga former vi hade god tid att betrakta. Det var nästan skunt innan vi passerade Green Point, den udde som åt vester bildar Tafel-viken. Sydosten kom nu åter frisk nedrullande från Tafelberget, kryssande emot den nalkades vi småningom staden och ankrade

kl. $\frac{1}{2}$ 9 e. m. Följande morgonen flyttade vi oss längre inåt viken på åtta famnar, sandbotten; spetsen af Djefvulsberget pejldes härifrån i S. S. V., och Lejonets hufvud syntes just klart öster om signalstationen på dess länd. Hafvets temperatur, som d. 7 öster om Goda-Hopps-Udden var 19°, hade nu sjunkit till 14°.

Kapstadens hamn, Tafel-viken, är endast en öppen redd, hvarest man är alldeles blottställd för nordliga och vestliga vindar, och hållbotten är ej serdeles god. Under sommarmånaderna (Okt. — Mars) har man väl ej att befara dessa vindar, sydosten blåser då med passadens stadga, och sänder hvinande byar utföre bergen, så att man vid inkryssningen må akta sig för att föra för mycket segel. Det är isynnerhet på eftermiddagarna, som dessa byar äro våldsamma. Under vintern (April — Sept.) blåsa deremot ofta nog hårda nordliga vindar, som i förening med den höga sjön jagat månget fartyg på land. Vi hade d. 15—16 en någorlunda släng af en dylik, åtföljd af regn och tjocka. Ett amerikanskt skepp sprängde derunder sin ena ankarketting och råkade i drift, men fick undsättning från land, hvarest ankare och tåg alltid finnas i ordning att på gifven signal utföras i stora segelbåtar. Naturligtvis får man för sådan hjälp erlägga dryg betalning; kostnaden för ankaren och båtar är betydlig och man får ej påräkna sådana tjänster för intet, isynnerhet som frågan sällan är om att berga menniskolif, utan helt enkelt en affär mellan fartygets assuradörer och hamnstyrelsen. Under de båda blåsiga dagarna gingo dock våra båtar lyckligt både i land och åter ombord. På Green Point stranda årligen flera fartyg, och vi sågo ett från Australien kommande der sluta sin resa. Det stötte en natt under tjocka och blef vrak, men besättningen och en del af lasten bergades. Den sednare såldes tre eller fyra dagar derefter tillika med vraket på auktion för assuradörernes räkning.

Temperaturen var under vårt vistande i Tafel-viken ganska ojemn, så att den en dag öfversteg 31°, en annan ej hann till 16°, och om natten sjönk den under 11°. Hafvets var äfven ganska omvexlande mellan 12°—15°.

Engelska örlogsskepp äro endast om sommaren tillåtna att ligga i Tafelviken, och äfven då ser man dem sällan der, utan ligga de gemenligen i den två svenska mil söder om staden belägna Simons Vik, hvarest ett litet varf finnes och stations-befälhafvaren har sitt boställe. Utom ett par engelska fartyg lågo der ryska fregatten Pallas och en liten ångbåt, båda på resa till Kamschatka. Vår gamla bekanta från Batavia, Ardjoeno, och amerikanska ångfregatten Powhattan, ett systemskepp till det förr omtalade Susquehannah, anlände till Tafel-viken ett par dagar efter oss. Powhattan var afsedd att öka den för Japan bestämda eskadern.

De Kapstaden omgifvande trenne berg, Tafelberget, Lejonberget och Djefvulsberget, bilda en grupp af ganska besynnerligt utseende. Stenarten är sandsten, och dess rödbruna damm är en verklig pest i staden, kring hvars gator det i hvirflande skyar drifves af fallbyarne. Från vår ankarplats ses Tafelberget resa sig midt emellan de båda andra, dess topp är alldeles flat, hvaraf det fått sitt namn. Höjden är 3600 fot. Lejonberget ligger vester om det förra: dess sträckning är ungefär i nord och syd, och sedt vester ifrån har det något så nära utseende af liggande lejon, hvars hufvud är vändt åt söder. Djefvulsberget är skrolligt och spetsigt. På bergens sluttningar träffas markattor och babianer. En tillämnad färd upp på Tafelbergets topp måste till följe af mulen väderlek inställas. Man mister under sådan ej blott all lön för sin möda, utan blottställer sig äfven för att förvilla sig uppe i berget, hvilket, utom att vara obehagligt, stundom medför våda. Man bör helst taga med sig någon person, som känner vägarna, annars kan man lätt få vandra hela dagen utan att finna något ställe der man kan komma uppföre de tvärbranta afsatserna.

Det holländska ursprunget visar sig tydligen i stadens utseende. Husen äro till betydligt antal alldeles sådana som man ser på tafflor ur detta lands skola, och isynnerhet är rådhuset ett icke dåligt prof på holländsk byggnadskonst. Äfven bland befolkningen röjer sig genast vid första påseendet ett icke-engelskt element, och örat får ofta höra det bataviska språket, hvilket allmänt talas af den färgade arbetsklassen. Denna tycktes oss här fulare än på något annat ställe vi besökt, en följd af beblandning med hottentottiskt blod. Äkta Hottentotter ser man ej ofta i staden, och dem man råkar äro vanligen från landet inkomne drängar eller formän, ty Hottentotten trivdes ej vid stadslifvet. En sådan forman med sitt spann hör till Kapstadens karakteristiska egenheter. Man tänke sig en ofantlig rustvagn, förspänd med ända till ett dussin par oxar, och karlen vandrande vid deras sida försedd med en piska af fabelaktiga dimensioner. Dess skaft är ett par famnar långt och snärten skulle kunna misstagas för en metref. Piskan föres med båda händerna, och vid dess begagnande fattar karlen säkert fotfäste, för att med tillhjälp af kroppens hela öfverdel sätta fart på snärten, ur hvilken han framlockar de mest bråkande smällar. Oxarne äro magra, högbenta och försedda med utomordentligt långa horn; deras utseende röjer mera rörlighet än styrka. Dresseringen för ändamålet är fullkomlig; på blott muntlig befallning manövrera de med en noggrannhet, som täflar med det bäst exerceerade artilleris, och det väcker förvåning huru väl de i ganska dugtigt traf svänga kring gathörnen.

Det närmast kringliggande landet är ganska fult; sand och risiga örter utgöra hufvuddragen deri. I allmänhet erbjuder det hela för andra än den naturkunnige intet af intresse, hvarken vacker natur eller vårdade odlingar eller något annat för ögat fägnande, och ehuru väl man på något afstånd träffar vackrare ställen, gör dyrheten af allt slags färdande att man ej gerna utan serskildt ändamål begifver sig dit. Omkring en mil från staden har vår aktade konsul, herr Letterstedt, en prydlig villa, Mariedal, hvarest han med äkta nordisk gästfrihet emottager alla landsmän. Med anledning af den nyligen hitkomna glädjande nyheten om födelsen af en arfvinge till Sveriges och Norges konungathron, anställde herr Letterstedt en lysande bal, dit ställets alla dignitärer och anseddaste personer voro inbjudne. Guvernören, general Cathcart, var vid tillfället ej i Kapstaden, utan vid gränsen för reglerandet af ställningarna efter det nyss slutade Kaffer-kriget, men hans vikarie föreslog en skål för den nyfödda thronföljaren. Kommendör-kapten Virgin svarade på denna skål med en för Englands drottning. Ett ombord på Eugenie förfärdigadt fyrverkeri afbrändes, och intet var underlåtet för att göra festen så glad som möjligt. Några dagar förut hade Eugenies chef och officerare varit inbjudna på en bal ombord på stations-befälhafvarens, commodore Talbots flaggskepp, Meander, och dagen efter gaf kommendör-kapiten Virgin ombord på Eugenie en "déjeûner dansant," dit olyckligtvis blott en mindre del af de bjudna damerna infunno sig; förmodligen hade de ej hunnit repa sig efter ansträngningarna under den föregående nattens dans, eller fruktade de den ännu fortfarande dyningen efter de sednast förflutne dagarnes blåsväder. Fregattens halldäck var förvandladt till en ganska prydlig danssal, med ornamenten af vapen, omgifna af kransar och festoner af eklöf och ljungblommor, hvilka fosterländska vextrikets alster äfven här öfverflöda. Konsul Letterstedts frikostiga gästfrihet inskränkte sig ej blott till Eugenies befäl, äfven dess underbefäl och besättning blefvo af honom ihågkomna, och rikligen trakterade med åtskilliga förfriskningar.

Mellan staden och Mariedal viker vägen af till det af staten underhållna observatoriet, nu förestådt af herr Maclear, som nyligen slutat en vidsträckt och besvärlig gradmätning längs Kapkoloniens vestra kust *). Dess resultater hafva ej ännu blifvit offentliggjorda. Likasom sina företrädare i tjensten, Fallowes och Henderson, har herr Maclear gjort sig ett ganska ansedt namn. Observatoriet var nu under ut-

*) Det genom den yngre Herschels arbeten ryktbara observatoriet var hans enskilda egendom. Det var beläget ungefär en fjerdedels mil söder om det andra.

vidgning, och man var just sysselsatt med uppförandet af grunden för en stor meridiancirkel, som väntades från Troughton och Simras välkända instrument-verkstad i London. För öfrigt innehöll det intet anmärkningsvärdt i instrumentväg. Strax bredvid är ett magnetiskt och meteorologiskt observatorium, som förestås af herr Morton, men sedan den egentliga byggnaden några månader förut nedbrunnit, voro instrumenterna inhysta i för tillfället uppförda byggnader. Båda de nämnde herrarne visade oss vid vårt besök all möjlig uppmärksamhet och välvilja.

För Sveriges handel är kapkolonien en föga vigtig plats. Marknaden förses naturligtvis från England, så att endast skogsprodukter kunna afsättas, och äfven dessa ej till betydligare quantiteter. Några returlaster eller frakter kunna endast sällan påräknas. Egentliga exportvaran är ull. Vin produceras endast i små quantiteter.

Denna plats är af alla våra läsare så väl känd och innehåller dessutom så litet af intresse, att vi hafva blott i största korthet nämnt något derom. Långt inåt landet finnes deremot mycket för zoologen eller jagtvänner, och åtskilliga personer hafva de sednaste åren der ströfvat omkring för att tillfredsställa sin lust efter äfventyr. Bland dessas namn träffa vi tvänne landsmän, herrar Wahlbergs och Anderssons, som båda för närvarande (1854) befinna sig derstädes.

Under vistandet i Kap, förlorade vi ytterligare en af våra skeppskamrater, båtsmannen Kompass, som efter en längre febersjukdom afled d. 12 April, och blef begrafven i land tvänne dagar derefter.

15 JU 57

MINNES-ANTECKNINGAR

under

1813 och 1814 årens Kampagner i Tyskland och Norge,

af

CARL JOHAN LJUNGGREN.

I hufvudstaden har man nyligen bevittnat uppresandet af en ärestod åt den man, som hade högsta ledningen af de ofvannämnde fälttågen; det kan sålunda synas så mycket mer lämpligt att nu påminna om desamma.

Här kan icke vara stället att gifva någon öfersigt af de händelser, som föranledde Carl Johans val till Svensk thronföljare och Sveriges deltagande i det fälttåg, som Tyskarne den tiden kallade »Befrielsekriget». Så mycket är dock säkert, att Svenskarne uti detta krig gjorde det mesta, detta likväl hvarken genom sina öfverlägsna stridskrafter eller sin alltid utmärkta tapperhet, utan indirekt och derigenom, att deras härförare ledde det hela och var den ende, som egde förmåga att leda det. Icke destomindre har Svenska härens deltagande i detta krig mycket af intresse att erbjuda; men märkvärdigt nog finnes blott helt litet derom offentliggjordt, och detta lilla är till en del affattadt i en stil och på ett språk, som ansenligt förminskar nöjet vid läsningen deraf. De Memoirer öfver fälttågen 1813 och 1814, på hvilka den läsande allmänhetens uppmärksamhet härigenom fästes, äro af annan art, och hafva måhända ett särskildt intresse just derföre att de icke äro skrifna för att tryckas. Deras författare, som sjelf deltagit uti de händelser, dem han tecknar, och som var en bland dem, hvilka det beskärdes att få verksamt deltaga i striden, — så att han till och med var med vid bestormandet af Leipzig, der han blef allvarsamt sårad, — skildrar med ledig stil och lycklig förmåga dessa tilldragelser, så vidt de föllo inom kretsen för hans aktgifning, och genomfätar sin skildring med lifligt berättade anekdoter, om skarp-sinnighet vittnande karaktersteckningar samt lättlästa beskrifningar på ställen och föremål. På samma gång hans skrift är en öppenbjertig och konstlös framställning af händelserna, erbjuder den sålunda tillika en roande och underhållande läsning, affattad i ett vackert och behagligt språk, hvilket vid den tid, då författaren skref, ännu hörde till sällsyntheterna, i synnerhet inom det stånd, af hvilket han utgjorde en medlem.

Af dessa anledningar hafva författarens efterlevande beslutit att offentliggöra detta hans arbete, hvilket säkerligen kommer att utgöra ett tillägg af värde till vår icke synnerligen omfattande Memoir-litteratur. Åtskilliga af författaren gjorda pennritningar, hvilka på ett naivt och karakteristiskt sätt teckna de särskilda nationernas krigare med deras resp. uniformer m. m., komma att medfölja i lithograferade färglagda plancher. Arbetet, inalles vid pass 20 ark, utkommer häftvis med 4 à 5 ark i hvarje häfte jemte åtföljande tvenne plancher, hvarför priset är beräknadt till 40 sk. banco.

De tvenne första häftena hafva utkommit och finnas att tillgå uti rikets samtliga boklådor.

På undertecknads förlag har nyligen utkommit och säljas uti dess samt öfriga boklädor i riket:

En nyss färdigtryckt vacker, korrekt och fullständig upplaga af:
BIBELN, såväl *Gamla* som *Nya Testamentet*. *Handupplaga i Psalmboksformat*, inbunden i olika vackra band med 2:ne lithografier å 2 R:dr, med 3:ne stålgravyrer å 2: 32., med 12 stålgravyrer och inb. med guldsnitt i skinn och sammetsband å 4: 16, 5:, 5: 16 och 5: 32 b:co.

Af denna vackra upplaga i litet format säljes äfven separat:
NYA TESTAMENTET, inb. i olika vackra band med och utan guldsnitt och prydd med stålgravyrer å 1: och 1: 24 b:co.

Äfven finnas att tillgå följande förut utgifna upplagor af:
BIBELN. Illustrerad upplaga med 530 träsnitt och stålgravyrer, inb. i olika läder-, skinn- och sammetsband med och utan guldsnitt från 5 R:dr till 13: 16 banco.

— — Praktupplaga i stort format med 48 stålgravyrer inb. i olika band för 15 å 18 R:dr b:co.

NYA TESTAMENTET, i stort format med 12 stålgravyrer å 2: —
 — — Ny upplaga med Träsnitt, inb. i vackert band 1: 32.

Följande arbeten hafva också nyligen lemnat pressen:

BLOMSTERODLING I BONINGSRUM. Handledning för Blomsteridkare af N. J. Ericsson, Directör för trädgårdarne vid Haga och Tullgarns Kongl. Lustlott; med 2 större och 12 mindre lithografierade figurer 1: 16.

HVAR DAGSLIFVETS CHEMI af J. F. V. Johnston. Med talrika illustrationer, 5:te eller sednare delens 1:sta häfte — 24.

OM ÅKERJORDENS AFDIRNING af F. A. Dahl. Andra upplagan, tillökt med en afhandling om *Tegelrörstillverkningen*, med 33 träsnittsfigurer och 4 st. plancher 1: 16.

Sednare Tidens viktigaste **UPPTÄCKTER** och **UPPFINNINGAR** inom *Natur*, *Vetenskap* och *Konst*, af L. Figuier, bearbetning från franskan af A. H. Fock, med många illustrationer. Häftet 6, innehåll. Ångmaskinen.

(De förut utgifna 5 häften af detta arbete finnas äfven att tillgå.)

KRIGET MELLAN RYSSLAND och TURKIET. Försök till krigshistorisk skildring af en svensk officer. 2:ne delar med planteckningar och större kartor af krigstheatern 2: 8.

DEN UNGE BRUKSPATRONEN. En skildring ur det dagliga lifvet, af Siegfried, original — 40.

BRÖDERNA. Historisk roman från Drottning Kristinas tidevarf . . . 1: 16.

ADOLF BONNIER.

IS IS

Häfl. 13 & 14,

innehållande:

Text: pag. 153—192 af Sednare Delen.

Plancher: 1. Höfding på Lefuka.
 » 2. Tahitisk Qvinna.
 » 3. Talu-Viken. (Eimeo.)
 » 4. Utsigt bredvid Honolulu.

Häft. 15 & 16. (Slutet.)

FREGATTEN EUGENIES

RESA OMKRING JORDEN

ÅREN 1851—1853,

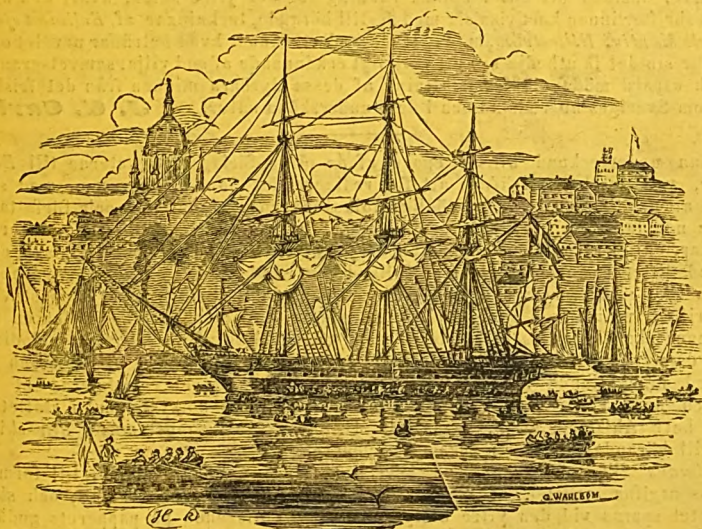
UNDER BEFÄL AF

C. A. VIRGIN.

REDIGERAD OCH UTGIFVEN

AF

C. SKOGMAN.

STOCKHOLM.

ADOLF BONNIER.

Pris: 1 Rdr Bco.

BELLMANS SAMLADE SKRIFTER.

Ehuru man eger en mängd olika upplagor af Bellmans skrifter, såväl delvis utgifna som efter större skala, motsvarar dock ingen de anspråk man har på en upplaga af en national-skalds arbeten. Icke ens den af Söndén anordnade — så förtjenstfull den än är — utgör härvid något undantag, hvad han ock sjelf insett, då han yttrat att den borde betraktas »endast såsom en förberedelse till en fullständigare».

Möjligheten att åstadkomma denna fullständigare upplaga aflägsnas emedlertid i samma mån som de få ännu kvarlevande af Bellmans samtida gå bort att lyssna på den förklarade skaldens sånger i en annan värld: traditionerna med den tidens bilder och begrepp dö ut eller iklädas vanställande gestalter, och litterärhistorien famlar slutligen i mörker. Ja, sjelfva den trakt, från hvilken Bellman företrädesvis samlade sina poetiska skördar, har redan betydligt förändrats: med hvarje år finner sig lokalminnet bedraget, och de fordom så välbekanta nejderna antaga nya skepnader, nya namn och nya bestämmer. Man har därför ansett tiden icke böra helt och hållet förloras, och undertecknad får härmed tillkännagifva att han, efter fåfäng väntan att de högre begåfvade skulle förekomma honom, äfventyrat försöket och gripit verket an.

En af undertecknad redigerad upplaga af *Bellmans samlade Skrifter* är lagd under pressen, i afseende på sjelfva skrifterna så rikhaltig, som vidsträckt späningar kunnat göra den, samt åtföljd af skildringar ur skaldens lefnad och författarskap. Och allmänhetens genom Söndén uttalade önskan — den svårast tillfredställda — att *ordförklaringar* måtte bifogas, äfvensom upplysningar om här förekommande *personer, lokaler, kläddrägter, egna sedvanor, instrumenter, vapen, m. m.*, jemväl åskädliggjorda genom *teckningar* och *kartor*, har, efter forskningar bland annat inom de lägre folkklassernas hemlif och förlustelseställen, blifvit i möjligaste mätte uppfyllt.

Ett sådant företag skulle icke kunnat verkställas, om ej förlagsrätten till ifrågavarande skrifter — så väl de förut tryckta som en mängd hittills utgifna, bland hvilka sednare finnas åttskilliga af högt värde i afseende på både ord och musik — lyckligtvis blifvit öfverlåten uteslutande på en hand. Herr *Adolf Bonnier* har nemligen, icke utan betydliga uppoffringar, förskaffat sig denna rätt; och då allmänheten utan tvifvel kommer att hålla honom räkning för det yttre skick, hvori den klassiske skaldens skrifter innan kort visa sig med dertill hörande teckningar af *Bellman sjelf* samt af *Sergel, Martin, Hilleström, m. fl.*, torde undertecknad, hvad beträffar urvalet och innehållet, för sin del få utbedja sig ett välviligt erkännande af god vilja, samvetsgrann forskning och osparad möda vid framställning af dessa dyrbara minnen från det friska folklivet inom Sveriges hufvudstad och i dess undersköna natur.

J. G. Carlén.

Sedan undertecknad blifvit egare af de olika förlagsrättigheterna till *Bellmans Skrifter*, var det hans sträfvan att för redigerandet finna någon, som, med skaldisk förmåga att fullt uppfatta den odödliga folksångarens personlighet och författarskap, förenade nog lefvande kraft att leda företaget till en lycklig fullbordan. Herr J. G. Carlén har, enligt ofvanstående anmälan, åtagit sig redaktionen af denna upplaga, och hans föregående litterära verksamhet är en fullgod borgen för ernående af ifrågavarande mål.

Men lika säkert, som hvarje älskare af den store skalden icke allenast vill *läsa* hans skrifter, utan äfven *sjunga* eller höra dem sjungas, kan icke heller en upplaga af Bellmans skrifter anses fullständig utan att åtföljas af de herrliga melodier, som tillhöra dem. Dessa blifva äfven införlifvade med ifrågavarande upplaga ock komma att, med bibehållande af den traditionella behandlingen, redigeras af musikdirektören herr J. A. Josephson, arrangerade på 3:ne notsystemer, i stället för de förut af herr Åhlström m. fl. begagnade tvenne, så att sångstämman blir skild från det dertill hörande pianoforte-accompagnementet.

Bellmans Skrifter tryckas på herrar Norstedt & Söners officin, till format lika med nyss utgifna arbeten af Geijer samt flere af våra nyare skalders; och skall för öfrigt intet sparas vid den yttre utstyrseln, såväl i afseende på papperets godhet som illustrationerna, hvilka sednare, i träsnitt och litografi, dels svarta dels i färgtryck, komma att utföras af både inhemska och utländska konstnärer.

Det omfång, som det hela kommer att ega, har icke på förhand kunnat tillförlitligt bestämmas. Arbetet är emellertid anordnadt uti fyra band, hvilka utgifvas i häften, som lemnas till subskribenterna à 32 sk. bko hvarterda, och åtföljas dessa häften af musikbilagorna och planchererna.

De, som genom subskriptions-anteckning innan första delen utkommit täckas uppmuntra företaget, erhålla *gratis* ett porträtt af Bellman i stort folioformat, utom det mindre, som kommer att inhäftas framför första delens titelblad.

Subskriptions-anteckning emottages hos undertecknad och samtliga bokhandlare i riket. Stockholm i Juni 1855.

Adolf Bonnier.

XVII.

Hemresa från Goda Hopps-Udden och Afrustning.

1853. April 20 — Juli 30.

Dagen efter den bal vi nyss omnämnt, hade Eugenie afklädt sig hvarje lemning af högtidsdräkten, och låg i sina allvarsamma hvardagskläder klar att gå till segels. Endast vinden lät vänta på sig. Vår hederlige konsul besökte oss i sista stunden för att bjuda oss allesammans farväl. Middagstiden började en och annan liten kåre flyga öfver den hittills blanka hafsytan, snart uppsprang en svag bris från sydvest, och kl. 2 e. m. d. 20 April började Eugenie sin vandring på det sedan gammalt välkända Atlantiska Hafvet. Vägen till sjöss togs mellan kusten och Robben, hvilken ö begagnas till deportationsort för koloniens brottslingar. I rännen deremellan och fasta landet har man gemenligen strömmen med sig nordvart, hvarföre den ofta begagnas af utgående, men alltid undvikes af kommande fartyg. Robben har ett utmärkt ofrefligt utseende: den är kal och stenig, och den midt emot liggande stranden består af hemska, af vinden kringkastade sanddrifvor, ofvanför hvilka en ödslig slätt sträcker sig till de aflägsna bergens fot. Redan följande dagen kändes stark förändring i klimatet: thermometeren sjönk under natten ej lägre än till 17°, då den i Kap stundom gått ned till 11°, och hafvets temperatur hade stigit från 13° till 18°. Den sydvästliga vinden drog sig småningom genom syd till sydost, och vi trodde oss redan hafva fått känning af passadvinden, men den drog sig snart tillbaka, och dagarna d. 23—26 tillbragtes strax söder om vändkretsen i svaga och ostadiga västliga vindar med ganska mulen himmel. En stark dyning från syd lät derunder känna sig, och strömmen satte något litet åt sydvest. När vi skurit vändkretsen inställde sig passaden, men ej mycket frisk,

Fregatten Eugénies Resa. II.

13

och som den dessutom var alldeles rätt akter in, gjorde fregatten ej någon betydlig fart. Himmeln var esomoftast molnbetäckt. Strax före middagen d. 1 Maj syntes S:t Helenas bergspetsar sticka upp öfver horisonten på den punkt, hvarest en trafve af moln redan ett par timmar förut för ögat utvisat öns plats. Frampå qvällen ankrade vi för varpankare utanför dess nordvestra udde på fyratiofem famnars djup. Mellan vändkretsen och ön hade strömmen satt åt söder omkring 20 mil ($3\frac{1}{2}$ sv. m.) i dygnet. I dagningen d. 2 gingo vi till segels: kabeln sprang vid lättningen, och varpankaret, som fastnat i någon sten eller skrefva, förlorades. Efter att hafva gjort ett par små slag, ankrade fregatten kl. 8 f. m. utanför Jamestown, öns hufvudort.

Den lilla staden ligger i en trång dal, omsluten af kala, skrofliga, branta bergåsar, som ingalunda gifva något förmånligt begrepp om det öfriga af ön. Man ser ej ofta något mera afskräckande. Redden eger intet skydd mot hafvet, men då passadvinden här blåser jemnt och stadigt, och stormar äro någonting okänt, ligger man der i största säkerhet. Det enda, som möjligen kan inträffa, är att man af någon af de utföre dalgångarna framrusande fallbyarne kan drifvas med sitt ankare till sjöss. Stundom är dyningen besvärlig: den härrör då af på aflägsna trakter blåsande stormar, hvars vågor fortplantat sig hit. Någon gång hafva såkallade "raz-de-marée" eller "rollers" åstadkommit skada bland fartygen. I de flesta fall landar man dock utan svårighet vid den för detta ändamål uppförda stenbrygga, invid hvilken äfven äro slangar för vattenfyllning. Strax bredvid bryggan har man inrättat ett par krogar i grottor i klippan. Vägen går ett stycke längs kanten af berget, hvarefter man genom en liten befästning inträder på en af kanoner omgifven gård, och från den i staden, som visserligen är liten och tarflig, men ej ser otreflig ut. Den har blott ett par tusen innevånare, till större delen af blandad afrikansk ras. Den ankommande fremlingen omgifves snart af personer som utbjuda hästar, och vi dröjde ej länge att begifva oss på väg för att betrakta öns verldsbekanta märkvärdigheter. Såsom öfverallt i sina besittningar hafva Engelsmännen skyndat att anlägga goda vägar, ehuru backar här ej kunnat undvikas. En sådan här från staden uppföre dalgångens östra sida; man ser snart under sina fötter "the Briars", ett litet ställe, hvarest Napoleon vid sin ankomst tills vidare inquarterades. Namnet är ganska betecknande, ty husen omgifvas på alla sidor af cactushäckar af den taggigaste beskaffenhet. I skrefvorna på bergslutningarna hafva små tjockbladiga plantor fått rotfäste, men deras i gråblått dragande grönska förmår ej på afstånd göra sig gällande mot bergens svartgrå eller brunaktiga färg. Slutligen kommer man upp på en afsats, hvarest grönskan blir litet lifligare, och inåt öns

midt ses små skogsdungar uppsticka. Vägen slingrar nu öfver mindre backar och långa kanterna af med gulblommiga örter bevesta kullar. Man tager af till venster från landsvägen och nedkommer i en trång, sluttande dal, hvarest några tårpilar och cypresser tilldraga sig ögat. På den gröna gräsmattan under dessa träd har århundradets man tillbragt mången timma i läsning eller tankar, och på den af honom själf der utsedda fläck blef hans stoft nedsatt. En gammal neger bor derinvid i en af blomsterhäckar omgifven stuga: han omtalar med en viss stolthet huru han förr öppnat grinden för kejsaren och bjudit honom af det förträffliga vatten, som framsorlar ur en liten nära stugan belägen källa. Grafven är nu öppen och vi nedstego i den. Dess botten, tak och sidor äro stadigt murade af stora stenskifvor. Stället är utesägligt täckt, talande om stillhet och frid, och kanske har den starka kontrasten i de utsigter, man derifrån har, varit hvad som slagit an på den fallne kejsarens sinne, och kommit honom att välja denna fläck till sin hviloplats i lifvet som i döden. Den lilla gräsplanen grönskar så vänligt och leende och omslutes af kullar, hvilka genom de nyssnämnda gulblommiga örterna erhålla ett eget praktfullt utseende. När man blickar uppåt dalgången ser man blott grönska och frodighet: allt efter som dalen smalnar, fylles den allt tätare af träd och buskar, och deras grönska blir allt lifvigare. Vänder man deremot blicken nedåt, ser man dalen vidgas och utbreda sig till en ohygglig svart grop, hvars skrofliga sidor tyckas bortvisa hvarje planta, som der vill söka rotfäste, och i hvars djup den fullkomligaste ödslighet herrskar. Den svarta lavan ligger der i all sin knaggliga nakenhet, men genom kontrasten tyckes den omgifvande grönskan så mycket lifvigare.

Den gamle negern visade oss en genväg genom en skogsbacke, hvarpå man skulle komma ut på landsvägen helt nära Longwood, Napoleons bostad. Denna lilla väg slingrade sig mångfaldigt genom skogsdungar, i hvilka skottsk tall spelar största rollen. Man kommer ut på landsvägen midt framför ett litet värdshus, hvarest vi beställde middag till återkomsten, och fortsatte derpå vår ridt. Högslätten på öns topp har ett utseende som man ej skulle väntat sig att finna mellan tropikerna. Omgifven af furuskog och täckt af en matta af fint gräs af den lifvigaste grönska, liknar den mycket ett stycke af någon af Sveriges bördigare provinser innan vårfägringen hunnit alldeles försvinna. Man befinner sig nu omkring 2000 fot öfver hafvet, och klimatet är helt svalt. Öns högsta spets, Dianas Pik, uppskjuter till en höjd af ytterligare 1000 fot. Det nordiska utseendet förklaras af den omständigheten att större delen af öns flora består af frem-

mande, införda vexter, hvaraf engelska utgöra en betydlig del *). När ön upptäcktes var den till en betydlig del skogbevuxen, men då de af Portugiserna hitsläppta getterna och svinen oupphörligt afbetade de uppstickande trädplantorna, och de gamla träden småningom dogo af ålder, blef den för något öfver ett århundrade sedan alldeles kal. Följderna af skogens utödande dröjde ej att inställa sig. Sol och vind uttorkade snart fullkomligt den numera allt skydd saknande mullskorpan, som i form af damm flög ut i hafvet, och stora sträckor, förr bevisligen skogbetäckta och fruktbara, äro nu nästan utan ett grönt blad. Man har sedan sökt så vidt möjligt varit afhjelpa det onda. Getter få ej mera gå lösa i skogen och tallar hafva blifvit till betydligt antal planterade på höjderna.

Longwood tillhör engelska kronan, som efter Napoleons död utarrenderat det åt enskild person. Denne har naturligtvis helt och hållet afsett sin egen fördel, och det af kejsaren bebodda huset är numera fullkomligt bofälligt. Äfven i sina bättre tider måste det varit temligen skralt och trångt. I den störtade herrskarens forna salong stod en sädesharpa uppställd, och hans sängkammare har sedan många år begagnats till stall. Golfven äro alldeles uppruttna, af tapeter finnes knappt något spår. Det nya huset, som först några dagar innan kejsarens död blef färdigt, och hvilket han aldrig bebodde, är deremot både rymligt, bekvämt och prydligt. Det uppfyller alla billiga anspråk, och är väl afpassadt för klimatet. Tapetsering och dylikt är ännu i godt behåll. Stall och öfrige uthus omgifva en gård på husets baksida, framsidan omslutes af en liten trädgård med frodiga buskar och träd, vid hvilkas planterande man afsett att de skulle undanskymma den engelska bevakningsstyrkans bostad från fönsterna i de af kejsaren vanligen begagnade rummen. Om således Sir Hudson Lowe's uppförande möjligen stundom varit kinkigt och bristande i grannlagenhet, så torde man dock väl ej med fog kunna förebrå engelska styrelsen någon uppsåtlig afsigt att plåga sin fallna fiende, för hvars bevakande den dock naturligtvis var nödsakad till åtskilliga för honom obehagliga åtgärder. Att å andra sidan han och hans följeslagare skulle finna allt uselt och otillfredsställande är lika ursäktligt som förklarligt, och den från första stunden fattade oviljan mot guvernörens obehagliga personlighet var ej heller egnad att mildra ett såradt sinnes retlighet. Utan att vilja uppträda som Sir Hudson Lowe's försvarare, måste vi bekänna att vi för honom hysa ett visst medlidande. Ett offer för en obehaglig pligt, bäres hans namn till

*) Darwin uppger (1836) att af de 746 arter, hvaraf öns flora består, endast 52 äro inhemska. Sedan dess har kauske de utländskes antal ytterligare ökats.

efterverlden af århundradets märkvärdigaste mans lån och förbannelser, och äfven af sina samtida landsmän har han endast haft förolämpningar och smädelser att uthärda. Vi skynda att lemna både stället och ämnet, inseende att några poetiska utgjutelser i denna bok ej äro på sin plats, äfven om vi, emot förmodan, skulle kunna bjuda på något nytt rörande detta så många gånger af stora och små poeter och skriftställare behandlade, numera utnötta ämne. Vi begifva oss således på återvägen, endast några ögonblick uppehållande oss vid det förenämnda värdshuset, för att intaga en tarflig middag, dervid uppassade af tvänne rosenkindade, skrattande flickor. Aftonen tillbragtes hos svensk-norriska konsulen, M:r Carrol, hos hvilken ett litet sällskap var församladt. Eugenies chef hade låtit sin musik-corps komma i land för att förnöja innevånarna, och ett stort antal af dem församlades snart på det närbelägna torget. Följande dagen, H. K. H. Kronprinsens födelsedag, firades ombord med salut, som i mångfaldigt echo rullade från den ena bergsslutningen till den andra.

Fregatten var hela tiden öfverlupen af unga qvinnor af mer eller mindre utspädd afrikansk ras. En och annan af dem såg ej så illa ut, och deras uppförande var mycket stilla och beskedligt. Alla beklagade sig öfver fattigdom och dåliga tider. Förr var S:t Helena ostindiska kompaniets tillhörighet, och som man då för tiden ej hade så brådtom som nu, uppehöll sig de flesta hemgående fartyg en eller annan dag härstädes, hvarigenom befolkningen tillskyndades en liten förtjenst. Numera segla de fleste förbi ön, de förmögnare innevånarna hafva flyttat till andra ställen, och föga tillfälle till arbetsförtjenst finnes. Dertill framalstrar ön endast obetydligt med lifsmedel, och den fattigare befolkningen får lefva på salt fisk och ris. Kött kostar här nära en riksdaler marken, och kan ej ens alltid erhållas.

Om aftonen sistnämnde dag lemnade vi S:t Helena och fortsatte vår segling nordvestvart. I dagningen d. 7 sågs Ascension i vester uppsticka öfver horisonten. Passadvinden blåste frisk och stadig med herrligt väder, utan någon besvärande värme. Mellan S:t Helena och femte gradens parallel, hvilken skars på 16° V., satte strömmen i medeltal för dygnet 27 mil ($4\frac{1}{2}$ sv. m.) åt sydsydväst. Vid sistnämnde parallel fattades fregatten af den stora eqvatorial-strömmen, och sattes under de fem följande dygnen (d. 8—13) ej mindre än 193 mil (34 sv. m.) rätt åt vester, eller nära 7 sv. mil i dygnet. Strömmens norra gräns fanns mellan 4° och 5° N. Ingendera af dess gränssor antyddes med någon bestämdhet af thermometer, som inom dem visade en hafstemperatur af 26°—27°. Eqvatorn skars om morgonen d. 11 på 20° V. Endast en dag (d. 12 på 2° N.) var vinden väsendtligt laber och ostadig, med ett par regnbyar från nordost. Följande dagen lät

nordostpassadens dyning känna sig, och sjelfva vinden aflöste helt hastigt den väl ej friskt, men dock ännu temligen jemnt blåsande sydosten. Under hela den tid vi befunno oss inom eqvatorialströmmen lyste hafvet nattetid på ett sätt vi ej kunna påminna oss hafva förut sett. Man kan knappt af en beskrifning göra sig begrepp om något dylikt. Medelst håf upphemtades de lysande djuren, som befunnos vara af tre till fyra tums längd och en till två tums tjocklek *), och man kunde nu se skenet skifta i många brytningar af blått, grönt, gult och violett. Djuren försvunno alltid i dagningen, och att försvinnandet ej var endast skenbart, visade sig derigenom att hafven ej mera uppbragte något enda djur, oaktadt den tio minuter förut hade kommit upp full. Vi försökte att anrätta dessa djur till föda, men utan att erhålla något som liknade Chinesernes beryktade trepang. De föllo under anrättningen tillsammans till ett tunnt skinn, som dock ej smakade illa.

Vi befunno oss nu i stora stråkvägen för från Södra Amerika hemgående och från Norra utgående fartyg, och d. 15 mötte vi fem af den sednare sorten **). Passadvinden förde oss ända till 36:te gradens parallel, stundom blåsande styft, stundom måttlig, dragande sig mera ostlig allt efter som vi kommo nordvart, och slutande med svaga fläktar från sydost. Strömmen satte derunder jemnt åt sydväst ungefär 12 mil (2 sv. m.) i dygnet. Vädret var nästan oafbrutet skönt, endast en och annan liten regnby gjorde deruti afbrott. Luftens temperatur hade till nämnde parallel föga sjunkit, hafvets deremot ned mot 20°. De fyra dygnen d. 20—23 befunno vi oss i den efter det myckna der flytande sjögräs så kallade Sargasso-Sjön, hvars gränser nu voro parallelerne 21°—34°, af hvilka den förra skars på 37°, den senare på 41° V. Dessa gränser må ej anses såsom definitiva, ty en eller båda af dem förändra sig efter årstiden eller tillfälliga omständigheter. Vi känna ej huruvida man i detta afseende eger någon rätt säker, på fakta stödd kännedom, som dock i sjöfartens närvarande skick ej borde vara svår att erhålla. Några hundrade loggböckers på årets olika månader någorlunda jemnt fördelade angifvelser skulle väl i detta afseende vara tillfyllestgörande. Hvarest de ofantliga gräsmassor, man på denna stora rymd af öfver hundrade svenska mils bredd ser utbredda, alstrats eller vuxit, våga vi af obekantskap med ämnet ej yttra oss om. Så långt ögat når ser man parallela, mera eller mindre breda strimmor deraf ligga utåt hafsytan och stiga eller falla med vågen, och om man upphemtar en grästufva, finner man

*) Enligt meddelad uppgift af släktet Pyrosoma.

**) Latitud vid middagen N. 6° 39', Long. V. 27° 34'.

en hel värld af små fiskar, krabbor och blötdjur lefva och röra sig deri *).

Som vanligt följde på passadvinds-regionens lemnande ett par dagar med stiltje och lätta anlöpande vindkast, som småningom stadgade sig från vestkanten. En mängd blötdjur visade sig under dessa dagar, och vi sågo dagligen flera seglare. Den 28 började sydvesten blifva frisk och stadig med det skönaste väder. En stor del af dagen tillbragtes i sällskap med några holländska skepp och en svensk brigg, hvilka alla dock vid friskande bris snart kommo på efterkälken. Middagstiden d. 29 fingo vi tvänne af de Azoriska Öarna, Flores och Corvo, i sigte, vid solens nedgång voro de redan ur sigte akterut. Vår goda vind blef dock ej långvarig, utan drog sig snart genom syd på sydost, och d. 1—3 Juni fingo vi ligga och hacka mot en ojemn nordostlig vind med fuktigt och tjockt väder. Denna vind är ofta om våren och i början på sommaren i dessa farvatten, likasom i Sverige, högst envis. Efter en dags stiltje kom dock åter gynnande vind med utmärkt klart och vackert väder, och om morgonen d. 7 Juni befunno vi oss bland en flotta af lotskuttrar, från en af hvilka, hemma på Scilly-Öarna, vi togo lots. Frampå eftermiddagen fingo vi samma öar i sigte, och kort derefter först Landsend och sedan Lizard. Ett par timmar efter midnatt började den ryktbara Eddystone-fyrens ljus glimma öfver horisonten. Fyrtornet passerades i dagningen, en timma senare kom hamnlotsen ombord, och kl. $\frac{3}{4}$ 7 kilade Eugenie genom loppet vester om Breakwater in i Plymouth Sound och ankrade nära det förut der liggande tredäcksskeppet Queen. Knappt hade vi ankrat förr än vinden kastade på sydost, med regn och tjocka, så att, om vi endast varit en timme senare, hade vi troligen åter måst vända till sjöss, emedan ingen möjlighet hade varit att i tjockan taga reda på inloppen. Detta väder fortfor i tvänne dagar och en god del af den tredje, till stor fröjd och gamman för traktens landtbrukare, hvilka flera veckor längtat efter nederbörd.

Också stodo de hamnen omgifvande välodlade kullarne och fälten när solen slutligen åter framträdde uti en tjusande vårfägring af den lifligaste grönska, mot hvilken de mörkgröna trädgrupperna i Mount Edgecumbes park bildade en präktig kontrast. Denna park anses vara en af de vackraste i England, och dess furstligt rike egare öppnar den med en kanske mindre vanlig liberalitet en gång i veckan för allmänheten. Stadens bättre del är ganska snygg och vacker, men den närmast båthamnen — Mutton Cove — belägna delen vedervärdig.

*) I v. Dübens resa med skeppet Prins Carl finnes en vacker beskrifning på denna mikroskopiska värld.

Gatorna voro efter regnet öfverdragna med ett lager af smuts, af en egen slemmig, klabbig beskaffenhet, och deras tillstånd förvärrades ytterligare genom den herrskande lifliga rörelse, hvilken framkallats af ett för tillfället pågående landtbruksmöte. Alla värdshus voro till den grad fullpackade med folk, att det var endast med största svårighet man kunde få något att äta. Ankommande herrar och damer sades hafva blifvit tvungna att i brist på nattherberge tillbringa natten i sina vagnar. På alla håll hördes de bullrande tal och hurrarop hvaraf offentliga middagar i England vanligen beledsagas. Omnibusar afgingo stundligen till den strax utanför staden hållna exposition af kreatur, och alla hyråkdon voro upptagna från morgon till qväll. Expositionen företedde allt hvad sydvästra delen af England eger utmärkt i husdjur, blommor och andra jordbrukets eller trädgårdsskötselns produkter, ehuru väl naturligtvis dessa sednare vid denna årstid ej kunde spela någon serdeles stor roll. Mesta uppmärksamheten tilldrogo sig några höns af cochinchinesisk ras. De öfvergingo en kalkon i storlek och voro ståtliga djur, men kostade också tusen pund sterling paret. Dermed förhöll sig dock så, att, då egaren var skyldig att på stället sälja dem till det utsatta priset, och vid ett föregående tillfälle måst afstå några par för femtio pund paret, han nu, till förebyggande af all sådan fara, uppgifvit förenämnda orimliga pris, det icke heller någon gjorde min af att vilja erbjuda.

Örlogsvarivet ligger ej inom staden Plymouth, utan vid den på andra sidan om en liten vik belägna lilla staden Devonport. Det är i alla afseenden af vida mindre betydighet än det i Portsmouth, och fartyg byggas der endast undantagsvis. Deremot är hamnen i strategiskt afseende genom sitt läge af stor vikt, såsom närmare Atlantiska hafvet och Brest än Portsmouth. Hamnen, eller Plymouth Sound, var i början af detta århundrade en ej så alldeles säker ankarplats, som icke erbjöd något skydd mot sydliga vindar. Denna brist är nu afhjelpat genom den storartade vågbrytaren, som sedan den väl blef rätt färdig segrande trotsat de starkaste stormar, likasom Smeatons utanför liggande mästerstycke, det herrliga, snart hundraåriga fyrtornet på Eddystone's lilla försåtliga klippa. En liten arbetsstyrka är dock alltid sysselsatt med småreparationer på vågbrytaren, hvars minsta springor vid första tillfälle skyndsamt tillstoppas, för att ej lemna vågen ett fäste för användande af sin kraft. Ett mindre fyrtornt står på dess vestra ända och ett sjömärke på den östra. Vid starkare sjögång uppkommer derinnanför, isynnerhet under ebban, tillräckligt sqvalp för att äfventyra båtar, men det medför ingen olägenhet för större fartyg. Utom Queen låg för närvarande i sundet endast ångkorvetten Magicienne. Middagsbjudningar ankommo snart från båda fartygens offi-

cerare, men den snara afseglingen hindrade oss att begagna mera än den ena af dessa.

Vi lemnade Plymouth d. 12 på eftermiddagen, och underhjelpste af en liten god nordvestlig bris voro tidigt följande morgon i Cherbourg. Denna örlogshamn är otvifvelaktigt ämnad att i ett möjligt krig mellan de båda mäktiga grannarna spela en stor roll. Egentligen skapad af Napoleon, och belägen gent emot Portsmouth, är den, såsom en ryktbar engelsk sjöofficer uttryckte sig, ett öga att se med, och en arm att slå med. Af naturen föga väl lottad, och endast genom sitt geografiska läge af vikt, har hamnen blott genom konst blifvit hvad den nu är. Den långa och präktiga vågbrytaren täffar med den i Plymouth, och öfverträffar den i arbetets vidlyftighet. Den derinom inneslutna hamnen är god och säker, men utrymmet tyckes ej vara tillräckligt stort. Längre in är en i två bassiner delad hamn för handelsfartyg och båtar. Varfvet är ej i afseende på utvägar för nybyggnad att jemföra med den i Brest och Toulon: der stodo nu under byggnad blott ett skepp och två fregatter, hvarjemte man just skulle sträcka kölen till en tredäckare med skruf, liknande den engelske Duke of Wellington (af 130 kanoner). Verkstäderna, ehuru vackra och rymliga, voro naturligtvis lämpade efter nybyggnadernes vidsträckthet. Några svårigheter i afseende på förvaringen af timmer, som i Frankrike hålles nedgräfdt på ställen der vattnet hvarken är färskt eller rätt salt, lärer vålla svårigheter vid att någonsin göra Cherbourgs varf till ett byggnadsvarf af första ordningen, och det behöfves ej heller såsom sådant. Dess vikt är såsom strategisk position, och Frankrikes nuvarande kejsare har med kraft åter upptagit sin farbroders plan i detta afseende, ehuru med mycket förändrade detaljer, och i ännu större skala. Utom de förut befintliga bassinerna eller våtdockorna, i hvilka ett anseeligt antal fartyg kunna ligga taklade och fullfärdiga att gå till sjös, är en ny af ofantliga dimensioner under arbete. Den är ämnad att kunna hysa trettio lineskepp, lagda på två rader, och skall omgifvas af flera mindre dockor för ett fartyg hvardera, att användas efter omständigheterna till reparation, nybyggnad eller förvaringsplatser för färdiga ej utrustade skepp. En stor mängd arbetare voro härvid sysselsatte och tusen hästar användes till bortkörning af sten och jord. Några år torde dock komma att åtgå innan denna storartade anläggning kan blifva färdig. Tidvattnet stiger så mycket att hela dockan vid ebban kan sättas nästan alldeles torr.

I en af de gamla våtdockorna låg skeppet Austerlitz på hundra kanoner för att förses med skruf. Denne var fyrbladig, men kunde hopslås så att den lyftes med samma lätthet som en tvåbladig. In-

rättningen för detta ändamål var ganska sinnrik och ej invecklad, men det föreföll som vore alltsammans något klenkt tilltaget för den starka frestning som dervid lag kommer i fråga och utsatt för att ej hopfällningen med tillbörlig lätthet skall låta verkställa sig. Detta är dock blott en vid hastigt påseende fattad förmodan af en i ämnet föga hemmastadd person. För öfrigt företedde skeppet intet ovanligt. En liten med skruf försedd ångkorvett var under profning på redde och tycktes gifva godt resultat. Den var bestämd för kolonierna i Vestindien. Något annat, som ådrog sig uppmärksamhet, var kejsarens lustjakt, la Reine Hortense, äfven försedd med skruf. Machinen var af vanligt slag, försedd med utvexling och i afseende på arbetets fulländning snarare efter än framför de i Motala tillverkade. Salongerna voro naturligtvis utstyrda med all den prakt Frankrikes rika industri kan åstadkomma, men man tyckte den väl mycket öfverlastad, och i synnerhet åstadkommo de myckna bronzarbetena en effekt, något stötande på prålig; chefen var capitaine de frégatt Excelmans, son till den nyligen aflidne marskalken, och adjutant hos kejsaren: han emottog oss på det artigaste. Fartyget var ej alldeles färdigt, utan snickare och deras anhang voro ännu i arbete ombord.

Varfvets alla inrättningar kunna naturligtvis ej under ett par timmars promenad undersökas, och äro dessutom af föga intresse för mängden af läsare. Vi måste således inskränka oss till det mest i ögonen fallande. Man kan ej undgå att anmärka den sorgfällighet och prydlighet, hvarmed allt på verkstäderna utföres, men det är mycket fråga om huruvida alltid någonting dermed vinnes. Vi sågo t. ex. block arbetade med en finhet till det yttre, som måste betydligt höja deras pris utan att medföra motsvarande nytta, och vi hafva sett uppgifvet att Frankrikes flotta i förhållande till sin storlek kostar mera än Englands, både att bygga och hålla i sjön, och det oaktadt den engelska matrosen är bättre född och aflönad.

För fartygens förseende med vatten finnes en stor, omsorgsfullt murad cistern, dit vatten ledes från en å. Från cisternen ledes det åt flera håll genom rör ned till bassinerna, och man behöfver blott vrida på en kran för att fylla det i kärlen.

I modellkammaren får man se de olika planer för varfvets utvidgande som efter hvarandra blifvit föreslagna och öfvergifna, äfvensom en modell af de stenkistor, som tjenat till grundfäste för vågbrytaren. De voro af stympad konisk form och hade i kostnadsförslaget upptagits till 600,000 francs stycket, sänkta på det utsedda stället. I sjelfva verket skola de dock hafva kostat dubbelt så mycket, och sju dylika hafva blifvit utlagda. I fartygsvägg innehöll modellkammaren

nästan intet, ty allt sådant förvaras i marin-departementets byrå i Paris.

Cherbourg är en i öfrigt temligen obetydlig stad, med föga handel och rörelse, men drager dock en ej ringa förtjenst af de många engelka lustjagter, som komma hit för att för sina sommarresor förse sig med viner och andra franska läckerheter. Också ser man engelskt guldmynt öfverallt i sväng. Några af stadens gator äro ganska snygga och vackra, och utomkring finnas skuggande alléer, som erbjuda angenäma promenader. Kyrkan, i göthisk stil, förtjenar anmärkas. Den innehåller några medelmåttiga nya taflor, hvars temligen skärande färgor behöfva åldras för att blifva litet harmoniska. Predikstolen är deremot utmärkt vacker, och prydd med i valnöträd och ek omsorgsfullt utförda rika sniderier i renaissance-stil. På rådhuset finnes ett litet staden tillhörigt galleri, hvaruti flera taflor af mycken förtjenst finnas. Rummet upplyses från taket, och vi hade ej väntat att i en liten provinsstad i Frankrike finna så mycket af värde och så väl uppställt.

Det kringliggande landet är bördigt och väl odladt, det är Frankrikes på ladugårds- och jordbruks-produkter rikaste provins. Befolkningens utseende röjer välmåga och förmögenhet, men när man kommer från England, kan man ej undgå att anmärka den relativt dåliga beskaffenheten af dragare, åkdon och redskap, hvilka ingalunda öfverträffa dem bland Sveriges allmoge brukliga, ehuru hästarne äro af en vida större ras. I folkets utseende och tycken röjer sig omisskänneligt den nordiska härkomsten, man var frestad att tilltala de rödkindade, blåögade, gladlynta bondflickorna på svenska; endast den besynnerliga hufvudbonaden med sina stora, hvita vingar påminde om något fremmande.

Den sista aftonen i Cherbourg tillbragtes på en munter tillställning, dit de franske sjöofficerarne inbjudit Eugenies befäl och civile. De flesta af i staden förlagde officerare af franska arméen voro äfven närvarande. Skålar druckos för de båda rikenas regenter, för fransyska och svenska flottans välgång, och man begaf sig ombord för att en timme sednare gå till segels. Strax innan midnatten gled Eugenie sakta ut ur hamnen, för att nästa gång fälla sitt ankare i fosterländsk hamn.

Vinden var hela d. 17 Juni god, men ej nog frisk att föra oss med någon fart framåt. På qvällen tjocknade det, och vi förblefvo insvepta i dimma till frampå morgonen d. 18, då vi vid afklarnandet fingo Dungeness fyr i sigte. Brisen friskade nu; kl. 9 f. m. hade vi redan passerat Dover, middagstiden befunno vi oss tvärs för North Foreland, tre timmar sednare hade vi Galoppers fyrskepp akterut,

och voro således qvitt alla farligheter. Vinden drog sig nu på ostlig, och då vi om morgonen d. 21 fingo jutska kusten i sigte, blåste den friskt från nordost, rätt emot vår kurs genom Skagerrack. Vi kryssade hela dagen med alla möjliga segel till, och hade fram emot midnatt slagit oss upp till Hanstholmen. Frampå eftermiddagen d. 22 drog sig vinden på nord, men då vi kl. 10 e. m. fått sigte af Skagen, stillnade det alldeles ut, och vi förblefvo större delen af midsommarsaftonen liggande i stiltje i det skönaste väder. I solnedgången uppsprang en liten vestlig bris, och man dröjde ej att få läseglen satta. Vid midsommardagens inbrott passerades Skagen, och kl. $\frac{1}{2}$ 4 f. m. började Vinga fyr torn och den kringliggande fosterländska kusten skymta fram genom den gråa morgondimman. En bål brylå hölls i gunrummet i beredskap till firande af detta högtidliga tillfälle. Brisen friskade hastigt, kl. 6 f. m. kom lots från Vinga ombord, och halfannan timme senare fällde Eugenie sitt ankare vid Elfsborgs fästning, på några dagar när ett år och nio månader efter det hon lemnat svensk hamn.

De få dagar vi förblefvo liggande vid Elfsborg tillbragtes i lustbarheter och gästabud, hvar till åtskilliga af Götheborgs innevånare gästfritt inbjödo oss. Fregatten besöktes dagligen af hela ångbåtslaster menniskor, ett tecken att dess resa väckt ett allmänt spridt intresse. Vid afseglingen gynnades Eugenie åter af den lycka, som städse åtföljt henne under resan. Vinden var föregående qvällen, d. 28, rak vestlig och hårdt blåsande, så att ingen möjlighet fanns att komma ut genom det tränga farvattnet mellan Elfsborg och Hakefjorden, ty ångfartyget Götha Elf var för svagt att draga fregatten ut mot vinden, och någon båt af starkare kraft fanns ej att tillgå. Det låg emedlertid akter om fregatten klart att vid första lämpliga ögonblick taga fast. Ett par timmar efter midnatt stillnade plötsligt den förut hårda blåsten, och tillfället togs genast i akt. Knappt hade också fregatten, bogserad af Götha Elf, hunnit förbi Gefre-skären ut på Hakefjorden, förrän vinden åter friskade så pass att ångbåten ej längre förmådde bogsera, men vi hade nu rum att kryssa, och ett par timmar derefter afgick lotsen vid Vinga. Vinden blåste i sjön rätt stick i stäf, och vi sträckte för babords halsar vestvart till sjös till kl. 10 f. m., då vinden tvärt drog sig på sydvest, och tillät oss att ligga kurs an utföre Kattegatt. På eftermiddagen kom han frisk med dugtiga regnbyar, och fram emot qvällen voro vi ända nere vid Hallands Väderö, den vi dock ej kunde ligga öfver, utan fingo tillbringa natten under kryssning i öppningen af Kulla-viken. Kullen passerades på morgonen d. 30, och strax derefter erhöilo vi lots från Helsingör, hvilken dock i anseende

till ingångna underrättelser om kolerans utbrytande i Köpenhamn ej tilläts komma ombord, utan fick sköta lotsningen från sin på släp akterut liggande båt. Efter att hafva kryssat hela förmiddagen ankrade vi kl. 2 e. m. på Köpenhamns redd.

Följande dagen, d. 1 Juli, afgick fregatten från Köpenhamn på släp efter ångbåt, hvarvid all direkt kommunikation med denna på det sorgfälligaste undveks, på det ej någon anledning skulle förefinnas att beskylla oss för att hafva dragit smitta med oss från Köpenhamn, ehuru väl säkerligen de finnas som på fullt allvar anse den gemenskap, som bildades af bogser-tåget, vara tillräcklig för spridandet af dylik från det ena fartyget till det andra. Bogseringen gick långsamt, emedan vinden drog litet emot: strax på eftermiddagen passerades Dragö fyr-skepp, kl. 4 e. m. kastade ångbåten loss, och kl. 6 passerades Falsterbo fyr-skepp. Vinden fortför på sydvestkanten med måttlig bris, och middagstiden d. 2 Juli fingo vi Utklippan i sigte. Några timmar senare var redan Ölands södra uddes fyr, den så kallade Långa Jan, akterut, och strax efter midnatt sågos Carlsöarne skymta fram genom den nordiska sommarnattens halfskymning. På förmiddagen d. 3 kom Landsorts fyr i sigte, middagstiden fingo vi lots ombord, och då vinden mot aftonen kastade sig på nordlig med regnbyar, ankrade Eugenie kl. 6 vid Rotholmen, en mil utanför Dalarön. Tidigt följande morgonen inställde sig ångfartyget Herkules för att bogsera. Det gjorde dock ingen heder åt sitt namn, ithy att bogseringen gick så långsamt att vi misströstade om att före solens nedgång hinna upp på strömmen, men på eftermiddagen kom ångfartyget Flink oss till hjälp en mil utanför Waxholm, och saluterande H. Maj:ts Konungens höga födelsedag med trettiotvå skott, ankrade Eugenie kl. 7 e. m. mellan Skeppsholmen och Stadsgården.

Likasom i Götheborg hade Eugenies chef och officerspersonal att fägnas sig åt ett smickrande emottagande. Befäl och vetenskapsmän inbjöds af Kongl. Vetenskaps-Akademiens ledamöter och af Stockholms grosshandels-societet på lysande middagar; äfven underbefälet och besättningen blef ihågkommen och fick i Tivoli göra sig en glad afton. Denna afton blef dock olycksbringande för en båtsman, som vid återkomsten ombord tumlade genom en lucka ned på trossbotten och följande dagen på garnizons-sjukhuset slöt sin resa kring jorden. Från morgonen till sent på aftonen var fregatten öfverfull af besökande.

Äfven behagade Hans Maj:t Konungen, åtföljd af Deras Kongl. Högheter Kronprinsen och Kronprinsessan, i Nåder hedra fregatten med ett besök. Vid sin återfärd i land tillkännagaf Hans Maj:t sin afsigt att till minne af fregattens resa låta prägla en medalj,

hvaraf exemplar i guld skulle tilldelas chefen, i silfver officerare och underofficerare, samt i bronz besättningen. För denne sednare lät Hans Maj:t tillställa ett dansnöje ombord med åtföljande traktering.

Eugenie afseglade från Stockholm d. 14 Juli, och anlände till Carlskrona d. 18. Tolf dagar sednare afmönstrades dess besättning, sedan fartyget förut inlagt på varfvet.

BILAGOR.

I. Statistiska uppgifter om Plata-Staterna.

Befolkningen i Plata-Staterna omkring medlet af 1840-talet.

1. Buenos Ayres	320,000
2. Santa Fé.	20,000
3. Entre-Rios	30,000
4. Corrientes	40,000
5. Cordova	90,000
6. Santiago del Estero	50,000
7. Tucuman	45,000
8. Salta och Jujuy	80,000
9. Catamarca	30,000
10. Rioja	25,000
11. San Luis	20,000
12. Mendoza	45,000
13. San Juan	25,000
Argentinska Republiken	820,000.
Paraguay	omkring 220,000.
Banda Oriental	” 80,000.
Alla Plata-Staterne	1,120,000.

De i Gran Chaco och söder ut ströfvande Indianernes antal uppgifves till ej under 50,000, ej öfver 100,000.

Stats-inkomsterna uppgingo 1850 till 62,266,510 pappers-pesos, eller, efter dåvarande kurs, öfver 12,000,000 R:dr B:ko, af hvilken summa tullen inbragt största delen. Utgifterna under samma år belupo sig till 56,046,352 samma mynt, eller ungefär 11,000,000 R:dr B:ko. Kursen å pappersmyntet var då omkring 13—14 pesos papper mot en hård piaster: under vårt vistande på stället var den 18—19, och har vid ett par tillfällen varit ännu oförmånligare.

Fregatten Eugenes Resa. II.

14

Export från Buenos Ayres åren 1849—51.

Artiklar:	1849.		1850.		1851.	
	Quantitet.	Värde. \$ st.	Quantitet.	Värde. \$ st.	Quantitet.	Värde. \$ st.
Torkadt kött qvintaler *) (af 100 <i>℔</i>)	559,969	223,987	390,731	156,292	431,873	172,749
Ben (läggar) stycken	3,220,265	2,415	3,110,730	2,333	3,538,367	2,654
d:o tons	503	629	790	987	1,274	1,592
Fjäder balar	116	4,640	50	2,000	107	4,280
Fägel d:o	4,441	88,820	5,059	101,180	4,623	92,460
Hudar, ox- och ko- styck.	2,961,342	1,480,671	2,424,251	1,212,125	2,601,140	1,300,570
d:o d:o	238,514	44,721	187,107	35,082	140,677	26,377
Horn d:o	1,969,788	10,835	1,917,150	10,543	2,365,720	13,007
Skin, kalf- balar	371	6,307	144	2,448	193	3,281
d:o dussin	302	453	242	363	119	178
d:o rådjurs balar	24	480	36	720	36	720
d:o dussin	—	—	120	48	7	2
d:o balar	103	2,060	122	2,410	185	3,700
d:o dussin	52	18	50	17	25	8
d:o balar	12	600	24	1,200	38	1,900
d:o dussin	28	10	67	23	76	28
d:o får balar	3,592	35,920	3,568	35,680	4,320	43,200
Talg pipor	18,625	204,864	12,090	132,990	19,790	217,690
d:o lädor	32,481	157,443	25,280	75,840	7,519	22,647
d:o seroner	2,343	5,857	80	200	185	462
Ull balar	23,329	233,290	17,744	177,440	19,060	190,060
d:o seroner	3,379	33,790	3,356	33,560	2,914	29,140
Summa, värde	—	2,537,810	—	1,983,513	—	2,126,705

Under hela 1850-talet steg årliga exportvärdet för de hufvudsakligaste varorna var:

Exporten af de hufvudsakligaste varorna var:

1837 800,000. Ull (*℔*) 4,000,000.
 Sednaste åren i runda tal " 2,500,000. " 16,000,000.

hvilket utvisar en högst betydlig tillväxt inom föga mera än ett årtionde.

*) 100 Spanska libras = 108 *℔*. viet.-vigt.

Talg (\$ st.) 30,000.
 " 225,000,

De hufvudsakliga exportvarornas fördelning på olika länder visas af följande tabell för 1851:

Artiklar:	England.	Frankrike.	Tyskland.	Italien.	Spanien.	Cuba.	För. Stat.	Brasilien.
Torkadt kött qvint.	—	—	—	—	—	270,915	—	160,959
Ben (häggar) styck.	2,632,407	905,900	—	—	—	—	—	—
d:o tons	1,087	144	—	43	—	—	—	—
Fjäder balar	3	62	34	—	12	—	47	—
Tagel d:o	1,525	1,176	485	304	53	—	1,062	—
Hudar, ox- och ko- styck.	596,526	279,704	615,184	193,304	214,327	4,069	696,580	1,446
d:o d:o	61,767	19,741	2,158	2,710	19,841	—	34,400	60
Horn d:o	677,720	261,552	229,188	34,942	—	3,670	1,158,648	—
Färskinsn balar	444	2,432	13	54	4	—	1,371	2
Talg pipor	19,265	360	105	2	—	20	9	28
d:o lädor	4,071	755	—	249	229	2,079	—	166
Ull balar	1,269	871	773	768	—	—	18,293	—
<i>Exporten har skett med</i>								
Fartyg	111	41	54	25	19	66	80	64
af Tons	24,405	8,759	11,682	5,297	3,626	13,344	22,485	10,437

Afseende är ej i denna uppgift fästad vid de utklarerade fartygens nationalitet. Svenska fartyg finna ofta god sysselsättning med frakter på Havanna, Antwerpen, Spanska hamnar, Marseille, Hamburg, m. fl.

Importen till Buenos Ayres har belupit sig till:

	1825	sednaste åren.
Från England £ st.	800,000	900,000
” Frankrike	110,000	500,000
” Norra Europa	85,000	170,000
” Medelhafsländerna	115,600	120,000
” Förenta Staterna	180,000	200,000
” Brasilien och öfriga	275,000	220,000
Summa	1,575,000	2,110,000

Hamburg och Bremen 85,000
 Danmark, Sverige och Norge 30,000
 Belgien 30,000
 Holland 25,000

Den stora tillväxten i importen från Frankrike har dels uppkommit genom stigande yppighet i klädsel och vanor, dels till följe af den stora mängd Fransoser, Basker och Savojarder som derstädes bosatt sig, och hvilka konsumera en stor myckenhet sämre franska viner. Före 1840 skola ej mer än fyra eller fem laster dylika kunnat årligen säljas, numera säljas fyratio, och åtgången anses vara omkring 1000 fat i månaden.

Såsom prof på priser å landets varor införes följande lista, som väl ej är af färsk datum, men ännu kan anses temligen tillförlitlig. Priserna äro reducerade i svenskt mynt till någorlunda jemna summor.

Kreatur.

Feta oxar.	per stycke	B:ko R:dr	14: —	till 15: —
Vackra d:o	»	»	10: —	» 11: —
Feta kor	»	»	12: —	» 13: —
Vackra d:o	»	»	9: —	» 10: —
Magra oxar, att slagta för				
hudens skull	»	»	7: —	» — —
Magra kor d:o d:o	»	»	4: —	» — —
D:o tjurar d:o d:o	»	»	6: —	» — —
D:o d:o två-åriga	»	»	3: —	» — —
D:o d:o ett-åriga	»	»	2: —	» — —
Feta gumsar	»	»	1: 16.	» — —
Ston till slag	»	»	3: —	» — —

Hudar och Skinn.

Salta ox- och ko-	per pesada af 75 <i>ℓ</i> .	»	8: —	» 9: —
D:o häst-	per stycke	»	3: 16.	» — —
Torra ox- (Matadero)	per pesada af 40 <i>ℓ</i> .	»	7: —	» — —
D:o ko- d:o	per pesada	»	8: 24.	» — —
D:o ox- och ko- (från landet)	»	»	7: —	» 8: —
D:o häst- d:o	stycke	»	2: 24.	» — —
Fårskinn, rena, blandade	» dussin	»	5: —	» — —

Diverse varor.

Torkadt kött för Brasilien per qvintal (100 <i>ℓ</i> .)	»	5: 24.	» — —
D:o d:o för Havana	»	3: —	» 4: 32.
Tagel, svans-	»	38: —	» — —
D:o blandadt	»	25: —	» — —
Hudaffall, torra i balar.	»	4: 12.	» — —
D:o saltade, lösa	»	2: —	» — —
Ull, mestizo, tvättad	Arroba (25 <i>ℓ</i> .)	6: 16.	» 7: 16.
D:o kreol, d:o	»	3: 8.	» — —
Talg, bästa sort i kärl	»	4: 16.	» — —
D:o sämre d:o i d:o	»	3: 16.	» — —
Fett af hornboskap i d:o	»	2: 16.	» — —
D:o af hästar i d:o	»	1: 32.	» — —
Horn, ox-, bästa sort	tusen	70: —	» — —
D:o ko-, d:o d:o	»	25: —	» 32: —
Ben, (läggkar och käkar, aflemnade ombord)	1,400	» 25: —	» — —
Hvete . . per fanega (nära en svensk tunna)	»	15: —	» — —
Mais	»	10: —	» — —

2. Tidningen Panama Herald meddelar om fiskeriet vid Perl-archipelagen följande:

Dessa fiskerier voro fordom spanska kronans tillhörighet, ansågos stå i samma kategori som guld- och silver-grufvor, och bedrefs under regeringens ledning. Fiskare erhöilo rättighet att för egen räkning samla perlor mot en afgift till kronan af fem procent af fångsten. Då landet förklarade sig oberoende af Spanien, afskaffades skatten på perlfisket, emedan perlor ansågos som ett hafvet tillhörigt naturalster, fritt för alla, likasom all slags fisk. Hvar och en har nu lika mycken rättighet till dylikt fiske och disponerar obehindradt hela afkastningen af sitt arbete. Ingen inskränkning i afseende på fiskvattnen finnes, utan man får dyka hvar man behagar.

De rikaste och betydligaste fiskena äro belägna omkring Perl-öarna. Dessa äro till antalet sextio eller sjuttio: den största heter S. Miguel, som har en stad af samma namn, med omkring 1,500 innevånare. Alla dessa öar äro mer eller mindre bebodda, och de flesta äro numera enskild egendom *). För närvarande äro 12—1500 människor sysselsatta med perlfiske, och sammanräknade årliga afkastningen brukar hålla sig mellan 80,000 och 150,000 piaster, oftast dock öfver 100,000, utom omkring tusen tons (6000 *Skell.* v. v.) skal, hvilka säljas till 30—40 piaster per ton. Öarne äro sunda och fruktbara, och innevånarne, hvaraf större delen äro negrer, äro godsinnade och gästfria.

Dykningen verkställes på tre till sju famnars djup, och dykaren plägar medföra mellan ett halft och ett helt dussin musslor. Han arbetar vanligen två och en half, högst tre timmar å rad, under hvilken tid han dyker tolf till femton gånger. De bäste dykare förblifva omkring en minut under vatten, de flesta endast tre fjerdedelar af samma tid. Att någon kan förblifva under vatten tio minuter eller deröfver, är ett fullkomligt misstag. Vi hafva hört en härstädes bosatt ansedd man, som i nära trettio år befattat sig med perlhandel, försäkra att han ej visste af någon dykare som uthärdat under vatten längre än sextioen sekunder, och att denne endast genom löfte om betydlig belöning kunde förmås dertill.

Musslan nyttjas till föda antingen färsk, eller ock torkad, sedan den förut blifvit förvälld. Dess smak är förträfflig och den anses vara en sund och kraftig spis. De torra musslorna uppträdas på soören och förvaras på något svalt, torrt ställe, samt tillredas på många olika sätt.

Priset på perlor varierar högst betydligt efter deras storlek, renhet och skapnad, från tio piaster unset ända till femtusen. Mellan femhundra och femton hundra piaster betalas härstädes ofta för en enda perla af blott tre sextondels uns vikt.

3. Konung Kamehamehas tal till Kommendör-Kapiten Virgin vid audiensen d. 26 Juni 1852.

»Eder vackra fregatt är det första Svenska örlogsfartyg, som besökt mitt konungarike, men jag hoppas att hon skall efterföljas af många andra.

*) Antalet 60—70 är utan tvifvel alldeles för högt uppgifvet, så vida man ej inberäknar alla små klippor och skär. Som S. Josef under vårt besök var obebodd, måste uppgiften om innevånarne äfven vara mindre tillförlitlig.

Förf.

Jag bjuder er och edra officerare vara hjertligen välkomna till dessa minöar, och jag är öfvertygad att ert vistande här skall leda till upprättandet af vänskaps- och handelsförhållanden mellan de Förenade Rikena Sverige och Norrge samt mina öar, hvilka förhållanden skola för beständigt fortvara.

Jag önskar att ni måtte för min stora och goda vän, Hans Maj:t Kung Oscar, tillkännagifva att jag mycket fögnar mig åt de försäkringar om välvilja ni i Hans Maj:ts namn gifvit mig, och att jag högeligen åstundar att med Hans Maj:t och hans riken befordra de vänligaste och mest frisinnade relationer på en grundval af full jemlikhet med de mest gynnade nationer. såväl i afseende på Hans Maj:ts här vistande undersåter, som på Svenska och Norrska handeln och fraktfarten med Svenska och Norrska fartyg. Då Hans Maj:ts politik är den fria handels och reciprocitetens, är jag öfvertygad om att Han i utbyte beviljar mig samma förmåner.»

4. Statistiska uppgifter öfver Hawaiiiska Öarna.

a) Befolkning.

	Antal. qv.-mil. (lös uppskattn.)	1823. (Census.)	1832. (Census.)	1836. (Census.)	1850. (Census.)
Hawaii	95.	85,000.	45,792.	39,364.	25,864.
Maui	16½.	20,000.	35,142.	24,279.	21,047.
Lanai	2½.	2,500.	1,600.	1,200.	604.
Molokai	4½.	3,500.	6,000.	6,000.	3,540.
Oahu	13.	20,000.	29,755.	27,809.	25,440.
Kauai	12.	10,000.	10,977.	8,934.	6,956.
Niihau	2.	1,000.	1,047.	993.	714.
Summa	145½.	142,000.	130,313.	108,579.	84,165.

Kaholawe är räknad till Maui. 1 afseende på åldern var år 1850 befolkningen sålunda fördelad:

	Mankön.	Qvinkön.
Under 18 år	12,983.	10,383.
Mellan 18 och 31	7,995.	7,752.
Mellan 31 och 53	11,018.	11,047.
Öfver 53 år	10,207.	9,154.

Summa 42,203. + 38,336. = 80,539.

Denna sista summa skiljer sig betydligt från den första (84,165). Anledningen till denna skillnad hafva vi ej kunnat utleta. Båda äro hemtade ur officiella uppgifter och stå der på samma sida. Äfven om der uppgifne bosatte utlänningar (1,962) och särskildt upptagne blinde (505) och dövle (249) tilläggas, blir dock ej summan större än 83,255.

Under åren 1848 och 1849 har antalet af födde och döde varit följande:

	1848.			1849.		
	Födde.	Döde	Minskning.	Födde.	Döde.	Minskning.
Hawaii	586.	2,726.	2,140.	500.	1,250.	750.
Maui	267.	1,619.	1,352.	329.	1,065.	736.
Lanai	5.	47.	42.	9.	50.	41.
Molokai	52.	412.	360.	40.	166.	126.
Oahu	396.	2,409.	2,013.	451.	1,368.	917.
Kauai	154.	686.	532.	90.	418.	328.
Niihau	18.	44.	26.	3.	3.	0.
	1,478.	7,943.	6,465.	1,422.	4,320.	2,898.

För det förra året uppgår således förminskningen till omkring $7\frac{1}{8}$ proc. af hela folkstocken, för det sednare till omkring $3\frac{1}{2}$ proc. Mellan 1832 och 1836 har den i medeltal gått till $4\frac{1}{2}$ proc. och mellan 1836 och 1850 till 2 proc.

Antalet af utlännningar som blifvit naturaliserade som hawaiiske undersåter var:

	Före Apr. 1, 1849.	Apr. 1 1849—50.	Apr. 1850—51.
Från Förenta Staterna	305.	57.	69.
» England	122.	25.	37.
» Frankrike	16.	2.	4.
» Portugal	27.	10.	5.
» Tyskland	16.	2.	5.
» Danmark	7.	—	2.
» Sverige	4.	1.	—
» Spanien	4.	—	—
» Preussen	1.	—	1.
» Ryssland	—	1.	—
» Italien	1.	—	—
» China	15.	2.	12.
» Mexico	4.	—	—
» Chile	3.	—	2.
» Colamtien	2.	1.	—
» Ostindien	7.	3	5.
» Vestindien	6.	1.	4.
» Japan	3.	—	—
» Polynesien	38.	4.	4.
» Afrika	—	—	1.
» Okänt fädernesland	3.	—	—
	584.	109.	151.

b) *Finanser.*

Sedan 1842 hafva statens inkomster och utgifter varit i runda tal:

	Inkomster.	Utgifter.
1842	doll. 41,000.	doll. —
1843	» 69,000.	» —
1844	» 65,000.	» —
1845	» 75,000.	» —
1846	» 127,000.	» 116,000.
1847	» 155,000.	» —
1848	» 166,000.	» 166,000.
1849	» 194,000.	» 177,000.
1850	» 284,000.	» 251,000. ;

hvilkas fördelning har varit följande:

	Inkomster 1846.	1850.	Utgifter 1850.
Införselstull	d. 51,144. 42.	d. 118,901. 38.	Konungen och Rådet d. 19,966. 16.
Inrikes handeln } och fiskerierna }	» 12,353. 80.	» 26,784. 02.	Inrikes Departem. » 140,030. 52.
			Utrikes d:o » 4,730. 64.
Direkt beskattning	27,038. 42.	» 52,455. 26.	Finans d:o » 15,080. 08.
Bötesmedel	8,426. 34.	» 14,404. 25.	Justitiæ d:o » 28,825. 07.
Stämpl. papper m. m.	7,893. 34.	» 15,314. 72.	Undervisnings d:o » 29,841. 43.
Försåld kronojord	20,398. 68.	» 56,495. 22.	Diverse Utgifter » 12,233. 26.
Summa doll.	127,855. 00.	d. 284,354. 85.	Summa doll. 250,707. 56.

c) Skolväsendet. 1848.					1850.			
	Protestant.		Katholska.		Protestant.		Katholska.	
	Skol.	Lärjung.	Skol.	Lärjung.	Skol.	Lärjung.	Skol.	Lärjung.
Hawaii . .	150	6,300	28	787	169	5,470	26	651
Maui . . .	94	3,851	31	773	101	2,661	40	871
Molokai . .	20	982	2	34	27	810	2	44
Lanai . . .	7	184	—	—	7	184	—	—
Oahu . . .	99	3,597	35	936	87	2,619	30	715
Kauai . . .	50	1,352	3	64	43	1,053	2	38
Niihau . .	6	141	2	37	7	162	2	40
Summa	426	16,407	101	2,631	441	12,959	102	2,359

Hela kostnaden för dessa 543 skolor uppgick 1850 till doll. 25,892;

Skolmästarnes aflöning till » 20,630;

hvilket gör i medeltal för hvarje lärare » 37,99

för hvarje skola » 47,68.

Enskilda skolor äro ej inberäknade i ofvanstående tabell. Elfva sådana funnos 1850 registrerade i Undervisnings-Departementet och underhöllos af styrelsen med doll. 1,029. 52.

enskilda personer med » 11,061. 00.

Lärjungarne i dessa elfva skolor bestodo af:

Hvita 67

Blandad ras 61

Hawaiier 313 441.

5. Hvalfisket i Stilla Hafvet.

Honolulu-tidningen Polynesian för d. 15 December 1852 meddelar om hvalfisket följande.

Antalet ankomna hvalfartyg under förliden höst är 359, hvaraf 210 besökt Honolulu, 101 Lahaina och 38 Hilo; men då åtskilliga af dessa fartyg anlupit mera än en hamn, blir verkliga antalet endast 275. Af dessa voro

Amerikanska	258
Franska	10
Bremiska	4
Engelskt	1
Chilenskt	1
Hawaiiskt	<u>1</u> 275.

Efter ett medelvärde för hvarje fartyg med utredning af 40,000 dollars, blifver denna flottas kapitalvärde omkring 11,000,000 dollars.

Fångsten bestod af:

Spermaceti . .	17,247 Fat eller	543,280 gallons	à 80 c. . .	doll. 434,624.
Tran	421,585 »	» 13,279,897 »	à 50 c. . .	» 6,639,948.
Hvalfiskben . .	5,357,737 skålpund.		à 25 c. . .	» 1,339,434.

Summa doll. 8,414,006.

Ett fartyg hade under 33 månaders fiske erhållit en last som efter i Honolulu gängse priser var värd 123,000 dolls. Mellan sex och sju hundra amerikanska fartyg äro sysselsatta med hvalfiske i de olika delarna af Stilla Hafvet. Ungefär hälften af tranen afsättes i Förenta Staterna, resten går till Europa, i synnerhet till Tyskland.

Mellan 1841 och 1851 har fisket i Norra Stilla Hafvet gifvit:

1841 . . .	20 fartyg . . .	28,200 Fat . . .	i medeltal 1,412
1842 . . .	29 » . . .	47,200 » . . .	» 1,627
1843 . . .	108 » . . .	146,800 » . . .	» 1,359
1844 . . .	170 » . . .	259,570 » . . .	» 1,528
1845 . . .	263 » . . .	250,600 » . . .	» 953
1846 . . .	292 » . . .	253,800 » . . .	» 869
1847 . . .	177 » . . .	187,443 » . . .	» 1,059
1848 . . .	159 » . . .	185,256 » . . .	» 1,164
1849 . . .	155 » . . .	206,850 » . . .	» 1,334
1850 . . .	144 » . . .	243,648 » . . .	» 1,692
1851 . . .	138 » . . .	86,360 » . . .	» 626

Medelpriserna på fiskets olika artiklar hafva under de sednare åren i Förenta Staterna varit:

	Spermaceti. per glln.	Tran. per glln.	Hvalfiskben. per lb.
1841 . . .	100 cts.	30 $\frac{5}{8}$ cts.	19 cts.
1842 . . .	94	31 $\frac{3}{4}$	19 $\frac{3}{8}$
1843 . . .	73	33 $\frac{3}{4}$	23
1844 . . .	63	34 $\frac{1}{2}$	35 $\frac{3}{4}$
1845 . . .	90 $\frac{1}{2}$	36 $\frac{1}{2}$	40
1846 . . .	88	32 $\frac{7}{8}$	33 $\frac{5}{8}$
1847 . . .	87 $\frac{2}{8}$	33 $\frac{3}{4}$	34
1848 . . .	100 $\frac{1}{2}$	36	30 $\frac{7}{8}$
1849 . . .	108 $\frac{7}{8}$	39 $\frac{7}{8}$	31 $\frac{5}{8}$
1850 . . .	120 $\frac{7}{8}$	49 $\frac{7}{8}$	34 $\frac{1}{8}$
1851 . . .	127 $\frac{1}{4}$	45 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{8}$
1852 . . .	123 $\frac{3}{4}$	68 $\frac{1}{4}$	50 $\frac{3}{4}$

Såsom prof på de elementer, hvaraf hvalfartygs besättningar ofta nog äro sammansatte, må följande anföras. Af en besättning af trettiosju man voro kaptenen, första styrmannen, två harpunerare och nio man Amerikanare; andra styrman, två harpunerare och elfva man Portugiser; tredje styrman Tahitier, och af de öfriga voro två Spaniorer, en Engelsman, en Italienare och fem Hawaiier.

6. San Francisco.

a) Guldskipping.

	1851.	1852.
Januari . . .	dlls. 2,806,848	dlls. 2,915,770
Februari . .	2,278,928	1,791,120
Mars	2,054,999	2,191,704
April	1,187,643	3,497,293
Maj	1,997,262	5,472,585
Juni	2,516,284	3,575,266
Juli	3,056,285	4,180,967
Augusti . . .	3,185,492	3,619,929
September . .	3,535,256	4,108,630
Oktober . . .	3,955,970	5,117,386
November . .	4,484,582	5,274,499
December . .	3,438,085	4,056,172
Summa	34,492,634	45,801,321 eller en tillväxt af 11,308,687 dlls.

Fregatten Eugénies Resa. II.

14*

Af denna summa skeppades till:

	1851.	1852.
New-York	dlls. 30,062,498	dlls. 39,007,367
New-Orleans	403,294	470,783
London	3,392,761	6,020,027
Panama	151,205	46,000
San Juan	—	43,626
Chile	460,322	97,907
China	2,554	115,611
Andra orter	20,000	—
Summa	34,492,634	45,801,321.

b) *Handel och sjöfart.*

Under året 1852 hafva ankommit:

					Antal.	Tons.
Amerikanska fartyg från Amerikanska hamnar					344	196,781.
d:o d:o från utländska d:o					252	116,944.
Andra d:o från d:o d:o					407	131,289.
					Summa 1,003	445,014.
Hvaraf ångfartyg					127	118,876.

Under samma år hafva afgått:

Amerikanska fartyg till Amerikanska hamnar					705	133,507.
d:o d:o till utländska d:o					391	219,644.
Andra d:o till d:o d:o					405	120,988.
					Summa 1,501	474,139.
Hvaraf ångfartyg					158	127,047.

	Män.	Qvinnor.	Barn.	Summa.
Antalet af sjöledes ankomne passagerare var 1852 .	57,316	5,223	1,651	64,190.
d:o d:o bortresande d:o d:o .	22,554	390	2	22,946.

Sedan guldgrufvornas upptäckande hafva från de Förenade Staternas hamnar vid Atlantiska Hafvet till Californien afgått följande antal fartyg, neml.:

	1848.	1849.	1850.	1851.	1852.
Januari	—	83	82	26	14
Februari	—	64	83	11	20
Mars	—	53	109	18	24
April	—	21	69	8	15
Maj	—	23	38	4	28
Juni	—	34	32	5	28
Juli	—	42	25	6	15
Augusti	—	50	26	4	27
September	—	40	23	4	31
Oktober	3	74	37	10	34
November	6	105	41	14	26
December	11	89	21	11	(Ingen uppgift)
Summa	20	678	586	121	262

Resornas längd från de Atlantiska hamnarna hafva 1852 varit för seglande fartyg ankomna i

	Antal fartyg.	Resans medellängd.
Januari	6	140 dagar
Februari	8	145
Mars	7	132
April	13	137
Maj	11	149
Juni	3	129
Juli	18	146
Augusti	17	148
September	13	156
Oktober	28	160
November	22	161
December	18	158
Från olika hamnar:		
New-York	99	150
Boston	47	148
Philadelphia	7	161
Baltimore	6	179.

De kortaste resorna hafva varit:

Fartygets namn	Från	Ankomst.	Resans längd.
Sword Fish	New-York	Febr. 10	92 dagar.
Flying Fish	Boston	» 15	98
Staffordshire	»	Aug. 13	101
Sovereign of the Seas	New-York	Nov. 15	103
Comet	»	Jan. 13	104
Wild Pigeon	»	» 28	104
John Bertram	Boston	Mars 26	105
Shooting Star	»	Aug. 17	105
Celestial	New-York	Febr. 17	107
Courier	Boston	April 28	108
Eclipse	New-York	» 22	108
Sea Witch	»	Dec. 9	108

7. New South Wales.

Åkerjorden inom kolonien var 1837. . . . acres 92,125.

» » » » 1851. . . . » 152,057.

Afkastningen här af uppgick till:

	Hvete.	Mais.	Korn.	Hafra.	Råg.	Potates.	Hö.	Tobak.
	Bushels					Tons		Cwt.
1837 . . .	692,620	632,155	51,447	17,119	6,753	2,102	5,627	2,034
1851 . . .	1,407,463	717,053	133,944	49,069	4,891	13,644	36,605	12,530

Antalet af kreatur var:

	Hästar.	Hornboskap.	Får.	Svin.	Prod. af Talg.
					Cwt.
1843	55,739	850,160	3,452,539	54,607	28,901
1851	116,397	1,375,257	7,396,895	65,510	» 88,145

Ut- och införseln af jordbrukets och boskapsskötselns alster var:

	Utförsel.	Införsel.
Spannmål 1837	£ st. 21,399	£ st. 56,817
» 1851	» 22,856	» 66,882
Lefvande kreatur 1840 . . .	» —	» 21,213
» » 1851 . . .	» 23,645	» 510
Smör och Ost 1837	lbs. 106,755	lbs. 49,313
» » 1851	» 200,789	» 70,140
Ull 1837	» 4,273,715	» —
» 1851	» 15,268,474	» —
Talg 1837	Cwt. 500	» —
» 1851	» 86,460	» —
Kreatursexporten bestod 1848 af 1,181 hästar, 10,208 kor och oxar, 25,331 får.		
» » 1851 » 1,941 ».	971 »	» 18,186 »

Hela beloppet var år 1851 af:

Införsel:

Från England	£ st. 1,152,421
» Nya Zeeland och öfriga kolonier	191,859
» Söderhafs-Öarna	6,771
» Förenta Staterna	14,127
» Andra länder	177,720
» Fiskerierna	23,033

Summa £ st. 1,565,931

År 1850 uppgick det till » 1,333,413

Hela beloppet var år 1851 af:

Utförsel:

Till England	£ st. 1,447,452
» Nya Zeeland och öfriga kolonier.	240,851
» Söderhafs-Öarna	45,334
» Förenta Staterna	33,784
» Andra länder	29,491

Summa £ st. 1,796,912

År 1850 uppgick det till » 1,357,784

8. Chinas Théexport.

a) Till England *).

Gröna Théer:		Hysan.	Young Hysan.	Hysan Skin.	Twankay.	Imperial.	Tju.	Summa.
Juli 1	1843—Juni 30 1844	1,276,300	1,465,200	549,000	3,828,600	581,700	1,273,400	8,974,200
»	1844	2,112,100	2,969,100	319,300	3,209,300	1,229,900	2,366,200	12,196,900
»	1845	1,685,100	3,395,600	207,000	3,680,300	1,104,000	2,537,100	12,609,100
»	1846	1,496,000	2,259,000	48,000	1,340,000	670,000	2,051,000	7,864,000
»	1847	1,088,300	2,164,300	5,100	813,200	554,300	2,338,500	6,963,700
»	1848	967,500	3,077,800	49,200	118,100	619,000	3,617,000	8,479,200
»	1849	918,600	2,030,100	—	18,400	312,800	4,840,700	8,120,000
»	1850	718,800	2,142,200	45,900	275,900	366,400	4,605,100	8,154,300
Bruna Théer:		Kongo.	Souchong.	Pekko.	Andra sorter.	Summa.	Summa af Grönt & Brun.	
Juli 1	1843—Juni 30 1844	37,735,900	1,315,800	1,583,600	1,004,100	41,639,600	50,613,600	
»	1844	35,740,400	1,341,800	2,460,200	1,830,900	41,373,300	53,570,200	
»	1845	37,173,500	1,966,100	3,173,700	2,562,200	44,975,500	57,584,600	
»	1846	40,176,000	1,445,000	2,275,000	1,605,000	45,501,000	53,365,000	
»	1847	36,603,200	767,600	1,574,900	1,784,900	40,730,600	47,694,300	
»	1848	33,877,000	1,042,700	2,116,800	1,726,100	38,763,500	47,242,700	
»	1849	39,544,000	1,794,200	2,673,400	1,829,400	45,841,200	53,961,800	
»	1850	46,363,000	2,301,200	4,045,100	3,156,500	55,865,800	64,020,100	
»	1851	—	—	—	—	—	65,137,200	
»	1852	—	—	—	—	—	72,906,100	

*) Vigten är öfverallt i Engelska skålpund.

b) Till Förenta Staterna.

Gwina Thér:		Hysan.	Young Hysan.	Hysan Skin.	Twankey.	Imperial.	Tju.	Summa.
Jul 1	1844—Jun 30	1845	358,915	9,182,281	2,634,839	674,979	941,065	13,812,099
"	1845	1846	905,466	8,633,931	2,588,936	54,063	1,253,636	14,236,082
"	1846	1847	751,762	8,306,985	1,501,012	1,044,576	1,324,380	13,853,132
"	1847	1848	881,362	8,628,425	2,856,165	903,690	1,102,330	15,345,030
"	1848	1849	645,000	9,189,500	2,009,700	480,200	812,509	13,818,700
"	1849	1850	563,000	9,369,600	2,067,300	862,000	882,700	14,396,400
"	1850	1851	583,000	8,484,500	3,082,300	1,018,400	1,139,800	15,215,700
"	1851	1852	1,153,000	12,091,700	2,600,500	1,859,100	2,093,600	20,937,300
"	1852	1853	1,401,500	15,683,500	2,724,500	2,327,400	2,603,300	26,489,800

Bruna Thér:		Souchong och Kongo.	Pouchong.	Pekko.	Oolong.	Summa.	Summa af Gwint & Brunt.
Jul 1	1811—Jun 30	1815	5,264,090	1,318,731	296,031	6,950,459	20,762,558
"	1815	1816	3,092,122	918,315	71,607	220,294	18,502,288
"	1816	1817	3,049,036	436,130	35,435	582,500	18,171,625
"	1817	1818	3,035,533	348,221	250,830	519,703	19,338,640
"	1818	1819	2,748,100	608,100	90,100	1,393,600	21,757,800
"	1819	1820	3,515,700	612,500	103,700	2,976,900	28,760,800
"	1820	1821	6,101,000	925,500	256,300	5,678,100	34,234,000
"	1821	1822	4,937,600	797,800	537,500	7,244,100	40,974,500
"	1822	1823	5,710,100	939,200	402,500	7,432,900	

9. Mauritius.

a) Befolkning enligt Census den 20 November 1851.

Distriktet.	Areal i Eng. qv. mil.	Allm. befolkning.		Frigifna slafvar och deras barn.				Hinduer.		Hela befolkningen.	
		Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Summa.	Mank.	Qvink.	Mank.	Qvink.
Port Louis	10	14,471	13,635	28,106	5,788	5,192	10,980	8,989	1,854	29,248	20,961
Pamplennousses S. . . .	44	3,144	2,909	6,053	3,084	2,901	6,585	6,319	1,424	13,147	7,234
d:o N.	44	981	808	1,789	1,064	757	1,821	6,630	1,415	8,675	2,980
Riv. du Rempart	58	1,432	1,266	2,698	1,467	1,179	2,646	8,732	1,954	11,631	4,399
Flacq	114	2,284	2,021	4,305	3,508	2,785	6,293	11,133	2,455	16,925	7,261
Grand Port	112	2,604	2,368	4,972	3,014	2,365	5,379	7,182	1,549	12,800	6,282
Savaune	92	692	575	1,267	1,066	1,421	3,087	4,581	936	6,939	2,932
Black River	95	845	807	1,652	1,946	1,499	3,445	4,106	888	6,899	3,194
Plaines Wilhems	71	1,385	1,128	2,513	2,957	2,285	5,242	5,157	981	9,499	4,394
Moka	68	568	574	1,142	1,559	1,293	2,852	1,453	278	3,580	2,145
Summa Summarum	708	28,406	26,091	54,497	26,653	21,677	48,330	64,282	13,714	119,341	61,482

Garnisonen med hustrur

Befolkningen på tillhörande ögrupper (Seychellerna, Almiranterna, Chagos, Rodriguez) samt i de små kolonierna på Madagaskars nordöstra kust 4,476 3,525 8,001

Af befolkningen räknade katolska religionen det största antalet bekännare (93,561, hvaraf 3,520 Hinduer), dernäst den Brahmaniska (48,838), och dernäst den Mohammedanska (11,587, hvaribland 11,389 Hinduer). På Seychellesgruppen och öfriga "Dependencies" är befolkningen nästan uteslutande af afrikansk ras (7,701).

b) Koloniens inkomster belupo sig 1851 till £ st. 321,300, hvaraf de hufvudsakligaste voro:

Tullintrade	£ st. 126,408.	9. 5.
Licenser o. d.	82,892.	19. 6.
Hannungälder o. d.	16,415.	2. 6.
Skatt på hästar, vagnar och hundar	12,968.	1. —
Afgifter vid fastighets- och andra köp, o. d.	17,971.	12. 9.

Utgifterna under samma år uppgingo till £ st. 259,728, af hvilken summa de största posterna äro:

Embetsmäns löner och pensioner	£ st. 147,196. 6. —
Underhåll af broar, vägar, byggnader, hamnen och paketsfartygen „	20,786. 7. 4.
Immigrationen från Indien	„ 33,844. 2. 5.

c) Produktion.

Af det föregående (sid. 183) är bekant att socker är den hufvudsakligaste, eller nära nog den enda betydande artikel bland öns alster. Exporten deraf har varit såsom följer:

	Livres *).		Livres.
1812	969,264.	1846	102,168,168.
1815	2,504,957.	1847	133,410,203.
1820	15,524,755.	1848	122,827,288.
1825	21,739,766.	1849	106,330,598.
1830	67,926,692.	1850	120,523,495.
1835	64,876,825.	1851	117,086,406.
1840	64,886,184.	1852	137,375,179.
1845	78,165,106.	1853 ungef.	140,000,000.

	1840.	1845.	1850.	1852.
England	58,426,079	73,152,498	107,355,498	114,859,749
Goda Hopps-Udden . .	2,570,502	1,282,030	6,233,774	13,098,867
Australiska kolonierna	3,874,704	3,694,450	6,432,266	9,271,133
Andra länder	14,899	36,128	501,957	145,430

Utförseln har skett till:

		1840.	1845.	1850.	1852.
England		58,426,079	73,152,498	107,355,498	114,859,749
Goda Hopps-Udden . .		2,570,502	1,282,030	6,233,774	13,098,867
Australiska kolonierna		3,874,704	3,694,450	6,432,266	9,271,133
Andra länder		14,899	36,128	501,957	145,430

Utförsels-tullen på Socker är 4½ pence för 100 livr. nettovigt.

d) Såsom bevis på den skada som anställdes af den orkan som d. 5—17 November 1851 rasade i den mellan 6°—16° S., 80°—90° O. liggande delen af Indiska Oceanen, och i synnerhet var våldsam d. 10—13 mellan 9°—14° S., 80°—85° O., må anföras listan på dem som i haveri inkommo till Port Louis.

Barkskeppet Canada	af 297 tons, med förlust af brädgångar, båtar, m. m.
„ Breadalbane	428 „ „ „ „ svåra stänger och allt på däck befintligt.
„ Laidmans	328 „ „ „ „ kryss-stång, båtar, kabyss och ankaren.
Skeppet City of Poonah „	765 „ „ „ „ svåra stänger och klyfvarbom.
„ Samoset	755 „ „ „ „ bogsprötet, stor- och förstång.
Barkskeppet Macedon	528 „ „ „ „ kryss-stång, båtar, brädgångar.
„ Flavie	210 „ „ „ „ klyfvarbom, båtar, brädgångar.
„ Nouvel Albatros „	412 „ „ „ „ svåra stänger och klyfvarbom.
„ Amable	164 „ „ „ „ stor- och mesanmast.
Skeppet Guy	510 „ „ „ „ båtar och åtskilliga segel.
„ Harriet	498 „ „ „ „ svåra stänger och klyfvarbom.
„ Lydia	541 „ „ „ „ bramstänger och klyfvarbom.
„ Marian	— „ „ „ „ alla tre masterna.
„ Amatheia	— „ „ „ „ d:o d:o

I December rasade två andra orkaner omkring 12° S., 100° O.; i en måste barkskeppet Globe kapa från sig stänger och fockmast, och skeppet Futta Salam förlorade i den andra fockmast och storstång.

*) Om antalet ökas med en sjundedel, gifver det ungefärligen motsvarande antal sv. *ℓℓ*. (1 livre = 1,15 sv. *ℓℓ*.)

TILLÄGG.

Del. pag.

- I. 250. Det är otvifvelaktigt att Tahiti i början af 1600-talet varit sedt af Spanioren Quiros, som kallade ön Sagittaria.
- II. 16. Skillnaden i Inuis longitud enligt Duperreys och vår bestämning härrör hufvudsakligen af olika antaganden för longituden af P:t Venus på Tahiti. Om denna antages till W. $149^{\circ} 29'$ och ett par smärre korrektioner i räkningen intagas, blir Innis longitud:
- för södra udden W. $169^{\circ} 52' 0''$.
» vestra » 169 53 48.
- » 59. Dumont d'Urville hade på sin andra resa (1837—40) ordres att undersöka S:t Augustin, men omständigheterna hindrade honom derifrån, hvarom han nämner i ett tal till fartygens officerare vid expeditionens slut (Voy. au Pole Sud. X.)
- » 132. Sedan detta skrefs, har förf. i Prichards Natural History of Man (Franska öfversättningen II, 171—2) funnit följande yttrande: "Vid betraktande af den Syd-Amerikanska raserna tillhörande befolkningen, röner man en viss förnöjelse att i denna hälft af Nya Kontinenten ej finna ett upprepande af den nedslående tafla, som den andra erbjuder. Vi lemna här en tabell, hvori, med all den noggrannhet omständigheterna medgifva, antalet kristna individer af hvarje ras finnes uppgifvet, och summan är ännu, såsom man kan se, ganska anseelig. (1,590,900 kristna och 94,197 hedningar). Ehuru detta factum ej ursäktar de vid eröfringen begångna grymheter, — hvilka vi hoppas böra tillskrifvas krigsfolket och ej religionens tjenare — har det utan tvifvel någonting mycket hedrande för romersk-katholska kyrkan, och ställdt bredvid de facta, Norra Amerika visar oss, kastar det en bra mörk skugga på protestantismens historia."
-

RÄTTELSE.

Förra Delen.

Sid.	3	rad.	9	står: C. R.	läs: A. R.
»	15	»	6	» Deserta	» Desertas
»	48	»	26	» Argentiska	» Argentinska
»	71	»	31	» Lavelle	» Lavallo
»	74	»	6	» Cemintes	» Corrientes
»	79	»	12	» till staten	» till en staten
»	113	»	23	» Pollion	» Pellion
»	132	»	13	» Lucre	» Sucre
»	136	»	37	» Zusbazan	» Zurbaran
»	201	»	10 & 15	» Lonnai	» Lanni
»	220	»	14	» Hawiiska	» Havaiiska

Sednare Delen.

Sid.	4	rad.	41	står: untantag	läs: undantag
»	8	noten	»	» offermir	» affermir
»	16	rad.	20 o. f.	» Duperré	» Duperrey
»	48	»	7	» stirade	» slirado
»	61	»	7	» middagstiden	» midnattstiden
»	186	»	12	» Ceroné	» Cerné
»	187	»	9	» förklarande	» förklarade
»	190	»	9	» af liggande	» af ett liggande
»	192	»	2	» Simras	» Simms
»	202	»	16	» fregatt	» frigate
»	203	»	5	» lustjagter	» lustjakter
»	209	»	11	» Catamarra	» Catamarca

13 JU 57

SVERIGES KONST OCH SLÖJD 1855.

*En samling afbildningar af Svenska Naturalster, Konstverk och Slöjd-
arbeten af flera slag, uppställda till beskådande vid 1855 års allmänna
Exposition i Paris. Utgifven under benügen samverkan af*

Prof. m. m. C. PALMSTEDT.

Den andra allmänna Expositionen af flera länders naturalster, konstverk och slöjd-
arbeten är snart färdig att öppnas. Sverige, som vid den första bland dessa stora fredliga
täflingsstrider mellan Nationerna, genom sina sent anlända bidrag af skådevärd be-
skaffenhet, endast kunde förekomma olägenheten af att icke blifva alldeles öfverlem-
nadt åt fullkomligt förbiseende, synes denna gång hafva rustat sig så, att det torde
kunna värdigt deltaga uti en förestående täflan, och derigenom bevisa, att dess söner
och döttrar i konsthärlighet, slöjd och arbetsfärdighet icke stå efter något af de
civiliserade folken.

Denna täflan i fredens konstver visar sig mer än annars stor och glänsande då
den inträffar på en tid, under hvilken krigets fackla brinner och hotar att snart sprida
sin låga vidare omkring. Den örlogsman, som snart är redo att föra våra naturalster,
konstverk och slöjdalster till civilisationens hufvudstad; hvem vet, om icke han är
bestämd att inom kort uthyta detta sitt värf mot det, hvartill han ursprungligen är
bestämd? Snart börjar han nu sitt fredliga vikingatåg, och de skatter, han kommer
att föra i sitt sköte, skola, — vi hoppas det, — hos utlandet väcka ett annat och
bättre begrepp om Sverige, än att det är ett land, der odling och näringar ännu be-
finnas föga utvecklade och hvars söner vanslägtats från sina fäders idrotter, utan att
nu kunna med sina arbeten ställa sig vid sidan af sina bröder i den Europeiska folk-
familjen. — "Örädd" och det värdefulla bidrag till allmänna expositionen, som han
kommer att öfverföra, skall sannolikt snart beriktiga många oriktiga begrepp om vårt
fädernesland, och Europa icke längre blifva i villfarelse om hvad dess nordligaste
halfö uti konstnärligt och industriellt hänseende verkligen är och med rätta bör
anses vara.

Men det är icke alla medgifvet att beskåda den stundande stora Konst- och Slöjd-
utställningen i Paris. De flesta Svenskar sakna dessutom tillfälle att här se de alster
af vår egen konst och slöjdskicklighet, som vi sända dit. Det är af denna anledning
som undertecknad ämnar, med de värda Insändarnes bifall, gå i författning om utgif-
vandet af en samling afbildningar af det förnämsta, som Sverige sänder till den stora
Expositionen. Dessa teckningar skola beledsagas af en kort text, tillräcklig till att
förklara det aftecknade föremålet, samt till slut en kort historik om Expositionen.
Namnet på den frejdade vetenskapsman, som lofvat att taga företaget under sitt hägn
och skänka det sitt biträde, torde vara en borgen derför, att valet göres med urskilj-
ning, så att *det* framställles, som verkligen förtjenar att ihågkommas, synnerligast
bland de föremål, som egna sig att genom afbildningar återgifvas. Utgifvaren smick-
rar sig med den förhoppning, att en sådan samling skall blifva välkommen af många
skäl, icke blott derföre att den — om ock endast mindre fullständigt — kommer att
framställa en öfersigt af de Svenska bidragen, utan ock såsom ett minne af den
ståndpunkt, Sveriges industri intagit vid 1855 års allmänna utställning.

Arbetet är ämnadt att utgifvas under loppet af innevarande år uti 4 å 6 häften.
Illustrationerna, hvilka komma att bestå såväl af lithografier som af träsnitt,
skola utföras i Paris af Franska konstnärer; och hoppas utgifvaren, att de skola
blifva fullt jemförliga med dylika uti utländska verk om Expositionens öfriga afdel-
ningar. Hvarje häfte kommer att åtföljas af flera illustrationer, såväl i lithografi
som i träsnitt, och lemnas till Subscribenter för 32 sk. b:co häftet.

Subscription emottages i alla boklädor i Stockholm och landsorten.

Subskribentsamlare erhålla på 6 uttagna och betalda exempl. ett friexemplar.

Stockholm i Juni 1855.

Albert Bonnier.

NAPOLEON.

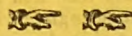
Kejsardömet och Konsulatets Historia

af A. THIERS.

Efter en längre tids uppehåll, har nyligen i Paris fortsättningen af originalet till Thiers' Historia blifvit lagd under pressen, sedan den snillrike författaren begagnat detta mellanrum till hopsamlande af nya och förut okända uppgifter rörande *Napoleon* och hans *samtida*, hvarigenom man kan förvänta att de ännu återstående delarne af Konsulatets och Kejsardömet's historia komma att blifva af ett stort och ännu större intresse än de föregående, allt eftersom de närma sig den nyare och nyaste tiden.

Svenska öfversättningen utkommer så skyndsamt, som originalet det medgifver, och komma de utlofvade kartorna och återstående plancher att medfölja de sista banden.

 Ny subskription på arbetet kommer, på fleras begäran, som försummat de-samma förut, änyo att öppnas, och kunna nu tillträdande subskribenter till lättnad, om så önskas, få hättesvis uttaga de hittills utgifna 7 delar eller 30 häften, hvilka lemnas nu som förut till det billiga priset af 32 sk. b:ko.

 Till resp. Subskribenter å *Fregatten Eugénies Resa* öfverlemnas genom detta 8:de dubbelhäfte (15 & 16:de häften) slutet af arbetet, hvartill var ämnadt bifoga några utförliga vetenskapliga uppsatser, författade af Expeditionens vetenskapliga medlemmar, hvilka, om de äfven kunnat erhållas, hade kommit att fördröja avslutandet af arbetet ännu längre — och af samma orsak kan namnförteckningen å resp. Subskribenter, såsom ämnadt var, ej medfölja häftet, enär flera H.H. bokhandlare, oaktadt många påminnelser, urakllåtit och flera vägrat allemna en sådan uppgift.

Förläggaren får till slut anhålla om resp. Subskribenters öfverseende med dröjsmålet vid utgifningen af de sista häften, hvilket hufvudsakligen förorsakats genom det uppehåll som skett vid utförandet af planchererna. Stockholm d. 15 Juni 1855.

ADOLF BONNIER.

Häft. 15 & 16,

innehållande:

Text: pag. 193—224 af sednare Delen, jemte Titel och Innehållsförteckning. Äfven medföljer detta häfte förteckning å planchererna & träsnitten, som åtföljt samtliga häften, med anvisning för deras placering till rättelse för bokbindaren.

Plancher:

1. Utsigt af Whampoa.
2. Lastkärra i Plataländerne.
3. Infödingar å Inui eller Savage Island.
4. Hus i Puna.
5. Gamla Missionskyrkan i San Francisco.
6. Flicka från Foa (Tonga-Öarna.)

STOCKHOLM, TRYCKT HOS ISAAC MARCUS, 1855.

6/112

